

THE LIBRARY
OF
THE UNIVERSITY
OF CALIFORNIA
LOS ANGELES

E FOSSELIUS

JÄRNHÄLEN

JÄRNHÄLEN

AV

JACK LONDON

BEMYNDIGAD ÖVERSÄTTNING
AV M. DRANGEL

FJÄRDE UPPLAGAN

STOCKHOLM
BOHLIN & Co.

»I skådespelets början tycks vår jord så mörk och full av sorg,
att knappast man står ut att se dess scener växla . . .
Men tålamod! Uti en femte akt
törfattarn visar oss sitt dystra dramas mening.»

Shakespeare.

STOCKHOLM

1 9 1 8

VICTOR PETTERSONS BOKINDUSTRIARTIEBOLAG

PS
3523
L842S

FÖRORD.

Man kan icke påstå att Everhardmanuskriptet är ett viktigt historiskt dokument. För historikern vimlar det av misstag — icke ifråga om fakta, men i fråga om tolkningen av dessa faktas betydelse. Då vi se tillbaka över de sju århundraden som ha förflutit sedan Avis Everhard fullbordade sitt manuskript, ligga händelserna och deras innebörd — som föreföllo henne så dunkla och förvirrade — fullkomligt klara för oss. Det var perspektiv som fattades henne. Hon befann sig för nära det hon skriver om. Hon var själv inblandad i de tilldragelser hon beskriver.

Som ett personligt dokument är manuskriptet emelertid av oskattbart värde. Men även därvidlag gör bristen på perspektiv sig gällande, och kärlekens partiskhet kommer henne att överdriva. Man måste likväl småle åt detta och förlåta Avis Everhard att hon skildrar sin make som en hjälte. Vi veta numera att hans storhet icke var så oerhörd och att han spelade en mindre överlägsen roll under sin tids händelser än manuskriptet skulle kunna förleda oss att tro.

Vi veta att Ernest Everhard var en synnerligen kraftfull man, men icke så ovanlig som hans hustru ansåg honom vara. På det hela taget var han blott en bland många heroer i världen som ägnade sitt liv åt revolu-

tionen, fastän det måste medgivas att han gjorde ett stort arbete, synnerligast i sitt utarbetande och sina förklaringar av arbetarklassens filosofi. »Proletärvetenskap» och »proletärfilosofi» kallade han det, och därmed förråder han en viss kälkborgerlighet — en brist som vidlådde tiden och som ingen då kunde undgå.

Vi återvända nu till manuskriptet. Det är av särskilt värde för oss därför att det upplyser oss om de känslor som rådde under dessa förskräckliga tider. Ingenstädes finna vi en mera livfullt tecknad psykologi av de människor, som levde under den upprörda perioden mellan 1912—1932. Här ser man dem med alla deras misstag, deras okunnighet, deras tvivel, deras fruktan och missförstånd, deras etiska förblindelser, deras våldsamma lidelser, deras obegripliga egennytta och självviskhet — vilket allt har varit så svårt att förstå för oss, mera upplysta tidens barn. Historien säger oss emellertid att det har varit så, och biologi och psykologi förtälja varför det har varit så, men historia, biologi och psykologi kunna icke göra dessa ting levande för oss. Vi erkänna dem som fakta, men vi stå utan all sympatisk förståelse för dem.

En sådan sympati väcks däremot hos oss under läsningen av Everhardmanuskriptet. Vi tränga in i själ och sinne hos de uppträdande i det för längesedan utspelade världsdramat, och vi leva oss in i deras andliga utveckling som om den vore vår egen. Vi förstå icke allenast Avis Everhards stora kärlek till sin hjältemodige make, utan vi känna också — så som han gjorde det under dessa begynnelsens dagar — fåmannaväldet hotande sväva över oss. Vi känna

»Järnhälen» (en ypperlig benämning) sänka sig över mänskligheten för att krossa den.

I förbigående vilja vi anmärka, att det historiska slagordet »Järnhälen» är uppfunnet av Ernest Everhard. Detta har varit en omtvistad fråga, som nu har blivit klargjord genom detta nyfunna dokument. Man har förut ansett att ordet första gången användes i en broschyr »Till dem som slava!» skriven av George Milford och utgiven i december 1912. Denne George Milford var en föga bemärkt agitator, om vilken man icke vet någonting mer än detta, förutom den upplysning som Everhardmanuskriptet lämnar, nämligen att han blev skjuten under Chicagokommunens dagar. Milford hade antagligen hört Ernest Everhard använda nämnda uttryck i något offentligt tal, troligen medan Everhard sökte bli vald till kongressledamot hösten 1912. Av manuskriptet se vi att Everhard använde ordet vid en privat middagsbjudning på våren 1912. Och detta är utan gensägelse det första kända tillfälle då kapitalistväldet fick denna benämning.

Kapitalistväldets uppkomst skall alltid förbli ett ämne för hemlig förundran hos historiker och filosofer. Andra stora historiska tilldragelser ha sin givna plats i den sociala utvecklingen. De ha varit oundvikliga. Att de skulle komma kunde ha förutsagts med samma visshet som den varmed astronomerna i våra dagar förutsäga resultaten av himlakropparnas rörelser. Utan dessa stora historiska tilldragelser skulle den sociala utvecklingen ha hejdats i sin gång. Primitiv kommunism, livegenskap, träldom och slaveri för en lön voro nödvändiga trappsteg i samhällets utveckling.

Men det skulle vara löjligt att påstå att »Järnhälen» var ett sådant nödvändigt trappsteg. I våra dagar betraktar man den snarare som ett steg åt sidan eller ett steg tillbaka mot det sociala tyranni som i forna dagar gjorde världen till ett pinorum, men som då var lika nödvändigt som »Järnhälen» var onödig.

Hur svart den medeltida feodalismen än var, så var det likväl oundvikligt att den skulle komma. Vad annat kunde följa efter sammanstörtandet av det kolossala centraliserade styrelsemaskineri som benämndes det romerska kejsardömet? Men så var det ingalunda med »Järnhälen». I en regelrätt social utveckling fanns det ingen plats för den. Den var icke nödvändig, och den var icke oundviklig. Den måste alltid stå som en stor kuriositet i historien — som en nyck, en fantasi, en spökbild, en oväntad och oanad företeelse — och den borde tjäna till varning för vår tids djärva politiska teoretiker, som med så stor säkerhet orera om sociala processer.

Kapitalismen ansågs av den tidens sociologer för att vara kulminationen av borgarväldet, den mogna frukten av borgarrevolutionen. Och vi som nu leva kunna endast instämma i denna dom. Att socialismen skulle följa efter kapitalismen påstods till och med av så överlägset begåvade kämpar bland motståndarna som Herbert Spencer. Ur gruset efter den egennyttiga kapitalismen skulle tidsåldrarnas blomma, »människlighetens broderskap», skjuta upp, påstods det. Men i stället se vi med samma förfäran som den tidens människor hur den genomruttna kapitalismen alstrade sitt ohyggliga avlägg oligarkin eller fåmannaväldet.

För sent anade man inom den socialistiska rörelsen

i begynnelsen av det tjugonde århundradet att oligarkin skulle komma. Just som man fick en aning där-om var den redan där — ett faktum bekräftat med blod, en hemsk och häpnadsväckande verklighet. Men icke ens då, som det tydligt framgår av Everhardmanuskriptet, trodde man att »Järnhälen» skulle få någon varaktighet. Revolutionisterna ansågo att det endast skulle behövas några få år för att befria mänskligheten från dess tryck. Visserligen insågo de att jordbrukarnas uppror var planlöst och att den första revolutionen kom för tidigt, men däremot hade de ingen aning om att den andra revolutionen, som var så väl förberedd och utarbetad, skulle bli dömd att ge ett lika önkligt resultat och medföra ett ännu förskräckligare straff.

Det tycks som om Avis Everhard avslutat sitt manuskript under de sista förberedelserna till den andra revolutionen, och att detta är orsaken till att ingenting nämnes om det olyckliga resultatet av denna revolution. Det är tydligt att hon hade för avsikt att låta trycka sina anteckningar strax efter »Järnhälen» krossande, så att hennes man skulle genast efter sin död helt och fullt uppskattas för allt vad han hade vågat och utfört. Men så kom det fruktansvärda tillintetgörandet av detta andra uppror, och det är sannolikt att hon i farans stund, innan hon flydde eller blev tagen till fånga av de värvade trupperna, gömde manuskriptet i den ihåliga eken vid Wake Robin Lodge.

Om Avis Everhard vet man ingenting mera. Hon blev utan tvivel avrättad av legotrupperna, och överdylika avrättningar fördes intet protokoll av »Järnhälen» män. Men föga visste hon ens då hon gömde

manuskriptet och beredde sig att fly, hur fruktansvärdt den andra revolutionen var krossad. Hon hade ingen aning om att de närmaste tre århundradenas förvridna utveckling skulle framtvinga en tredje, en fjärde och flera följande revolter, varunder det göts strömmar av blod, innan arbetet kom till sin rätt. Och lika litet drömde hon om att den tribut, som kärleken drev henne att bringa Ernest Everhard, skulle i sju hela århundraden vila orörd i den gamla eken vid Wake Robin Lodge.

Anthony Meredith.

Ardis den 27 november år 419 e. n. t.

I.

MIN ÖRN.

Milda sommarvindar sätta trädens grenar i rörelse och bäcken sorlar melodiskt över mossiga stenar. Fjärilar fladdra i solskenet och överallt höres biens sömniga surr. Det är så lugnt och fridfullt, och jag sitter här och grubblar och känner mig orolig. Det är stillheten som väcker min oro. Den förefaller så överklig. Hela världen är stilla, men det är lugnet före stormens utbrott. Jag lyssnar med alla mina sinnen spända efter något tecken till att den hotande stormen skall bryta lös. Ack, måtte den icke komma för tidigt — måtte den icke komma för tidigt!*

Föga underligt att jag är orolig. Jag tänker och tänker och kan icke låta bli att tänka. Jag har varit midt uppe i livets strider så länge att jag känner mig

*Den andra revolten var till stor del Ernest Eneverhards verk, fastän naturligtvis under samverkan med de europeiska ledarna. Eneverhards tillfångatagande och hans hemliga avrättning var den stora händelsen under våren 1932. Men han hade så fullständigt förberedt allt för resningen, att hans medsammansvurna voro i stånd att utan nämnvärdt uppskov eller förvirring utföra hans planer. Det var efter Eneverhards avrättning som hans hustru begav sig till Wake Robin Logde, en liten hydda bland Sonomakullarna i Californien.

tryckt av friden och lugnet, och jag kan icke slita mina tankar från den ursinniga malström av död och fördärv som så snart skall bryta ut. De slagnas skrik genljuder i mina öron, och jag tycker mig se — så som jag förr har sett det* — den rasande ödeläggelsen av människoliv, då själar med våld skiljas från friska, starka kroppar för att slungas inför den Evice. På det sättet nå vi, stackars människovarelser, vårt livs slut — vi söka att genom blodiga strider bringa varaktig frid och lycka över jorden.

Och jag är också så ensam. Då jag icke tänker på det som skall komma, tänker jag på det som har varit och icke längre finns till, jag tänker på min örn och hur han med rastlösa vingslag sköt genom rymden, ständigt med blicken riktad mot det som var hans sol, hans flammande ideal: mänsklighetens frihet. Jag kan icke sitta fåfång och vänta på den stora händelsen som är hans verk, fastän han icke är här och får bevittna den. Hela sin mannaålder har han ägnat åt frihetens sak, och för den gav han sitt liv. Verket är hans. Det är han som har gjort det.**

Och därför är det som jag under denna tid av orolig väntan skall skriva om min make. Det är många sidor av hans karaktär över vilka ingen annan kan kasta ett så klart ljus som jag, och en så ädel karaktär

*Här syftar hon utan tvivel på Chicagokommunen.

**Med all aktning för Avis Evershard måste det påpekas, att hennes man endast var en bland de många skickliga ledare som planerade den andra revolten. Och vi, som nu ha en överblick över det förflutna, kunna med visshet påstå att om han också hade fått leva, skulle resultatet av den andra revolten likväl icke ha varit mindre olyckligt än det blev.

som hans kan icke belysas för starkt. Han var en stor ande, och när min kärlek blir osjälvisk, är det min största sorg att han icke kan vara med och bevittna den gryende dagen. Vi kunna icke misslyckas. Därtill har han lagt grunden allt för fast och för säkert. Ve över Järnhälen! Snart skall den slungas bort från mänsklighetens nacke. Vid given signal resa sig arbetets härskaror i alla länder. Någoting liknande har ännu aldrig förekommit i världshistorien — en revolution som sträcker sig över hela vida världen.*

Mitt sinne är fullt av det som förestår. Jag har levat midt uppe i detta så intensivt och så länge att det ständigt är i mina tankar. Och för övrigt kan jag icke tänka på min man utan att också tänka på detta. Han var själen i det hela, och hur skulle det då vara möjligt för mig att skilja dessa två i mina tankar?

Jag har redan sagt att det är mycket i hans karaktär som ingen annan skulle kunna belysa så klart som jag. Det är emellertid väl bekant att han arbetade strängt och led mycket för frihetens sak. Hur strängt han arbetade och hur mycket han led vet jag mer än väl; ty jag har följt honom under dessa tjugu ångestfulla år, och ingen känner bättre än jag hans tålmod, hans outtröttliga ansträngningar och hans oändliga

*Den andra revolten var verkligen internationell. Det var en kolossal plan — alldeles för omfattande att kunna tillskrivas en enda man. I alla oligarkier i världen voro de arbetande färdiga att resa sig vid första signal. Tyskland, Italien, Frankrike och hela Australien voro socialiststater, färdiga att understödja revolutionen. De gjorde det också tappert, och det var orsaken varför även de, sedan den andra revolten hade blivit tillintetgjord, kommo under oligarkiskt välde och miste sina socialistiska styrelser.

hängivenhet för den sak för vilken han för två månader sedan måste låta sitt liv.

Jag skall nu försöka skriva helt uppriktigt och berättat hur Ernest Everhard kom i min väg — hur jag först sammanträffade med honom, hur han växte i storhet, och hur jag slutligen blev en del av honom själv — jag skall beskriva den kolossala omstörtning han åstadkom i mitt liv. Därigenom måste mina läsare komma att se honom med mina ögon och lära sig förstå honom såsom jag gjorde det — i allt utom i sådant som är alltför dyrbart och hemlighetsfullt för att jag skulle kunna kläda det i ord.

Det var i februari 1912 som jag såg honom första gången. Han var då som gäst i vårt hem i Berkeley, bjuden till middag av min far.* Jag kan icke säga att det allra första intrycket jag fick av honom var fördelaktigt. Det var flera gäster vid middagen, och i salongen, där vi samlades under väntan på att alla skulle anlända, föreföll han icke alls på sin plats. Det var »prästkväll», som min far oss emellan benämnde det, och Ernest passade alldeles avgjort icke in bland kyrkans män.

*Avis Everhards far, John Cunningham, var professor vid universitetet i Berkeley i Californien. Han hade ägnat sig åt fysiken, gjorde många självständiga forskningar inom sitt fack och var en mycket framstående vetenskapsman. Hans förnämsta bidrag till vetenskapens befrämjande utgjordes av hans studier över elektriciteten och hans monumentala verk »Identifikation av kraft och materia», vari han för alla tider och utan motsägelse fastslog att den slutliga enheten hos materien och den slutliga enheten hos kraften är ett och detsamma. Denna idé hade förut förfäktats, men icke fullkomligt bevisats av sir Oliver Lodge och andra forskare på radioaktivitetens område.

Först och främst hade han illasittande kläder. Han uppträdde i en färdigköpt svart klädeskostym som icke alls passade för hans figur. Egentligen kunde ingen färdigköpt kostym passa åt honom. Och denna kväll, som alltid, svällde hans muskler under tyget, så att det stramadades till och lade sig i rynkor mellan hans breda axlar. Hans nacke var kraftig och stark som en boxares.* Jaså, detta var således den där socialfilosofen och f. d. hovslagaren som min far hade upptäckt, tänkte jag. Och det såg han också ut för med sina svällande muskler och sin tjurnacke! Jag klassificerade honom genast som ett slags märkvärdighet — en arbetsklassens »Blinde Tom»**.

Och när han så skakade hand med mig: Handtaget var fast och kraftigt, och han såg på mig helt djärvt med sina svarta ögon — alltför djärvt i mitt tycke. Jag var formad efter min omgivning och på den tiden hade jag mycket starka klassinstinkter. Om en man av min egen klass hade visat en dylik djärvhet, skulle det ha varit nästan oförlåtligt. Jag vet att jag icke kunde låta bli att slå ned mina ögon, och jag kände en verklig lättnad, då jag vände mig ifrån honom för att hälsa på biskop Morehouse, som var min synnerlige favorit — en allvarlig och behaglig, hjärtegod medelålders man med Kristusansikte och dessutom en lärd man.

*På den tiden var det brukligt att män slogos för pengar utan annat vapen än sina händer. När den ena parten var ihjälslagen eller hade förlorat medvetandet, hade den andra vunnit det utsatta priset.

**Detta häntyder på en blind negermusiker som tog världen med storm under senare delen av den kristna tidräkningens nittonde århundrade.

Men denna djärvhet, som jag då ansåg för oförsynt-
het, var den egentliga nyckeln till Ernest Everhards
natur. Han var enkel och rättfram, fruktade icke för
något och ville icke spilla tid på konventionella säll-
skapsformer. »Du behagade mig», förklarade han
långt efteråt, »och varför skulle jag inte låta mina ögon
njuta av en behaglig syn?» Jag har redan sagt att
han icke hyste fruktan för något. Han var aristokrat
till sin natur — och det oaktat han tillhörde icke-
aristokraternas läger. Han var en övermänniska — »ett
blondt djur», så som Nietzsche* har beskrivit det —
och dessutom flammande av demokratisk glöd.

Upptagen av de övriga gästerna och påverkad av
det ofördelaktiga intryck han gjort på mig, glömde
jag nästan helt och hållet arbetarefilosofen, ehuru jag
ett par gånger under middagen lade märke till honom
— jag såg glimten i hans ögon, då han lyssnade än till
den ene prästens ord och än till den andres. Han är
humorist, tänkte jag, och jag förlät honom nästan hans
illasittande kläder. Men tiden gick och middagen
skred framåt, och han öppnade icke sin mun för att
säga ett enda ord, ehuru prästmännen resonerade i
det oändliga om arbetsklassen och dess förhållande till
kyrkan och om vad kyrkan hade gjort och fortfarande
gjorde för den. Jag såg att min far var misslynt för
att Ernest icke sade något. En gång begagnade han
sig av en paus i samtalet för att uppmana honom att

*Friedrich Nietzsche, den sinnesrubbade filosofen under den
kristna tidräkningens nittonde århundrade. Han uppfångade
osammanhängande glimtar av sanningen, men innan han blev fär-
dig med sitt sökande, resonerade han sig rundt om den stora cirkeln
för mänskligt tänkande och in i rent vansinne.

säga något. Men Ernest ryckte på axlarna, förklarade att han »inte hade någonting att säga» och fortsatte att äta saltade mandlar.

Min far lät sig dock icke avspisas så lätt. Efter en stund sade han:

»Vi ha ju här en medlem av arbetsklassen ibland oss. Jag är övertygad om att han kan framställa saker och ting för oss från en ny synpunkt som är både intressant och uppfriskande. Jag menar mr Everhard.»

De andra visade ett taktfullt intresse och uppmanade ivrigt Ernest att framlägga sina åsikter. Deras sätt mot honom var så vänligt och tolerant att det rent av kunde kallas beskyddande. Och jag såg att Ernest märkte detta och hade roligt åt det. Han såg sig långsamt omkring, och jag uppfångade en glimt av skrattlystnad i hans ögon.

»Jag är inte bevandrad i den kyrkliga diskussionens formaliteter», förklarade han och hejdade sig därefter med blygsam och obeslutsam uppsyn.

»Fortsätt, fortsätt!» uppmanades han från alla håll, och doktor Hammerfield sade:

»Vi ha ingenting emot sanningen, från vem den än kommer. Såvida den är ärlig», tillade han.

»Skiljer ni på ärlighet och sanning?» frågade Ernest hastigt.

Doktor Hammerfield drog djupt efter andan och svarade slutligen: »De bästa av oss kunna missta sig, unge man — ja, till och med de bästa.»

Ernest hållning förändrades på ögonblicket. Han föreföll som en helt annan människa.

»Nå, så låt mig då börja med att säga er att ni alla missta er», förklarade han. »Ni veta ingenting — och mindre än ingenting — om arbetsklassen. Er sociologi är lika förvänd och värdelös som er tanke-metod.»

Det var icke så mycket vad han sade, som icke mera det sätt varpå han sade det. Jag spratt till vid blotta ljudet av hans röst. Den var lika djärv som hans ögon. Den var genomträngande som en trumpetstöt. Och hela sällskapet väcktes plötsligt ur sin sömniga dåsigheit.

»Vad är det då som är så förskräckligt förvändt och värdelöst i vår tankemetod, unge man?» frågade doktor Hammerfield, och det låg redan någonting obehagligt i hans ton och sätt.

»Ni ä' metafysiker. Ni kunna bevisa vad som helst genom metafysiken; och när det är gjort, kan varenda metafysiker till sin egen tillfredsställelse bevisa att alla andra metafysiker ha orätt. Ni ä' anarkister i tankens värld. Och ni ä' galna världsskapare! Var och en av er dväljs i en värld som han själv har skapat åt sig enligt sin egen fantasi och sina egna begär. Ni känna icke till den verkliga värld där ni leva, och för er tankemetod finns det absolut ingen plats i denna verkliga värld, om icke som ett fenomen av sinnesförvirring. Vet ni vad ni påminde mig om, när jag nyss satt här och hörde er tala och tala utan uppehåll? Ni kommo mig oemotståndligt att tänka på medeltidens skolastiker, som på fullt allvar inlätto sig i lärda debatter angående den ytterst intressanta frågan om hur många änglar som kunde dansa på en nålspets. Å, mina värda herrar — ni ä' lika långt ifrån det in-

tellektuella liv som rör sig hos det tjugonde århundradets släkte som trots någon indiansk medicinman under sina besvärjelser i urskogarna för tiotusen år sedan.»

Medan Ernest talade, livades han allt mer av ädel glöd. Hans ansikte strålade, hans ögon blixtrade och hans kinder och haka hade ett värtaligt uttryck av kamplystnad. Det var så hans sätt. Och det verkade alltid eggande på folk. Hans sätt att angripa liksom med slägga kom dem ofelbart att glömma sig själva. Och så gjorde det också nu. Biskop Morehouse satt framåtlutad och lyssnade ivrigt. Doktor Hammerfield var blossande röd av harm. Andra voro också synbart förargade, medan somliga smålogo överlägset och sågo roade ut. Vad mig beträffar fann jag det hela mycket lustigt. Jag såg på min far, rädd att han skulle brista i skratt åt den effekt som åstadkommits därigenom att han kastat in denna bomb midt ibland oss.

»Ni uttrycker er en smula obestämt», avbröt doktor Hammerfield. »Vill ni vara god och säga vad ni egentligen menar med att kalla oss för metafysiker?»

»Jag kallar er för metafysiker därför att ni resonera metafysiskt», svarade Ernest. »Er metod att resonera är totalt motsatt vetenskapens. Det finns ingen hållbarhet i edra konklusioner. Ni kunna bevisa allt och intet, och ingen av er kan komma fullt överens med en annan. Var och en av er går in i sitt eget medvetande för att söka förklaringar över sig själv och över universum. Och lika väl kan man bjuda till att lyfta sig genom ett grepp i sina stövelstroppar som att söka förklara medvetandet med medvetande.»

»Det där förstår jag inte», förklarade biskop More-

house. »Det förefaller mig som om alla tanketing skulle vara metafysiska. Den mest exakta och övertygande av alla vetenskaper — matematiken — är rent metafysisk. Och varenda tankeprocess hos varenda vetenskaplig tänkare är metafysisk. Det medger ni väl?»

»Som ni nyss sade — ni förstår det inte», svarade Ernest. »Metafysiken resonerar deduktivt utifrån sin egen subjektivitet. Vetenskapen resonerar induktivt på grund av erfarenhetens fakta. Metafysiken resonerar sig från teori till fakta, vetenskapsmannen resonerar sig från fakta till teorier. Metafysiken förklarar universum genom sig själv, vetenskapsmannen förklarar sig själv genom universum.»

»Nå, så Gud vare tack för att vi icke äro vetenskapsmän», mumlade doktor Hammerfield belåtet.

»Vad ä' ni då?» frågade Ernest.

»Filosofer.»

»Där ha vi det!» utbrast Ernest skrattande. »Ni ha således lämnat den verkliga och solida jorden och sväva uppe i luften med en flygmaskin. Vill ni vara så god och sänka er ner till jorden och säga mig precis vad ni menar med filosofi?»

»Filosofin är» — doktor Hammerfield avbröt sig och klarade sin strupe genom ett par harklingar — »filosofin är någonting som icke kan begripligt klar göras för andra än filosofiskt anlagda sinnen och temperament. Den trångsynte vetenskapsmannen med näsan i provröret har ingen förståelse för filosofin.»

Ernest låtsade icke märka angreppet. Det var alltid hans sätt att skicka pilen tillbaka mot sin oppo-

nent, och det gjorde han också nu, strålande av älsk-
värd förbindlighet.

»I så fall kommer ni utan tvivel att förstå den definition jag nu vill ge av filosofin. Men innan jag ger den, uppmanar jag er att påpeka de misstag jag begår eller också hålla tyst med metafysiken. Nåväl — filosofin är helt enkelt den mest omfattande av alla vetenskaper. Den resonerar efter samma metod som varje annan särskild vetenskap och som alla gemensamt. Och genom denna samma metod — den induktiva — sammanfattar filosofin alla andra vetenskaper i en enda. Som Spencer säger: resultaten av vilken vetenskap som helst representera delvis förenad kunskap. Och filosofin förenar den kunskap som har samlats av alla de andra vetenskaperna. Filosofin är således vetenskapernas vetenskap, vetenskapen över alla andra, om ni så behagar. Vad tycker ni om min definition?»

»Mycket antaglig, mycket antaglig», mumlade doktor Hammerfield lamt.

Men Ernest var utan förbarmande.

»Betänk», sade han varnande, »att min definition är ödesdiger för metafysiken. Om ni inte nu kan påpeka ett fel i min definition, så är ni sedan utestängd från att komma med metafysiska argument. Ni måste gå genom livet sökande efter detta fel och tåga med er metafysik tills ni har funnit det.»

Ernest teg och väntade. Tystnaden blev plågsam. Doktor Hammerfield var tydligen illa till mods. Och han var därjämte helt förvirrad. Ernest slägganfall gjorde honom förbryllad. Han var icke van vid ett så enkelt och direkt stridssätt, och han såg hjälpsökande

på de övriga bordsgästerna. Men ingen gjorde min av att komma honom till hjälp. Jag såg min far skratta bakom sin serviett.

»Det finns också ett annat sätt att blotta metafysikernas omöjlighet», förklarade Ernest, sedan han nu hade fullständigt slagit doktor Hammerfield, »och det är att döma dem efter deras gärningar. Vad ha de utträttat för mänskligheten, om man undantar att de ha spunnit ihop dimmiga fantasier och gjort sina egna skuggbilder till gudar? Jag medger att de ha bidragit till människosläktets nöje, men vad nyttigt ha de egentligen utträttat? Medan vetenskapen upptäckte blodomloppet, filosoferade de — jag ber om ursäkt för att jag missbrukar det ordet — över att hjärtat var känslornas säte. De orerade om att pest och hungersnöd var ett Guds gissel, medan vetenskapsidkare byggde spannmålsmagasin och dränerade städer. De skapade gudar efter sitt eget sinne, medan vetenskapsidkare anlade vägar och byggde broar. De beskrevo jorden som världsaltets centrum, medan vetenskapsmän upptäckte Amerika och utforskade himlakropparnas banor. Kort sagt — metafysikerna ha gjort ingenting, absolut ingenting för mänskligheten. Steg för steg ha de drivits tillbaka genom vetenskapens framsteg. Så snart vetenskapens bevisande fakta ha kullkastat deras subjektiva förklaringar av tingen, ha de uppställt nya subjektiva förklaringar som även innefattat förklaringar över senast konstaterade fakta. Och jag betvivlar inte att de komma att fortsätta på det sättet till tidernas slut. Mina herrar — en metafysiker är en medicinman. Skillnaden mellan er och eskimån, som skapar sig en

pälsklädd och tranätande gud, är endast den att ni ha flera tusen år av vetenskapligt bevisade fakta bakom er. Det är alltsammans.»

»Men Aristoteles' tankar regerade ju Europa i tolv århundraden», förklarade doktor Ballingford pom-pöst. »Och Aristoteles var metafysiker.»

Doktor Ballingford såg sig omkring på de övriga och möttes av nickar och gillande småleenden.

»Ni har gjort ett högst olyckligt val av exempel», svarade Ernest, »då ni påpekar en så ytterligt mörk period i mänsklighetens historia. Vi beteckna den ju allmänt som en mörkrets tid — denna period då vetenskapen våldfördes av metafysiken, då fysiken blev ett sökande »efter de vises sten», då kemin blev guld-makeri och astronomin blev astrologi. Aristoteles' herradöme inom tankens värld var verkligen bedrövligt till sina följder.»

Doktor Ballingfords ansikte mulnade, men plötsligt klarnade han åter upp och utbrast:

»Om vi också medgäve att den hemska tavla ni nyss framställde vore riktig, så måste ni ändå erkänna att metafysiken var den inre kraft som drog mänskligheten ut från denna mörka period och in i de följande århundradenas upplysning.»

»Det hade metafysiken ingenting med att göra», svarade Ernest.

»Vad för slag?» utropade doktor Hammerfield. »Var det kanske inte tänkandet och spekulatjonen som ledde till upptäcktsresorna till exempel?»

»Å, min bästa doktor», sade Ernest småleende, »jag trodde att ni var alldeles ur spelet — ni har ju ännu inte funnit felet i min definition av filosofin. Nu

befinner ni er på osäker grund. Men detta ä' metafysikerna vana vid, och jag förlåter er. Nej — jag upprepar att metafysikerna icke hade någonting att göra med det ni nämnde. Bröd och smör, silke och juveler, dollars och cents, samt den omständigheten att handelsrouterna landsvägen till Indien råkade bli stängda — voro anledningarna till upptäcktsfärderna. Då Konstantinopel föll 1453, blev karavanvägen till Indien blockerad av turkarna. Europas köpmän måste söka sig en annan väg. Där ha vi den egentliga orsaken till upptäcktsresorna. Columbus seglade ut för att söka en ny väg till Indien. Så läses det i alla historiska böcker. Tillfälligtvis upptäcktes nu nya fakta om jordens form, storlek och natur — och det ptolemeiska systemet gick upp i rök.»

Doktor Hammerfield harklade.

»Är ni inte ense med mig om detta?» frågade Ernest.
»Säg mig då vari jag har orätt.»

»Jag kan endast förklara att jag står fast vid vad jag förut har yttrat», svarade doktor Hammerfield torrt. »Det skulle bli en för omständlig historia att ge sig in på något vidare nu.»

»Ingen historia är för omständlig för en vetenskapsman», sade Ernest med blid stämma. »Det är därför han når sitt mål. Det är därför Amerika blev upptäckt.»

Jag skall icke beskriva hela denna afton, fastän det är en glädje för mig att i minnet återkalla varje ögonblick och varje detalj av dessa första timmar då jag lärde känna Ernest Everhard.

Stridsvågorna svallade högt och prästerna blevo heta om öronen, i synnerhet när Ernest kallade dem

för romantiska filosofer, fantaster och dylikt. Och han drev dem ständigt tillbaka till fakta. »Det är ett faktum, ser ni, ett odisputabelt faktum!» förklarade han triumferande, så snart han hade fått någon av dem i fällan. Han var fullproppad med fakta. Och han förföljde dem med fakta, han snärjde dem med fakta, han bombarderade dem med hela bredsidor av fakta.

»Ni tycks dyrka faktum som er gud», sade doktor Ballingford försmädligt.

»Det finns visst ingen annan gud än faktum — och mr Everhard är dess profet», parodierade doktor Ballingford.

Ernest smålog instämmande.

»Det är med mig som med mannen från Texas», sade han. Och då han uppfordrades att förklara sig närmare, fortsatte han: »Jo, ser ni, om man erbjuder en man från Missouri någonting, så säger han alltid: 'Visa mig det först!' Men mannen från Texas säger: 'Låt mig få det i min hand!' Så att det är tydligt att han inte är metafysiker.»

En annan gång, då Ernest hade sagt att de metafysiska filosoferna aldrig kunde bestå sanningsprovet, frågade doktor Hammerfield plötsligt:

»Nå, men vad är då sanningsprovet, unge man? Vill ni kanske vara god och förklara detta, som så länge har satt myror i visare huvud än ert!»

»Det vill jag visst», svarade Ernest. Hans tvärsäkerhet irriterade dem. »De visa huvudena ha varit så förbryllade i fråga om detta, därför att de sökte lösningen i det blå. Hade de hållit sig till vår solida jord, så skulle de ha funnit den lätt nog. De skulle

ha funnit, att de själva just precis avlade bevis för sanningen genom varenda praktisk tanke och handling under sitt liv.»

»Men proberstenen, proberstenen», upprepade doktor Hammerfield otåligt. »Bry er inte om några preludier. Ge oss det som vi ha sökt efter så länge — säg oss sättet att pröva och bevisa att sanning är sanning. Gör det och vi bli som gudar.»

Det låg en hånande och ohövlig skepticism i hans ord och ton, som tycktes väcka en tyst förnöjelse hos de flesta vid bordet. Men biskop Morehouse rynkade ögonbrynen.

»Doktor Jordan* har sagt oss det tydligt och klart», sade Ernest. »Hans sätt att pröva sanningen hos en sak är att fråga sig: 'Duger den till någonting? Kan man lita på den i liv och död?'»

»Prat!» Doktor Hammerfield drog hånfullt på munnen. »Ni har inte tagit biskop Berkeley** med i räkningen. Han har aldrig blivit vederlagd.»

»Den ädlaste av alla metafysiker», utbrast Ernest skrattande. »Men också ni har valt ett olycklig exempel. Biskop Berkeley förklarade själv att hans metafysik inte dugde till någonting.»

Nu blev doktor Hammerfield ond, full av rättfärdig

*En berömd lärare under slutet av det nittonde och begynnelsen av det tjugonde århundradet av den kristna tidräkningen. Han var rektor vid Stanford-universitetet, en av den tidens enskilda stiftelser.

**En idealistisk monist som länge förbryllade den tidens filosofer genom att förneka materiens existens. Men hans skickliga argument blevo slutligen upprivna, då vetenskapens nya empiriska fakta filosofiskt systematiserades.

harm. Det var som om han hade ertappat Ernest med tjuvnad eller lögn.

»Unge man», utbrast han häftigt, »det där påståendet är i stil med allt vad ni har sagt här förut i kväll — det är en lågsinnad och ogrundad tillvitelse.»

»Jag känner mig alldeles förkrossad», mumlade Ernest ödmjukt. »Men jag förstår bara inte vad det var som slog mig. Ni måste lägga det i min hand, doktor.»

»Det skall jag, det skall jag», sluddrade Hammerfield ivrigt. »Hur vet ni det ni nyss sa'? Ni vet inte om biskop Berkeley någonsin har sagt att hans metafysik inte dugde till någonting. Ni har intet bevis för detta. Den har i stället alltid varit ofelbar, unge man.»

»Jag tar som bevis för att biskop Berkeleys metafysik inte dugde till någonting, att . . .» Ernest gjorde helt lugnt en kort paus . . . »att han ständigt brukade gå genom dörrar och inte genom väggen. Att han levde ordentligt av bröd och smör och kött. Att han rakade sig med en kniv som visade sin duglighet genom att ta bort håret ur hans ansikte.»

»Men det där är idel praktiska saker!» utropade doktor Hammerfield. »Och metafysiken hör till andens värld.»

»Och den verkar också — i andens värld?» frågade Ernest blidt.

Den andre nickade.

»Och en hel massa änglar kunna dansa på en nålspets — i andens värld», fortsatte Ernest tankfullt. »Och en pälsklädd och tranätande gud kan existera och verka — i andens värld. Och det finns inga bevis

för motsatsen — i andens värld. Jag förmodar, att ni helst lever i andens värld, doktor Hammerfield.»

»Den världen är mitt rike», blev svaret.

»Vilket med andra ord vill säga att ni lever i det blå. Men ni kommer ner till jorden igen vid måltiderna, tänker jag, och likaså om det råkar bli jordbävning. Eller säg mig, doktor Hammerfield, har ni kanske ingen förnimmelse av en jordbävning — det gör er kanske ingenting om er immateriella kropp träffas av en inmateriell tegelsten?»

Ögonblickligt och alldeles omedvetet flög doktors hand upp till hans hjässa, där ett ärr var dolt under håret. Ernest hade händelsevis råkat komma verkligheten så nära som möjligt. Doktor Hammerfield hade varit nära att bli dödad under den stora jordbävningen* av en ramlande skorsten. Alla brusto i skratt.

»Nå?» sade Ernest, sedan munterheten hade lagt sig. »Kan ni bevisa motsatsen?»

Då han icke fick något svar, frågade han om igen: »Nå?» Och han tillade: »Ni har just ingen nytta av ert argument.»

Doktor Hammerfield var slagen för tillfället, och kampen drogs åt annat håll. På den ena punkten efter den andra utmanades prästerna av Ernest. När de försäkrade att de kände till arbetsklassen, berättade han dem fundamentala sanningar om denna klass, som de icke hade en aning om, och uppfordrade dem sedan att vederlägga honom. Han framlade fakta, alltid fakta, stärkte deras flykt åt högre rymder

*Den stora jordbävningen 1906, då San Francisco förstördes.

och drog dem tillbaka till vår solida jord och dess fakta.

Så väl jag påminner mig alltsammans! Jag kan höra honom när jag vill — höra hur han med krigsklang i sin stämma hudflängde dem med sina fakta, hur varje faktum blev ett gissel, varmed han slog och slog om igen. Och han var utan förbarmande. Han begärde ingen pardon* och han gav ingen heller. Jag kan aldrig förgäta den sista avbasningen han gav dem.

»Ni ha upprepade gånger förrådt här i kväll, både genom direkt erkännande och omedvetna bevis, att ni inte ha någon kännedom om arbetsskassen. Men det kan man inte klandra er för. Hur skulle ni kunna veta någonting om denna klass? Ni leva inte tillsammans med den. Ni bo i andra kvarter tillsammans med kapitalisterna. Och varför skulle ni inte göra det? Det är kapitalisterna som avlöna er, det är de som föda er och betala kläderna ni ha på er. Och till gengäld predika ni för edra arbetsgivare det slags metafysik som särskilt behagar dem — och den behagar dem därför att den inte innebär något hot mot den fastställda samhällsordningen.»

Här hördes ett sorl av missnöje rundt om bordet.

»Å, jag angriper inte er ärlighet», fortsatte Ernest. »Ni ä' uppriktiga. Ni predika det som ni själva tro. Därin ligger er styrka och ert värde — för kapitalistklassen. Men om er tro skulle övergå till någonting som vore ett hot för den fastställda ordningen, skulle

*Ett uttryck som härleder sig från den tidens seder och bruk. När männen likt vilddjur kämpade på liv och död och den slagne kastade ifrån sig vapnen, stod det den segrande fritt att döda honom eller låta honom gå.

er predikan inte gillas av edra arbetsgivare och ni skulle bli avskedade. Det händer emellanåt att en eller annan av er får sitt avsked på sådana grunder.* Har jag inte rätt?»

Denna gång hördes intet sorl av opposition. Alla suto där i stumt medgivande utom doktor Hammerfield som sade:

»Det är när deras tankegång har blivit förvillad som de uppmanas att avgå från sitt ämbete.»

»Vilket endast är en omskrivning för att deras tankegång har blivit misshaglig», sade Ernest, och han fortfor: »Jag säger er nu på grund av allt detta: fortfar att predika och förtjäna er lön, men lämna för all del arbetsklassen i fred. Ni tillhöra det fientliga lägret. Ni ha ingenting gemensamt med arbetsklassen. Edra händer ä' mjuka, därför att andra ha arbetat för er. Edra magar ha rundats genom överflöd av föda.» (Doktor Ballingford ryckte till och allas ögon riktades på hans digra kropp. Det påstods, att han icke hade sett sina fötter på många år.) »Och i själ och sinne ä' ni proppade med lärosatser som utgöra ett värn för den bestående ordningen. Ni ä' lika mycket värvade soldater — lojala soldater, det vill jag medge — som Ludvig den sextondes schweizergarde**. Var trogen ert salt och er lön, värna edra arbetsgivares intresse genom er predikan — men kom

*Under denna period hände det ofta att präster utstöttes ur kyrkan därför att de predikade misshagliga läror. Detta drabbade isynnerhet dem som genom sin predikan förrådde sympatier för socialismen.

**Det lejda utländska slottsgardet hos Ludvig den sextonde — en kung i Frankrike, som blev halshuggen av sitt folk.

inte ner till arbetsklassen för att tjäna som falska ledare. Ni kan inte ärligt tjäna i bägge lägren på samma gång. Arbetsklassen har redt sig utan er förut, och tro mig — den skall fortfarande göra det. Ja, den kan till och med reda sig bättre utan er än med er.»

II.

UTMANINGAR.

När våra gäster hade gått, kastade min far sig ned på en stol och skrattade av alla krafter. Jag hade icke hört honom skratta så hjärtligt sedan min mor levde.

»Jag vill slå vad att doktor Hammerfield inte har varit med om någonting dylikt förut i hela sitt liv», utbrast han. »Tänk bara! Inte bevandrad i de kyrkliga diskussionernas formaliteter! Gav du akt på hur han började som ett lamm — Everhard, menar jag — och hur raskt han förvandlades till ett rytande lejon? Han har en utomordentligt väl disciplinerad intelligens. En präktig vetenskapsman skulle han ha blivit, om hans energi hade riktats åt det hållet.»

Jag behöver knappast säga att jag var djupt intresserad av Ernest Everhard, icke allenast av vad han hade sagt och sättet varpå han sade det, utan av honom själv. Jag hade aldrig förut sammanträffat med en sådan man. Antagligen var det därför jag ännu var ogift, trots mina fyllda tjugufyra år. Jag tyckte om honom, det måste jag erkänna för mig själv. Och mitt tycke för honom hade flera orsaker än hans intellektuella begåvning och skickliga argumentering.

Oavsett sina manligt svällande muskler och sin breda nacke föreföll han mig som en överlägset begåvad yngling. Jag hade en bestämd förnimmelse av att ett finkänsligt sinne låg bakom den intellektuelle stridskämpens mask. På vilket sätt jag hade fått denna uppfattning, det vet jag icke, men min kvinnliga instinkt sade mig det.

Det var någonting i hans klangfulla röst som gick mig till hjärtat. Den genljöd fortfarande i mina öron och jag kände att jag gärna skulle vilja höra den om igen och se den där glimten i hans ögon, som stod i så skarp kontrast till det lugna allvaret i hans ansikte. Andra obestämda och obeskrivliga känslor rörde sig också inom mig. Jag älskade honom nästan redan då, fastän jag är övertygad att om jag aldrig hade träffat honom mer, skulle dessa obestämda känslor ha förflyktigats och jag skulle lätt ha glömt honom.

Men det var icke mitt öde att aldrig få se honom mer. Min fars nyss väckta intresse för sociologi och hans middagsbjudningar blevo anledning till att vi åter träffades. Min far var icke sociolog. Hans äktenskap med min mor hade varit mycket lyckligt, och i sina forskningar inom den vetenskap varåt han ägnat sig — fysiken — hade han rönt mycken framgång. Men sedan min mors död hade hans arbete likväl icke förmått fylla tomrummet efter henne. Först hade han då börjat syssla litet med filosofi, och sedan hade han förts över till nationalekonomi och sociologi, varav han blev djupt intresserad. Han hade stark rättskänsla, och han blev snart upptänd av lidelsefull iver att kunna förbättra det han ansåg vara förvändt. Det var med glädje jag såg detta bevis

på hans återväckta intresse för livet, ehuru jag icke hade någon aning om vad resultatet skulle bli. Med en ynglings entusiasm kastade han sig ivrigt in i detta nya företag, utan någon hänsyn till varthän det kunde leda honom.

Han hade alltid varit van vid laborationsarbete, och därför förvandlade han nu också vår matsal till ett sociologiskt laboratorium. Där samlades vid middagarna män av alla slags yrken och villkor — vetenskapsmän, politiker, bankmän, köpmän, professorer, arbetarledare, socialister och anarkister. Min far inledde dem i diskussioner och analyserade så deras tankar om livet och samhället.

Han hade träffat på Ernest nyss före sin »prästkväll». Och sedan gästerna avlägsnat sig, fick jag veta hur det hade gått till. Min far hade en kväll råkat gå på en gata, där han stannade för att höra på en man, som talade till en massa arbetare. Mannen på packlådan var Ernest. Han var icke en vanlig gatutalare, utan innehade en framskjuten plats inom socialistpartiets styrelse, var en av dess ledande män och erkänt överlägsen i fråga om socialismens filosofi. Men han hade en synnerlig förmåga att framställa abstrakta saker i enkla ordalag, var skicklig att förklara och undervisa och ansåg det ingalunda förnedrande att begagna sig av en packlåda till talarstol, då detta gav honom tillfälle att hålla föredrag för arbetare om nationalekonomi.

Min far stannade, som sagt, för att höra på, blev intresserad, lagade att han fick sammanträffa med talaren, inledde bekantskap med honom och bjöd honom till sin prästmiddag. Efter middagen berättade

tade min far för mig det lilla han visste om honom. Ernest Everhard var född inom arbetsklassen, men han var avkomling av den gamla Everhardska släkten, som hade levat i Amerika i mer än tvåhundra år.* Vid tio års ålder hade han börjat arbeta i fabrikena, sedan kom han i lära hos en smed och blev hovslagare. Han hade förvärvat alla sina kunskaper genom studier på egen hand, hade själv lärt sig tyska och franska, och vid denna tid förtjänade han ett magert uppehälle genom att översätta vetenskapliga och filosofiska verk åt ett socialistiskt förlag, som kämpade för sin existens i Chicago. Hans inkomster fingo dessutom en blygsam tillökning genom honorar för hans egna skrifter i nationalekonomi och filosofi.

Så mycket fick jag veta om honom innan jag gick till vila den kvällen, och jag låg länge vaken och lyssnade i minnet till ljudet av hans röst. Jag blev rädd för mina tankar. Han var så olik männen av min egen klass, så främmande och så stark. Hans överlägsenhet tjusade och skrämde mig på samma gång, ty mina tankar hade tagit en fantastisk flykt, och jag fann mig fången i en föreställning om honom som älskare och make. Jag hade alltid hört, att mankraft har någonting oemotståndligt tilldragande för kvinnan, men Ernest Everhard hade för mycken kraft. »Nej, nej!» utbrast jag högt, »det är omöjligt, det vore rent av absurdt!» Men på morgonen vaknade jag och fann att jag längtade efter att få återse honom. Jag längtade efter att få se honom bemästra andra i diskussioner, jag ville höra den där stridsklängen i hans röst.

*Skillnaden mellan infödda och invandrade hade på den tiden stor betydelse i Amerika.

Jag ville se honom i all sin styrka och säkerhet rycka upp dem ur deras lojhet, driva deras tankar ut från deras trånga inskränkta banor. Var han kanske litet för storordig? Det gjorde i alla händelser nytta, det gjorde effekt. För övrigt var den sortens morskheter vackert att skåda. Man kände sig påverkad av den som av en stridstrumpet.

Flera dagar förgingo, varunder jag läste Ernests böcker, som jag fick låna av min far. Hans skrivna ord liknade dem han talade, allting var klart och övertygande. Det var den absoluta enkelheten som verkade så övertygande, även om man fortfor att hysa en del tvivel. Han hade en förmåga att klargöra, som gjorde honom till en utmärkt undervisare. Men oaktat hans ypperliga stil var det mycket som jag icke tyckte om. Han lade för stor vikt på vad han kallade klasskampen, antagonismen mellan kapital och arbete, intressenas konflikt.

Min far omtalade skrattande doktor Hammerfields omdöme om Ernest, vilket lydde så, att han var »en oförskämnd poj kvalp, som var uppblåst genom en smula högst bristfällig lärdom.» Och doktor Hammerfield hade nekat att vidare sammanträffa med mr Everhard.

Men biskop Morehouse hade däremot blivit intresserad av honom och var ivrig att få förnya bekantskapen. »En kraftig ung man», förklarade han, »och så livfull, så ytterligt livfull. Men han är för positiv, alldeles för positiv.»

Så kom Ernest en eftermiddag i sällskap med min far. Biskopen var redan kommen, och vi skulle dricka te ute på verandan. Jag vill i förbigående anmärka,

att Ernests fortsatta vistelse i Berkeley kom sig därav, att han gjorde specialstudier i biologi vid universitetet, och under tiden arbetade han ivrigt på en ny bok, som han hade givit titeln »Filosofi och revolution.»*

Verandan tycktes plötsligt ha krympt ihop efter Ernests ankomst. Icke för att han var så ovanligt stor — endast fem fot och nio tum — men det tycktes utstråla en atmosfär av storslagenhet från honom. Då han kom och hälsade på mig, skedde det med en viss anstrykning av tafatthet som sällsamt kontrasterade mot hans djärva ögon och det fasta och säkra grepp, varmed han för ett ögonblick slöt min hand i sin. Och blicken var lika fast och säker som handtryckningen. Nu hade den också ett frågande uttryck, och liksom förra gången vilade den på mig alldeles för länge.

»Jag har hållit på att läsa i er bok »Arbetsklassens filosofi», sade jag, och hans ögon lyste av tillfredsställelse.

»Ni har naturligtvis tagit i betraktande till vilket auditorium den är riktad», sade han.

»Det har jag gjort, och just därför har jag fått lust att gräla med er», förklarade jag utmanande.

»Så förhåller det sig också med mig, mr Everhard», sade biskop Morehouse.

Ernest ryckte vårdslöst på axlarna och tog emot en kopp te.

Biskopen böjde på huvudet till tecken att han lämnade företrädet åt mig.

*Denna bok trycktes i flera upplagor — men alltid hemligt — under de tre århundraden som »Järnhälen» hade makten. Exemplar av olika upplagor finnas i Nationalbiblioteket i Ardis.

»Ni lägger hyende under klasshatet», sade jag. »Och jag anser det för orätt och brottsligt att vädja till allt som är trångsinnat och brutalt hos arbetsklassen. Klasshat är antisocialt, och det förefaller mig som om det också skulle vara antisocialistiskt.»

»Icke skyldig», förklarade Ernest. »Klasshat finns varken nämnt eller underförstått i någonting som jag har skrivit.»

»Å!» utbrast jag förebrående, sträckte ut handen efter hans bok och slog upp den.

Han smuttade på sitt te och smålog åt mig, medan jag bläddrade i boken.

»Här ha vi det — sidan 132», utbrast jag och läste högt: »Under samhällets nuvarande utvecklingsskede existerar därför klasskamp mellan de löngivande och de löntagande klasserna.»

Jag såg upp på honom med triumferande min.

»Det står ingenting om klasshat», sade han och besvarade mitt småleende.

»Men ni talar ju om 'klasskamp'», invände jag.

»Det är en helt annan sak än klasshat», svarade han. »Tro mig, vi ge ingen näring åt hat. Vi säga, att klasskampen är en lag i den sociala utvecklingen. Vi ä' inte ansvariga för den. Vi ha inte skapat klasskampen. Vi förklara den endast så som Newton förklarade tyngdlagen. Vi förklara arten av den intressekonflikt som framkallar klasskampen.»

»Men det skulle inte finnas några intressekonflikter!» utbrast jag.

»Däri instämmer jag av hela mitt hjärta», svarade han. »Och det är just detta som vi socialister försöka åstadkomma — utplånandet av intressekonflikterna.»

Ursäkta — vill ni låta mig läsa upp ett annat utdrag.» Han tog boken och bläddrade flera sidor tillbaka. »Sidan 126 står här: 'Klasskampens period, som började med upplösning av den ursprungliga stamkommunismen och uppkomsten av privategendom, skall sluta då privategendomen uppgår i allmänna existensmedel.'»

»Jag kan inte instämna med er», inföll biskopen, vars bleka, asketiska ansikte färgades av en svagrodnad framkallad av stark sinnesrörelse. »Ni har orätt i edra förutsättningar. Det existerar ingenting sådant som en konflikt mellan arbetets och kapitalets intressen — det borde åtminstone inte göra det.»

»Tack», sade Ernest allvarligt. »Genom de sista orden har ni ju givit mig rätt.»

»Men varför skall det finnas en sådan konflikt?» frågade biskopen ivrigt.

Ernest ryckte på axlarna. »Därför att vi ä' skapade, förmodar jag.»

»Men vi ä' inte så skapade!» utbrast den andre.

»Talar ni om idealmänniskan?» frågade Ernest. »Den oegennyttiga, gudalika och så sällan förekommande, att hon strängt taget alls inte existerar — eller talar ni om den vanliga genomsnittsmänniskan?»

»Om den vanliga genomsnittsmänniskan», blev svaret.

»Som är svag och felbar, fallen för att missta sig?»

Biskop Morehouse nickade.

»Och småaktig och självisk?»

Biskopen nickade om igen.

»Giv akt!» varnade Ernest. »Jag sade 'självisk'.»

»Genomsnittsmänniskan är självisk», förklarade biskopen modigt.

»Vill ha allt vad hon kan få — det är en beklaglig sanning.»

»Då har jag er fast, biskop. Jag skall strax bevisa det. Vi tänka oss en man som arbetar vid stadens spårvägar.»

»Han skulle inte kunna arbeta där om det inte finnes något kapital», avbröt biskopen.

»Visserligen — och ni medger väl också, att kapitalet skulle förintas, om icke arbetet förtjänade in dividenden?»

Biskopen teg.

»Medger ni inte det?» upprepade Ernest.

Biskopen böjde på huvudet.

»Nå, då täcka våra påståenden varandra», sade Ernest med fast ton, »och vi stå precis där vi stodo från början. Och så begynna vi om igen. Arbetarna vid spårvägen bidra med arbetet. Aktieägarna bidra med kapitalet. Genom denna samverkan av arbete och kapital förtjänas pengar.* Dessa förtjänade pengar delas mellan bägge parterna. Kapitalets andel kallas dividend. Arbetets andel utgår under namn av lön.»

»Ja visst», inföll biskopen. »Och det finns intet skäl för att icke delningen skulle försiggå i vänskap.»

»Ni tycks ha glömt det vi nyss voro eniga om», sade Ernest. »Vi kommo överens om att den vanliga människan är självisk — människan sådan hon är. Ni tycks ha svingat er upp i det blå och vill anordna en delning mellan människor sådana de borde vara,

*På den tiden lågo alla transportmedel i händerna på s. k. bolag eller grupper av rovlustna individer, som läto allmänheten betala för rätten att använda dem.

men alls inte ä.' Vi måste hålla oss till jorden. Nå — arbetaren är självisk och vill ha allt vad han kan få vid delningen. Kapitalisten är självisk och vill ha allt vad han kan få vid delningen. Och när det endast finns så och så mycket av en sak och två vilja ha allt vad de kunna få av samma sak, så uppstår intressekonflikt. Detta är intressekonflikten mellan arbete och kapital. Och det är en konflikt som inte kan upphöra. Så länge kapitalister och arbetare existera, komma de att gräla om delningen av förtjänsten. Om ni vore i San Francisco i eftermiddag, skulle ni få lov att gå till fots. Där finns inte en enda spårvagn i gång.»

»Strejk* igen?» frågade biskopen oroligt.

»Ja. Där har uppstått gräl angående delningen av förtjänsten på spårvagnslinjerna.»

Biskop Morehouse var helt upprörd.

»Det är orätt!» utropade han. »Och det är mycket kortsynt av arbetarna också. Hur kunna de begära att vi fortfarande ska' hysa sympati för dem...»

»Om vi bli tvungna att gå till fots», ifyllde Ernest listigt.

Men biskopen hörde icke på honom, utan fortsatte: »De ha alldeles för inskränkta vyer. Människan får

*Detta slags stridigheter voro mycket vanliga under dessa oregel-
mässiga och anarkistiska tider. Ibland vägrade arbetarna att
arbeta, och ibland nekade kapitalisterna dem att arbeta. Under
de våldsamheter och oroligheter som åtföljde dessa konflikter blev
mycken egendom förstörd och många människoliv spilldes. Allt
detta är fullkomligt ofattligt för oss — lika ofattligt som en annan
sed från den tiden, nämligen att män inom de lägre klasserna brukade
slå sönder möbler, när de grälade med sina hustrur.

lov att vara människa och inte vilddjur. Nu blir det återigen våldsamer och mord och sörjande änkor och faderlösa. Kapital och arbete borde vara vänner. De skulle verka hand i hand till ömsesidig fromma.»

»Å, nu ger ni er av uppåt högre rymder igen», anmärkte Ernest torrt. »Vänd tillbaka till jorden! Kom ihåg, att vi ha enats om att den vanliga människan är självisk, det vill säga egennyttig.»

»Men det borde hon inte vara!» utbrast biskopen.

»Det håller jag med er om», blev Ernests svar. »Människan borde inte vara självisk, men hon kommer att fortfara att vara det så länge hon lever i ett samhällssystem som är grundat på grismoral.»

Biskopen satt stel av häpnad, och min far skrattade i mjugg.

»Ja, just grismoral», upprepade Ernest lugnt. »Det är innebörden av kapitalsystemet. Och det är vad er kyrka står för och vad ni predikar varje gång ni står på predikstolen. Grismoral! Det finns ingen annan benämning för det.»

Biskop Morehouse vände sig med ett vädjande ögonkast till min far, men denne skrattade bara och nickade.

»Jag är rädd att mr Everhard har rätt», sade han. »Laissez-faire heter det alltför ofta — var och en får sköta sig själv och tusan må ta den som kommer sist. Det är nog som mr Everhard sade härom kvällen — vad ni, kyrkans män, ha att beställa är att upprätthålla den rådande samhällsordningen, och samhället vilar på nyssnämnda grundval.»

»Men detta är inte överensstämmande med Kristi lära!» utropade biskopen.

»Kyrkan lär inte nu för tiden det som Kristus lärde», inföll Ernest hastigt. »Det är därför som arbetarna inte vilja ha någonting med kyrkan att göra. Kyrkan överser med den fruktansvärda brutalitet och grymhet varmed arbetsklassen behandlas av kapitalistklassen.»

»Kyrkan överser inte med sådant», invände biskopen.

»Kyrkan protesterar inte emot det», sade Ernest med eftertryck. »Och eftersom kyrkan inte protesterar emot det, är den medbrottslig, och kom ihåg, att kyrkan understödes av kapitalistklassen.»

»Jag har aldrig sett saken i denna belysning», utbrast biskopen naivt. »Ni måste ta fel. Jag vet ju att det finns mycket som är bedrägligt och orätt här i världen. Och jag vet, att kyrkan har förlorat — det s. k. proletariatet.»*

»Proletariatet ha ni aldrig haft!» förklarade Ernest med eftertryck. »Proletariatet har växt upp utanför kyrkan och utan den.»

»Jag är inte riktigt med er nu», sade biskopen sakta.

»Då skall jag förklara mig närmare. Då maskiner och fabriksystem infördes under sista hälften av adertonde århundradet, blev den stora massan av arbetsklassen skild från jordbruket. Det gamla arbetsystemet gick under. Arbetarna drevos massvis från sina byar och samlades i fabriksstäderna. Mödrar

*Ordet härrör från latinet och betecknade ursprungligen sådana som endast voro av värde för staten som alstrare av avkomma (*proles.*)

och barn sattes till arbete vid de nyuppfunna maskinerna. Det blev slut på allt familjeliv. Ett fruktansvärdt tillstånd. Det var en djupt sorglig historia.»

»Jag vet, jag vet», avbröt biskop Morehouse med ett ångestfullt uttryck i sitt ansikte. »Det var förskräckligt. Men det hände för halvtannat århundrade sedan.»

»Då — för halvtannat århundrade sedan — föddes det modärna proletariatet», fortsatte Ernest. »Och kyrkan förbisåg dess tillvaro. Kapitalisterna sögo mären ur nationen, men kyrkan var stum. Den protesterade inte då, liksom den inte heller gör det i våra dagar. Austin Levis* säger på tal om den tiden, att de till vilka befallningen 'Föd mina lamm!' hade blivit given, utan någon protest sågo dessa lamm säljas till slaveri och arbeta sig till döds. Ja, kyrkan teg — och innan jag går vidare vill jag att ni antingen skall rent ut instämna däri med mig, eller också rent ut opponera er. Vad säger ni? Var kyrkan stum eller ej?»

Biskop Morehouse tvekade. Liksom doktor Hammerfield var han ovan vid denna hänsynslösa kampmetod.

»Det adertonde århundradets historia är skriven, fullföljde Ernest obevekligt. »Om kyrkan *icke* teg så finns detta säkert antecknat i dess historia.»

»Jag fruktar att kyrkan var stum», erkände biskopen.
»Och det är hon även i våra dagar.»

*Kandidat till guvernörsplatsen i Californien, uppsatt på socialisternas lista under höstvalen 1906. Född engelsman, författare av en mängd arbeten i politisk ekonomi och filosofi, en av den tidens socialistledare.

»Det kan jag inte gå med på», sade biskopen.

Ernest teg ett par sekunder, betraktade forskande sin motståndare och antog utmaningen.

»Nå, så låt oss se närmare på saken», sade han. »Det finns kvinnor i Chicago som arbeta hela veckan för en avlöning av nittio cents.* Har kyrkan uttalat någon protest mot detta förhållande?»

»Detta är fullkomligt nytt för mig», blev svaret.

»Nittio cents i veckan! Det är avskyvärdt!»

»Har kyrkan protesterat?» upprepade Ernest.

»Kyrkan har inte haft någon kännedom om det.» Biskopen kämpade av all makt.

»Och ändå lydde den befallning, som kyrkan hade fått: 'Föd mina lamm!'» Ett hånfullt leende flög över Ernests ansikte. Men i nästa ögonblick sade han: »Förlåt att jag hänlog, biskop. Men kan ni undra över att vi mista tålmodet med er? När ha ni inför edra kapitalistförsamlingar protesterat mot barnarbetet i Sydstaternas bomullsfabriker?** Sex

*Det finns intet fruktansvärdare blad i historien än den behandling som kvinnor och barn fingo undergå i de engelska fabrikena under sista hälften av det adertonde århundradet efter Kristus. Och i dylika industriella helveten hade somliga av den tidens mest storartade rikedomar sin upprinnelse.

**Everhard skulle ha funnit ett bättre exempel i Sydstatskyrkans under tiden före det s. k. »upprorskriget» högt uttalade försvar för negerslaveriet. Flera dylika exempel hämtade från dåtida dokument bifogas här nedan. År 1835 e. K. förklarade den presbyterianska kyrkans årsmöte, att »slaveriet är erkänt både i gamla och nya testamentet och är icke fördömt av Guds auktoritet.» Baptistförsamlingen i Charleston utsände samma år följande adress: »Husböndernas rätt att disponera sina slavars tid har tydligt erkänts av all tings skapare, som helt visst har makt att låta vilket föremål

eller sju års barn som arbeta varje natt i 12 timmars skift. De få aldrig se det välsignade solskenet. Och de dö som flugor. Dividenderna betalas med deras liv. Och med dessa dividender byggas praktfulla kyrkor i Nya England, där edra yrkesbröder predika välbehagliga plattheter för de polerade och övermätta inkasserarna av samma dividender.»

»Jag visste ingenting om detta», munlade biskopen sakta. Han var mycket blek och såg plågad ut.

han behagar ställas under äganderätt.» Teologie doktor E. D. Simon, professor vid ett metodistinstitut i Virginia, skriver: »Den Heliga Skrift fastslår tydligt och oemotsägligt rättigheten att äga slavar och därjämte allt som inbegripes i denna rättighet. Rätten att köpa och sälja är tydligt och klart bekräftad. Och därför — antingen vi vädja till den juridiska samhällsordningen, som upprättades av Gud själv, eller med den allmänna meningen och den praxis, som under alla tidsåldrar har följts av människosläktet, eller med anvisningarna i det nya testamentet och den moraliska lagen — måste vi komma till den slutsatsen att slaveriet icke är omoraliskt. Utgående från det faktum, att de första afrikanska slavarna lagligen höllos i träldom, komma vi till den ovillkorliga följdén att man har rättighet att hålla deras avkomlingar som slavar. Vi se således att det i Amerika existerande slaveriet vilar på fullt rättslig grund.»

Det är icke alls märkvärdigt att samma ton anslås av kyrkan ungefär en mansålder senare i fråga om försvar för kapitalistisk egendom. I det stora muséet i Asgard finns en bok »Essays in Application», skriven av Henry Van Dyke. Denna bok gavs ut år 1905 e. K. Efter vad vi kunna förstå måste Van Dyke ha varit en kyrkans man. Hans bok är ett slående exempel på vad Everhard skulle ha kallat »borgareuppfattning». Låt oss lägga märke till överensstämmelsen mellan det uttalandet av Charlestons baptistförsamling, som vi förut ha anfört, och följande ord skrivna sjuttio år senare av Van Dyke: »Bibeln lär oss att Gud är världens ägare och Herre. Och han ger var och en hans del efter sitt goda behag och enligt allmänna lagar.»

»Nå, ni ha således inte protesterat?»

Biskopen skakade på huvudet.

»Kyrkan är lika stum i dag som den var under adertonde århundradet?»

Biskopen svarade ej, och för denna gång underlät Ernest att pressa sin motståndare vidare.

»Och glöm inte, att när helst en kyrkans man skulle protestera, så bleve han avskedad.»

»Jag tror väl ändå knappast, att det skulle gå därhän», invände biskopen.

»Vill ni ta bladet från munnen?» frågade Ernest.

»Visa mig det onda — så som ni beskriver det — inom vår egen församling, och jag skall göra det.»

»Jag skall visa er det», sade Ernest lugnt. »Jag står till ert förfogande. Jag skall ta er med på en tur genom en riktig avgrund.»

»Och sedan skall jag protestera.» Biskopen rätade upp sig i stolen och hans blida drag fingo ett uttryck av krigarens hårdhet. »Kyrkan skall inte förbli stum.»

»Men ni blir avskedad», varnade Ernest.

»Jag skall bevisa motsatsen», ljöd svaret. »Om det förhåller sig så som ni säger, skall jag bevisa att kyrkan har felat av okunnighet. Och jag vill vidare påstå, att det som är ohyggligt inom den industriella världen måste tillskrivas okunnighet hos kapitalistklassen. Den skall utan tvivel rätta alla missförhållanden så snart den blir upplyst om dem. Och det budskapet skall det bli kyrkans plikt att frambära.»

Ernest skrattade högt. Det föreföll brutalt, och jag kände mig manad att komma biskopen till hjälp.

»Kom ihåg att ni inte ser mer än en sida av sköl-

den», sade jag. »Det finns mycket godt hos oss, fastän ni inte vill tro det, mr Everhard. Biskop Morehouse har rätt. Orättfärdigheten inom industrien — förfärlig som ni skildrar den — beror på okunnighet. Samhällslagren ha blivit för vidt åtskilda.»

»De vilda indianerna ä' inte så brutala och barbariska som kapitalistklassen», sade Ernest. Och i det ögonblicket hatade jag honom.

»Ni känner oss inte», svarade jag. »Vi ä' varken brutala eller barbariska.»

»Bevisa det!» sade han utmanande.

»Hur skall jag kunna bevisa det — för er?» Jag började bli ond.

Han skakade på huvudet. »Jag begär inte att ni skall bevisa det för mig — jag begär att ni skall bevisa det för er själv.»

»Jag *vet* att det är som jag sagt», förklarade jag.

»Ni vet ingenting», lydde hans ohövlige svar.

»Så, så barn», sade min far lugnande.

»Jag frågar visst inte efter — — —» började jag harmset, men Ernest avbröt mig.

»Jag kan förstå att ni har pengar — ni eller er far, vilket ju är samma sak — placerade i Sierrafabrikerna.»

»Vad har det med saken att göra?» utbrast jag.

»Inte så mycket», började han långsamt, »bara det, att den dräkt ni bär är fläckad med blod. Maten ni äter är mängd med blod. Blodet av små barn och starka karlar dryper från edra egna takbjälkar. Jag kan sluta till ögonen i denna stund och höra det droppa — dropp, dropp, dropp — rundt omkring mig.»

Han slöt ögonen och lutade sig tillbaka i stolen. Jag brast i tårar, grät av harm och sårad fåfänga. Aldrig

hade jag blivit så brutalt bemött i hela mitt liv. Biskopen och min far voro förvirrade och obehagligt berörda. De försökte föra in samtalet på lugnare områden, men Ernest öppnade ögonen, såg på mig och gjorde en avvärjande gest åt de bägge herrarna. Det låg ett uttryck av stränghet kring hans mun och likaså i hans ögon — där fanns nu icke en aning om den humoristiska glimten. Vad han hade för avsikt att säga — vilken förfärlig avstraffning han ämnade ge mig — det fick jag aldrig veta, ty i detsamma kom en man gående på trottoaren utanför, och han stannade och såg in på oss. Det var en storgväxt man i torftiga kläder, och på ryggen bar han en stor börda av rottingstolar och skärmar av bamburör. Han betraktade huset med en min som om han funderade huruvida han skulle gå in och försöka få sälja någonting av sina varor.

»Den där mannen heter Jackson», sade Ernest.

»Så stor och stark som han ser ut borde han arbeta och inte driva omkring som krämare»,* sade jag kort.

»Se på hans vänstra rockärm», uppmanade Ernest i mild ton.

Jag följde uppmaningen och såg att ärmen var tom.

»Han har förlorat sin arm i Sierrafabrikerna», sade Ernest med samma milda tonfall i rösten, »och sedan kördes han ut på landsvägen. Om jag säger att *ni* gjorde det, så menar jag direktören och de andra, som *ni* och de andra aktieägarna avlöna för att de ska' sköta om fabriksdriften åt er. Det var en ren olycks-

*På den tiden fanns det många tusental sådana kringvandrande krämare. De gingo från dörr till dörr, bärande hela sitt lager. Ett oerhört slöseri med kraft. Varufördelningen var lika oförnuftig som hela samhällssystemet.

händelse, förorsakad därigenom att han ville försöka rädda några dollars åt bolaget. Tandhjulet tog hans arm. Han kunde ha låtit den lilla splinten, som han såg mellan dess tänder, stanna där den var. Men den skulle ha förorsakat skada. Och han sträckte ut armen för att ta' bort splinten — och hans arm greps av hjulet och slets i trasor från fingerspetsarna upp till axeln. Det hände på natten. Det arbetades på övertid i fabriker. Och där blev riklig utdelning det kvartalet. Jackson hade arbetat många timmar i sträck, och hans muskler hade förlorat sin spänstighet och raskhet. De rörde sig litet för långsamt. Det var därför maskinen grep tag i honom. Han hade hustru och tre barn.»

»Och vad gjorde bolaget för honom?» frågade jag.

»Ingenting. Åjo — det är sant — något gjorde det ändå. Det bekämpade framgångsrikt inför rätta det krav på skadeersättning som Jackson hade framställt då han kom ut från sjukhuset. Bolaget har skickliga jurister till sitt förfogande, ser ni.»

»Ni har inte berättat historien i dess helhet», sade jag med full övertygelse. »Eller också känner ni inte till den fullkomligt. Det kan ju hända att karlen var oförskämnd på något sätt.»

»Oförskämnd! Hahaha!» Ernest Everhard skrattade som en Mefisto. »Du store Gud! Oförskämnd! Och med armen söndertuggad och avskuren! . . . Han *var* emellertid en ödmjuk och saktmodig tjänare, och det finns ingen anledning att tro att han på något sätt visade sig oförskämnd.»

»Men domstolarnas utslag då», vidhöll jag. »Saken skulle väl inte ha avgjorts till hans nackdel, om det

inte hade funnits andra omständigheter än dem ni har omtalat.»

»Överste* Ingram är bolagets förnämsta juridiska biträde. Och han är en mycket skicklig advokat.» Ernest betraktade mig uppmärksamt ett par ögonblick och fortsatte sedan: »Jag skall säga er vad ni skall göra, miss Cunningham. Ni skall själv undersöka den Jacksonska saken.»

»Jag har redan bestämt mig för att göra det», svarade jag kallt.

»Skönt!» Hans ansikte ljusnade och fick ett godlynt uttryck. »Jag skall säga er var ni skall söka honom. Men jag tycker synd om er, när jag tänker på allt vad ni skall få uppdagat genom Jacksons arm.»

Och så kom det sig att både biskopen och jag antogo Ernests utmaningar. De gingo sin väg tillsammans och lämnade mig djupt sårad av den orättvisa som jag ansåg ha blivit mig och min klass tillfogad. Ernest Everhard var rå och hänsynslös. Jag hatade honom. Och jag tröstade mig med den tanken, att hans uppförande var just vad man kunde vänta av en man ur arbetsklassen.

*Vanlig hederstitel i Amerika på den tiden.

III.

JACKSONS ARM.

Föga kunde jag drömma om vilken ödesdiger roll Jacksons arm skulle komma att spela i mitt liv. Jackson själv gjorde intet särskilt intryck på mig, då jag träffade honom. Han bodde i ett eländigt hus strax invid ett kärr. Pölar med stillastående vatten funnos överallt omkring byggnaden; deras yta var täckt av ett grönt, ruttet slem, och stanken från dem var olidlig.

Jackson tycktes verkligen motsvara den beskrivning jag fått på honom — att han var en ödmjuk och saktmodig man. Han var sysselsatt med att förfärdiga det slags varor han sålde, och han fortfor slött med sitt arbete medan jag talade med honom. Men oaktat hans ödmjukhet och saktmod tyckte jag mig spåra den första skynten av bitterhet i hans ton då han sade:

»De kunde allt ha gett mig plats som nattvakt* i alla fall.»

*På den tiden förekom tjuveri otroligt ofta. Alla stulo ägodelar från varandra. Samhällets förnämliga män stulo lagligt eller läto legalisera sina stölder, och de fattigare klasserna stulo olagligt. Ingenting var i säkerhet utan att övervakas. Ett oerhört antal män användes till bevakning av ägodelar. De förmögnas bostäder

Jag fick icke mycket ur honom. Han föreföll dum, men den behändighet varmed han arbetade med sin enda hand vittnade om motsatsen. Jag fick en idé.

»Hur gick det till att ni fick in er hand i maskinen?» frågade jag.

Han såg på mig med slö och undrande blick och skakade på huvudet. »Jag vet inte. Det hände sig så.»

»Kanske i vårdslöshet?» frågade jag.

»Neej», sade han, »det vill jag då inte kalla't för. Jag arbeta' på övertid, och jag tänker att jag va' lite för trött. Jag har arbetat sjutton år där i fabrikena, och jag har sett, att de flesta olyckorna alltid händer nyss innan visslan* går. Jag vill påstå att det händer flera olyckor just vid den tiden än under hela den övriga da'n. Man är inte så rask i vändningarna, ser ni, när man har arbetat många timmar i sträck. Jag har sett för många bli hanterade, hoprullade och söndertrasade, för att inte ha reda på det.»

»Många?» frågade jag.

»Hundratals — barnstackare också.»

Med undantag av de förskräckliga detaljerna var Jacksons berättelse om sin olycka densamma som jag redan hade hört. Då jag frågade om han hade överträtt någon regel för maskinens skötande, skakade han på huvudet.

»Jag kastade av remmen med min högra hand»,

utgjorde en kombination av kassavalv och fästning. När våra egna avkomlingar nu för tiden vilja tillägna sig andras tillhörigheter, betrakta vi detta som en rudimentär kvarleva av den tjuvmani som var allmän i forna dagar.

*Arbetarna kallades till sitt arbete och manades även till uppbrott genom ihållande irriterande tjut av ångvisslor.

sade han, »och ville ta bort splinten med den väustra. Jag trodde att högra handen hade gjort vad den skulle — men det hade den inte. Jag sträckte hastigt ut den vänstra, och remmen var inte riktigt avdragen, och så blev min arm söndertuggad.»

»Det måste ha gjort förfärligt ondt», sade jag medlidsamt.

»Ja, inte gjorde det godt att känna benpiporna krossas», blev svaret.

Han tycktes ej ha någon redig uppfattning av förhandlingarna angående skadeersättningen. Det var bara en sak som han hade fullkomligt klar för sig, och det var att han ingen ersättning hade fått. Och han hade också en uppfattning av att förmännens och direktörens vittnesmål hade varit orsaken till att domen blev som den blev. »De vittna' inte som de skulle ha gjort», muttrade han. Och så beslöt jag mig för att söka upp dem.

En sak var tydlig och klar, och det var att Jackson befann sig i en mycket sorglig belägenhet. Hans hustru var sjuklig, och hans nuvarande arbete förslog icke för att skaffa tillräckligt uppehälle åt familjen. Han var på rest med hyran, och hans äldsta gosse som var elva år hade börjat arbeta vid fabriken.

»De kunde allt ha gett mig den där platsen som nattvakt», var det sista jag hörde honom säga innan jag gick därifrån.

Sedan jag träffat juristen, som skött Jacksons sak, och de bägge förmännen och direktören som hade vittnat inför rätten, började jag få en känsla av att det fanns skäl för Ernests anklagelse.

Advokatens utseende tydde varken på kraft eller

ihärdighet, och när jag fick se honom, undrade jag alls icke på att Jackson hade förlorat processen. Min första tanke var att detta egentligen var rätt åt Jackson, eftersom han hade skaffat sig en sådan advokat. Men i nästa sekund erinrade jag mig ett par av Ernests yttranden. »Bolaget har skickliga jurister till sitt förfogande», och »Överste Ingram är en mycket skicklig advokat.» Den ena tanken jagade den andra genom mitt huvud. Det gick upp för mig, att bolag naturligtvis kunde ha råd att skaffa sig bättre juridiska biträden än en arbetare som Jackson kunde göra. Men det var i alla fall en underordnad detalj. Jag var förvissad om att det måste finnas giltiga skäl varför Jackson förlorade vid rätten.

»Varför förlorade ni Jacksons sak?» frågade jag

Advokaten såg förlägen och misslynt ut, och jag fick en känsla av medlidande med den lille stackaren. Så började han gnälla och jämra sig. Jag tror att detta var medfödt hos honom. Han var skapad för att bli slagen. Och han jämrade sig över vittnesmålen. Vittnena hade bara sagt sådant som kom den andra parten till gagn. Inte ett ord hade han kunnat få ur dem som skulle ha varit till nytta för Jackson. De visste nog vad de själva hade mesta nyttan av. Jackson var då också bra enfaldig. Han lät totalt förvirra sig av överste Ingram. Överste Ingram sköter sina korsförhör alldeles briljant. Och han hade fått Jackson att ge komprometterande svar.

»Hur kunde han ge komprometterande svar, om han hade rätten på sin sida?» frågade jag.

»Vad har rätt eller orätt att göra med det?» genmälde han. »Ni ser alla de här böckerna.» Han

visade på volymerna som klädde vägghyllorna i hans lilla kontor. »Allt mitt läsande och studerande i dem har först och främst lärt mig inse, att lag och rätt ä' två skilda saker. Fråga vilken jurist som helst. Till söndagsskolan går man för att lära sig vad som är rätt. I de där böckerna lär man sig bara lagen.»

»Menar ni verkligen att Jackson hade rätten på sin sida, men ändå förlorade?» frågade jag försöksvis. »Är det er mening att säga mig att domaren Caldwell inte har någon rättvisa att ge?»

Den lille advokaten stirrade på mig ett par sekunder, och så bleknade stridslusten bort ur hans ansikte.

»Jag fick aldrig några chanser», började han gnälla på nytt. »De gjorde narr av Jackson och av mig också. Vad kunde jag ha för utsikter att vinna? Överste Ingram är en överdådigt skicklig jurist. Och om han inte vore det — tror ni att han då skulle ha i uppdrag att sköta de juridiska affärerna för Sierrafabrikerna, för Erstons egendomssyndikat, för Berkeleybolagen, för Oaklands, San Leandros och Pleasantons elektriska bolag? Han är just bolagsadvokat, ser ni, och dem betala de inte för att de ska förlora.* Vad tror ni att ensamt Sierrafabrikerna betala honom

*Dessa advokaters åliggande var att genom förvrängda metoder betjäna bolagen vid deras strävan att roffa åt sig pengar. Det finns referat, som visa att Theodore Roosevelt, på den tiden president i Förenta staterna, i ett tal vid Harvarduniversitetet yttrade år 1905: »Vi veta alla, att det nu förhåller sig så, att många av de mest inflytelserika och högst avlönade juristerna i varje rikedomscentrum ha till specialitet att utarbeta djärva och spetsfunda planer, varigenom deras rika klienter kunna undgå de lagar man har stiftat för att i allmänhetens intresse reglera användandet av stora förmögenheter.»

tjugutusen dollars om året för? Därför att han för dem är värd tjugutusen om året — just för det. Jag är inte på långt när värd så mycket. Om jag det vore, skulle jag inte stå utanför och lida nöd och behöva ta sådana affärer som Jacksons. Vad tror ni jag skulle ha fått, om jag hade vunnit målet åt honom?»

»Ni skulle förmodligen ha plundrat honom»,* svarade jag.

»Naturligtvis skulle jag det», utbrast han häftigt. »Jag får lov att leva jag också — eller hur?»

»Men han har hustru och barn», sade jag förebrående.

»Jag har också hustru och barn», genmälde han. »Och det finns inte en enda själ här i världen utom jag som frågar efter om de svälta ihjäl eller inte.»

Hans ansikte hade plötsligt fått ett mildt uttryck. Han öppnade boetten på sitt ur och visade mig en liten fotografi, som satt fastklistrad där inuti och föreställde en rätt ung kvinna och två små flickor.

»Där ä' de. Se på dem! Vi ha haft det svårt, mycket svårt. Jag hoppades att jag skulle kunna skicka ut dem på landet, om jag hade vunnit det där Jacksonska målet. Det är inte så hälsosamt för dem här, men nu kan jag inte skicka dem någonstans.»

När jag beredde mig att gå, började han gnälla och jämra sig igen.

»Jag hade ju ingen utsikt alls, förstås. Överste Ingram och domaren Caldwell ä' mycket goda vänner.

*Ett typiskt exempel på den invecklade strid som rådde i hela samhället. Den ene prejade den andre med ett raseri som anstod utsvultna vargar. De stora vargarna åto upp de små, och i detta sociala kaos var Jackson en av de minsta bland de små.

Jag vill ju inte säga att vänskapen dem emellan skulle ha varit avgörande för utgången, om jag bara kunde ha fått ett ordentligt vittnesmål vid korsförhöret. Men det måste jag då säga, att nog gjorde domaren en hel hop för att hindra mig från att få det. Ser ni, domaren och överste Ingram höra till samma loge och ä' medlemmar av samma klubb. Och de bo i samma kvarter — dit jag aldrig kan få råd att flytta. Deras fruar umgås också mycket ivrigt. Och de ha ständigt spelpartier och sådant än hos den ene och än hos den andre.»

»Men ni tror i alla fall, att Jackson hade rätten på sin sida?» sade jag med handen på dörrvredet.

»Jag *tror* det inte, jag *vet* det», lydde hans svar. »Och i början trodde jag verkligen att han hade någon utsikt att vinna. Men jag sa' ingenting om det till min hustru. Jag ville inte att hon skulle bli lurad på utgången. Hon var så ivrig att få komma till landet, ser ni.» —

»Men varför gjorde ni inte rätten uppmärksam på att Jackson ville försöka rädda maskinen från att bli skadad?» frågade jag Peter Donelly, den ene av förmännen som hade vittnat i målet.

Han betänkte sig en lång stund innan han svarade. Sedan såg han sig ängsligt omkring och sade:

»Därför att jag har en rar hustru och tre de sötaste barn man kan få se. Det var orsaken.»

»Jag förstår er inte», sade jag.

»Jo, det skulle inte ha varit hälsosamt för oss», återtog han.

»Ni menar att . . .» började jag.

Men han avbröt mig häftigt:

»Jag menar precis vad jag sa'. Det är många år som jag har arbetat i fabriken. Jag började vid spindlarna som liten pojke. Och sedan har jag småningom arbetat mig upp. Det är genom strängt arbete jag har kommit till min nuvarande framskjutna plats. Jag är förman nu, ser ni. Och jag tvivlar på att det finns en enda man i fabriken som skulle sträcka ut handen för att rädda mig från att drunkna. Jag hade tillhört fackföreningen förut. Men jag höll mig till bolaget över två strejker. Då fick jag heta 'fjäsker' av arbetarna, och nu är det inte *en* av dem som skulle vilja dricka ett glas med mig, om jag bad honom. Jag har fullt med ärr i huvudet efter tegelstenar som de ha kastat på mig. Och varenda barnunge vid spindlarna ha lärt sig att ösa förbannelser över mig så snart någon nämner mitt namn. Jag har ingen annan vän än bolaget. Det är inte plikten som håller mig till att stå på bolagets sida, det är mitt och de minas uppehälle.»

»Hade Jackson varit klandervärd på något sätt?» frågade jag.

»Han skulle ha haft skadeersättning. Jackson var en duktig arbetare och ställde aldrig till något bråk.»

»Anser ni således att ni inte hade frihet att uppenbara hela sanningen, fastän ni hade gått ed på att göra det?»

Han skakade på huvudet.

»Sanningen — hela sanningen — och ingenting annat än sanningen?» sade jag med djupt allvar.

Hans ansikte fick nu återigen ett lidelsefullt uttryck och hans ögon höjdes — icke mot mig, utan mot himlen.

»Jag skulle kunna låta både själ och kropp brinna i evinnerlig eld för barnens skull», lydde hans svar. —

Direktör Henry Dallas såg ut som en varg. Han betraktade mig med bistra ögon och ville icke inlåta sig i något samtal om saken. Icke ett ord kunde jag få ur honom angående domstolsförhandlingarna och hans vittnesmål. Men med den andre förmannen hade jag bättre tur. James Smith hade ett hårdt utseende, och jag kände mig helt modfälld när jag fick se honom. Också av honom fick jag det intrycket att han icke hade haft full handlingsfrihet, och under vårt samtal började jag förstå att han i intellektuellt avseende måste vara överlägsen sina kamrater. Han ansåg i likhet med Peter Donnelly, att Jackson borde ha haft skadeerättning, och han gick ännu längre, sade att det var hjärtlöst och obarmhärtigt att kasta ut en arbetare vind för våg, sedan han hade blivit förstörd genom en olyckshändelse. Han berättade också att det ofta hände olyckor i fabrikena, men att det var bolagets princip att till det allra yttersta bestrida alla anspråk på skadeersättning.

»Det betyder hundratusental om året för aktieägarna», sade han. Och just då kom jag ihåg vilken storartad utdelning min far hade fått nu senast — och jag tänkte på den vackra klänningen som då köptes åt mig och på böckerna som min far köpte för egen räkning för utdelningen. Jag tänkte också på Ernests ord, att min dräkt var »fläckad av blod», och jag skakades av en inre frossa.

»När ni vittnade inför domstolen, påpekade ni emellertid inte att Jackson hade blivit lemlästad under bemödande att rädda maskineriet från skada?» sade jag.

»Nej, det gjorde jag inte», svarade han, och ett drag av bitterhet spred sig kring hans mun. »Jag vittnade så, att domen blev att Jackson hade skadat sig genom försumlighet och vårdslöshet och att bolaget icke på minsta sätt hade någon skuld i det som hade hänt honom.»

»Var det försumlighet?» frågade jag.

»Ni kan ju kalla det så — eller vad som helst för resten. Ett faktum är att en människa blir trött sedan hon har arbetat i timal.»

Jag började få intresse för James Smith. Han var alldeles säkert en begåvad människa.

»Ni har fått mera bildning än arbetare i allmänhet», sade jag.

»Jag har gått igenom en storskola», svarade han. »Jag kunde göra det därför att jag på samma gång tjänstgjorde där som portvakt. Jag ville gärna ha gjort universitetsstudier efteråt. Men så dog min far, och jag måste ta till arbetet i fabriken. Jag skulle ha velat studera naturalhistoria», tillade han skyggt, som om han bekände en svaghet, »jag tycker så mycket om djur. Men så kom jag ju till fabriken. Och när jag blev befordrad till förman, gifte jag mig, och så ökades familjen och — ja, och så var jag ju inte min egen herre längre.»

»Vad menar ni med det?» frågade jag.

»Jag förklarar ju varför jag vittnade som jag gjorde inför rätten — varför jag följde de instruktioner jag fick.»

»Vilka instruktioner?»

»Överste Ingrams. Det var han som på det hela taget dikterade vad jag skulle säga inför domstolen.»

»Och på det vittnesmålet förlorade Jackson sin sak?»
Han nickade, och blodet steg långsamt upp till hans ansikte.

»Och Jackson hade hustru och två barn att försörja.»
»Jag vet det», sade han lugnt, men hans ansikte blev allt mörkare.

»Säg mig nu», fortsatte jag, »var det lätt för er att bli förvandlad från vad ni en gång var — låt oss säga i storskolan — till vad ni måste ha blivit för att kunna handla så inför domstolen?»

Hans häftiga utbrott gjorde mig både häpen och förskräckt. Han slungade ur sig en ursinnig svordom och knöt näven som om han ville slå mig.

»Jag ber om ursäkt», sade han emellertid strax därefter. »Nej, nej — det var inte lätt. Men nu tänker jag att ni kan gå er väg. Ni har fått veta allt vad ni ville. En sak till vill jag ändå säga er innan ni går. Det skulle inte tjäna till något, om ni upprepade någonting av det jag har sagt. Jag kommer att förneka alltsammans, och det finns inga vittnen. Jag skall förneka vartenda ord — och om så fordras kommer jag att göra det på ed inför rätta.»

Efter mitt samtal med Smith gick jag till min fars ämbetsrum på universitetets kemiska avdelning, och där träffade jag Ernest. Vårt sammanträffande var fullkomligt oväntat, men han kom mig till mötes med samma djärva blick och samma kraftiga handtryckning som vanligt, och hans sätt utvisade samma egenomliga blandning av tafatthet och säkerhet. Det var som om vårt sista stormiga möte varit alldeles förgätet; men jag var ingalunda sinnad att låta det vara glömt.

»Jag har undersökt den Jacksonska affären», sade jag hastigt.

Han blev genast intresserad och uppmärksam och väntade att jag skulle fortsätta. Men jag såg på hans ögon att han var fullkomligt säker på att min övertygelse hade rubbats.

»Han tycks ha blivit illa behandlad», medgav jag. »Och jag tänker att ni hade rätt i det där som ni sade om vår rättfärdighet.»

»Naturligtvis», sade han. »Om Jackson och hans kamrater blevo bättre behandlade, skulle utdelningarna aldrig bli så stora.»

»Jag skall aldrig mer kunna glädja mig åt vackra kläder», tillade jag.

Jag kände mig ödmjuk och förkrossad och hade på samma gång en behaglig känsla av att Ernest var som ett slags biktfar för mig. Då, liksom alltid därefter, kände jag mig påverkad av hans kraft. Den tycktes utstråla ett löfte om frid och skydd.

»Ni skall lika litet kunna ha någon glädje av säckväv», sade han allvarligt. »Ni vet, att vi ha fabriker för jutevävnader, och där går det till på alldeles samma sätt. Det är så överallt. Vår omskrutna civilisation har mycket att göra bot för. Vem har ni talat med?»

Jag berättade alltsammans för honom.

»Ingen av dessa män hade frihet att handla som han ville», sade Ernest sedan jag hade slutat min berättelse. »De äro alla bundna vid det obarmhärtiga industriella maskineriet. Och det sorgligaste är att de äro bundna med hjärtesträngar. Deras barn, ser ni — alltid det där unga livet som det ligger i deras instinkt att beskydda! Denna instinkt är starkare

än all etik. Jag tänker på min far. Han ljög, han stal, han gjorde alla möjliga vanärande saker för att kunna skaffa bröd åt mig och mina syskon. Han var en av det industriella maskineriets slavar — och maskinerna togo hans liv, han arbetade sig till döds.»

»Men ni, mr Everhard», inföll jag, »ni är helt säkert en fri man — kan fritt bestämma över edra handlingar.»

»Inte fullkomligt», svarade han. »Visserligen är jag inte bunden med hjärtesträngar. Jag har ofta känt mig tacksam för att jag inte har några barn — och ändå tycker jag mycket om de små. Men även om jag gifte mig, skulle jag inte våga ha barn.»

»En förkastlig princip!» utbrast jag.

»Det vet jag», sade han sorgset. »Men det kan vara en nödvändig princip. Jag är revolutionist, och det är ett farligt yrke.»

Jag skrattade klenetroget.

»Om jag försökte tränga in i er fars hus en natt för att stjäla hans utdelning från Sierrafabrikerna — vad skulle han då göra?»

»Han sover med revolver på sitt nattduksbord», svarade jag. »Och han skulle antagligen skjuta er.»

»Och om jag och några andra skulle föra in halvannan million män* i alla förmögna hus i den avsikt jag nyss nämnde — då skulle det bli ett fasligt skjutande, eller hur?»

»Jo, men det gör ni inte», invände jag.

»Det är precis vad jag arbetar för. Och vi ämnar

*Syftar på det antal socialistiska röster som avgåvos vid valen i Förenta staterna 1910 och som utvisa, att det socialistiska partiet är stadt i snabb tillväxt.

inte allenast bemäktiga oss de rikas alla skatter, utan även alla de källor varifrån de hämta sina rikedomar — alla gruvor och järnvägar och fabriker och banker och varumagasin. Detta är revolution, ser ni. Och det är sannerligen ett farligt företag. Jag är rädd att det kommer att ge anledning till mera skjutande än jag någonsin kan föreställa mig. Men som jag nyss sade — under nuvarande förhållanden är ingen fri att handla hur han vill. Alla ä' vi fångna i det industriella maskineriets hjul och kuggar. Ni har funnit att det förhåller sig så med er och även med de män ni nyss har talat med. 'Tala med flera! Sök upp överste Ingram. Sök upp de reporters som underlåto att låta allmänheten få del av Jacksonska affären — sök upp tidningarnas utgivare. Ni skall finna att de allesammans äro slavar under det industriella maskineriet.»

En stund senare under samtalets gång framkastade jag en enkel fråga rörande antalet olycksfall bland fabriksarbetarna, och jag fick ett helt litet statistiskt föredrag till svar.

»Därom kan man bli upplyst genom journalerna», sade han. »Man har räknat sig till resultatet och bevisligen funnit, att olycksfall sällan förekomma under de första arbetstimmarna på dagen, men däremot hastigt tillväxa i antal under de följande timmarna, då arbetarna tröttna och bli slöa till både kropp och själ. Jag undrar om ni vet att t. ex. er far har tre gånger så stora möjligheter i fråga om säkerhet till liv och lem som en arbetare? Det har han emellertid. Och det ha försäkringsbolagen* fullkomligt klart för

*Under den fruktansvärda vargkampens århundrade var ingen i full säker besittning av sina ägodelar, hur mycket han än hade

sig. Er far får betala fyra dollars och tjugu cents per år för en olycksfallsförsäkring på tusen dollars, men för en lika stor försäkring skulle en arbetare få betala femton dollars.»

»Än ni då . . .?» frågade jag. Och i samma ögonblick jag framställde denna fråga kände jag mig medveten om ett intresse för hans säkerhet, som icke kunde vara övergående.

»Å — jag, som är revolutionist — jag har ungefär åtta möjligheter mot en hos arbetarne att bli lemlästad eller dödad», svarade han likgiltigt. »Försäkringsbolagen begära av skickligt utbildade kemister, som hantera explosiva ämnen, åtta gånger så mycket som de fordra av arbetarna. Mig skulle de nog inte vilja assurera på några villkor. Varför frågar ni det?»

Jag undvek hans blick och kände att jag rodnade. Det var icke det att han hade upptäckt min oroliga omsorg för honom, men jag hade upptäckt den själv och det i hans närvaro . . .

Just då kom min far in och började göra sig i ordning att följa mig hem. Ernest återlämnade några böcker som han hade lånat och avlägsnade sig först. Men vid dörren vände han sig om och sade:

»Apropå, medan ni nu som bäst är sysselsatt **med** att förstöra er egen sinnesfrid och jag fördärvar biskopens, kan ni gärna söka upp mrs Wickson och mrs

samlat. Till betryggande av familjens säkerhet uppfann man försäkringsinstitutionen. Oss — barn av en mera upplyst tid — förefaller detta påfund narraktigt löjligt och primitivt. Det allra löjligaste var att försäkringsbolagens fonder ofta tillgrepos och förskingrades av just de tjänstemän som hade i uppdrag att förvalta dem.

Pertonwaithe. Ni vet kanske, att deras män ä' de bägge största aktieägarna i fabriken. I,ksom hela den övriga mänskligheten ä' också de nämnda bägge damerna fastkedjade vid maskineriet, men de ha blivit bundna så att de sitta på toppen därav.»

IV.

MASKINERNAS SLAVAR.

Ju mer jag tänkte på Jacksons arm, desto mera upprörd kände jag mig. Där stod jag inför den nakna verkligheten. För första gången såg jag livet sådant det var. Mitt universitetsliv, mina studier och hela min utbildning hade icke haft mycket med realitet att skaffa. Jag hade icke lärt annat än teorier om livet och samhällsordningen, och de togo sig mycket bra ut i tryck, men nu hade jag gjort bekantskap med livet självt. Jacksons arm var ett av dessa fakta. Och Ernests uppmaning: »Ge mig fakta, ingenting annat än fakta», ljöd oupphörligt i mitt minne.

Det föreföll mig omöjligt att hela vårt samhälle skulle vara baserat på orättfärdighet. Och ändå — den där Jacksonska affären! Jag kunde omöjligt slita mina tankar från den; de vände tillbaka till den liksom kompassnålen ständigt svänger mot norr. Jackson hade blivit avskryvärdt illa behandlad. Man hade nekat honom ersättning för hans lidande för att utdelningen till aktieägarna skulle bli större. Och jag kände väl ett tjugotal lyckliga och belåtna familjer, som hade fått med av denna utdelning, fläckad som den var av Jacksons blod. Om en man kunde bli så

illa behandlad och samhället likväl gick oberört sin gilla gång, kunde då icke många bli lika illa behandlade? Jag tänkte på Ernests berättelse om de där kvinnorna i Chicago som arbetade för nittio cents i veckan, och om barnen som trälade vid sydstaternas bomullsfabriker. Jag tyckte mig se deras magra, blodlösa händer arbeta på det tyg, varav min dräkt var förfärdigad. Och sedan tänkte jag på Sierra-fabrikerna och på den rikliga utdelningen därifrån, och jag tyckte att min klänning var fläckad av Jacksons blod. Det var mig omöjligt att komma ifrån Jackson. Alla mina betraktelser ledde tillbaka till honom.

I djupet av min själ kände jag det som om jag befunne mig vid randen av en avgrund. Det var som om livet uppenbarade sig för mig från en ny och fruktansvärd sida. Och icke för mig ensam. Hela min värld var i jäsning. Först och främst var det min far. Jag kunde se hur han allt mer och mer kom under Ernests inflytande. Och så var det biskop Morehouse. Då jag sist hade sett honom, såg han sjuk ut. Han var ytterligt nervös och hans ögon hade ett uttryck av ousäglig fasa. Genom det lilla jag hörde visste jag att Ernest hade hållit sitt löfte att följa honom genom en avgrund. Vad biskopen där hade sett, det visste jag däremot icke. Han tycktes vara för djupt gripen att kunna tala därom.

En gång då jag hade en särskilt stark förnimmelse av att allt vacklade omkring mig — både min egen lilla värld och hela världen för övrigt — fick jag den tanken att Ernest var orsaken till allt detta. Min nästa tanke var att vi »hade varit så lyckliga och haft

det så fridfullt innan han kom! Men i nästa sekund visste jag att denna tanke var ett förräderi mot sanningen, och jag såg Ernest i ett förklarad skimmer som en sanningens apostel med strålände ansikte och kämpande med samma oförskräckthet som en av Guds egna änglar för sanning och rätt, samt för att hjälpa de fattiga, de övergivna och förtryckta. Så reste sig också en annan bild för min själ — det var Kristus. Också han hade tagit sig an de ringa och förtryckta, och det gentemot all prästernas och fari-seernas traditionella makt. Och jag tänkte på hans död på korset — och mitt hjärta krympte samman av smärta vid tanken på Ernest. Var också han bestämd för ett kors? Han med krigsklangen i sin röst och all sin ädla kraft och begåvning . . .

I denna stund blev det klart för mig att jag älskade honom, och att jag brann av längtan att få bli honom till tröst. Jag tänkte på hans förflutna liv. Ett dystert, hårdt och torftigt liv måste det ha varit. Och jag tänkte på hans far som hade ljugit och stulit för hans skull och arbetat sig till döds. Och Ernest hade börjat arbeta på fabrik när han var tio år! Hela mitt hjärta svällde av längtan efter att jag skulle få linda mina armar omkring honom och låta hans huvud vila mot mitt bröst — hans huvud som måste vara så trött av många tankar. Å, att jag kunde ge honom vila — just vila och ro och glömska i stunder av stilla frid! —

Jag träffade överste Ingram vid en sammankomst i kyrkan. Jag kände honom mycket väl, hade varit bekant med honom i många år. Jag gensköt honom bakom en grupp höga palmer och gummiträd, där

jag hade honom som i en fälla utan att han hade märkt det. Han mötte mig med vanlig konventionell glädlig artighet. Han var en behaglig sällskapsmänniska, diplomatisk, taktfull och hänsynsfull. Vad hans utseende beträffar, var han den mest distingerade i hela vår umgängeskrets. Bredvid honom föreföll till och med den ärevördige universitetspresidenten liten och obetydlig.

Och ändå fann jag överste Ingram i ungefär samma beroende ställning som de olärda fabriksarbetarna. Han var ingalunda fri, kunde icke göra vad han ville. Också han satt fast i maskineriet. Jag skall aldrig glömma den förändring han undergick, så snart jag nämnde Jacksons namn. Det godlynta leendet försvann på ögonblicket, och hans väluppfostrade min förvandlades plötsligt till ett uttryck av häftig vrede. Jag kände mig lika orolig som inför James Smiths häftiga utbrott. Men överste Ingram svor icke. Det var den lilla skillnaden mellan honom och arbetaren. Han var beryktad för sin kvickhet och slagfärdighet, men denna egenskap tycktes han helt och hållet ha förlorat. Nästan omedvetet spejade han åt alla håll efter någon utväg att komma undan. Men jag hade honom ordentligt i fällan bland palmer och gummiträd.

Å, han var riktigt sjuk åt att höra Jackson nämnas: Varför hade jag fört det ämnet på tal? Han uppskattade verkligen inte detta sätt att skämta. Det var rent av ett bevis på dålig smak och långt ifrån hänsynsfullt. Visste jag då inte att för personliga känslor fanns det ingen plats inom hans yrke? Dem lämnade han hemma då han gick till sitt ämbetsrum,

ty där var han ingenting annat än utövare av sitt yrke.

»Anser ni att Jackson borde ha fått skadeersättning?» frågade jag.

»Ja visst», svarade han. »Det vill säga, att jag personligen har en känsla av att han skulle ha haft det. Men detta har ingenting att göra med den juridiska synen på saken.»

Han började samla sin skarpsinnighet och bruka den.

»Säg mig, ha 'lag' och 'rätt' ingenting att göra med varandra?» frågade jag.

»Byt ut 'rätt' mot 'makt', så kommer ni förhållandet närmare», sade han med ett småleende.

»Makt?» upprepade jag frågande. Han nickade. »Och ändå förutsättes det att lagen skall skaffa oss rättvisa?»

»Däri ligger paradoxen», sade han. »Vi få rättvisa.»

»Nu talar ni yrkesmässigt, eller hur?» frågade jag.

Överste Ingram rodnade — ja, han rodnade verkligen — och han såg sig på nytt ängsligt om efter en utväg att komma därifrån. Men jag stod midt i vägen för honom och vek ingalunda åt sidan.

»Säg mig, överste», sade jag, »om man undertrycker sina personliga känslor till förmån för de yrkesmässiga — bör inte detta egentligen anses som en stympning i andlig måtto?»

Jag fick intet svar. Överste Ingram hade feget tagit till flykten — han slog omkull en palm för att komma ifrån sin obehagliga belägenhet. —

Sedan satte jag pressens män på prov. Jag skrev en lugn, sansad och lidelsefri framställning av Jack-

sons sak. Jag anklagade icke på minsta sätt de män med vilka jag hade talat — jag nämnde dem icke ens. Jag framställde endast fakta — jag talade om den långa tid som Jackson hade arbetat på fabriken, jag påpekade att han ville rädda maskineriet från att skadas och att detta hade framkallat olyckshändelsen, jag skildrade hans nuvarande sorgliga och nödställda be-lägenhet. Våra tre lokala dagliga tidningar vägrade att införa min uppsats, och på samma sätt gjorde de bägge veckotidskrifterna.

Jag sökte upp Percy Layton. Han hade blivit graduerad vid universitetet, ägnade sig därefter åt journalismen och tjänstgjorde för närvarande som reporter vid den inflytelserikaste av de tre tidningarna. Han smålog när jag frågade honom om orsaken var-för tidningarna undertryckte alla uttalanden rörande Jackson och hans sak.

»Det är redaktionspolitik», förklarade han. »Vi ha ingenting att göra med det där. Det är redaktörens sak.»

»Men varför är det politik?» frågade jag.

»Vi stå alla på bolagens sida», svarade han. »Om ni också betalade vanligt annonspris för er artikel, skulle ni inte få in den i tidningarna. Om någon försökte smuggla in den, skulle han bli avskedad. Ja, ni skulle inte få in den ens för tio gånger annonspriset.»

»Nå, men vad är er egen politik?» frågade jag. »Det tycks som om ert åliggande skulle vara att förvrida sanningen på edra arbetsgivares kommando — medan de i sin tur ä' bolagen underdåniga.»

»Jag har ingenting alls att göra med det där.» Han såg rätt misslynt ut, men hans ansikte klarnade och

han fann en utväg att reda sig. »Jag för min del skriver aldrig några osannfärdiga saker. Jag håller mitt samvete fritt. Naturligtvis förekommer det en massa motbudande saker under dagsarbetets gång. Men det hör ju till arbetet, ser ni», förklarade han.

»Men ni tänker också sitta som redaktör en dag och öva politik.»

»Till dess hinner jag nog bli garvad», lydde hans svar.

»Eftersom ni ännu inte är det, så kan ni gärna säga mig rent ut vad ni tänker om den där redaktionspolitiken.»

»Jag tänker inte alls», svarade han raskt. »Man får inte skena över skaklarna, om man vill framåt på journalistbanan. Så mycket har jag i alla händelser lärt mig.»

Den unge mannen nickade förnumstigt.

»Men det rätta då?» envisades jag.

»Ni har inte satt er in i leken. Naturligtvis är allting godt om slutet blir godt, det kan ni väl förstå.»

»En behaglig ovisshet!» munlade jag. Men det gjorde mig ondt om hans ungdom och jag tyckte att jag antingen måste skrika högt eller brista i gråt.

Jag började genomsåda ytan av det samhälle, vari jag alltid hade levat, och jag fann att fruktansvärda realiteter gömdes därunder. Det tycktes existera en tyst sammansvärjning mot Jackson, och jag erfor ett visst medlidande för den gnällande advokaten, som så utan all heder hade skött hans försvar. Men den tysta sammansvärjningen var vidtomfattande. Den var icke allenast riktad mot Jackson, utan mot varenda arbetare som lemlästades i fabriker. Och om den

nu gällde varenda man i dessa fabriker, gällde den då icke även alla dem som arbetade i alla andra fabriker och verkstäder? Gällde den icke hela den industriella världen?

Och var det så — ja, då var samhällsordningen en lögu. Jag ryggade förskräckt tillbaka för mina egna slutledningar. Det var för fruktansvärdt, för rysligt att kunna vara sant. Men Jackson då — och hans arm . . . Och det fanns många i samma sorgliga belägenhet som han — hundratals bara i fabrikena, det hade Jackson själv sagt till mig. Jag kunde omöjligt komma ifrån tanken på Jackson.

Jag sökte upp mr Wickson och mr Pertonwaithe, de största aktieägarna i Sierrafabrikena. Men jag förmådde icke uppröra deras känslor så som jag hade lyckats röra deras arbetare. Jag upptäckte att de hade en etik som stod över det övriga samhällets — jag skulle vilja kalla den för den aristokratiska etiken.* De talade vidt och bredt om politik och sammanblandade det som var politiskt med det som var rätt. Mig tilltalade de mycket faderligt och beskyddande i anledning av min ungdom och oerfarenhet. De voro det hopplösaste jag hade råkat på under min forskningsfärd. De voro absolut övertygade om att deras beteende var fullkomligt riktigt. Det kunde aldrig sättas något annat i fråga, det behövde aldrig diskuteras. De hyste den orubbliga övertygelsen att de voro samhällets välgörare, att det var de som skapade

*Innan Avis Everhard var född skrev John Stuart Mill i sin avhandling »Om friheten»: »Varhelst det finns en överklass, härleder sig en stor del av dess moralitet från dess klassintressen och dess klasskänsla av överlägsenhet.»

lycka för så många. Och de framhöllo patetiskt vilka lidanden arbetsklassen skulle få uthärda, om icke de — och endast de — i sin vishet hade tagit dem i sin tjänst.

Då jag var på återväg från dessa herrar mötte jag Ernest och berättade för honom mina nyaste erfarenheter. Han såg på mig med en belåten min och sade:

»Nå, det är ju ypperligt! Ni börjar gräva upp sanning på egen hand. Ni vill bygga på egen erfarenhet, och det är rätt. Ingen som tillhör det industriella maskineriet är fri att handla som han vill, utom de stora kapitalisterna, och de ä' också bundna, om ni ursäktar den irländska paradoxen.* Ni ser, att de där herrarna ä' alldeles säkra på att vad de göra är riktigt. Det är väl det mest absurda i hela situationen. De ä' så bundna av sin natur, att de inte kunna göra någonting utan att tro att det är rätt. De måste ha sanktion för sina handlingar. När de vilja företa sig någonting — i affärsväg naturligtvis — måste de vänta tills det i deras hjärnor uppstår en religiös, etisk, vetenskaplig eller filosofisk uppfattning att saken är riktig. Och så gå de och göra det som har fallit dem in — utan att besinna att en av människans svagheter ligger däri, att önsknigen är tankens ursprung. Sak samma vad de företa sig, det egna bifallet kommer alltid. De ä' överlägsna kasuister. Riktiga jesuiter. De kunna till och med finna på att göra orätt under förevändning att det kan medföra godt. En av de behagliga och oeftergivliga fantasier som de roa sig

*Irländarna hade i forna tider en viss svaghet för motsägelser i uttryck.

med är den, att de i vishet och duglighet ä' överlägsna den övriga mänskligheten. Därifrån ha de hämtat sin övertygelse, att det är deras rättighet att ombestyra uppehållet för alla andra. De ha till och med återupplivat teorin om kungars och furstars gudomliga rätt — handelskungars naturligtvis*. Svagheten i deras position ligger däri att de endast ä' affärsmän. De ä' inte filosofer. De ä' inte biologer eller sociologer. Vore de det, skulle naturligtvis allt vara godt. En affärsman, som på samma gång vore biolog och sociolog, skulle tillnärmelsevis veta vad han borde göra för mänskligheten. Men i allt som ligger utanför affärsområdet ä' dessa män rent av fåkunniga. De känna varken till människorna eller samhället, och ändå upphäva de sig till herrar över det öde som skall tillkomma såväl de hungrande millionerna som alla de andra i industriens virvel indragna. Historien skall en dag komma med ett skärande skratt på deras bekostnad.» —

Jag blev icke det ringaste förvånad över mina erfarenheter hos mrs Wickson och mrs Pertonwaithe. Dessa damer tillhörde den högre societeten. De bebodde riktiga palats. Och de hade många hem här och där i landet, i bergstrakterna, vid sjöarna och vid havskusten. De betjänades av en hel här av tjänstfolk, och deras sociala verksamhet var oerhört omfattande. De beskyddade universitet och kyrkor, och prästerna så godt som släpade sig i stoftet för dem.

*År 1902 skall presidenten för Antracititrusten George F. Boer enligt tidningarna ha yttrat följande: »Arbetarnas rättigheter och intressen skola skyddas av de kristna män, åt vilka Gud i sin oändliga vishet har givit egendomsintressena i landet.»

Det var ett par mäktiga kvinnor, dessa båda, på grund av deras pengar. De utövade ett stort välde över andras tankar och åsikter — det skulle jag snart komma underfund med tack vare Ernest.

De efterapade sina män och talade lika vidt och bredt som de om politik och om de rikas plikter och ansvar. De leddes av samma etik som fanns hos deras män — den etik som omfattades av deras klass. Och de kommo med en massa fraser som de själva icke förstodo.

Även de blevo irriterade när jag talade om den nödställda belägenhet, vari Jacksons familj befann sig, och uttalade min förundran över att de icke hade frivilligt givit honom något understöd. Jag under rättades om att de icke behövde några anvisningar i fråga om sina plikter mot samhället. Då jag rent ut begärde att de skulle hjälpa Jackson, svarade de lika rent ut nej. Det förvånande i saken var att de bägge uttalade sin vägran i nästan aldeles samma ordalag, och det churu jag besökte var och en av dem särskilt, och ingendera visste att jag hade varit hos den andra eller ämnade mig dit. Det likalydande svaret gick ut på att de kände sig riktigt glada över att de fått tillfälle att tydligt ådagalägga, att de aldrig ville vara med om att uppmuntra vårdslöst folk — och lika litet ville de genom understöd vid olycksfall fresta de fatiga till att självvilligt låta sig skadas av maskinerna.

Och det var deras ärliga övertygelse! Men de voro berusade av inbillningen om sin egen överlägsenhet, den överlägsenhet som de ansågo tillhöra deras klass. För varje handling de företogo hade de sanktion hos

sin egen klassetik. Då jag åkte bort från mrs Perton-waitthes palats, såg jag tillbaka på det och tänkte på Ernests ord, att även de voro fångslade vid maskineriet, men att de voro bundna så, att de sutto på toppen därav.

V.

FILOMATKLUBBEN.

Ernest kom ofta till oss. Det var icke endast min fars sällskap och icke heller de diskussionsdigra middagarna som lockade honom till oss. Redan nu började jag smickra mig med att jag hade någon del i hans besök, och det dröjde icke länge förrän jag fick veta att jag hade rätt i min förmodan. Aldrig har det funnits en älskare sådan som Ernest Everhard. Hans blick och hans handtryckningar blevo om möjligt fastare och stadigare för varje gång vi träffades, och det frågande uttrycket i hans ögon, som jag hade läst i dem från början, blev alltmera bjudande och befallande.

Det intryck jag fick av honom första gången vi träffades hade icke varit fördelaktigt. Men så upptäckte jag att jag kände mig dragen till honom. Därefter kom min harm och ovilja, sedan han så våldsamt anfallit mig och min samhällsklass. När jag sedan såg att han icke hade förtalat min klass, och att allt det hårda och bittra som han hade sagt var berättigat, drogs jag åter till honom. Han blev mitt orakel. Han rev bort täckelset från samhällets yta och lät

mig se glimtar av verkligheten, lika obehagliga som odisputabelt sanna.

Som sagt, det kan aldrig ha funnits en sådan älskare som han. Ingen flicka kan vistas i en universitetsstad tills hon blir tjugufyra år utan att ha några erfarenheter i kärleksväg. Skägglösa kandidater och gråhåriga professorer hade gjort mig sin kur, atleter och fotbollsheroer hade talat till mig om kärlek. Men ingen av dem hade giljat till mig så som han. Jag var sluten i hans armar innan jag visste det. Hans läppar trycktes mot mina innan jag hann protestera eller göra motstånd. Gentemot hans allvar skulle det ha varit löjligt att komma med konventionell flickvärdighet. Han tog mig med storm. Han friade aldrig — han slog armarna om mig och kysste mig och tog för avgjort att vi skulle gifta oss. Det blev intet tal om den saken. Det enda som diskuterades — och det skedde efteråt — var när vi skulle gifta oss.

Det var exempellöst, det var nästan överkligt. Men det höll Ernests sanningsprov — och jag anförtrodde mitt liv åt det. Och det lände till min lycka. Under vår kärleks första dagar greps jag ofta av fruktan för framtiden vid tanken på hans stormande kärleksförklaring. Men denna fruktan var grundlös. Ingen kvinna har någonsin varit välsignad med en blidare och ömmare make. Denna egendomliga blandning av stormande häftighet och mildhet hade sin motsvarighet i den blandning av tafatthet och djärvhet som utmärkte hans sätt. Å, den där lilla anstrykningen av tafatthet! Han övervann den aldrig, och den var helt enkelt förtjusande. Hans sätt att röra

sig i vår salong påminde om en försiktig bulldoggs uppträdande i en porslinsbutik.*

Det var vid denna tid som mitt sista tvivel huruvida jag hyste verklig kärlek till honom — ett i sanning överflödigt tvivel — helt och hållet försvann. Det skedde i filomatklubben — en underbar kväll, då Ernest kämpade som en hjälte midt i sina motståndares läger. Filomatklubben var den mest exklusiva vid hela kusten. Den var stiftad av miss Brentwood, en oerhört rik gammal ogift dam, och denna stiftelse ersatte för henne man och barn och förträoelser. Medlemmarna utgjordes av de rikaste i orten, män och kvinnor med starkt självmedvetande — och naturligtvis fanns där också några lärdomens representanter, för att det hela skulle få en anstrykning av intellektuell överlägsenhet.

Filomaterna hade ingen särskild lokal. Det var icke en av den sortens klubbar. En gång i månaden samlades man hos någon av klubbens medlemmar för att avhöra ett föredrag. Dessa föredrag höllos vanligen av för ändamålet rekvirerade och avlönade framstående personer. Om en kemist i Newyork t. ex. gjorde någon ny upptäckt — låt oss säga i fråga om radium — så betalade filomatklubben alla omkostnader för hans resa tvärs över landet och gav honom dessutom ett furstligt honorar för tid och besvär. Sak

*På den tiden hade man för vana att fylla sina rum med s. k. prydnadsartiklar. Konsten att leva enkelt var ännu icke upptäckt. Rummen liknade muséer och man hade ett ändlöst arbete med att hålla dem rena. Dammets dämon härskade i hemmen. Där funnos myriader tillhåll för damm och mycket få medel att bli det kvitt.

samma med upptäcktsresande som återvände från polartrakterna eller de nyaste koryféerna på litteraturens och konstens område. Ingen utomstående beviljades tillträde till dessa sammankomster, därför att filomaterna ej ville ha sina diskussioner refererade i tidningarna. I följd därav kunde till och med framstående statsmän — det fanns exempel på att så hade hänt — fritt och öppet uttala sina tankar.

Jag har här framför mig ett brev som Ernest skrev till mig för tjugu år sedan, och ur detta brev avskriver jag följande:

»Din far är ju medlem av filomatklubben, och därför har du också tillträde dit. Gå på sammankomsten nästa tisdag. Jag lovar att du skall få ökad erfarenhet i fråga om dina samhällsstudier. Under dina sammandrabbningar för den Jacksonska saken förmodade du icke framkalla någon rörelse hos de högst uppsatta. Kom, så skall du få se dem uppskakade! Jag skall komma dem att morra som ilskna vargar. Dina angrepp gällde endast deras moral. Men därigenom bli de bara så mycket mera reserverade och överlägsna. Jag tänker röra vid deras penningpåsar. Det skall uppskaka dem ända ned i rötterna av deras primitiva natur. Om du kan komma, så skall du få se en grottmänniska i frackkostym morra och bitas i kamp om ett ben. Jag lovar dig stor uppståndelse och ökad kunskap om djurets natur. De ha inbjudit mig för att riva mig i stycken. Idén är miss Brentwoods, och hon gjorde en klumpig häntydning på orsaken, då hon bjöd mig. Hon har arrangerat liknande nöjen åt dem förut. Det 'roar dem särskilt att se hyggliga och snälla reformatorer uppträda som

talare'. Miss Brentwood tror naturligtvis att jag är snäll som en kattunge och beskedlig och dum som en ko. Och jag vill inte neka för att jag hjälpte till för att hon skulle få ett sådant intryck. Hon föreföll rätt tveksam innan hon upptäckte hur harmlös jag var. Jag får ett vackert arvode — tvåhundrafemtio dollars — såsom det anstår en man, vilken, ehuru han är radikal, ändå har varit aspirant till en guvernörsbefattning. Och jag skall uppträda i frack. Det är mig ålagt. Jag har aldrig varit klädd på det sättet förut i hela mitt liv. Jag förmodar att jag kan få hyra en kostym någonstans. Men jag skulle vilja göra mer än så för att få tillfälle till en dust med filomaterna.»

Klubben samlades nämnda tisdagskväll hos familjen Pertonwithe. Extra stolar hade flyttats in i den stora salongen, och inalles torde ett par hundra filomater ha tagit plats där för att höra Ernest. Det var verkligen samhällets spetsar. Jag roade mig med att i tysthet beräkna den summa som dessa människor kunde representera, och den uppgick till hundratals millioner. Det var inga lättjefulla rika — de flesta voro affärsmän, som högst verksamt deltog i det industriella och politiska livet.

Vi hade alla intagit våra platser, då miss Brentwood kom in åtföljd av Ernest. De begåvo sig genast längst fram i rummet, där Ernest hade sin talareplats. Han var klädd i frackkostym, och med sina breda axlar och sitt kungliga huvud tog han sig storståtlig ut. Jag lade också märke till den där lilla skymten av tafatthet i hans rörelser. Jag tror nästan att jag kunde ha blivit kär i honom bara för den. Och medan

jag betraktade honom, kände jag mig genomströmmad av mäktig gädje. Jag tyckte mig återigen känna hans pulsslåg då min hand vilade i hans, jag kände hans läppar tryckas mot mina — och jag kände mig så stolt däröver, att jag tyckte att jag måste stiga upp och ropa till det församlade sällskapet: »Han är min! Han har slutit mig i sina armar och jag — mitt obetydliga jag — har lagt beslag på hans stor-slagna själ med all dess mångfald av kungliga tankar!»

Längst framme i salongen presenterade miss Brentwood honom för överste Van Gilbert, och jag förstod nu att översten skulle presidera under sammankomsten. Överste Van Gilbert var en mycket framstående bolagsadvokat och för övrigt omåttligt rik. Det minsta arvode han skulle värdigas mottaga var hundratusen dollars. Han var mästare inom sitt yrke. Han lekte med lagen som med en marionett, formade om dess bestämmelser efter sitt godtycke, allt efter som han behövde använda dem. Till utseende och uttrycks-sätt var han gammaldags, men i fråga om fantasi, kunskaper och lätthet att finna hjälpmedel var han modern och ung som den senast tillagda lagparagrafen. Sin första berömmelse vann han då han kullkastade Shardwells testamente, för vilken bedrift han inkasserade ett arvode av femhundratusen dollars.* Efter

*Att få testamenten förklarade ogiltiga var på den tiden en speciell företeelse i Amerika. Med hopandet av kolossala förmögenheter följde svårigheten att disponera över dem efter samlarens död. Att sätta upp testamenten och kullkasta testamenten blev en juridisk affär som fordrade mycken skicklighet och slughet. Man vände sig naturligtvis till de erkänt skickligaste för att få testamenten uppsatta så att de icke kunde kullkastas. Men de

detta steg hans rykte med raketens hastighet. Man kallade honom ofta för Amerikas skickligaste advokat — bolagsadvokat naturligtvis. Och varhelst man i Förenta staterna uppräknade landets tre förnämsta jurister, blev hans namn ovillkorligen nämnt.

Överste Van Gilbert reste sig och med några väl valda ord, som genomskimrades av en lätt ironi, föreställde han Ernest för de församlade. Den avsiktligt skämtsamma ton varmed han presenterade »samhällsreformatorn Ernest Everhard, en man av arbetsklassen», kom auditoriet att småle. Detta retade mig och jag såg på Ernest. Men hans uppsyn retade mig ännu mer. Han tycktes icke alls vara sårad av det bemötande han rönt — ja, han tycktes icke ens ha lagt märke till det. Där satt han och såg bara mild och oförarglig och en smula sömnig ut. Föreföll rent av dum. Och för ett ögonblick blixtrade en häpnadsväckande tanke genom min hjärna — om han skulle känna sig överväldigad inför denna imposanta exposé av penningvälde och intelligens? Men i nästa sekund smålog också jag. Mig kunde han icke narra — men han drev gäck med de andra, alldeles som han hade drivit gäck med miss Brentwood. Hon hade tagit plats i en fåtölj i första raden, och flera gånger vände hon sig till en eller annan av sina klubbkamrater för att genom ett gillande leende visa sin belåtenhet med överste Van Gilberts ord.

Sedan Van Gilbert hade slutat, reste sig Ernest och började tala. Han började med lågmäld röst, reserblevo oupphörligt kullkastade — mycket ofta av de jurister som hade satt upp dem. Det visade sig vara nästan omöjligt att få ett testamente uppsatt så att det var och förblev giltigt.

verat och anspråkslöst, med en min av synbar förlägenhet. Han talade om sitt ursprung från arbetsklassen och skildrade den eländiga och bedrövliga omgivning vari hans barndom hade förflytit under svält och lidanden till både själ och kropp. Han skildrade sin ärelystnad och de ideal han hade uppställt för sig, han skildrade sina föreställningar om det paradiset vari medlemmarna av de högre klasserna levde. Han sade:

»Jag visste att däruppe hos dem fanns det oegenlytta, rena och ädla tankar, skarp intelligens. Att jag visste allt detta berodde på att jag läste 'Seaside-Library'-romaner*, vari alla män och kvinnor, med undantag av skurkarna och äventyrerskorna, tänkte vackra tankar, talade ett vackert språk och utförde ärofulla handlingar. Kort sagt, lika visst som jag såg solen över mitt huvud, lika säkert trodde jag att i de övre samhällslagren fanns allt som var vackert och ädelt och behagligt, allt som förlänade livet ärbarhet och värdighet, allt som gjorde livet värdt att leva och godtgjorde människan för allt hennes arbete och lidande.»

Han övergick därefter till att skildra sitt liv i fabriker, han berättade hur han kom att lära hovslagaryrket och gjorde bekantskap med socialisterna. Bland dem hade han funnit människor med stor intellektuell begåvning, förklarade han. Han hade funnit evangelii förkunnare som nödgats lämna sitt ämbete därför att deras kristendom var för vidsynt att kunna behaga en församling av mammonsdyrkare; han hade funnit professorer som lämnat sina lärarplatser, där-

*Ett slags litteratur som bibragte arbetsklassen en i hög grad förvänd uppfattning av de lättjefulla klassernas karaktär.

för att de ej förmått uthärda universitetens slaveri under de rikas välde. Han förklarade att socialisterna voro revolutionister, som arbetade på att omstörta det nuvarande förnuftsvidriga samhället och av materialet bygga upp ett förnuftigt ordnat samhälle för kommande tider. Han sade mycket mera, som skulle bli för långt att nedskriva, men jag skall aldrig glömma hur han beskrev livet bland de revolutionära. Alla reserverade uttryck lämnades å sido. Hans stämma blev kraftig och tillitsfull, den fick glöd allt efter som han själv eldades av de entusiastiska tankar åt vilka han gav luft. Han sade:

»Bland revolutionisterna fann jag för övrigt en varm tro på mänskligheten, jag fann brinnande idealism, beundransvärd oegennytta, offervillighet och självpåtaget martyrskap — alla människoandens glänsande och hänförande egenskaper. Här var livet rent, ädelt och entusiastiskt. Jag kom i beröring med storslagna själar, som satte lekamligt och andligt liv högre än dollars och cents och för vilka ett hungrande fattigt barns matta klagan betydde mer än all den pomp och ståt som kan åtfölja vidgade affärsförbindelser och världsvälde. Överallt såg jag bevis på ädla syften och hjältemodiga ansträngningar — och mina dagar fylldes av solsken, mina nätter strålade av stjärnljus, medan den heliga Gral, Kristi egen Gral, ständigt lyste och flammade för mina ögon — mänskligheten, som så länge hade lidit och misshandlats, skulle ändå slutligen bli räddad och frälst.»

Och så som jag redan förut hade sett honom i ett förklarad skimmer, så stod han nu åter som förklarad inför mig. Hans panna lyste av det gudomliga inom

honom, och ännu klarare strålade hans ögon ur den gloria som tycktes insvepa honom som i en mantel. Men de andra sågo tydligen icke denna strålgång, och jag antog att den hade framkallats genom de tårar av glädje och kärlek som fyllde mina ögon. I alla händelser var mr Wickson som satt bakom mig fullkomligt oberörd, ty jag hörde honom högt och håfullt utbrista: »Utopier!»*

Ernest fortsatte. Han berättade hur han steg inom samhället, så att han slutligen kom i beröring med medlemmar av de högre klasserna och stötte ihop med innehavare av framskjutna platser i samhället. Han skildrade den missräkning han erfor, och han beskrev den i ordalag som icke voro smickrande för hans auditorium. Han hade blivit slagen med häpnad över människornas simpelhet. Deras liv var varken vackert eller anslående. Han överraskades av att oupphörligt stöta på själviskhet och egennyttan — och vad som förvånade honom i ännu högre grad var frånvaron av intellektuellt liv. Han som kom direkt från revolutionisterna häpnade inför överklassens brist på intelligens. Och trots deras praktfulla kyrkor och välavlönade predikanter hade han funnit överklassens

*Den tidens människor voro slavar under frasmakeri. Deras hårdnackade fasthållande vid detta förefaller oss obegripligt. Det låg någonting magiskt i detta slags ord och fraser, som minner om trolldom och besvärjelser. Deras uppfattning var till den grad förvirrad och förmörkad, att uttalandet av ett enda ord kunde tillintetgöra resultaten av ett helt livs allvarliga forskningar och tänkande. Ett sådant ord var »utopi». Blotta nämmandet därav kunde fördöma varje plan till ekonomisk förbättring eller förnyelse, hur vist den än var uttänkt. Massor av folk förälskade sig rent av i dyliska slagord, och de som införde dem betraktades som snillen.

män och kvinnor grovt materialistiska. Visserligen pladdrade de om små nätta ideal och den lilla kära moralen, men trots detta pladder var den förhärskande tonen i det liv de levde materialistisk. För övrigt voro de blottade på verklig moral — det vill säga den som Kristus hade predikat, men som icke längre predikades.

Jag träffade på män, som åberopade fridsfurstens namn i sin kritik över krig, men beväpnade Pinkertonkåren med gevär, för att den skulle skjuta ned strejkande arbetare i deras egna fabriker. Jag träffade på män som voro alldeles ifrån sig av harm över det brutala i boxningskampen, men samtidigt voro delaktiga i förfalskningar av födoämnen, varigenom årligen flera små barn dräptes än vad som påbördas den mordlystne Herodes. Den och den eleganta herrn med det aristokratiska utseendet var en viljelös direktör, verktyg för ett bolag, som i hemlighet plundrade änkor och faderlösa. En annan, som beskyddade litteraturen och samlade dyrbara praktverk, mutade de grovhyvlade bossarna i kommunalstyrelsen. En tredje, som i sin tidning tog in annonser om patentmedicin, kallade mig 'en kanalje till demagog', därför att jag sade honom, att han aldrig skulle våga säga sanningen om patentmedicin** i sin tidning. En, som

*Ursprungligen privatdetektiver, som snart blevo lönade soldater i kapitalisternas tjänst. Småningom utvecklades kåren till legotrupper åt oligarkin.

**Patentmedicin var ingenting annat än patenterade lögnar, varmed folket bedrogs på samma sätt som genom medeltidens trollmedel. Den enda skillnaden var att patentmedicinen var skadligare och dyrare.

med högtidligt allvar talade om idealismens skönhet och Guds godhet, hade nyss bedragit sina kamrater i affärer. En, som var ett kyrkans stöd och lämnade storartade bidrag till den yttre missionen, lät sina kvinnliga butiksbiträden arbeta tio timmar om dagen för svältlön, varigenom han direkt uppmuntrade prostitutionen. En, som underhöll läroanstalter vid universitetet och lät bygga praktfulla kapell, begick mened inför rätta för mammons skull. En järnvägs-magnat bröt sitt ord som medborgare, som gentleman och kristen, när han medgav en hemlig fraktrabatt — och det gjorde han många gånger om. Jag träffade på en senator, som var slav och verktyg åt en brutal och obildad boss* inom det politiska maskineriet. På samma sätt var det med en guvernör och en överdomare, och alla tre reste fritt på järnväg. Jag såg också den listige kapitalist som stod över allt detta, han som ägde järnvägarna, varifrån fribiljetterna hade utfärdats. — Jag befann mig alltså i merkantilismens sandöken i stället för i ett paradiset. Utom i fråga om affärer fann jag ingenting annat än stupiditet. Jag fann ingen som var ren, ädel och entusiastisk, däremot många som voro fulla av ruttenhet. Vad jag såg var en oerhörd själviskhet och hjärtlöshet — en grov, suiken, praktiserad och praktisk materialism.»

*Ännu så sent som 1912 hyste massan av folket den fasta tron att det styrde landet genom sin rösträtt. Men i själva verket styrdes landet av de politiska partierna. I begynnelsen togo partiledarna betalt av kapitalisterna för att de stiftade den och den lagen, men det dröjde icke länge förrän kapitalisterna upptäckte att det föll sig billigare för dem att själva äga de politiska maskinerierna och anställa ledare för dem.

Mycket mera berättade Ernest om dem själva och om de missräkningar han hade erfarit bland dem. I intellektuellt avseende hade de tråkat ut honom; i andlig och moralisk väg hade de ingivit honom vämjelse. Och han var glad att få återvända till sina revolutionister, som voro ädla, rena och entusiastiska, vilket allt kapitalisterna icke voro.

»Och nu», sade han, »skall jag tala till er om den revolution som jag förut har nämnt.»

Men först måste jag omtala, att den stränga kritiken icke alls tycktes ha rört Ernests auditorium. Jag såg mig forskande omkring och fann att deras ansikten bibehöllo samma uttryck av lugn överlägsenhet, oaktat alla hans tillvitelser. Och jag kom ihåg vad han hade sagt till mig — att inga angrepp mot deras moral kunde uppskaka dem. Jag såg emellertid att hans djärvhet hade berört miss Brentwood. Hon såg harmen och bekymrad ut.

Ernest började med att beskriva revolutionsarmén, och när han uppgav dess styrka — beräknad efter antalet röster avgivna vid valen i alla länder — började församlingen visa tecken till oro. Ett bekymrat uttryck spred sig över deras drag, och jag såg att läpparna slötos allt stramare. Äntligen var stridshandsken kastad! Ernest beskrev socialisternas internationella organisation, varigenom Förenta staternas socialister, till antalet en och en halv million, knöto förbindelse med den övriga världens, vilka utgjorde tjugutre och en halv million.

»En sådan revolutionshär», tillade han, »tjugufem millioner stark, är någonting som måste förmå regenter och styrande klasser att hejda sig och tänka sig

om. Och arméns fältrop är: 'Ingen pardon! Vi vilja ha allt vad ni äga. Vi nöja oss icke med mindre. Vi vilja ha maktens tyglar och människosläktets öde i våra händer. Här se ni våra händer. Det är starka händer. Vi ämna ta ifrån er regeringen, edra palats och all er lyx och bekvämlighet, och sedan måste ni arbeta för ert uppehälle alldeles som bonden på åkern och den utsvultne och förkrympte skrivaren i edra storstäder. Här se ni våra händer. Det är starka händer!'

Och medan han sade detta, sträckte han ut sina bägge kraftiga armar, och de starka hovslagarehänderna grepo omkring sig i luften likt örnklor. Som han nu stod där med händerna utsträckta — liksom för att med våld skingra den fientliga hopen framför sig — var han en personifikation av arbetets majestät. Jag lade märke till att auditoriet studsade inför denna revolutionära uppenbarelse, så verklig, så mäktig och hotande. Det vill säga, kvinnorna ryggade tillbaka med skrämmd uppsyn. Men icke männen. De voro av den verksamma sortens rika, och de voro stridslystna. Ett dovt mummel höjdes, fortfor ett ögonblick och dog bort. Det var förebudet till ett vredesutbrott, och jag skulle få höra det många gånger den kvällen, detta morrande läte som förräder människans djuriska natur och brutala lidelser. Och de voro omedvetna om att de hade frambragt detta ljud. Det var kopplets alldeles omedvetna morning. Och då jag betraktade deras förhårdade ansikten och såg stridslystnaden glimma i deras ögon, insåg jag att de icke skulle lätt låta beröva sig herraväldet över världen.

Ernest fortsatte sin attack. Han förklarade, att

anledningen till att det fanns en och en halv million revolutionister i Förenta staterna låg hos kapitalisterna, som hade vanskött samhället. Han skildrade grottmänniskans ekonomiska förhållanden och även de nutida vilda folkens; han påpekade att de varken ha verktyg eller maskiner och endast äga ringa produktionsförmåga. Sedan följde han utvecklingen av maskinerier och samhällsorganisation och påvisade att den civiliserade människans produktionsförmåga i våra dagar är tusen gånger större än vildens.

»Fem män kunna producera bröd åt tusen», sade han. »En enda man kan tillverka bomullspersedlar åt tvåhundra femtio, han kan förfärdiga yllevaror åt trehundra eller skodon åt tusen. Därav skulle man ju kunna dra den slutsatsen att med en duglig skötsel av det nutida samhället borde den civiliserade människan vara i väsentlig grad bättre lottad än grottmänniskan. Men förhåller det sig så? Låt oss se till hur det kan vara. I Förenta staterna finns det i denna dag femton millioner människor*, som leva i fattigdom. Med fattigdom menar jag det tillstånd, då människan genom brist på föda och lämpligt husrum icke kan vidmakthålla sin normala arbetsförmåga. Och trots alla edra s. k. arbetslagar, finns det i denna stund tre millioner arbetande minderåriga i Amerikas Förenta stater.** Deras antal har fördubblats på tolv år. I förbigående skulle jag ha

*Robert Hunter skrev 1906 i sin bok »Om fattigdomen», att det då fanns tio millioner fattiga i Förenta staterna.

**Enligt folkräkningsrapporterna av år 1900 — då de senast kungjordes fullständigt — var antalet arbetande minderåriga i Förenta staterna 1,752,187.

lust att fråga er, ni samhällets ledare, varför siffrorna från folkräkningen 1910 icke ha blivit kungjorda offentligt. Men jag kan själv besvara min fråga—siffrorna förtegos därför att ni voro rädda. De eländas antal skulle ha påskyndat den revolution som förberedes. Men jag vill återgå till mina anklagelser. Om nutidsmänniskans produktionsförmåga är tusen gånger större än grottmänniskans, varför finns det då i dag i Förenta staterna femton millioner människor som varken ha ordentlig bostad eller ordentlig föda? Varför finns det i Förenta staterna tre millioner arbetande minderåriga? Detta är en faktisk anklagelse. Kapitalistklassen har misshushållat. Inför dessa fakta — att nutidsmänniskan har det sämre ställt för sig än grottmänniskan, och att hennes produktionsförmåga är tusen gånger större än grottmänniskans — kommer man ovillkorligt till den slutledningen, att kapitalistklassen har misshushållat—att ni ha misshushållat, mina herrar — att ni ha brottsligt och egennyttigt skött samhällets affärer. Och på denna anklagelse kunna ni icke svara mig här i kväll, ansikte mot ansikte — lika litet som hela er klass skulle kunna besvara samma anklagelse från de femtonhustratusen revolutionisterna i vårt land. Ni ha intet svar att ge. Jag vågar påstå, att när jag har slutat, får jag icke något svar. I fråga om denna punkt är er tunga bunden, fastän ni kunna tala nog så vackert om andra ting. Ni ha misslyckats i er förvaltning. Ni ha gjort civilisationen till humbug. Ni ha varit förblindade och snikna. Ni ha utan blygsel rest er i vår lagstiftande församling och förklarar, att all vinst vore omöjlig om icke barn finge användas i arbete. Tro inte att det är något

påhitt av mig. Det finns svart på vitt på det. Ni ha vyssat edra samveten till ro med pladder om vackra ideal och den lilla kära moralen. Ni pösa av makt och rikedom och välgång — och gentemot oss ha ni inte mera hopp än drönarna, när de samlas kring honungskakorna och arbetsbina störta sig över dem för att göra slut på deras lättjefulla tillvaro. Ni ha misslyckats i skötseln av samhället och därför skall makten att styra det bli er fräntagen. Halvannan million män av arbetsklassen förklara, att de skola förmå återstoden av arbetsklassen att förena sig med dem och ta väldet från er. Det vill säga revolution, mina herrar. Och hindra den, om ni kan!»

Ernests röst fortfor ännu en god stund att genljuda i det stora rummet. Så uppstod åter det dova mummel som jag hade hört förut, och ett dussintal män reste sig och begärde ordet. Jag såg att miss Brentwoods skuldror voro i konvulsivisk rörelse, och ett ögonblick greps jag av harm, därför att jag trodde att hon skrattade åt Ernest. Men så upptäckte jag att det icke var skratt utan hysteri. Hon var slagen av förskräckelse över vad hon hade gjort då hon införde denna eldbrand i sin högt älskade filomatklubb.

Överste Van Gilbert lade icke märke till alla de män som med häftigt upprört uttryck i sina drag försökte utbedja sig hans tillstånd att få ordet. Hans eget ansikte var prägladt av lidelsefull harm. Han rusade upp från sin plats, svängde med armarna, och först kunde han endast få fram osammanhängande ljud. Men så kom där en störtflod av ord över hans läppar. Men det var icke ett tal som man kunde ha väntat av en jurist med hundratusendollarshonorar,

och icke heller framfördes det med gammaldags väl-talighet.

»Villfarelse på villfarelse!» skrek han. »Aldrig i hela mitt liv har jag hört så många falska slutledningar uttalas på så kort stund. Och för resten skall jag säga er, unge man, att ni inte alls har kommit med någonting nytt. Allt det där lärde jag mig i skolan innan ni var född. Jean Jacques Rousseau fram-ställde samma socialistiska teorier för nära två hundra år sedan. Tillbaka till jordbruket! predikade han. En återgång — bah! Vår biologi visar oss det absurda i denna idé. Det har med skäl blivit sagt, att *litet* lärdom är en farlig sak, och detta har ni sannerligen bevisat i kväll genom edra galna teorier. Villfarelse på villfarelse! Aldrig i hela mitt liv har jag så till vämjelse blivit fullproppad med struntprat. Så myc- ket ä' edra omogna och barnsliga resonemanger värda!»

Han knäppte föraktfullt med fingrarna och satte sig ned. Där hördes små gillande utrop från damerna och ett grövre brummande från männen. Av det dussintal herrar som ävlats att få ordet började halva antalet tala på en gång. Det uppstod en sannskyldig förbistring, som kom åhöraren att tänka på Babel. Aldrig hade mrs Pertonwaithes rymliga salong varit skådeplats för ett dylikt uppträde. Detta var således de kallblodiga ledarna inom industriens värld, sam- hälletts härskare — dessa brummande och vrålande vildar i frack! Sannerligen hade icke Ernest skakat upp dem genom att sträcka ut händerna efter deras penningpåsar — ty det hade utan tvivel förefallit dem som om alla de femtonhustratusen revolutionisterna sträckte ut sina händer efter deras ägodelar.

Ernest förlorade aldrig fattningen, i vilken situation han än befann sig. Innan överste Van Gilbert hade hunnit återta sin plats var Ernest på fötter igen, tog ett par steg framåt och ropade till de församlade:

»En i sänder!» Han ropade ut detta med sina väldiga lungors hela kraft, och genom sin imponerande personlighet bragte han auditoriet till tystnad.

»En i sänder!» upprepade han mildare. »Låt mig svara överste Van Gilbert. Sedan står jag färdig att bemöta de övriga — men icke mer än en i sänder, kom ihåg det. Inte massvis. Vi befinna oss inte på en fotbollplan. Vad er beträffar», fortsatte han och vände sig till överste Van Gilbert, »har ni inte svarat på någonting av det jag anförde. Ni har endast givit luft åt några lustiga och obevisade påståenden angående min andliga kaliber. Ett sådant tillvägagående kan möjligen vara till gagn för er under utövandet av ert yrke, men härvidlag kan det icke användas. Jag är inte en arbetare, som står framför er med mössan i hand och begär att ni skall skaffa mig löneförhöjning eller skydda mig emot maskinen, som jag sköter. Det går inte att leka med sanningen, då ni har med mig att göra. Det kan ni spara för de tillfällena då ni har avlönade slavar framför er. De våga naturligtvis inte svara er, därför att ni har deras uppehälle, deras liv i edra händer. Vad beträffar det där återvändandet till naturen, som ni påstår att ni har lärt er i skolan innan jag blev född, så må ni tillåta mig att påpeka, att ni i så fall inte måtte ha lärt någonting alls vidare sedan dess. Socialismen har icke mera med naturtillståndet att göra än differentialkalkylen ha med en bibelklass. Jag har kallat er klass stupid

i fråga om annat än affärer — och ni har på ett lysande sätt visat att jag hade rätt i mitt påstående.»

Denna fruktansvärda näpst som drabbade miss-Brentwoods hundratusendollarsadvokat, var för mycket för hennes nerver. Hennes hysteri tilltog i våldsamhet, hon fördes gråtande och skrattande ur rummet. Det var nog också det bästa, ty det blev ännu värre saker som sades efteråt.

»Ni behöva inte fästa er vid mitt påstående i detta avseende», fortsatte Ernest sedan dörren hade stängts efter henne. »Edra egna auktoriteter bevisa enhälligt er stupiditet. Edra egna lejda undervisare kunna säga er att ni tar fel. Gå till er obetydligaste lilla docent i sociologi och fråga honom vad som är skillnaden mellan Rosseaus teori om återvändandet till naturen och socialismens teori — fråga edra mest framstående ortodoxa borgerliga forskare i politisk ekonomi och sociologi — läs igenom alla de böcker som ha skrivits i detta ämne och som finnas på hyllorna i edra statsunderstödda bibliotek — och från alla dessa håll skall ni få till svar att det icke finns någon gemensamhet mellan återvändandet till naturen och socialismen. Ni skall tvärtom få veta att dessa bägge saker stå i diametral motsats till varandra. Jag upprepar att ni inte behöver ta mitt ord för godt. Teorin om er stupiditet finns i de där böckerna — edra egna böcker som ni aldrig har läst. Och vad er stupiditet beträffar, står ni som typ för er klass. Ni är hemmastadd i lagen och i affärslivet, överste Van Gilbert. Ni vet, hur ni skall vara bolagen till tjänst och öka deras utdelning genom att förvränga lagen. Nåja, håll er till det. På det området är ni matador. Ni är en

överlägsen jurist, men ni är en skral historiker, ni vet ingenting om sociologi, och er biologi är samtida med Plinius.»

Överste Van Gilbert vred sig i sin stol. Det var alldeles tyst i rummet. Alla sutto som förtrollade — nästan förstenade. Att på detta sätt behandla den store mannen överste Van Gilbert var någonting oerhört, någonting hittills otänkbart, någonting alldeles otroligt — överste Van Gilbert, som kom alla domare att darra så snart han reste sig inför rätten. Men Ernest gav aldrig en fiende pardon.

»Detta är naturligtvis inte särskilt riktat mot er personligen», återtog han. »Var och en har sitt fack. Håll ni er till ert, och jag skall hålla mig till mitt. Ni har skillnaden klar. När det gäller kännedom om lagen — hur man bäst skall kunna undgå den eller kunna skapa nya lagbestämmelser till förmån för tjuvbolag — då ligger jag i stoftet för edra fötter. Men när det blir fråga om sociologin — mitt fack — då är det ni som ligger i stoftet för mina fötter. Kom ihåg det. Och kom också ihåg, att edra lagar äro något tillfälligt och föränderligt obevisade, och att ni endast känner till den dag som är. Därför äro edra påståenden och lättvindiga generalisationer i fråga om historiska och sociologiska ting icke värda den andedräkt ni förspiller på dem.»

Ernest gjorde en paus och betraktade sin motståndare med tankfull uppsyn. Van Gilberts ansikte var förvridet och förmörkat av vrede, hans bröst flämtade, han flyttade sig oroligt av och an i stolen och hans tunna vita händer knötos och öppnades oupphörligt av nervositet.

»Det tycks emellertid som om ni skulle ha godt om luft i edra lungor, och jag vill ge er tillfälle att bruka den. Jag har anklagat er klass. Visa mig att jag har gjort det med orätt. Jag har påpekat nutidsmänniskans elände för er — tre millioner barn som slava i våra Förenta stater och utan vilkas arbete ingen profit vore möjlig, och femton millioner dåligt närda, uselt klädda och ännu sämre logerade människor. Jag har påpekat att nutidsmänniskans produktionsförmåga genom samhällsorganisation och användandet av maskiner ställer sig tusen gånger större än grottmänniskans. Och jag framhöll att man på grund av dessa fakta omöjligt kunde komma till någon annan slutledning, än att kapitalistklassen har vanskött samhällsstyrelsen. Detta var min anklagelse, och jag har uppfordrat er att utförligt besvara den. Jag gick ännu längre. Jag förutsade att ni inte skulle komma att svara. Nu återstår det för er att komma min spådom på skam. Ni kallade det jag har sagt för villfarelser. Visa oss att det var villfarelser, överste Van Gilbert. Svara på den anklagelse jag och mina femtonhundratusen kamrater ha framställt mot er och er klass.»

Överste Van Gilbert glömde totalt att han presiderade vid en sammankomst och att han skulle ha givit de andra tillåtelse att få ordet. Han rusade upp från sin plats, fäktade med armarna, slängde sin vältalighet och sin självbehärskning för alla vindar, överöste Ernest med skymford för hans ungdom och demagogi, for ursinnigt ut mot arbetsklassen och utbredde sig över dess oduglighet och ovärdighet.

»För att vara jurist är ni den svåraste människa att få att hålla sig till saken som jag någonsin har

sett», började Ernest sitt svar på hans utfall. »Min ungdom har ingenting att göra med det jag har framställt — lika litet som arbetssklassens ovärdighet har det. Jag har anklagat kapitalistklassen för att ha vanskött samhället. Ni har inte svarat på denna anklagelse. Ni har inte ens gjort något försök att besvara den. Varför? Är det därför att ni inte har något svar att ge? Ni är ordförande för hela denna församling. Varenda en av de här närvarande, utom jag, lyssnar girigt efter ett svar från er, därför att de själva inte skulle kunna svara. Vad mig beträffar, upprepar jag vad jag förut har sagt — jag vet på förhand, icke allenast att ni inte kan svara, utan att ni inte ens skall försöka göra det.»

»Detta är outhärdligt», utropade överste Van Gilbert. »Det är en ren förnärmelse!»

»Att ni inte svarar är snarare outhärdligt», förklarade Ernest allvarligt. »Och ingen kan bli förnärad intellektuellt. Förnärmelse är till sin natur någonting som endast har med känslan att göra. Sansa er! Och ge mig sedan ett intellektuellt svar på min intellektuella anklagelse att kapitalistklassen har vanskött samhället.»

Överste Van Gilbert förblev tyst. Han satt där med ett buttert och överlägset uttryck i sitt ansikte, så som en man brukar se ut då han icke vill byta ord med en grobian.

»Var inte ledsen», sade Ernest. »Ni kan trösta er med att ännu ingen medlem av er klass har kunnat svara på denna anklagelse.» Han vände sig nu till de övriga som tycktes vara ivriga att få tala. »Och nu kommer turen till er. Låt höra vad ni ha att säga

— och glöm inte att jag härmed uppmanar er att avge de svar som överste Van Gilbert har underlåtit att ge.»

Det skulle vara omöjligt för mig att skriva om allt som sades under denna diskussion. Jag hade aldrig förut haft en aning om att så många ord kunde uttalas under tre korta timmar. I alla händelser var det en storartad strid. Ju mera upphetsade Ernests motståndare blevo, desto mera sökte han upphetsa dem. Han ägde omfattande insikter på alla kunskapsområden, och han eggade dem med ett ord eller en fras, gav dem det ena hugget efter det andra. Han påvisade det felaktiga i deras logik. Det och det var en falsk beviskedja, den och den slutsatsen hade intet sammanhang med utgångspunkten — den eller den förutsättningen var bedräglig, därför att den i sig gömde den slutledning som man ville bevisa. Det och det var ett misstag, andra saker stämplades som förmättna antaganden, återigen andra voro påståenden som stodo i strid mot erkända sanningar, vilka man kunde läsa i varenda lärobok.

Och på det sättet fortgick striden. Ibland utbytte han floretten mot klubban och bearbetade därmed deras tankar till höger och vänster. Och alltid begärde han fakta och vägrade att diskutera teorier. Och hans fakta beredde dem ett Waterloo. När de angrepo arbetsklassen, svarade han: »Grytan kallar kitteln svart! Detta är inte försvar för att ni själva ä' smutsiga.» Och till dem alla upprepade han: »Varför ha ni inte svarat på min anklagelse att er klass har vanskött samhället? Ni ha talat om andra saker, och om saker som angå andra saker, men jag har inte

fått något svar. Är det därför att ni inte ha något svar att ge?»

Det var inemot diskussionens slut som mr Wickson uppträdde. Han var den ende som var lugn, och Ernest bemötte honom med en aktning som han icke hade visat de andra.

»Det är alls icke nödvändigt att svara», förklarade mr Wickson betänksamt. »Jag har följt hela denna diskussion med förvåning och missnöje. Jag är missnöjd med er, mina herrar, som tillhöra min egen klass. Ni ha betett er som enfaldiga skolpojkar, då ni ha dragit in etik och vanligt politiskt åskdunder i en sådan diskussion som denna. Ni ha emellertid blivit överröstade och slagna. Ni ha brukat många ord, men alltsammans har endast varit ett surr. Ni ha surrat som myggor kring en björn. Där ser ni björnen», han pekade på Ernest, »och allt ert surr har endast kittlat hans öron. Men tro mig — situationen är allvarsam. Den där björnen har i kväll sträckt ut sina ramar för att krossa oss. Han har sagt att det finns en och en halv million revolutionister i Förenta staterna. Detta är ett faktum. Han har sagt att det är deras avsikt att ta ifrån oss vår regering, våra palats och all vår luxuösa komfort. Detta är också ett faktum. En förändring, en stor förändring, skall inträffa inom samhället, men den behöver lyckligtvis inte vara av den art som han förutser. Björnen har sagt att han vill krossa oss. Men om vi krossa honom i stället?»

Det dova mumlet hördes ånyo i det stora rummet, och man nickade åt varandra med bifallande och säker uppsyn. Allas ansikten uttryckte hårdhet. Man ämnade strida, det var tydligt.

»Men björnen krossas inte genom surr», fortsatte mr Wickson kallt och lidelsefritt. »Vi måste anställa jakt på honom. Vi svara honom inte med ord. Vårt svar skall stöpas i bly. Det är vi som ha makten. Ingen kan förneka det. Och på grund av vår styrka ska vi också behålla makten.»

Han vände sig plötsligt mot Ernest. Det var ett dramatiskt ögonblick.

»Där har ni nu vårt svar. Vi ha inga ord att spilla på er. När ni sträcker ut edra omskrutna starka händer efter våra palats och vår komfort, komma vi att visa er vad styrka är. I dundret från bomber och granater och i kulornas vinande få ni vårt svar.* Vi ska trampa er revolutionister under våra fötter, vi ska krossa er. Världen är vår — vi ä' dess herrar — och vår skall den förbli. Vad arbetarskarorna beträffar, så ha de krälat i stoftet alltsedan historiens begynnelse — jag har läst historien rätt. Och i stoftet komma de också att stanna så länge jag och de mina och våra efterkommande ha makten. Det är ordet. Makt. Det är det förnämsta bland ord. Inte Gud, inte mammon, utan Makt! Upprepa det ordet tills er tunga domnar. Makt!»

»Jag har fått mitt svar», sade Ernest lugnt. »Det enda svar som kan ges. Makt — ja, det är just det som vi män av arbetsklassen predika. Vi veta — vi veta det genom bitter erfarenhet — att ingen vädjan till rättsinnighet, till rättvisa och humanitet någonsin

*För att visa tankegången citeras följande definition ur »Cynikerns ordbok», skriven 1906 av en viss Ambrose Bierce, en erkänd och hårdnackad misantrop: »Granat, s. Ett argument, som framtiden förbereder till svar på den amerikanska socialismens krav.»

kan röra er. Edra hjärtan ä' lika hårda som edra hälar, varmed ni förtrampa de fattiga. Och därför ha vi också predikat makt. Genom makten av våra röster på valdagen komma vi att ta väldet från er . . . »

»Vad betyder det, om ni också få majoritet, en överväldigande majoritet på valdagen?» inföll mr Wickson. »Antag att vi neka att lämna er makten, fastän ni ha erövrat den vid valurnan?»

»Även det ha vi tänkt oss», svarade Ernest. »Och då är det vi som svara med bly. Ni har förklarat att Makt är det förnämsta av alla ord. Nåja! Makt skall det också bli. Och den dag då vi ha segrat vid valurnan och ni vägra att lämna det välde åt oss, som vi på fredligt och konstitutionellt sätt ha vunnit, och ni så fråga oss vad vi ämna ta oss till — den dagen få ni vårt svar, ett svar från bomber och granater och mitraljörer . . . Ni kunna inte undgå oss. Det är sant att ni har läst historien rätt. Det är sant, att arbetet har från historiens begynnelse legat i stoftet. Och det är också sant att så länge ni och de edra och edra efterkommande ha makten, skall arbetet fortfarande stanna i stoftet. Däri har ni rätt. Jag medger att ni har rätt i allt vad ni har sagt. Det är makten som blir domaren, så som den alltid har varit. Ty det hela blir en klasskamp. Alldeles som er klass störtade det forna adelsväldet, så skall den i sin tur bli störtad av min klass, arbetsklassen. Om ni vill studera er biologi och sociologi med lika mycken förståelse som ni har lärt er historia, så skall ni finna att slutet, sådant jag har beskrivit det, är oundvikligt. Det betyder ingenting antingen det skall ske om ett år, om tio år

eller tusen — men er klass skall störtas. Och det skall ske genom makt. Vi som tillhöra arbetsklassen ha så länge välvt det ordet i våra hjärnor att det ständigt genljuder inom oss. Makt! Det är ett kungligt ord.»

Och så slutade vår afton i filomatklubben.

VI.

FÖREBADANDE SKUGGOR.

Det var vid denna tid som täta förebud till kommande händelser började visa sig. Ernest hade redan talat med min far om huruvida det vore politiskt av honom att ta emot socialister och revolutionärer i sitt hus och öppet deltaga i socialistmöten, och min far skrattade endast åt hans betänkligheter. Vad mig beträffar lärde jag mycket genom att umgås med arbetsklassens ledare och tänkare. Jag fick se den motsatta sidan av skölden. Jag njöt av att se all den oegennyttiga och den upphöjda idealism som jag fann hos dem, och jag häpnade över den omfattande filosofiska och vetenskapliga litteratur som bjöds mig inom socialismen. Jag lärde raskt, men icke tillräckligt raskt för att inse det farliga i vår belägenhet.

Det kom varnande förebud, men jag fäste ingen vikt vid dem. Så till exempel utövade mrs Pertonwaithe och mrs Wickson ett oerhört socialt inflytande i universitetsstaden, och av dem spreds det ryktet att jag var en mycket för djärv och självsäker ung dam med en obehaglig böjelse för att göra mig bemärkt och blanda mig i andras affärer. Detta ansåg jag endast för helt naturligt tack vare den del jag haft i under-

sökningen angående den Jacksonska saken. Men jag underskattade den verkan som ett dylikt domsslut — uttalat av två så mäktiga samhällsmedlemmar — skulle åstadkomma.

Visserligen lade jag märke till en viss överlägsenhet hos mina bekanta i allmänhet, men detta tillskrev jag det ogillande som rådde inom vår umgängeskrets i anledning av mitt tilltänkta giftermål med Ernest. Det var först efter någon tids förlopp som Ernest tydligt påpekade för mig att denna allmänt reserverade hållning inom min klass var någonting mer än en tillfällig misstämning och att det bakom den gömde sig hemliga drivfjädrar som dikterade det samfällda beteendet. »Du har givit tillträde till ditt hem åt en fiende till din klass», sade han. »Och inte allenast det — du har också skänkt honom din kärlek, du vill bli hans hustru. Detta är förräderi mot din klass. Tro inte att du undgår att bli straffad.»

Men det var redan före detta som min far kom hem en eftermiddag, då Ernest var hos mig, och vi kunde se att han var ond — filosofiskt ond. Riktig vrede fick sällan makt med honom, men en viss grad av behärskad förargelse tillät han sig emellanåt. Han sade att det var nervstärkande. Och vi kunde se att han var förargad på det sättet när han kom in.

»Vad tycker ni väl?» utbrast han. »Jag har varit på lunch hos Wilcox.»

Wilcox var den överårige universitetspresidenten. Hans åldriga hjärna var proppfull med idéer från 1870-talet, och han hade aldrig besvärat sig med att revidera dem.»

»Jag var bjuden», sade min far. »Han hade skickat efter mig.»

Han gjorde ett uppehåll, och vi väntade.

»Å, det gick mycket förbindligt till, det vill jag lova! Men jag fick en tillrättavisning. Jag! Och av den där gamla fossilen!»

»Jag slår vad att jag vet vad tillrättavisningen gällde», sade Ernest.

»Det kan du aldrig gissa, om du också får gissa tre gånger», sade min far skrattande.

»En enda gissning är nog», genmålde Ernest. »Och det blir ingen gissning. Det blir en slutledning. Ni har fått förebråelser för ert privata liv.»

»Alldeles!» utropade min far. »Hur kunde du gissa det?»

»Jag visste att det skulle komma. Jag har varnat er redan förut.»

»Ja, det har du gjort», sade min far betänksamt. »Men jag kunde aldrig tro det. I alla händelser är detta ett så mycket starkare bevis för vad jag har sagt i min bok.»

»Det är ingenting mot vad som kommer att hända», sade Ernest, »om ni fortfar att ta emot socialister och alla slags radikala i ert hus — mig inbegripen.»

»Just vad gamle Wilcox påstod. Förutom allt annat krimskrams! Han förklarade att mitt beteende var bevis på dålig smak, att det i alla händelser aldrig kan lända till något gagn, och att det alldeles inte harmonierar med universitetstraditioner och universitetstaktik. Han kom med en hel hop sådana svävande fraser och jag kunde inte förmå honom att hålla sig till någonting speciellt. Jag gjorde det emellertid rätt vanskligt för honom — satte honom på det hala — och han kunde bara upprepa vad han sagt; och så

kom han med försäkringar om hur högt han värderade mig och hur hela världen uppskattade mig som vetenskapsman. Det var inte alls behagligt för honom. Det syntes på honom.»

»Han handlade inte av fri vilja», sade Ernest. »Och handbojor ä' inte behagliga att bära.»

»Ja, så mycket fick jag ur honom, att universitetet just i år behöver så mycket mera pengar än vad staten är villig att ge. Och överskottet måste komma från rika personer, vilka ju inte kunde bli annat än missnöjda ifall universitetet avvek från sitt upphöjda mål att lidelsefritt sträva efter lidelsefri kunskap. När jag försökte få honom fast genom att be honom förklara, i vad mån mitt hemliv hade någonting att göra med universitetets avvikande från sina ideal, erbjöd han mig ett par års tjänstledighet med bibehållande av hela min lön — och dessa år skulle jag ju kunna tillbringa i Europa, för att rekreera mig och anställa forskningar i min vetenskap. Men naturligtvis kunde jag inte antaga tillbudet under dessa förhållanden.»

»Det hade varit bättre om ni hade gjort det», sade Ernest allvarligt.

»Det var ju ett mutningsförsök», protesterade min far. Ernest nickade.

»Den gamle stofilen kom också med den förklaringen, att det gick en mängd prat och skvaller om att min dotter hade visat sig ute tillsammans med en så beryktad person som du, Ernest — och detta var inte heller i överensstämmelse med den värdighet och den goda ton som bör råda inom en universitetslärares familj. Inte som om han personligen ville göra någon

anmärkning emot det — visst inte. Men det hade väckt prat — och då borde jag ju förstå att...»

Ernest funderade över detta några ögonblick. Hans ansikte var mycket allvarligt — det uttryckte egentligen en dyster harm, då han sade:

»Det ligger någonting mera bakom detta än blott och bart ett universitetsideal. Det är någon som har övat tryck på president Wilcox.»

»Tror du det?» frågade min far. Hans minn var snarare intresserad än skrämmd.

»Jag önskar att jag kunde till er överflytta den uppfattning som håller på att forma sig inom mig», sade Ernest. »Aldrig förr under hela den världshistoriska tiden har samhället befunnit sig i ett sådant upplösningstillstånd som nu. De snabba förändringarna i vårt industriella system åstadkomma lika hastiga förändringar i våra religiösa, politiska och sociala förhållanden. En fördold och fruktansvärd revolution pågår i samhällsbyggnadens fibrer. Man kan endast otydligt förnimma detta. Men det ligger i luften — nu, i denna dag. Man känner att hotande skuggor resa sig omkring en — skuggor av obestämda men väldiga och förfärande ting. Mina tankar rygga tillbaka från att söka utforska vad de kunna utveckla sig till. Ni hörde Wickson tala härom kvällen. Bakom det han sade reste sig detsamma namnlösa och formlösa, som jag har en förkänsla av. Hans ord voro inspirerade av ett slags undermedveten oro för vad som skall inträffa.»

»Du menar...» började min far, men han avbröt sig genast.

»Jag menar att skuggan av någonting kolossalt

och hotande redan nu börjar sänka sig över vårt land. Kalla det för skuggan från en ny oligarki, om ni så vill — närmare kan jag inte antyda det. Av vilken art det kan vara vill jag inte en gång försöka föreställa mig i inbillningen.* Men vad jag nu ville säga är detta: Ni befinner er i en farlig belägenhet — ni hotas av faror, som jag möjligen överdriver i min oro för er säkerhet, därför att jag är ur stånd att mäta deras vidd. Följ mitt råd och antag tillbudet om tjänstledighet.»

»Men det skulle vara fegt», protesterade min far.

»Visst inte. Ni är en gammal man. Ni har gjort ert arbete i världen, ett stort arbete. Överlämna den pågående striden åt de unga och starka. Vi unga ha vårt arbete ogjort. Avis skall stå vid min sida under det som skall komma. Hon skall vara er representant när det gäller.»

»Men de kunna inte göra mig någon skada», invände min far. »Jag är gudskelov oberoende. Å, jag vet mycket väl vilka förföljelser de kunna anställa mot

*Redan före Everhards tid fanns det män som uppfångade en glimt av dessa skuggor. En berömd amerikansk politiker från midten av århundradet, John C. Calhoun, yttrade: »En makt har rest sig inom vår styrelse, större än folket självt, bestående av en mängd olika och mäktiga intressen och sammanhållna av de ofantliga överskotten i bankerna.» Och den store humanisten Abraham Lincoln sade kort innan han blev mördad: »Jag ser en kris närma sig: den är icke långt borta och den inger mig oro för mitt lands säkerhet . . . Korporationerna ha intagit en upphöjd plats, korrup tion inom höga ämbeten kommer att följa, och penningväldet i landet skall försöka befästa sin makt genom att påverka folks fördomar, tills förmögenheten blir samlad hos några få och republiken är grusad.»

en professor som är ekonomiskt beroende av sitt universitet. Men jag är fullkomligt oberoende. Jag har inte varit professor för lönens skull. Jag kan mycket väl leva på mina andra inkomster, och lönen är ju det enda de kunna ta ifrån mig.»

»Ni förstår mig inte», svarade Ernest. »Om allt det jag fruktar kommer att inträffa, så kunna edra privata inkomster — ja, till och med själva kapitalet kan bli er fråntaget lika väl som er lön.»

Min far satt tyst några minuter. Han var försänkt i djupa tankar och jag såg ett uttryck av fast beslutamhet lägga sig över hans ansikte. Slutligen sade han:

»Jag tar inte emot tjänstledigheten.» Han gjorde en paus. »Jag skall fortsätta att skriva på min bok.* Du kan ha misstagit dig, Ernest, och antingen du har gjort det eller inte, stannar jag på min plats i kampen.»

»Det är er rättighet», sade Ernest. »Ni vandrar således samma väg som biskop Morehouse — mot samma krasch. Ni komma bägge att bli proletärer till sist.»

Samtalet föll nu på biskopen, och vi fingo Ernest att berätta vad han hade gjort åt honom.

»Han är själssjuk efter den där färden genom av-

*Denna bok »Ekonomi och uppfostran» kom ut samma år. Det finns tre exemplar af den. Två i Ardis och ett i Asgard. Den behandlar detaljerat universitetens och skolornas ihållande partiskhet gent emot det kapitalistiska systemet. Boken är en logisk och förkrossande anklagelse mot hela vårt skolsystem, som endast tjänade till utveckling av idéer, vilka voro till fördel för det kapitalistiska herradömet, men däremot undertryckte allt som kunde alstra fientlighet mot detsamma. Cunninghams bok väckte ett formligt raseri och blev genast konfiskerad av de makthavande.

grunden som jag lät honom göra. Jag tog honom med mig till några av våra fabriksarbetares hem. Jag visade honom åtskilliga av de människovrak som det industriella maskineriet har kastat åt sidan, och han fick höra deras levnadshistoria. Jag tog honom med mig genom San Franciscos slumkvarter, och han upptäckte en djupare orsak till dryckenskap, prostitution och förbrytelser än medfödd lastbarhet. Han blev mycket förfärad och är ytterligt uppskakad. Han är alldeles för etisk. Och han blev för djupt gripen. För övrigt är han nu som alltid opraktisk. Han svävar i högre rymder och har alla möjliga fantastiska planer på missionsverksamhet inom kulturklasserna. Han anser det vara sin oavvisliga plikt att återuppväcka den forna kristliga andan inom kyrkan och predika dess evangelium för överklassen. Han lever i ett överspönt tillstånd. Förr eller senare ger han utbrott åt sin överspändhet, och då blir det en krasch. Vilken form denna krasch kommer att få kan jag inte förutse. Han har en renhjärtad och upphöjd natur, men han är så opraktisk! Han är omöjlig att hantera — jag kan inte förmå honom att hålla sig till jorden. Och den fantastiska väg han går för honom givet till hans Gethsemane. Så blir han korsfäst. Sådana upphöjda själar ä' skapade för korset.»

»Och du?» sporde jag. Under mitt leende låg allvar och kärlekens ångest.

»Nej, inte jag», svarade han skrattande. »Jag kan bli avrättad eller mördad, men korsfäst blir jag inte. Jag håller mig för fast och säkert vid jorden.»

»Men varför skulle du föra biskopen in på vägen till

korsfästelse?» frågade jag. »Du kan inte förneka, att det är du som har gjort det.»

»Varför skulle jag låta en enda människa leva i lugn och belåtenhet, när det finns millioner som träla i elände?» frågade han tillbaka.

»Men varför rådde du då min far att ta emot tjänstledigheten?»

»Därför att jag icke är någon ren och upphöjd själ», blev svaret. »Därför att jag är solid och fast och självisk. Därför att jag älskar dig och säger med forntidens Ruth: 'Ditt folk är mitt folk.' Vad biskopen beträffar, så har han ingen dotter. Och för övrigt — hur litet det än kan uträtta, så skall ändå hans lilla klagorop verka något för revolutionen, och därvidlag är det minsta lilla grand värdefullt.»

Jag kunde icke ge Ernest rätt i detta. Jag kände mycket väl biskopens ädla natur, och jag kunde icke fatta att när hans röst höjdes för rättfärdighetens sak, skulle den icke betyda mer än ett litet klagorop. Men jag hade ännu icke livets hårda fakta på mina fem fingrar, så som Ernest hade det. Han insåg klart att biskopen med sin upphöjda själ icke skulle bli till något gagn, och kommande händelser skulle endast alltför eftertryckligt övertyga mig därom.

Några dagar senare berättade Ernest mig om ett anbud som han fått från regeringen, nämligen att han skulle få anställning som chef för Förenta staternas arbetsförmedlingskontor. Jag blev utom mig av glädje. Lönen var jämförelsevis stor, och med den till stöd skulle vi kunna gifta oss när som helst. Arbetet skulle också vara synnerligen passande för Ernest, och i min stolthet över honom ansåg jag den er-

bjudna utnämningen för ett erkännande av hans duglighet.

Men så upptäckte jag den där glimten i hans ögon. Han skrattade åt mig.

»Du tänker väl inte att — att ge dem avslag?» frågade jag ängsligt.

»Det är ett mutningsförsök», sade han. »Bakom det ha vi Wicksons skickliga hand, och bakom honom stå mäktigare män än han. Det är ett gammalt knep det där — lika gammalt som klasskampen — att stjäla ledarna från arbetarskarorna. Stackars bedragna arbetarskaror! Om du bara visste hur många av deras ledare som ha blivit köpta på det sättet under gångna dagar! Det är billigare — mycket billigare — att köpa en general än att kämpa mot honom och hela hans armé. Vi hade till exempel — men jag vill inte nämna några namn. Jag känner mig tillräckligt bitter ändå. Käraste — jag är ju en av dessa ledare. Jag skulle inte kunna sälja mig. Om det också inte funnes något annat skäl, skulle minnet av min stackars gamle far och hur han släpade sig till döds avhålla mig därifrån.»

Hans ögon — min store, starke hjältes ögon — fylldes av tårar. Han kunde aldrig förlåta det sätt varpå hans far hade blivit fördärvad — de eländiga lögner och de små tjuverier, vartill han hade tvingats för att skaffa bröd åt sina barn.

»Min far var en god människa», sade Ernest en gång till mig. »Hans själ var god. Men den blev förvriden och stympad och neddragen genom livets bitterhet. Hans arbetsgivare, de odjuren, gjorde honom till ett nedbrutet djur. Han kunde ha levat ännu i

dag, han såväl som din far. Han hade en stark kropp. Men han fastnade för maskinarbetet och fick träla sig till döds för andras vinst. Besinna det! Hans livsblod myntades ut till betalning för supéer med vin eller juvelprydda smycken eller andra sinnesnjutningar för hans lättjefulla rika husbönder, de odjuren!»

VII.

BISKOPENS DRÖMSYN.

»Biskopen går icke att styra», skrev Ernest till mig. »Han svävar ständigt uppe i det blå. I afton ämnar han vrida vår eländiga värld tillrätta igen. Han tänker förkunna sitt evangelium för församlingen. Han har sagt mig det, och jag kan inte avhålla honom därifrån. Han skall tala i I. P. H. i kväll och ämnar förkunna sitt budskap under inledningstalet. Vill du följa mig dit för att höra på honom? Han är naturligtvis dömd att misslyckas. Det kommer att skära dig i hjärtat — och det skall krossa hans — men det kommer att bli en förträfflig lektion för dig. Du vet, käraste, hur stolt jag är över att du älskar mig. Och därför vill jag också att du skall lära känna mitt värde — jag vill inför dig i någon mån godtgöra min ovärdighet. Och på denna grund fordrar min stolthet att du skall få veta, att min tankegång är riktig och tillförlitlig. Mina åsikter äro präglade av hårdhet; att en så ädel man som biskopen icke kan åstadkomma något gagn skall visa dig att hårdheten är nödvändig. Kom således i afton. Hur bedrövliga kvällens tilldragelser än kunna bli, känner jag ändå att de måste dra dig närmare till mig.»

I. P. H.* höll sammankomst den kvällen i San Francisco**. Den hade anordnats för att man skulle diskutera den offentliga sedeslösheten och medlen att motarbeta den. Biskop Morehouse presiderade. Han föreföll mycket nervös där han satt på estraden, och jag såg att han befann sig i en ytterlig själsspänning. Vid hans sida satt först biskop Dickinson; vidare H. H. Jones, dekanus för den etiska fakulteten vid Californiens universitet; den mycket omtalade mrs W. W. Hurd, ordförande i alla stora välgörenhetsföretag; den store filantropen Philip Ward och många andra mindre ljus inom sedlighetskämparnas och välgörenhetens värld. Biskop Morehouse reste sig och började:

»Jag satt i min kupé och åkte genom gatorna. Det var långt lidet på kvällen. Då och då såg jag ut genom vagnsfönstren, och plötsligt var det som om mina ögon hade öppnats och jag såg allt omkring mig sådant det verkligen var. Först skuggade jag mina ögon med händerna för att utestänga den förfärliga synen, och där jag satt i mörkret kom den tanken över mig: »Vad skall kunna göras? Vad skall kunna göras?» En stund efteråt kom frågan i en annan form: Vad skulle Mästaren ha gjort? Och vid denna fråga var det som om ett starkt ljussken hade överströmmat platsen, och jag såg min plikt lika solklar som Saul såg sin på vägen till Damaskus. Jag lät kusken hålla och steg ur vagnen, och efter några minuters samtal förmådde jag två av de prostituerade kvinnorna att

*Det har visat sig omöjligt att kunna tyda dessa initialer.

**Det tog endast några minuter att gå med ångfärjan från Berkeley till San Francisco. Dessa bägge städer, såväl som de andra vid viken, utgjorde ett enda samhälle.

stiga upp i vagnen med mig. Om Jesus hade rätt i vad han förkunnade, så voro dessa bägge olyckliga varelser mina systrar, och deras enda hopp om räddning ur syndens dy låg i min mildhet och mitt förbarmande. Jag bor i ett av San Franciscos vackraste kvarter. Huset där jag bor kostar hundratusen dollars, och dess inredning jämte böcker och konstverk kostar ännu mycket mera. Huset liknar en stor herrgård — eller det är snarare ett palats, där det finns massor av tjänare. Jag visste icke förut vad palats egentligen voro till för. Jag trodde att man bara skulle ha dem att bo i. Men nu vet jag det bättre. Jag tog de bägge gatstrykerskorna in i mitt palats, och de komma att stanna där. Jag hoppas kunna fylla vartenda rum i mitt palats med sådana systrar.»

Församlingen hade blivit allt mer och mer ängslig och orolig, och de som sutto på estraden hade fått en allt mörkare och dystrare uppsyn. Nu reste sig biskop Dickinson och lämnade salen med en min av vämjelse. Men biskop Morehouse fortsatte, glömsk av allt utom av sin syn.

»O, mina systrar och bröder — i denna handling fann jag lösningen av alla mina svårigheter. Jag visste icke heller vad eleganta vagnar voro till för, men nu vet jag det. De äro till för att de svaga, de sjuka och de gamla skola åka i dem — och de äro till för att man skall visa dem heder, som ha förlorat känslan av skam. Jag visste icke vad palats voro byggda för, men nu har jag funnit sättet för deras användande. Kyrkans palats borde användas till sjukhus och vårdanstalter för dem som ha dignat vid vägen och hålla på att förgås.»

Han gjorde en lång paus, överväldigad av sina tan-

kar och i märkbar nervös spänning hur han bäst skulle uttrycka dem.

»Jag är ingalunda den rätte att tala till er om moral, mina kära bröder. Jag har levat i skam och hyckleri för länge för att vara i stånd att hjälpa andra till rätta. Men vad jag gjorde mot dessa kvinnor — dessa mina systrar — har upplyst mig om att vägen är lätt att finna. För dem som tro på Jesus och på hans evangelium kan det inte finnas annat än tillgivenhet människor emellan. Kärleken ensam är starkare än synden, starkare än döden. Och därför säger jag till de rika bland er, att det är deras plikt att göra detsamma som jag nu har gjort. Må var och en av er som är i goda omständigheter ta i sitt hus en eller annan tjuv och bemöta honom som sin broder, en eller annan fallen kvinna och bemöta henne som en syster — och San Francisco skulle inte längre behöva polisstyrka och magistrat, fängelserna skulle förvandlas till sjukhus, och brottslingar och brott skulle inte längre finnas till. Vi måste ge oss själva och inte allenast våra pengar. Vi måste göra som Kristus gjorde — detta är kyrkans budskap i dag. Vi ha förrirat oss långt bort från Mästarens lära. Vi dö av svält i våra egna köttgrytor. Vi ha satt mammon i Kristi ställe. Jag har här en dikt som belyser alltsammans. Den är skriven av en förvillad själ som ändå såg mycket klart.* Man får inte föreställa sig att den är ett angrepp enbart mot den katolska kyrkan. Den angriper alla kyrkor, som i pomp och ståt ha gått bort från Mästarens fotspår och utestängt hans lamm. Så här lyder den:

*Oscar Wilde, en av språkets mestare i det nittonde århundradet under den kristna tidsräkningen.

Kupolen fylls av silverlurens ljud,
På piazzan ödmjukt knäböjt folket låg,
Och buren högt i palankin jag såg
Roms höge herre som en mäktig gud.

Som präst han bär en dräkt så vit som skum,
Som kung av purpur han omböljad är.
På hjässan han tredubbel mitra bär.
Till Vatikanen påven förs — giv rum.

Mitt hjärta flög långt över tid och land
Till vandraren vid Döda havets strand
Som söker fåfängt fristad, lugn och ro.
»Räven har lya, fågeln har sitt bo.
Jag intet har att luta huvu't mot.
Mitt vin är tårmangt, sårad är min fot.»

Hans åhörare voro tydligen uppskakade, men visade intet tecken till bifall. Biskop Morehouse märkte ingenting. Han fortsatte stadigt på den väg han valt.

»Och så vill jag också säga till de rika bland er och till alla rika, att ni förtrycka Mästarens lamm. Ni ha förhärdat edra hjärtan. Ni ha slutit edra öron för röster som ljuda i detta land, röster som klaga sin sorg och sin smärta. Ni vilja inte höra dem, men en dag bli ni nödsakade att höra dem. Och så säger jag eder vidare . . .»

Men då fick han inte fortsätta längre, ty H. H. Jones och Philip Ward, som för en stund sedan hade rest sig från sina stolar, ledde biskopen bort från estraden, medan församlingen satt andlös och skälvande.

Då vi kommo ut på gatan skrattade Ernest hånfullt och skärande. Hans skratt skar mig in i själen. Jag tyckte att mitt hjärta var färdigt att brista av återhållna tårar.

»Ja, nu har han framburit sitt budskap», utbrast Ernest. »Biskopens manliga, djupa och kärleksfulla natur tog sig utbrott, och hans kristliga församling, som hyser tillgivenhet för honom, kom till den slutsatsen att han var galen! Såg du med vilken ömt orolig uppsyn de ledde ner honom från estraden? Det måste ha skrattats i avgrunden den stunden.»

»Det som biskopen gjorde och sade i kväll måste i alla händelser ha gjort ett djupt intryck», sade jag.

»Tror du det?» frågade Ernest i gäckande ton.

»Det kommer att väcka sensation», försäkrade jag. »Såg du inte hur herrar reporters skrevo som vanvettiga under det han talade?»

»Inte en rad av allt detta kommer in i morgondagens tidningar.»

»Det kan jag inte tro», utropade jag.

»Vänta, så får du se», blev svaret. »Inte en rad, inte en av de tankar han uttalade. Dagspressen? Ja, den pressar och siktar — vad blir kvar?»

»Men alla dessa reporters», invände jag. »Jag såg dem ju.»

»Inte ett ord av vad biskopen sade kommer att bli tryckt. Du har glömt redaktionerna. De ha sin avlöning för att följa en viss politik. Och denna politik bjuder dem att inte trycka någonting som innebär hot mot det bestående. Biskopens tal var ett våldsamt angrepp mot den allmänt erkända moralen. Det var rent av kätterskt. De ledde bort honom för att han skulle hindras från att komma med mera kätteri. Och tidningarna komma att rena hans kätteri i tystnadens glömska. Förenta staternas press? Den är ingenting annat än en ohyra som lever på kapitalist-

klassen. Dess åliggande är att tjäna det erkänt bestående genom att forma den allmänna opinionen därefter. Och den sköter grundligt sin tjänst. Jag skall säga dig hur det kommer att gå. I morgondagens tidningar kommer det endast att läsas att biskopens hälsotillstånd icke är tillfredsställande, att han har arbetat för strängt och att hans krafter fullständigt sveko honom i går kväll. Efter några dagar ser man ett meddelande att han lider av höggradig nervositet och att hans tacksamma hjord har beviljat honom tjänstledighet. Sedan inträffar ett av dessa två alternativ: antingen inser biskopen sin förvillelse och återkommer från sin tjänstledighet som en återställd man, för vars ögon inga vidare drömsyner te sig, eller också framhärdar han i sin galenskap, och då kan du vänta att i tidningarna få läsa förstuckna patetiska och medlidsamma antydningar om att han är obotligt sinnessjuk. Varefter han får mumla om sina drömsyner inom fyra madrasserade väggar.»

»Nu går du väl ändå för långt!» utropade jag.

»I samhällets ögon kommer han helt säkert att gälla som vansinnig», svarade han. »Vilken hederlig man som inte är vansinnig skulle ta tjuvar och fallna kvinnor i sitt hus, låta dem stanna där och behandla dem som sina bröder och systrar? Visserligen dog Kristus mellan två ogärningsmän, men det är en annan historia. Vansinne? Om andra hysa skiljaktiga tankar och uppfattningar mot våra, anse vi dem alltid för 'litet vridna'. Därför blir biskopen givet ansedd för vriden. Och var går strecket mellan detta tillstånd och vansinne? Det är ju alldeles ofattligt för oss att en klok människa kan fullständigt sätta sig emot våra för-

nuftigaste idéer. Vi ha ett slående exempel på ett dylikt fall nu i aftontidningen. En kvinna vid namn Mary M'Kenna bor söder om Market street. Hon är fattig, men hederlig. Och hon är också patriotisk. Men hon har en felaktig uppfattning angående amerikanska flaggan och det skydd som den anses symbolisera. Och nu skall du få höra vad som hände henne. Hennes man råkade ut för olycksfall och fördes till sjukhus, där han fick ligga i tre månader. Hustrun tog emot tvätt, men det oaktat kom hon på rest med hyran. I går blev hon vräkt. Men när de kommo för att kasta ut henne, hissade hon en amerikansk flagga, och under dess skydd förklarade hon att ingen hade rättighet att köra ut henne i kölden på gatan. Nå, vad gjorde de med henne? Hon arresterades och blev förklarad för sinnessjuk. I dag har hon blivit undersökt av dårhusläkare och blev av dem förklarad för vansinnig, varefter hon fördes till hospital.»

»Det där exemplet är tämligen långsökt», invände jag. »Antag att jag skulle vara av motsatt åsikt mot någon annan angående stilen i en bok. Det kunde de ju inte skicka mig till dårhus för.»

»Mycket riktigt», svarade Ernest. »Men denna skiljaktighet i uppfattning skulle inte innebära något hot mot samhället. Det är däri skillnaden ligger. Mary M'Kennas och biskopens skiljaktiga åsikter innebära däremot ett sådant hot. Tänk om allt fattigt folk skulle vägra att betala hyra och söka skydd under amerikanska flaggan? Då skulle ju husägarna bli tiggare. Och biskopens idéer äro precis lika farliga. Därför — till dårhuset med honom!»

Jag ville ändå icke tro det.

»Vänta, så får du väl se», sade Ernest, och jag väntade.

Morgonen därpå skickade jag efter samtliga dagtidningarna. Därvidlag hade Ernest fått rätt. Icke ett ord fanns återgivet i tryck av vad biskop Morehouse hade sagt. Ett par tidningar nämnde endast i korthet att han hade överväldigats av sina känslor. Men de följande talarnas plattheter voro omständligt refererade.

Några dagar senare kom en notis att biskopen hade fått tjänstledighet och begivit sig på en resa, för att rekreera sig efter överansträngande arbete. Nåja, det må nu så vara, men där hade icke förekommit någon antydning om svagsinhet eller ens om höggradig nervositet. Föga drömde jag då vilken fruktansvärd väg biskop Morehouse var bestämd att vandra — till det Gethsemane och den korsfästelse som Ernest hade förutsagt.

VIII.

MASKINKROSSARE.

Nyss innan Ernest blev uppställd som kongresskandidat på socialisternas lista gav min far vad han oss emellan kallade sin »vinst- och förlustmiddag». Ernest kallade den för »maskinkrossarnas middag». Faktiskt var det endast en middag för affärsmän — mindre affärsmän naturligtvis. Jag betvivlar att en enda av dem var intresserad i någon affär, vars grundkapital översteg ett par hundratusen dollars. Det var väl valda exempel på medelsortens affärsmän.

Där kom Owen Silverberg, Owen & C:o — en stor specerifirma med många filialer. Vi köpte alla våra specerier från dem. Där kommo bägge innehavarna av den stora drogfirman Kuwalt & Washburn, ävensom mr Asmunsen, ägare till ett stort granitbrott i Contra Costa County. Och där kommo många sådana män, ägare av eller delägare i små verkstäder, små affärer och små industrier — med ett ord idel små kapitalister.

Det var män med klokt utseende, de uttryckte sig enkelt och klart och ingåvo intresse. Deras gemensamma klagan gällde bolagen och trusterna. De besjälades alla av samma ledande tanke: »Bort med

trusterna!» Allt betryck härledde sig från trusterna, och varenda en hade samma bedrövliga historia att förtälja. De ville att staten skulle vara ägare till sådana truster som järnvägar och telegrafer, och de ville ha en ofantlig och strängt graderad inkomstskatt för att hindra samlandet av jätteförmögenheter. Och som ett botemedel mot lokala svårigheter ville de att kommunen skulle övertaga sådana allmännyttiga saker som vattenledning, gasverk, telefon och spårvägar.

Av särskilt intresse var mr Asmundsens berättelse om sina svårigheter som stenbrottsägare. Han omtalade att han aldrig hade någon förtjänst på sitt stenbrott, och det oaktat den stora omsättning som blivit en följd av San Franciscos återuppbyggande efter den stora jordbävningen. I sex år hade nu San Franciscos återuppbyggande pågått, hans affär hade fyrdubblat sin verksamhet ett par gånger om, men förtjänsten var icke bättre för det.

»Saken är den att järnvägsbolaget tycks känna till min affär till och med bättre än jag själv gör», sade han. »Det har till punkt och pricka reda på mina driftkostnader och känner till ordalydelsen i mina kontrakt. Hur järnvägsbolaget kan ha reda på allt detta kan jag endast gissa mig till. De måste ha spioner anställda i min tjänst och vara i tillfälle att granska alla mina kontrakt. Ty så snart jag har gjort upp om en stor leverans, varpå jag skulle få god förtjänst, blir järnvägsfrakten från stenbrottet till leveransplatsen genast höjd. Utan något som helst angivet skäl. Järnvägen tar förtjänsten i mitt ställe. Vid sådana tillfällen har jag aldrig kunnat förmå järnvägen att frånga den plötsliga fraktstegringen. Om

det å andra sidan har varit missgynnande konjunkturner — om arbetskostnaderna ha ökats, eller om jag har nödgats avsluta mindre fördelaktiga kontrakt — då har jag kunnat förmå järnvägen att sätta ned frakten. Vad blir resultatet? Antingen min affär drivs i större eller mindre skala, så är det järnvägen som tar min förtjänst.»

»Vad som blir över åt er sedan driftkostnaderna avräknats», sade Ernest, »blir väl ungefär detsamma som ni skulle ha i lön som verkmästare, ifall järnvägen vore ägare till stenbrottet?»

»Just så», svarade mr Asmunsen. »För kort tid sedan gick jag igenom mina böcker för de senaste tio åren. Och jag gjorde då den upptäckten att min behållning precis motsvarade en verkmästarelön. Järnvägen kunde lika gärna ha ägt mitt stenbrott och avlönat mig för att jag skötte affären.»

»Bara med den skillnaden», inföll Ernest skrattande, »att järnvägsbolaget i så fall skulle ha nödgats åta sig all den risk som ni så välvilligt har åtagit er i stället.»

»Mycket riktigt», svarade mr Asmunsen nedslagen.

Sedan Ernest hade låtit alla tala ut, började han göra frågor till höger och vänster. Först vände han sig till mr Owen.

»Ni öppnade en filialaffär här i Berkeley för sex månader sedan?»

»Ja», sade mr Owen.

»Och sedan dess har jag märkt att tre av de mindre kryddkrämarna ha nödgats stänga sina affärer. Var det er filial som var orsaken till det?»

Mr Owen svarade med ett belåtet leende:

»De kunde ju aldrig stå sig bredvid oss.»

»Varför inte?»

»Vi hade större kapital. I en stor affär förspilles alltid mindre och man har större omsättning.»

»Och er filialaffär drog till sig de tre andras förtjänst. Då förstår jag. Men säg mig — vad blev det sedan av de tre andra butiksägarna?»

»En av dem kör ut varor åt oss. De bägge andra vet jag ingenting om.»

Ernest vände sig helt tvärt till mr Kowalt.

»Ni säljer en hel del varor med stor rabatt.* Vad har det blivit av ägarna till de små drogaffärerna som ni har drivit till bankrutt?»

»En av dem, mr Haasfurther, står nu vid vår receptur», blev svaret.

»Och ni tar nu också den vinst som de förut ha haft?»

»Ja visst. Det är därför man har affär.»

»Och ni, mr Asmunsen», sade Ernest hastigt till denne. »Ni är ju missnöjd över att järnvägsbolaget har tagit er förtjänst?»

Mr Asmunsen nickade.

»Vad ni vill är att ni skulle förtjäna pengarna själv?»

Mr Asmunsen nickade om igen.

»På andras bekostnad?» fortsatte Ernest.

»Det är på det sättet all förtjänst kommer till stånd», svarade mr Asmunsen kort.

»Att sköta affär är således att skaffa sig förtjänst på andras bekostnad och se till att inte andra förtjäna på en själv. Är det inte så?»

*Varigenom försäljningspriset kunde sänkas till inköpspriset eller t. o. m. under detsamma. En stor affär kunde längre hålla ut att sälja med förlust än en mindre, varigenom små affärer ruinerades. Ett vanligt sätt att konkurrera.

Ernest måste upprepa sin fråga innan mr Asmunsen gav något svar, men då sade han:

»Det är nog riktigt. Med undantag av att vi inte ha någonting emot att andra också förtjäna, bara det inte blir alltför grovt.»

»För mycket, menar ni. Men ni har säkert ingenting emot att själv förtjäna mycket pengar, eller hur?»

Och mr Asmunsen tillstod sin svaghet i detta avseende.

Där fanns också en annan, som blev hårdt ansatt av Ernest — mr Calvin, f. d. stor mejeriägare.

»För en tid sedan bekämpade ni ju ivrigt mjölktrusten», sade Ernest till honom, »och nu ivrar ni för agrarpolitiken* — hur kan det hänga ihop?»

»Jag har inte uppgivit den kampen ännu», svarade mr Calvin, och han såg verkligen ganska stridslysten ut. »Jag kämpar mot trusten på det enda område där den kan bekämpas, nämligen på den politiska arenan. Jag skall strax förklara mig närmare. För några år sedan hade vi mejeriägare det alldeles som vi ville ha det.»

»Men ni konkurrerade inbördes?» inföll Ernest.

»Ja, och det var det som gjorde förtjänsten klen. Vi försökte sluta oss tillsammans, men de som stodo utanför sprängde oupphörligt vår sammanslutning. Och så kom mjölktrusten.»

»Understödd av kapitalöverskott från Standard Oil», inföll Ernest.

*Under denna period gjordes många försök att av den tynande jordbrukareklassen bilda ett politiskt parti som skulle hjälpa till att spränga trusterna genom sträng lagstiftning. Alla sådana försök misslyckades.

»Ja», medgav mr Calvin. »Men det visste vi inte då. Agenterna kommo över oss som med knölpåkar i handen. 'Kom med och bli feta på kuppen', sade de, 'eller stanna utanför och svält!' De flesta av oss gingo med. De som inte gjorde det stupade. Å, de betalade oss nog — i början. Mjölken steg med tre cents pr liter. Fjärdedelen av förhöjningen kom på vår del. Tre fjärdedelar gick till trusten. Så steg mjölken lika mycket om igen, men av den förhöjningen fick vi ingenting. Vi klagade förgäves. Trusten stod under kontroll. Vi insågo att man hade lurat oss. Till sist togs också den första förhöjningsprocenten ifrån oss. Och så började trusten pressa ut oss. Vad kunde vi göra? Vi blevo utpressade. Det fanns inga mejeriägare längre, bara en mjölktrust.»

»Men när trusten hade höjt mjölkpriset så anse- ligt, tycker jag att ni borde ha kunnat konkurrera med den», påpekade Ernest slugt.

»Det tyckte vi också. Och vi försökte det.» Mr Calvin teg några sekunder. »Men det blev vår ruin. Trusten kunde sälja billigare än vi. Den kunde sälja med liten vinst då vi sålde med ren förlust. Jag förlo- rade femtiotusen dollars på den historien. De flesta av oss gjorde konkurs.* Mejeriägarna existerade inte längre.»

»Trusten tog således förtjänsten ifrån er», sade Er- nest, »och så har ni ägnat er åt politiken för att genom lagstiftning söka störta trusterna och ta igen er för- tjänst.»

*Konkurs var en säregen institution, varigenom en individ som hade misslyckats i sin konkurrens inom industrien slapp betala sina skulder. Därigenom sökte man förmildra de barbariska villkoren under den vilda sociala kampen.

Calvins ansikte ljusnade. »Det är just precis vad jag säger i mina tal till jordbrukarna. Det är en sammanfattning av hela vårt program.»

»Och trusten producerar ändå mjölken billigare än oberoende mejeriägare kunde?» frågade Ernest.

»Nå, det bör den väl kunna göra med sin präktiga organisation och med de nya maskinerierna som den har kunnat förskaffa sig tack vare sitt stora grundkapital.»

»Det kan inte bestridas», svarade Ernest. »Den bör naturligtvis kunna göra det billigare, och den gör det visserligen också.»

Mr Calvin gav sig nu in i en politisk oration, varunder han framlade sina åsikter. Han åhördes med ivrig uppmärksamhet av de andra, och alla ropade om varandra: »Bort med trusterna!»

»Stackars enfaldiga människor», sade Ernest lågmält till mig. »De se klart så långt deras syn räcker, men den sträcker sig inte längre än till nässpetsen.»

En stund därefter tog han återigen ordet och ledde på sitt karaktäristiska sätt samtalets gång under det återstående av kvällen.

»Jag har lyssnat uppmärksamt till vad ni alla ha sagt», började han, »och jag inser tydligt och klart att ni sköta edra affärer på ortodoxt manér. För er ligger summan av livet i den pekuniära vinsten. Ni ha en fast och orubblig tro på att ni ha blivit skapade endast och allenast för att förtjäna pengar. Men saken har en svårighet. Midt under ert förvärv kommer trusten och tar förtjänsten ifrån er. Detta är ett dilemma som på ett eller annat sätt gör ingrepp i skapelsens ordning, och ni anse att den enda utvägen

är att tillintetgöra det som tar förtjänsten ifrån er. Jag har, som sagt, lyssnat mycket noga, och jag kan ej finna mer än en passande benämning för er verksamhet. Ni ä' — maskinkrossare. Vet ni vad en maskinkrossare är? Jag skall säga er det. Under det adertonde århundradet vävde män och kvinnor i England kläde för hand i vävstolar i sina hem. Det var ett långsamt, klumpigt och dyrbart sätt att väva kläde, detta hemväveri. Så kom ångans och de arbetsbesparande maskinernas tid. Tusen vävstolar samlade i en stor fabrik och drivna av en centralmaskin tillverkade vävnader mycket billigare än vad som kunde ske för hand i hemmen. Fabriken hade ett system, och inför detta tvinade konkurrensen bort. Män och kvinnor, som förut hade skött vävstolar för hand, hamnade nu i fabrikerna och skötte maskinvävstolarna åt kapitalisterna som ägde dem. Vidare togo även små barn anställning vid fabrikerna, skötte vävstolarna där för lägre avlöning och ersatte vuxna män. Det blev svåra tider för männen. Deras levnadsförhållanden försämrades. De hungrade. Och de sade att alltsammans var maskinernas fel. Varför de försökte förstöra maskinerna. Det lyckades inte, och det var ett mycket enfaldigt företag. Men ni ha inte fått samma läxa som de. Här komma ni nu halvtannat århundrade senare och vilja försöka att krossa maskiner. Ni ha själva medgivit, att trusternas maskiner göra arbetet bättre och billigare än ni själva förmå. Det är därför ni inte kunna konkurrera med dem. Och ändå skulle ni vilja fördärva dessa maskiner. Ni bete er ännu enfaldigare än de dumma arbetarna i England gjorde på sin tid. Och medan ni

pladdra om att återuppliva konkurrensen, fortfara trusterna att ruinera er. Varenda en av er har kommit med samma historia om vad som händt — att konkurrensens tid är förbi och samarbetets tid är kommen. Ni, mr Owen, förstörde ju konkurrensen här i Berkeley, då ni upprättade en filial här av er affär och drev de tre små kryddkrämarna från platsen. Er kombination var för mer än de andras. Men ändå känner ni trycket av andras sammanslutning som stå över er, och ni beklagar er högljudt över dem. Det är därför att ni inte själv tillhör någon trust. Vore ni med i en kolonialvarustrust för Förenta staterna i deras helhet, skulle ni sjunga ur en annan ton. Då skulle det heta: 'Välsignade vare våra truster!' Men då nu er lilla sammanslutning inte är någon trust, har ni själv insett att den saknar styrka. Ni har börjat få en aning om att slutet nalkas för er. Ni känner att ni och er filialaffär inte är någonting annat än en underordnad pjäs i schackspelet. Ni ser mäktiga intressen uppstå och växa sig mäktigare dag efter dag; ni känner deras järnhänder slå ned på er affärsförtjänst och nypa ett stycke här och ett stycke där — järnvägstrusten, oljetrusten, ståltrusten, koltrusten — och ni vet, att de till slut ska ruinera er, ta ifrån er den sista procenten av er lilla förtjänst. Ni är en dålig hasardspelare, sir. När ni hade ätit ut de tre små kryddkrämarna här i Berkeley på grund av er bättre kombination, bröstade ni er skrytsamt, pratade om duglighet och företagsamhet och lät er hustru göra en tur till Europa på den förtjänst ni hade skrapat åt er genom att äta ut de tre minuthandlarna. Den ena hunden äter upp den andra — och ni åt upp dem.

Men å andra sidan blir ni i er tur uppäten av större hundar, och så jämrar ni er. Vad jag nu har sagt om er kan för övrigt tillämpas på er alla här vid bordet. Ni jämra er allesammans. Ni spela alla med förlust, och alla jämra ni er över det. Men när ni göra det, skildra ni inte situationen så ärligt som jag har gjort det. Ni säga inte att ni tycka om att förtjäna på andra, eller att allt ert oväsen kommer sig därav att andra ta förtjänsten ifrån er. Nej, det ä' ni alltför sluga till. Ni hålla småkapitalistiska politiska orationer, så som mr Calvin nyss har gjort. Vad var det han sade? Jag uppfångade en och annan fras. 'Våra grundprinciper ä' fullkomligt riktiga'. — 'Vad det här landet behöver är ett återvändande till fundamentala amerikanska metoder — fria tillfällen för alla!' — 'Den frihetens anda som är vår nation medfödd.' — 'Låt oss återgå till de principer som hyllades av våra förfäder!' — Och när han säger: 'fria tillfällen för alla' menar han fria tillfällen att skrapa åt sig förtjänst, vilket nu är honom förnekat genom de stora trusterna. Och det löjliga i saken är att ni så ofta ha upprepat dessa fraser att ni tro på dem själva. Ni vilja ha tillfälle att få plundra edra medmänniskor efter ert eget behag, men ni hypnotisera er till att tro att det är för friheten ni kämpa. Ni ä' själviska och snikna, men edra magiska fraser ha inbillat er att ni ä' patriotiska. Begäret efter vinst, som är så rent själviskt, förvandla ni helt obesvärat till medlidsam omtanke för den lidande mänskligheten. Var nu för denna gång fullt uppriktiga så här oss emellan. Se saken rakt i ögonen och kalla den vid dess rätta namn.»

Våra gäster sutto där upphetsade och röda i ansiktet

och sågo även åtskilligt häpna ut. De föreföllo en smula skrämnda av denne skägglöse unge man med sina skarpa, tuktande ord och sin förskräckliga vana att kalla allt vid dess rätta namn. Men mr Calvin svarade genast.

»Och varför inte?» utbrast han. »Varför skulle vi inte kunna återgå till de metoder som brukades av våra förfäder på den tid då republiken grundlades? Ni har sagt mycket som är sant, mr Everhard, hur obehagligt det än har varit. Låt oss förkasta allt falskt sken och helt enkelt ta sanningen sådan mr Everhard har framställt den. Det är sant att vi mindre kapitalister sträva efter vinst, och att trusterna ta förtjänsten ifrån oss. Det är också sant att vi skulle vilja störta trusterna för att själva få behålla vår förtjänst. Och varför skulle vi inte kunna göra det? Varför inte? Jag frågar bara — varför inte?»

»Å, nu komma vi till sakens kärna», sade Ernest med förnöjd uppsyn. »Jag skall försöka säga er varför det inte går, fastän mina ord komma att förefalla er hårda. Ser ni, mr Calvin, ni och edra kamrater ha i någon mån studerat affärer, men den sociala utvecklingen ha ni inte studerat alls. Ni befinna er för närvarande i den ekonomiska utvecklingen, men ni förstå det inte och det är detta som åstadkommer hela förvirringen. Varför ni inte kunna återgå till gamla metoder? Helt enkelt därför att det inte låte sig göra. Ni kan lika litet driva den ekonomiska utvecklingen tillbaka samma väg den kom som förmå ett vattendrag att rinna uppför en höjd. Josua fick solen att stå stilla över Gideon, men ni vilja överträffa Josua. Ni skulle vilja tvinga solen att gå bakåt på himlen.

Ni vilja ha tiden att gå tillbaka från middag till morgon. Gentemot de arbetssparande maskinerna, den organiserade produktionen, den ökade kombinationsverksamheten skulle ni vilja driva den ekonomiska solen tillbaka en hel generation eller så till en tid, då det inte fanns några stora kapitalister, inga stora maskiner, inga järnvägar — en tid då en här av små kapitalister kämpade mot varandra i ekonomisk anarki och produktionen var primitiv, vårdslös, oorganiserad och dyrbar. Tro mig — Josuas företag var lättare, och han hade Jehovah till hjälp. Men Gud har övergivit er, ni små kapitalister. De små kapitalisternas sol är i nedgående. Och den skall aldrig höja sig mer. Och ni ha inte heller makt att förmå den att stå stilla. Ni ä' en döende institution, och ni ä' dömda att ohjälpligt utplånas ur samhället. Detta är utvecklingens lag. Det är Guds bud. Sammanslutning är starkare än konkurrens. Den primitiva människan var en dvärgartad varelse som gömde sig i klipphålor, men slöt sig tillsammans med individer av sin egen art och förde krig med blodtörstiga fiender. Dessa voro konkurrerande djur och på grund därav höjde sig de samverkande människorna till herravälde över alla djuren. Och ända sedan den tiden har människan gått framåt till allt större och större sammanslutningar. Det är kombinationens strid mot konkurrensen — en kamp som har fortgått i tusen århundraden — och konkurrensen har ständigt dukat under. Den som ställer sig på konkurrensens sida måste förgås.»

»Men trusterna ha själva sitt ursprung från konkurrensen», avbröt mr Calvin.

»Mycket riktigt», svarade Ernest. »Och trusterna

själva ha fördärvat konkurrensen. Ni har ju själv nyss berättat att det är därför som ni inte längre bedriver mejeriaffärer.»

Nu ljöd det första skrattet för kvällen omkring bordet, och mr Calvin instämde själv däri, ehuru det var honom skrattet gällde.

»Och medan vi nu hålla på med trusterna», fortsatte Ernest, »så låt oss komma på det klara med några andra saker. Jag skall framställa åtskilliga påståenden, och om ni ogilla dem, så må ni säga det rent ut. Tystnad tar jag som samtycke. Är det inte så att en maskinvävstol väver mera och billigare än en vävstol som skötes för hand?» Han såg sig omkring, men ingen gjorde någon invändning. »Skulle det då inte vara högst oförnuftigt att slå sönder maskinvävstolarna och återgå till den klumpiga och mera dyrbara metoden att väva för hand?» Alla nickade medgivande. »Och är det inte sant att det slags sammanslutning som kallas trust producerar varor lättare och billigare än tusen små konkurrenter kunna göra?» Fortfarande inga invändningar. »Är det då inte oförnuftigt att vilja utrota denna billiga och verk samma sammanslutning?»

Ingen svarade på en lång stund. Men så tog mr Kowalt ordet.

»Vad ska vi göra då?» frågade han. »Att utrota trusterna är den enda utväg vi kunna hitta på för att undgå deras herravälde.»

Ernest råkade genast i eld och lågor.

»Jag vill visa er annan utväg!» utropade han. »Låt oss inte förstöra dessa underbara maskiner som göra produktionen lätt och billig! Låt oss ta hand om

dem. Låt oss dra fördel av deras lättvindiga och billiga produktion. Låt oss driva dem för egen räkning. Låt oss driva bort de nuvarande ägarna och själva överta de underbara maskinerna. Detta är socialism, mina herrar — en mera storartad sammanslutning än trusterna, en större ekonomisk och social kombination än någon som hittills har förekommit på vår planet. Det är i linje med utvecklingen. Vi möta sammanslutning med ännu större sammanslutning. Det är den segrande sidan. Kom över till oss socialister och spela på de vinnandes sida.»

Men nu möttes han av ogillande. Man skakade på huvudet och mumlade.

»Jaså, ni föredra således att vara anakronismer», sade Ernest skrattande. »Ni föredra att spela atavistiska roller. Ni ä' dömda till undergång liksom alla andra atavismer. Ha ni någonsin gjort er själva den frågan vad som skall komma att hända er, när ännu större sammanslutningar än trusterna uppstå? Ha ni besinnat var ni komma att stå när själva de stora trusterna sluta sig tillsammans i en kombinationernas kombination — i en enda social, ekonomisk och politisk trust?»

Han vände sig plötsligt till mr Calvin.

»Säg mig nu om inte detta är sant», sade Ernest. »Ni ä' tvungna att bilda ett nytt politiskt parti, därför att de gamla partierna äro i trusternas våld. Det förnämsta hindret för er propaganda bland agrarerna är trusterna. Bakom varje hinder ni möter, bakom varje slag som träffar er och varje nederlag ni lida ä' trusterna drivkraften. Är det inte så? Säg!»

Mr Calvin såg besvärad ut och teg

»Nå?» sade Ernest uppmantrande.

»Det är så», erkände mr Calvin. »Vi hade erövrat Oregons lagstiftande församling och genomfört präktiga skyddslagar, men guvernören, som var trusternas ödmjuka tjänare, vägrade stadfästa dem. Vi hade valt en guvernör i Colorado och den lagstiftande församlingen nekade honom att få överta ämbetet. Två gånger ha vi drivit igenom ett förslag om nationell inkomstskatt, men bägge gångerna har högsta domstolen förklarat förslaget stridande mot grundlagen. Alla domstolar ligga i händerna på trusterna. Vi, folket, betala inte våra domare tillräckligt. Men det skall komma en tid . . .»

»Då sammanslutningen av trusterna skall vara herre över all lagstiftning, då trusternas sammanslutning själv skall utgöra regeringen», inföll Ernest.

»Aldrig! Aldrig!» ropade alla med en mun, upprörda och stridslystna.

»Säg mig, vad ämna ni göra när den tiden kommer?» frågade Ernest.

»Då resa vi oss i hela vår styrka!» utbrast mr Asmussen, och många röster instämde med honom.

»Det skulle ju bli inbördes krig», sade Ernest varnande.

»Så må det då bli inbördes krig!» utropade mr Asmussen under livligt bifall av alla de övriga gästerna. »Vi ha inte glömt våra förfäders hjältedåd. För vår frihet ä' vi färdiga att kämpa och dö.»

Ernest smålog.

»Glöm inte», sade han, »att ni för en stund sedan i all tysthet kommo överens om att frihet för er, mina

herrar, betyder frihet att tillskansa er förtjänst på andras bekostnad.»

Nu börjar hela sällskapet omkring bordet bli ursinnigt, men Ernest dämpade oron och gjorde sig hörd.

»Jag vill göra er en fråga till. När ni då ämnar resa er i hela er styrka, så måste ni komma väl ihåg att orsaken till ert uppror är att regringen ligger i truster-nas händer. Mot er styrka kommer därför regeringen att skicka den reguliära armén, marinen, milisen, poli-sen — kort sagt, Förenta staternas hela organiserade krigsmaskineri. Vad betyder då er styrka?»

Allas ansikten uttryckte missmod, och innan de hunno hämta sig var Ernest färdig att utdela ett nytt slag.

»Kommer ni ihåg, att för inte längesedan bestod vår reguliära armé av endast femtiotusen man? Men den har ökats år efter år, och för närvarande räknar den trehundra tusen.»

Han kom med ännu ett slag.

»Och det är ändå inte allt. Medan ni så ivrigt jagade efter er favoritfantom vinsten och moraliserade angående er favoritgud konkurrensen, ha större och fruktansvärdare ting utförts genom sammanslutning. Vi ha fått milisen till exempel.»

»Den är vår styrka!» utbrast mr Kowalt. »Med den kunna vi slå tillbaka angrepp av den reguliära armén.»

»Ni skulle själv in i milisen, mr Kowalt», genmälte Ernest, »och ni skulle bli skickad till Maine eller Flo-rida eller Filippinerna eller annorstädes för att hugga in på edra egna kamrater som förde inbördes krig för sin frihet. Varemot edra egna kamrater från

Kansas eller Wisconsin eller någon annan stat skulle in i milisen och komma hit till Californien och hugga in på edra inbördes krigande här.»

Nu voro de verkligen uppskakade och sutto som mållösa, tills mr Owen slutligen mumlade:

»Vi skulle alls inte gå in i milisen. Då vore saken klar. Så galna vore vi väl inte.»

Ernest skrattade högt.

»Ni tycks inte förstå den sammanslutning som har skett. Det skulle inte betyda någonting alls antingen ni ville eller inte ville. Ni skulle bli utskrivna och tvingas in i milisen.»

»Det finns väl ändå någonting som heter borgerlig rätt», invände mr Owen.

»Inte när regeringen har upphäft den borgerliga rätten. Den dag ni talar om att resa er i hela er styrka skulle er styrka vändas mot er själva. Ni skulle alla in i milisen, antingen ni ville det eller ej. Jag hörde just nu att ni mumlade någonting om Habeas corpus. I stället skulle ni bli dömda till döden. Om ni vägrade att gå in i milisen eller att lyda sedan ni hade kommit dit, så skulle ni ställas inför krigsrätt och bli skjutna som hundar. Det är lagen.»

»Det är inte lagen!» försäkrade Calvin bestämt. »Det existerar inte någon sådan lag. Ni har drömt allt det där, unge man. Ni talade om att skicka milistrupper till Filippinerna. Men det skulle strida mot grundlagen. Ty grundlagen säger uttryckligt att milisen icke kan skickas utom landets gränser.»

»Vad har grundlagen att göra med det?» frågade Ernest. »Det är domstolarna som tolka konstitutionens lydelse och domstolarna ä' — som mr Asmun-

sen för en stund sedan medgav — trusternas verktyg. För övrigt upprepar jag att det är lag. Och så har det varit i årtal — i nio års tid, mina herrar.»

»Att vi skulle bli utskrivna och tvingas in i milisen?» frågade mr Calvin misstroget. »Och att vi skulle ställas inför krigsrätt och skjutas om vi vägrade?»

»Ja, just så», förklarade Ernest.

»Men hur kan det komma sig, att vi inte ha hört någonting förut om den lagen?» frågade min far, och jag såg, att detta var en nyhet även för honom.

»Av två skäl», sade Ernest. »Först och främst har det inte funnits något behov att tillämpa den. Om så hade varit fallet, så skulle ni snart nog ha hört talas om den. Och för det andra drevs lagen igenom såväl i kongressen som i senaten så godt som i hemlighet, faktiskt nästan utan all diskussion. I tidningarna nämndes den naturligtvis inte. Men vi socialister visste om den. Det skrevs om den i våra tidningar. Men dem läsa ni aldrig.»

»Jag håller i alla fall fast vid att det är bara inbillning», sade mr Calvin hårdnackat. »Det där skulle vårt land aldrig ha tillåtit.»

»Men landet tillät det i alla fall», svarade Ernest. »Och vad drömmar och inbillningar beträffar» — han stack handen i fickan och drog upp en liten broschyr — »så vill jag fråga, om det här låter som drömfantasier.»

Han öppnade häftet och började läsa högt ur det samma:

'Art. I. Vare härmed beslutat o. s. v., o. s. v., att milisen skall utgöras av varje frisk och färdig med-

borgare i respektive stater, territorier och distrikt, som är över aderton år och under fyrtiofem.

Art. 7. Varje officer eller i rullorna införd menig man — kom nu ihåg, att ni i kraft av art. 1 alla stå införda i rullorna — »som nekar eller försummar att inställa sig till mönstring sedan han har blivit inkallad så som här ovan är föreskrivet, skall undergå förhör inför krigsrätt och straffas så som nämnda krigsrätt beslutar och dömer.

Art. 8. Krigsrätt, inför vilken officer eller menig man tillhörande milisen skall inställas, skall uteslutande bestå av officerare vid milisen.

Art. 9. Då milisen är av Förenta staterna inkallad till aktiv tjänstgöring, skall den vara underkastad samma reglementen och krigsartiklar som gälla för Förenta staternas reguljära trupper.'

»Där ha vi det nu, mina herrar amerikanska medborgare och kamrater i milisen! För nio år sedan trodde vi socialister att lagen endast var riktad mot arbetarna. Men det tycks som om den också skulle vara riktad mot er. Kongressledamoten Wiley yttrade under den korta diskussion, som tilläts, att billen hade kommit till för att anskaffa en reservstyrka, som 'kunde gripa mobben i strupen' — mobben, det är ni, mina herrar — 'och skydda liv, frihet och egendom mot varje obehörigt angrepp.' Och då ni under kommande tider vilja resa er i all er styrka, så kom ihåg att det sker för att angripa trusternas egendom och trusternas frihet. Man har klippt edra klor och filat av edra tänder, mina herrar. Och den dag då ni resa er i all er styrka utan tänder och klor, stå ni där så oskadliga som en armé av musslor.»

»Jag tror det intel!» utropade Kowalt. »Det finns ingen sådan lag. Det är en tidningsanka som ni socialister ha fabricerat.»

»Billen framlades i folkrepresentanternas hus den 30 juli 1902», blev svaret. »Den framlades av folkrepresentanten Dick från Ohio. Den drevs igenom med fart och antogs enhälligt av senaten den 14 januari 1903, varefter den sju dagar senare gillades och stadfästes av Förenta staternas president.»*

*Everhard hade rätt i det väsentligaste, fastän han misstog sig om datum då billen framlades. Detta skedde den 30 juni och icke den 30 juli. Kongresstidningen från denna tid fanns här i Ardis, och i den står billen nämnd under följande data: den 30 juni, den 9, 15, 16 och 17 december 1902, samt den 7 och 14 januari 1903. Den okunnighet, som affärsmännen ådagalade vid den ovan beskrivna middagen, var ingenting ovanligt. Mycket få hade i allmänhet kännedom om denna lag. En revolutionist, E. Untermann, gav i juli 1913 ut en broschyr i Girard i Kansas om »Milisbillen». Broschyren spreds i ringa antal inom arbetsklassen. Men klasserna voro redan då så främmande för varandra, att medelklassen aldrig ens hörde talas om nämnda broschyr, varför den också förblev i okunnighet om billens existens.

IX.

EN DRÖMS MATEMATISKA BERÄKNINGAR.

Midt under den häpnad som Ernests upplysningar hade väckt började han åter att tala.

»Ett dussin av er ha sagt här i kväll att socialismen är omöjlig. Ni ha förklarat den omöjlig, låt mig nu visa er vad som är oundvikligt. Det är inte allenast oundvikligt att ni mindre kapitalister måste försvinna, utan det är lika oundvikligt att de stora kapitalisterna och trusterna måste försvinna. Kom ihåg att utvecklingens ström aldrig går bakåt. Den går vidare och vidare framåt, och den går från konkurrens till sammanslutning, från liten sammanslutning till större, från större sammanslutning till kolossal, och därifrån till socialismen, som är den mest kolossala av alla sammanslutningar. Ni ha sagt mig att jag drömmer. Nåväl — jag vill nu framlägga för er min dröms matematiska beräkningar, och jag uppmanar er på förhand att påpeka om mina beräkningar ä' felaktiga. Jag skall utveckla oundvikligheten av att kapitalist-systemet måste gå under, och jag skall framlägga matematiska bevis varför det måste falla. Ni får ursäkta om det i början förefaller er som om jag inte höll mig till saken. — Låt oss nu först och främst under-

söka någon särskild industriell verksamhet, och jag ber er vara så goda och avbryta mig, så snart jag säger någonting varom ni hysa olika mening. Vi ta till exempel en skofabrik. Denna fabrik köper in läder till hundra dollars' värde. Lädret går genom fabriken och kommer ut igen i form av skor, värda låt oss säga tvåhundra dollars. Vad har händt? Lädrets ursprungliga värde har blivit ökat med hundra dollars. Hur har detta gått till? Det vilja vi nu undersöka. Kapital och arbete ha lagt dessa hundra dollars värde till det ursprungliga. Kapitalet har skaffat fabriken, maskinerna och betalat alla omkostnader. Arbetet har skaffat arbetet. Genom förenade ansträngningar av kapital och arbete har således ett värde av hundra dollars uppstått. Om detta ä' vi väl alla eniga.»

Hela bordssällskapet nickade medgivande.

»Sedan arbetet och kapitalet gemensamt ha producerat dessa hundra dollars, skall produkten delas. En fullt noggrann uppgift på denna delning skulle föra oss in på tidsödande bråktal — låt oss för bekvämlighets skull ta siffrorna tillnärmelsevis. Vi anta att kapitalet tar femtio dollars som sin del och arbetet får som lön femtio dollars på sin del. Vi förbigå allt käbbel i fråga om delningen.* Sak samma hur mycket

*Everhard utvecklar här klart och tydligt orsakerna till alla arbetstvister på den tiden. Vid delningen av den gemensamma produkten ville kapitalet ha allt vad det kunde få och arbetet allt vad det kunde få. Denna träta om delningen var ohjälplig. Så länge den kapitalistiska produktionen existerade fortforo arbete och kapital att träta om delningen. Detta förefaller oss löjligt, men få vi inte glömma att vi ha sju århundradens framsteg före dem som då levde.

det tvistas därom — delningen äger i alla fall rum på ett eller annat sätt. Och märk väl, vad som nu har blivit fastslaget som sant i fråga om denna särskilda industri har sin tillämpning på alla industriens skötsel. Har jag rätt?»

Hela församlingen instämde på nytt.

»Antag nu att arbetet — sedan det har fått sina femtio dollars — behövde köpa tillbaka skor. Det kunde endast köpa för femtio dollars värde, det är klart. Och nu övergå vi från denna specifika produktion till totalsumman av alla de industriella processer i Förenta staterna som omfatta läder, råmaterial, transport, försäljning — allt. För att få ett rundt tal att röra oss med vilja vi säga att totalsumman av Förenta staternas produktion per år belöper sig till fyra milliarder dollars. Arbetet har i så fall under samma period mottagit i lön två milliarder dollars. Fyra milliarder ä' producerade. Hur mycket av detta arbete kan arbetet köpa igen för? Två milliarder. Den saken kan inte föranleda diskussion. Mina beräkningar ä' för övrigt mycket milda. På grund av tusen kapitalistiska påfund kan arbetet inte ens köpa igen för hälften av totalproduktionen. — Men låt oss återvända till saken. Vi vilja säga att arbetet köper tillbaka för två milliarder. Det är således klart att arbetet inte får förbruka mer än två milliarder. Återstår sedan två milliarder att göra räkenskap för, vilka arbetet inte kan köpa igen och förbruka.»

»Arbetet förbrukar inte en gång sina två milliarder», sade mr Kowalt. »Om det gjorde det, skulle det inte ha någonting inestående på sparbankskassorna.»

»Arbetets sparbanksmedel ä' endast ett slags reserv-

fond som förbrukas lika fort som den samlas. Dessa medel ä' sparade för ålderdomen, för sjukdom och olycksfall samt till begravningskostnader. Sparbanksinrättningen är helt enkelt ett stycke bröd som lägges på hyllan för att ätas upp dagen därpå. Nej — arbetet förbrukar allt av totalprodukten som det kan köpa igen med sin lön. Två milliarder återstå åt kapitalet. Sedan det har betalt sina omkostnader — förbrukar det då det återstående? Förbrukar kapitalet allt av sina två milliarder?»

Ernest tystnade och såg på den ene efter den andre för att få svar. De skakade på huvudet.

»Jag vet inte», svarade en av dem uppriktigt.

»Naturligtvis vet ni det», sade Ernest. »Tänk bara efter ett ögonblick. Om kapitalet förbrukade sin andel, skulle kapitalets totalsumma aldrig kunna växa. Den skulle ständigt förbli densamma. Men om ni ville kasta en blick på Förenta staternas ekonomiska historia, så skall ni få se att totalsumman av kapitalet har varit i ständigt stigande. Således förbrukar kapitalet icke sin andel. Kommer ni ihåg då England ägde så mycket av våra järnvägsobligationer? Allt efter som åren gingo köpte vi tillbaka dessa obligationer. Vad betyder det? Att en del av kapitalets oförbrukade andel användes till detta ändamål. Vad betyder det att Förenta staternas kapitalister den dag som i dag är faktiskt äga hundratals millioner dollars i mexikanska, ryska, italienska och grekiska statsobligationer? Det betyder att dessa hundratals millioner ha varit delar av kapitalets andel som kapitalet inte har förbrukat. Allt ifrån det kapitalistiska systemets begynnelse har kapitalet aldrig förbrukat hela

sin andel av värdeproduktionen. Och nu kommo vi till själva kärnan i saken. Fyra milliarder dollars värde produceras på ett år i Förenta staterna. Arbetet köper igen och förbrukar för två milliarder. Kapitalet förbrukar icke de återstående två milliarderna. Det blir ett stort överskott som inte förbrukas. Vad blir det av detta överskott? Vad kan göras med det? Arbetet kan inte förbruka någonting av det, ty arbetet har redan givit ut hela sin lön. Kapitalet kan inte förbruka det, därför att det redan på grund av sin natur har förbrukat så mycket det kan. Och där har man nu överskottet. Vad kan göras med det? Vad gör man med det?»

»Det säljes i utlandet», sade mr Kowalt.

»Just så», medgav Ernest. »Det är detta överskott som har skapat vårt behov av utländsk marknad. Det säljes i utlandet. Det måste säljas i utlandet. Det finns intet annat medel att bli av med det. Och detta oförbrukade överskott, som säljes i utlandet, utgör vad vi kalla för vår fördelaktiga handelsbalans. Ä' vi alla eniga om den saken?»

»Det är egentligen ett överflödigt ödslande med tid att uppehålla sig vid handelns a b c», sade mr Calvin förnärmad. »Det där veta vi alla.»

»Men det är just genom detta a b c, vilket jag så omständligt har utvecklat för er, som jag ämnar få er fast», svarade Ernest. »Det är det säregna i saken. Och just nu skall jag skrida till verket. Nåväl! Förenta staterna är ett kapitalistiskt land som har utvecklat sina näringskällor. I följd av det kapitalistiska systemets industri har landet ett oförbrukat överskott av industriella produkter, som det måste göra sig kvitt

och måste sälja utomlands.* Det som i detta avseende gäller för Förenta staterna gäller också för varje annat kapitalistiskt land med utvecklade näringskällor. Varje sådant land har ett oförbrukat överskott. Nu få vi inte glömma, att de redan ha handlat med varandra och att överskott likväl finnes kvar. Arbetet i alla dessa länder har köpt upp hela sin lön och kan inte köpa något av överskottet. Kapitalet i alla dessa länder har redan konsumerat allt vad det förmår. Och där finns fortfarande överskott. Länderna kunna omöjligt avyttra det sins emellan. Hur skall man då bli det kvitt?»

»Sälja det till länder med outvecklade näringskällor», föreslog mr Kowalt.

»Just det, ja. Ni se, att mina argument ä' så enkla och klara att ni själva utveckla dem vidare i mitt ställe. Och så ta vi nästa steg. Antag, att Förenta staterna avyttrar sitt överskott till ett land med utvecklade näringskällor, t. ex. Brasilien. Vi måste komma ihåg att detta överskott står över och utom den egentliga handeln; handelsartiklarna ä' förbrukade. Vad få då Förenta staterna i gengäld från Brasilien?»

*Theodor Roosevelt, president i Förenta staterna några år före denna tid förklarade offentligt följande: En mera liberal och omfattande reciprocitet i fråga om köpande och säljande av varor är nödvändig. så att Förenta staternas överproduktion kan få tillfredsställande avlopp i utlandet. Denna överproduktion åsyftar naturligtvis kapitalistsystemets överskott över kapitalisternas förbrukningsförmåga. Det var också på den tiden som senator Mark Hanna sade: »Värdeproduktionen i Förenta staterna överskrider årligen förbrukningen med en tredjedel.» Och en annan senator, Chauncey Depew, yttrade: »Det amerikanska folket producerar årligen två milliarder mer än det förbrukar.»

»Guld», sade mr Kowalt.

»Men det finns bara en begränsad kvantitet guld till i världen», invände Ernest.

»Guld i form av säkerhet, obligationer och så vidare», ändrade mr Kowalt sitt utlåtande.

»Nu träffade ni det rätta», sade Ernest. »Från Brasilien få Förenta staterna till gengäld för sitt överskott obligationer och andra säkerheter. Och vad betyder det? Det betyder, att Förenta staterna förvärva järnvägar, fabriker, gruvor och jord i Brasilien. Och vad har det i sin tur för betydelse?»

Mr Kowalt funderade en stund och skakade sedan på huvudet.

»Jag skall förklara det för er», sade Ernest. »Det betyder att Brasiliens hjälpkällor utvecklas. Och nu stå vi inför nästa steg. När Brasilien under det kapitalistiska systemet har utvecklat sina hjälpkällor, skall man också där få ett oförbrukat överskott. Kan Brasilien avyttra detta överskott till Förenta staterna? Nej — ty Förenta staterna ha själva ett överskott. Kan Förenta staterna då som förut avyttra sitt överskott till Brasilien? Nej — ty Brasilien har nu också ett överskott. Vad sker då? Förenta staterna och Brasilien måste bägge uppsöka andra länder med outvecklade näringskällor för att avlasta sitt överskott på dem. Men just genom den där avlastningsprocessen bli dessa länders näringskällor i sin tur utvecklade. Snart stå även de där med överskott och söka andra avlastningsplatser. Följ nu noga med, mina herrar! Vår planet är endast så och så stor. Det finns endast så och så många länder på jorden. Vad kommer att hända, när vartenda land här i värl-

den, ända ned till de allra minsta, stå med överskott att sälja och bjuder ut det åt andra länder, som också ha överskott till salu?»

Han tystnade och betraktade uppmärksamt sina åhörare. Det var ett nöje att se hur förbryllade de voro. Men deras ansikten uttryckte på samma gång förskräckelse. Ur abstraktionernas bakgrund hade Ernest frambesvurit en spöksyn och låtit dem se den för sina ögon. De sågo den där de nu sutto, och de voro förfärade.

»Vi började med a b c, mr Calvin», sade Ernest betydelsefullt, »och jag har nu givit er det återstående av alfabetet. Det är mycket enkelt. Det är just däri dess skönhet ligger. Ni har helt visst svaret färdigt. Vad kommer att ske, när väntanda land i världen har ett oförbrukat överskott? Hur går det då med det kapitalistiska systemet?»

Mr Calvin skakade betänksamt sitt huvud. Han gick tydligen i tankarna igenom Ernests argument för att möjligen upptäcka ett eller annat fel.

»Låt mig i korthet upprepa mina argument», sade Ernest. »Vi började med att skärskåda en viss industri, skofabrikationen. Vi funno att den delning som ägde rum inom den var likställd med delningen inom totalsumman av all industriell verksamhet. Vi funno att arbetet endast kan köpa tillbaka en viss del av produkten med sin lön, och att kapitalet inte kan förbruka hela den motsvarande delen av produkten. Vi funno att sedan arbetet hade förbrukat så långt dess lön sträckte sig och kapitalet hade förbrukat så mycket det ville, återstod ett oförbrukat överskott. Vi kommo överens om att detta överskott endast kunde

avhändas i utlandet. Vi kommo också överens om att verkningarna av att vi avlasta detta överskott på ett eller annat främmande land blir att det landets näringskällor utvecklas, och att även det landet inom kort står där med ett överskott som måste placeras utomlands. Vi utsträckte denna process till varje land på vår planet, tills vartenda ett av dem varje år och varje dag producerade ett oförbrukat överskott som det inte kan sälja till något annat land. Och nu frågar jag er på nytt: vad skall man göra med dessa överskott?»

Ingen svarade.

»Mr Calvin?» sporde Ernest.

»Jag erkänner att jag är slagen», tillstod mr Calvin.

»Jag har aldrig drömt om någonting sådant», förklarade mr Asmunsen. »Och ändå förefaller det mig nu så klart som om jag läste det i tryck.»

Detta var första gången jag hörde Karl Marx's* lära om överskottsvärdet utvecklas, och Ernest hade gjort det så enkelt, att också jag satt häpen och förvirrad.

»Jag skall visa er ett sätt att bli kvitt överskottet», fortsatte Ernest. »Kasta det i havet. Kasta för varje år skodon, vete, klädespersedlar och alla andra

*Karl Marx, socialismens store hjälte i intellektuellt avseende. Tysk jude, levde under det nittonde århundradet. Samtida med John Stuart Mill. Det förefaller oss otroligt, att en tid av hela generationer kunde komma och gå efter framläggandet av Marx's ekonomiska upptäckter, varunder han endast hänades av världens erkända tänkare och lärda. Till följd av sina upptäckter blev han förvisad från sitt fädernesland och dog som landsflyktig i England.

slags handelsvaror till hundratals millioner dollars värde i havet. Det skulle ju vara en lösning, eller hur?»

»Det skulle visserligen vara en lösning», sade mr Calvin, »men det är absurdt av er att tala på det sättet.»

Ernest slog ned honom med blixstens hastighet.

»Är det ett enda grand mer absurdt än det ni förfäktar — ni som vilja krossa maskinerna och vända tillbaka till edra förfäders uråldriga metoder? Vad är det som ni föreslår för att bli kvitt överskottet? Ni vill komma ifrån överskottsproblemet genom att inte producera något överskott. Och vad föreslår ni för att undvika överskottsproduktionen? Ett återvändande till en primitiv produktionsmetod, så oregebunden, så oordentlig och oförnuftig, så tidsödande och dyrbar, att det skulle vara omöjligt att frambringa något överskott.»

Mr Calvin sväljde. Han var slagen. Han sväljde på nytt och klarade strupen.

»Ni har rätt», sade han. »Jag erkänner att jag är slagen. Det är absurdt — men vi måste göra någonting. Det är en affär på liv och död för oss medelklassare. Vi vilja inte gå under. Vi välja att vara absurda och återgå till de primitiva och ödslande metoder som våra förfäder använde. Vi vilja ha industrin tillbaka till den punkt där den befann sig före trusternas uppträdande. Vi ä' maskinkrossare. Och vad vill ni egentligen göra åt det?»

»Ni kan inte krossa maskinerna», sade Ernest. »Ni kan inte få utvecklingens ström att flyta tillbaka. Det är två stora makter som sätta sig till motstånd mot er, och vardera av dem är starkare än ni medel-

klassare. De stora kapitalisterna — trusterna med ett ord — vilja inte låta er vända tillbaka. Och ännu större och mäktigare än trusterna är arbetet. Det skall inte tillåta er att förstöra maskinerna. Herra-dömet över världen och därmed också över maskinerna kommer att avgöras mellan trusterna och arbetet. Detta är uppställningen till striden. Intetdera av dessa partier vill att maskinerna ska förstöras. Men bägge vilja komma i besittning av maskinerna. I denna strid har medelklassen ingen plats. Medelklassen är en pygmé mellan två jättar. Inse ni då inte, ni stackars medelklassare, att ni ha kommit in mellan den övre och den undre kvarnstenen, och att malandet redan har börjat? Jag har för er framlagt matematiska bevis för kapitalistsystemets ovillkorliga fall. När vartenda land står där med oförbrukade och osäljbara överskott, skall kapitalistsystemet krossas under det ohyggliga trycket av den massproduktion som det självt har skapat. Men den dagen skall ingen maskinkrossning förekomma. Striden skall stå om vem som skall bli ägare till maskinerna. Blir arbetet den vinnande parten, så få ni det lätt. Föreanta staterna — och hela världen för övrigt — skall då inträda i en ny och storslagen tidsålder. I stället för att ödelägga liv skola maskinerna därefter göra livet ljusare, lyckligare och ädlare. Ni medlemmar av den utplånade medelklassen skola tillsammans med arbetets män — då skall det inte finnas annat än arbetare, ser ni — deltaga i den jämna fördelningen av de underbara maskinernas produkter. Och vi — vi alla — ska göra nya och ännu underbarare maskiner. Några oförbrukade överskott komma inte att

finnas, därför att det inte existerar någon vinst att dela.»

»Men antag att trusterna bli de vinnande i denna strid om herraväldet över världen och maskinerna?» sade mr Kowalt.

»Då bli ni och arbetets män och vi alla krossade under järnhälen av en despotism så skoningslös och så fruktansvärd som någon varmed mänsklighetens historia har fläckats», sade Ernest. »Järnhälen* är just den rätta benämningen på denna despotism.»

Det blev en lång paus och hela sällskapet satt försänkt i djupa tankar.

»Men er socialism är ingenting annat än en dröm», sade mr Calvin slutligen, »ingenting annat än en dröm.»

»Nå, då skall jag visa er någonting som inte är en dröm», svarade Ernest. »Och detta någonting vill jag kalla oligarki eller fåmannavälde. Ni kalla det plutokrati eller penningvälde. Men vi mena i alla fall samma sak — de stora kapitalisterna och trusterna. Låt oss se var makten ligger i dag. För att finna detta måste vi först skärskåda samhällets klassindelning. Det finns tre stora klasser i samhället. Först ha vi plutokratin, som består av rika bankirer, järnvägs magnater, mäktiga bolagsdirektörer och trustmatadorer. Så ha vi medelklassen — er klass, mina herrar — bestående av jordbrukare, köpmän, små fabrikanter och tjänstemän. För det tredje och sista ha vi min klass — proleteriatet — som består av

*Första gången man vet att denna benämning användes på oligarkin.

dem som arbeta för lön.* Ni kan inte annat än medge att ägandet av rikedom betingar stor makt i Förenta staterna i våra dagar. Hur ställer sig nu fördelningen av rikedom på de tre klasserna? Jag är i tillfälle att uppge siffrorna. Plutokratin äger sextiosju billioner dollars. Av det sammanlagda antalet personer, som idka självständig verksamhet i Förenta staterna, tillhör blott nio tiondelar av en procent plutokratin, och ändå äger plutokratin sjuttio procent av totalförmögenheten. Medelklassen äger 24 billioner dollars. Tjugunio procent av dem som idka verksamhet tillhöra medelklassen, och den äger tjugufem procent av totalförmögenheten. Återstår proletariatet. Det äger fyra billioner. Av alla som idka verksamhet tillhöra sjuttio procent proletariatet, och proletariatet äger fyra procent av totalförmögenheten. Var ligger makten, mina herrar?»

»Enligt edra egna siffror ä' vi medelklassare i alla fall starkare än arbetsklassen», anmärkte mr Asmunsen.

»Genom att kalla oss svaga bli ni i alla händelser inte starkare gentemot plutokratins makt», svarade Ernest. »Och för övrigt är jag inte färdig med er ännu. Det finns en styrka som är större än rikedomens och den är större därför att den inte kan stjälas ifrån oss. Vår styrka — proletariatets styrka — ligger i

*Den indelning av samhället, som Everhard här gör, står i överensstämmelse med den som gjordes av Lucien Sanial, en av den tidens statistiska auktoriteter. Sanials beräkning i fråga om dem som idka verksamhet i Förenta staterna år 1900 lyder sålunda: Plutokratklassen 250,251 — medelklassen 8,429,845 — proletärklassen 20,393,137.

våra muskler, i våra händer, i våra röster vid valurnan, i våra fingrar som trycka av gevären. Denna styrka kan man inte stjäla ifrån oss. Det är den primitiva styrkan, det är den styrka som uppehåller livet, det är den styrka som är för mer än rikedomen och som rikedomen inte kan röva. Men er styrka däremot kan tas ifrån er. Och till slut skall den också tas ifrån er helt och hållet. Och då blir medelklassen utplånad. Ni komma att stiga ned till oss. Ni bli proletärer. Och det goda i saken är att ni då komma att öka vår styrka. Vi hälsa er som bröder och sedan få vi kämpa sida vid sida för mänsklighetens sak. Ser ni, arbetet har ingenting konkret som man kan beröva oss. Dess andel av landets förmögenhet består i kläder och husgeråd, kanske också — i mycket sällsynta fall — ett skuldfritt hem. Ni däremot — ni äga konkret förmögenhet, tjugufyra billioner, och plutokratin skall ta den ifrån er. Det finns naturligtvis stor sannolikhet för att proletariatet tar den förut. Inse ni inte vilken ställning ni ha, mina herrar? Medelklassen är ett stackars litet lamm, som har råkat komma emellan ett lejon och en tiger. Om inte det ena vildjuret tar er, så gör det andra det. Och om plutokratin får tag i er först — nå, så är det ändå bara en tidsfråga när proletariatet tar plutokratin. — Er nuvarande förmögenhet är för övrigt ingen tillförlitlig måttstock i fråga om er makt. Er rikedom styrka i detta ögonblick är ingenting annat än ett tomt skal. Det är därför ni låta höra ert svaga lilla stridsrop: 'Vi vilja vända tillbaka till våra fäders metoder!' Ni ä' medvetna om er vanmakt. Ni veta att er styrka är ett tomt skal. Och jag skall visa er hur tomt det

är. Vad ha jordbrukarna för makt? Över femtio procent av dem ä' trälrar, därför att de antingen ä' arrendatorer eller sitta på in-tecknade gårdar. Och de ä' allesammans bundna i trældom på grund av att trusterna faktiskt redan äga eller kontrollera — vilket är sak samma — alla medel för omsättning av avkastningen, som till exempel kylvagnar, järnvägar, elevatorer och ångbåtslinjer. Och trusterna behärska för övrigt också själva marknaden. Gentemot allt detta stå jordbrukarna maktlösa. Vad deras politiska och styrande makt angår, så vilja vi tala om den senare i förbindelse med hela medelklassens politiska och styrande makt. Dag efter dag pressa trusterna ut jordbrukarna så som de pressade ut mr Calvin och mejeriägarna. Kommer ni ihåg att tobakstrusten inom sex månader drev mer än fyrahundra cigarrbutiker till att upphöra med sina affärer — bara i New-york? Var finnas de ursprungliga ägarna till kollagren? Ni veta mycket väl, utan att jag behöver säga er det, att järnvägstrusten äger eller kontrollerar alla lager av antracit och bituminiösa kol. Äger inte Standard Oil* ett tjugotal oceanlinjer? Och kontrollerar den trusten inte också koppargruvorna, för att inte tala om att den som en liten bisyssla driver en smältugns-trust? Det finns tiotusen städer i Förenta staterna som nu i kväll få sin belysning från bolag, vilka ägas eller kontrolleras av Standard Oil-trusten — och i lika många städer är den elektriska driften i händerna på samma trust. De små kapitalisterna som voro inne i dessa tiotusentals affärsföretag ä' fördrivna. Det vet ni. Och ni komma att gå samma väg. Den

*Standard Oil och Rockefeller — se en följande not.

mindre fabrikanten delar samma öde som jordbrukaren. Små fabrikanter och jordbrukare ä' nu för tiden i alla avseenden bragta till feodalt slaveri. Och tjänstemän och konstnärer — de måtte då väl vara livegna i allt utom till namnet. Politikerna ä' lakejer. Varför arbetar ni både natt och dag, mr Calvin, för att få jordbrukarna att sluta sig tillsammans med den övriga medelklassen till ett nytt politiskt parti? Jo, därför att de politiker som tillhöra de gamla partierna inte vilja ha någonting att skaffa med edra atavistiska idéer. Och med dessa edra gamla avlagda idéer vilja de inte ha någonting att skaffa därför att de, som jag nyss sade, ä' lakejer åt plutokratin. Jag talade om tjänstemän och konstnärer som livegna. Vad ä' de annat? Den ene som den andre — professorer, präster och redaktörer — behålla sin anställning därför att de tjäna plutokratin, och denna tjänst består i att de endast förfäktat sådana idéer som antingen äro fullkomligt oskadliga eller också av nytta för plutokratin. Så snart de komma med idéer som hota plutokratin mista de sin anställning — och om de då inte ha gjort besparingar för den onda dagen, stiga de ned till proletariatet, där de antingen förgås eller bli agitatorer bland arbetsskassen. Och vi få inte glömma att det är pressen, predikstolen och universitet som bilda den allmänna opinionen och leda nationens tankegång. Vad konstnärerna beträffar, är deras enda diktan och traktan att skatta åt plutokraternas dåliga smak. — Rikedom är likväl inte i sig själv den verkliga makten; men den är medlet till makt och makten ligger i regeringens händer. Nå — vem har hand om regeringen i detta nu? Proletariatet med sina tjugu millioner

arbetande medlemmar? Jag ser, att ni skratta åt den tanken. Kanske medelklassen med sina åtta millioner arbetande? Lika litet som proletariatet. Nå — vem är det då som bestämmer över regeringen? Det är plutokratin med sin fattiga fjärdedels million sysselsatta medlemmar. Men det är inte denna fjärdedels million som övar kontrollen över regeringen. Det är plutokratins intelligens som gör det, och denna intelligens består av sju* små mäktiga grupper. Vi få inte glömma att dessa grupper i detta nu praktiskt arbeta gemensamt. Jag vill påpeka den makt som utövas av en bland dem, järnvägsgruppen. Den använder fyrtiotusen advokater för att kämpa mot folket inför domstolarna. Den lämnar ut otaliga tusental fribiljetter åt domare, bankirer, redaktörer, präster, universitetslärare, medlemmar av regeringen och av kongresser. Den underhåller en dyrbar korridorpolitik** i varje stats huvudstad och i nationens huvudstad, och

*Ännu så sent som 1907 antogs det att elva grupper styrde landet, men detta antal förminskades därigenom att de fem järnvägsgrupperna slog sig tillsammans till en enda som omfattade hela landet. Dessa sålunda förenade fem grupper tillika med deras finansiella och politiska allierade voro 1: James J. Hill med kontroll över Nordvästern — 2: Pennsylvaniagruppen med Schiff som disponent över stora bankfirmor i Philadelphia och Newyork — 3: Harri-man med Frick som rådgivare och Odell som politiskt biträde, kontrollerade de centrala kontinentala sydvästra och södra kustlinjerna vid Stilla Oceanen — 4: Familjen Gould med dess järnvägsintressen — 5: Moore, Reid och Leeds, bekanta som Rock-Island-gruppen. Dessa starka oligarker reste sig ur konkurrensens konflikter och vandrade den oundvikliga vägen till trust.

**En besynnerlig institution, avsedd att muta, betvinga och köpa dem bland lagstiftarna, som antogos vilja befrämja folkets intressen.

i alla större och mindre städer i hela landet sysselsätter den nu en hel armé av små jurister och små politiker, som ha till åliggande att vara med vid förberedande sammanträden och folkmöten, uppträda som jurymedlemmar, muta domare och i alla avseenden arbeta för gruppens intressen.* Jag har nu endast i få ord skildrat den makt som utövas av en av de sju grupper, vilka representera plutokratins intelligens.** Edra tjugufyra billioner förmögenhet

*Ett tiotal år innan Everhard yttrade dessa ord skickade New-yorks kommerskollegium ut en rapport, varur följande är hämtat: »Järnvägarna kontrollera absolut de lagstiftande församlingarna i de flesta Unionens stater. De välja och avsätta Förenta staternas senatorer, kongressledamöter och guvernörer och äro i praktiken diktatorer över Förenta staternas regeringspolitik.»

**Rockefeller begynte som medlem av proletariatet, och genom sparsamhet och affärsduglighet lyckades han komma så långt att han bildade den första fullkomliga trusten, känd under benämningen »Standard Oil». Vi kunna icke underlåta att meddela följande blad ur den tidens historia, för att visa hur behovet av ny verksamhet för Standard Oil krossade de små kapitalisterna och befordrade det kapitalistiska systemets fall. David Graham Phillips var en av den periodens radikala skribenter, och följande citat efter honom är taget ur ett nummer av Saturday Evening Post för den 4 oktober 1902. Detta exemplar av tidningen är det enda som bevarats åt oss, men av dess utseende och innehåll kunna vi sluta oss till att tidningen var populär och mycket spridd på sin tid. Citatet lyder som följer:

»För omkring tio år sedan uppskattades Rockefellers årsinkomst av tillförlitlig auktoritet till trettio millioner dollars. Han hade då nått gränsen för ett fördelaktigt användande av kapital inom oljeindustrin. Men de oerhörda summorna strömmade fortfarande in — mer än två millioner dollars per månad ensamt för John Davison Rockefeller! Problemet hur han skulle ytterligare använda sina pengar började bli allvarligt. Det plågade honom som en

kunna inte förskaffa er styrande makt till tjugufem cents värde. Medelklassens förmögenhet är således ett tomt skal, och snart skall även detta tomma skal bli taget ifrån er. I detta nu har plutokratin all makten i sina händer. Det är den som stiftar lagarna,

mara. Inkomsterna för oljan svällde och svällde, och antalet av säkra företag för nya placeringar var begränsat, mera begränsat än nu. Det var icke av någon synnerlig snikenhet efter mera förtjänst som bröderna Rockefeller började utvidga området för sin penningplacering. De tvingades därtill, spolades med av den vältrande flod av pengar som deras monopolmagnet oemotståndligt drog till sig. De anskaffade en hel stab av placeringsjägare. Det berättas att chefen för denna stab har en årslön av 125,000 dollars.

Den första utryckning och inryckning som bröderna Rockefeller företog gällde järnvägsaktiemarknaden. År 1895 behärskade de en femtedel av landets järnbanor. Vad behärskade de nu i dag? De ha makten över alla banor som gå ut från Newyork åt norr, nordost och väster med undantag av en, i vilken de ännu blott ha några millioner. De ha del i de flesta av de stora banorna, som gå ut från Chicago. De äro dominerande inom flera av de järnvägsnät som sträcka sig till Stilla Oceanens kust. Det är deras röster som göra mr Morgan så mäktig, ehuru det måste erkännas att de behöva hans begävnings bättre än han behöver deras röster, d. v. s. för närvarande. Dessa bägges sammanslutning är i hög grad ett utslag av intressegemenskap. Men järnbanorna ensamt kunde icke raskt nog upptaga den väldiga guldfloden. John D. Rockefellers 2.500,000 dollars i månaden växte på kort tid till 4 millioner, så till 5 och 6 — och slutligen stod han där med 75 millioner dollars om året. Lysoljan blev till uteslutande vinst. Och de nya placeringarna bragte sin skärv av millioner varje år. När gas- och elektricitetsindustrien hade utvecklats sig till företag med säker vinst, placerade bröderna Rockefeller pengar i dem. Och nu måste en stor del av Amerikas folk bidra till att rikta Rockefeller så snart solen går ned, sak samma vad slags belysning de använda. Bröderna Rockefeller togo också inteckningar i jord. Det har påståtts att när de goda tiderna för några år sedan satte jordbru-

ty den är herre över senaten, över representanthuset, över lagstiftande församlingen och domstolarna. Och det är inte endast det. Bakom lagen måste det finnas makt att tillämpa lagen. I detta nu dominerar plutokratien lagen, och för att sätta den i kraft behöver

karna i stånd att inlösa sina inteckningar, var John D. Rockefeller nära att gråta. Åtta millioner dollars, som han hade trott vara väl förvarade för många år, avlastades helt plötsligt vid hans tröskel och lågo där och jämrade sig efter ny placering. Denna oväntade tillökning i hans bekymmer att finna avlopp för avkomman av hans petroleum och denna avkommas avkomma blev för mycket för att en man med dålig matsmältning skulle kunna hålla jänvikten . . . Så gingo bröderna Rockefeller in i gruvindustrien — järn, kol, koppar och bly — ävenså i andra industriella företag. De köpte spårvägar i städerna, placerade pengar i nationella, statliga och kommunala företag, i större och mindre ångare, i telegraflinjer, i fastigheter, i skyskrapor och palats och hotell och affärskvarter, i livförsäkringsverk och banker. Snart fanns det bokstavligen inte ett enda industriellt område där icke deras millioner voro i rörelse . . . Rockefellers bank — National City Bank — är utan jämförelse den största i Förenta staterna. I den övriga världen överträffades den endast av Bank of England och Frankrikes nationalbank. De deponerade summorna uppgå i genomsnitt till mer än 100 millioner om dagen, och banken dominerar marknaden för kortsiktiga växellån vid Wall street och på Börsen. Men detta är icke allt. Denna bank står i spetsen för en hel kedja av banker, omfattande 14 banker och trustbolag i staden Newyork, jämte banker av stor betydelse i varje stort penningcentrum i landet. John D. Rockefeller äger aktier i Standard Oil till ett värde av 400 eller 500 millioner dollars efter marknadens noteringar. Han har 100 millioner i ståltrusten, nästan lika många i ett järnvägsnät i Västern, ungefär hälften så mycket i ett annat dito — och så vidare — och så vidare — tills hjärnan tröttnar att räkna upp. Sistlidna år hade han en inkomst av mer än 100 millioners dollars — det är tvivelaktigt om alla Rotschildarna tillsammans ha en inkomst till större belopp. Och Rockefellers förmögenhet ökas med jättesprång.»

den blott ge en vink åt polisen, armén, marinen och milisen, till vilken sistnämnda ni och jag och vi alla höra.»

Efter detta följde föga diskussion och middagen var snart över. Alla voro lugna och behärskade och avsked togs med dämpade röster. Det föreföll nästan som om de hade blivit skrämda av den syn på samhället som Ernest hade visat dem.

»Situationen är verkligen allvarlig», sade mr Calvin. »Jag har mycket litet att invända mot det ni har sagt, mr Everhard. Men jag kan inte gilla er dom över medelklassen. Vi ska nog hålla oss uppe, och vi ska störta trusterna.»

»Och återgå till förfädernas metoder», ifyllde Ernest.

»Just så», svarade mr Calvin allvarligt. »Jag vet att det är ett slags maskinkrossning och att det är absurdt. Men hela livet tycks vara absurdt i våra dagar, så som plutokratin hanterar samhället. I alla händelser är vår maskinkrossning åtminstone praktisk och möjlig, vilket er dröm ingalunda är. Er socialistiska dröm är — ja, det är en dröm. Vi kunna inte följa er.»

»Jag önskar bara att ni kände litet till utvecklingen och sociologien», sade Ernest tankfullt då de skakade hand till avsked. »Det skulle bespara oss många bekymmer, om det vore så.»

X.

I MALSTRÖMMEN.

Likt täta åskslag följde efter denna middag den ena förskräckliga tilldragelsen efter den andra. Och jag — lilla obetydliga jag — som i alla mina dagar hade fört ett så fridfullt liv i den stilla universitetsstaden, fann mig och mina personliga förhållanden indragna i de stora världsangelägenheternas malström. Antingen det nu var min kärlek till Ernest eller den skärpta syn han hade givit mig i fråga om det samhälle vari jag levde, som gjorde mig till revolutionist, det vet jag icke. Men revolutionist hade jag blivit och jag var inkastad i en virvel av tilldragelser som skulle ha förefallit mig ofattliga för tre månader sedan.

Omstörtningen i mina förhållanden kom samtidigt med stora omstörtningar i samhället. För det första blev min far avskedad från universitetet. Det vill säga, han blev visst icke bortkörd. Man begärde att han skulle inlämna sin avskedsansökan, det var alltsammans. Och detta betydde i och för sig icke så mycket. Min far var egentligen mycket belåten. Vad som isynnerhet glädde honom var att hans avskedande påskyndades genom utgivandet av hans bok. »Ekonomi och undervisning.» Han ansåg att detta strök under hans argument. Vilket bättre bevis

kunde väl framdragas på att undervisningen dominerades av kapitalistklassen?

Men detta bevis kom aldrig vidare. Ingen visste att han hade blivit tvingad att lämna universitetet. Han var så framstående som vetenskapsman att ett sådant tillkännagivande i sammanhang med orsaken till hans tvungna avgång skulle ha väckt uppståndelse över hela världen. Tidningarna överhopade honom med pris och ära och lovordade hans beslut att övergiva föreläsningsskyldighetens enformighet för att ägna hela sin tid åt vetenskaplig forskning.

Först skrattade han åt alltsammans. Sedan blev han förargad, riktigt förargad. Så konfiskerades hans bok. Detta försiggick hemligt, så hemligt att vi i början icke kunde förstå det. Bokens utgivande hade väckt en viss sensation i vårt land. Kapitalistpressen hade på hövligt manér sablat ner författaren och sagt att det var beklagligt att en så stor vetenskapsman hade förrirat sig från sitt givna område in på sociologin, om vilken han ingenting visste, och därför med ens hade råkat på villovägar. Detta räckte en hel vecka, varunder min far skrattade i mjugg och sade att det mycket väl syntes att boken hade berört en sårbar punkt hos kapitalismen. Men så upphörde tidningarna och de kritiska tidskrifterna helt plötsligt att säga någonting alls om boken. Och samtidigt försvann boken lika plötsligt från bokmarknaden. Icke ett enda exemplar kunde fås hos en enda bokhandlare. Min far skrev till förläggaren och fick till svar att stereotypplattorna hade blivit skadade genom en olyckshändelse. En otillfredsställande brevväxling följde. Då förläggaren slutligen tvingades att ge ordentligt

besked, förklarade han att han icke såg någon utväg att kunna sätta boken på nytt, men att han gärna ville avstå från förlagsrätten till den.

»Och man skulle inte kunna finna ett annat förlag i hela landet, som vill röra vid den ens», sade Ernest. »Om jag vore i ert ställe, skulle jag sätta mig i säkerhet utan dröjsmål. Det här var bara en försmak av vad Järnhälen förmår.»

Men min far var alltigenom vetenskapsman. Han trodde aldrig på att man kunde störta huvudstupa in i slutsatser. Ett laborationsexperiment var icke något experiment om det icke genomfördes i alla sina detaljer. Varför han tåligt gick sin rond till förlagsfirmorna. De gjorde ursäkter i massor, men ingen enda förläggare ville reflektera på att ge ut boken.

När min far blev övertygad om att boken verkligen var konfiskerad, försökte han få en notis därom intagen i tidningarna, men hans begäran ignorerades fullständigt. Vid ett politiskt socialistmöte, där många reporters voro närvarande, ansåg han sig ha funnit ett lämpligt tillfälle. Han uppträdde och berättade historien om sin boks öde. Dagen därpå skrattade han först då han läste tidningarna, men sedan blev han till den grad förargad att det inte ens kunde bli fråga om den minsta filosofi. Tidningarna nämnde ingenting alls om boken, men de refererade hans uppträdande vid mötet på det mest förvrängda sätt. Genom att anföra lösryckta ord och fraser utan det sammanhang, vari han hade använt dem, förvandlades hans måttfulla och behärskade anförande till ett vildsint anarkistiskt föredrag. Det var skickligt gjort. Jag kommer särskilt ihåg ett exempel. Han hade

använt uttrycket »social revolution». Reportern uteslöt ordet »social». Detta referat skickades ut över hela landet genom telegrambyråerna — och i hela landet höjdes ett samfällt rop av förfäran. Min far var nu brännmärkt som nihilist och anarkist, och man spred en vrångbild av honom i otaliga exemplar, där han framställdes bärande en röd flagga i spetsen för en hop långhåriga, vildt stirrande män försedda med facklor, knivar och dynamitbomber.

Han angreps våldsamt i långa ledande tidningsartiklar för sina anarkistiska åsikter, och där förekommo antydningar att det troligen ej stod så helt till med hans tillräknelighet. Ernest sade oss att detta beteende från kapitalistpressens sida alldeles icke var någonting nytt. Han sade att den hade för vana att skicka reporters till alla socialistmöten för att de skulle förvrida och förvränga allt som sades där — varigenom medelklassen kunde avskräckas från en möjlig anslutning till proletariatet. Och Ernest upprepade flera gånger sin uppmaning att min far skulle överge striden och sätta sig i säkerhet.

Socialistpressen tog emellertid upp kampen, och den läsande delen av arbetsklassen fick således veta att boken var konfiskerad. Men kännedomen därom kom ej längre än till arbetsklassen. Så åtog sig en stor socialistisk förlagsfirma »Appeal to Reason» att ge ut boken på nytt. Min far jublade, men Ernest blev orolig.

»Jag skall säga er att vi stå vid randen av det okända», sade han. »Stora ting försiggå i hemlighet rundt omkring oss. Vi ha kännning av dem. Vi veta inte vad det är, men det är någonting i alla fall. Hela sam-

hällsmaskineriet skälver av detta något. Fråga mig inte. Jag vet ingenting. Men någonting håller på att kristalliseras ut ur samhällets upprörda tillstånd. Det är i görningen just nu. Att er bok blev konfiskerad är ett varnande förebud. Hur många andra böcker ha blivit konfiskerade? Det ha vi ingen föreställning om. Vi befinna oss i fullständigt mörker. Vi ha ingen utväg att få veta något. Härnäst kan man vänta att det blir socialistpressens och de socialistiska förlagsfirmornas tur att bli indragna. Jag fruktar att detta är i antågande. Man vill kväva oss.»

Ernest höll tydligen sin hand fastare på händelsernas puls än de övriga socialisterna — inom två dagar kom det första slaget. »Appeal to Reason» gav ut ett veckoblad med samma namn, vilket i 750,000 exemplar cirkulerade bland proletarietets medlemmar. Mycket ofta gavs där också ut specialnummer, som trycktes i två à fem millioner exemplar. Dessa stora upplagor betalades och distribuerades av den lilla armé av arbetare som hade samlats omkring tidningen. Det första slaget var riktat mot dessa specialupplagor, och slaget var förkrossande. Genom en bestämmelse från poststyrelsen dekreterades det att dessa specialupplagor icke tillhörde tidningens reguliära spridning och därför icke finge befordras med posten under sådan förevändning.

En vecka senare förklarade poststyrelsen tidningens innehåll för upproriskt och förbjöd att den skulle få sändas med posten alls. Detta var ett fruktansvärdt slag för den socialistiska propagandan. Förlaget »Appeal» var förtvivlat. Det gjorde först upp en

plan att försöka nå sina abonnenter genom att skicka tidningen som ilgods, men man vägrade att ta emot försändelsen under denna beteckning. Detta beseglade tidningens undergång. Men förlaget beredde sig att fortsätta med att ge ut böcker. Tjugutusen exemplar av min fars bok hade skickats till bokbinderiet och pressarna voro i full gång att leverera flera. Så kom plötsligt en natt en pöbelhop marscherande under amerikansk flagga, och sjungande patriotiska sånger satte den eld på »Appeal to Reasons» byggnader som totalt förstördes.

Den lilla staden Girard i Kansas var eljest en lugn och stilla plats. Där hade aldrig förekommit några arbetareoroligheter. »Appeal» betalade gängse löner och var i själva verket stadens ryggrad, emedan dess verksamhet gav sysselsättning åt hundratals män och kvinnor. Det var icke inbyggarna i Girard som utgjorde pöbelhopen. Denna hop tycktes ha rest sig ur jorden, och sedan den hade utfört sin gärning försvann den lika plötsligt som den hade kommit. Ernest ansåg det hela som ett ohyggligt förebud till kommande våldsdåd.

»De svarta banden»* organiseras i Förenta staterna», sade han. »Detta är begynnelsen. Det kommer nog mer av samma art. Järnhälen visar sig tapper.»

Och så förgicks min fars bok. Vi skulle få se mer av »De svarta banden» med tiden. Vecka efter vecka

*»De svarta banden» voro reaktionära pöbelhopar som organiserades av det försvinnande självhärskardömet under den ryska revolutionen. Dessa reaktionära grupper angrepo de revolutionära — och när så behövdes skövlade och plundrade de också för att skaffa självhärskardömet anledning att tillkalla kosackerna.

avstängdes den ena socialisttidningen efter den andra från posten, och det gavs talrika exempel på att »De svarta banden» förstörde socialistiska tryckerier. Naturligtvis följde landets övriga press den härskande klassens reaktionära politik — den fördärvade socialistpressen framställdes på det mest förvrängda och samhällsvådliga sätt, under det att »De svarta banden» betecknades som verkliga patrioter och samhällsräddare. Och dessa förvrängda framställningar verkade så övertygande att till och med allvarliga präster från predikstolen lovordade ogärningsmännen, fastän de på samma gång beklagade att våld hade måst tillgripas.

Historien skred raskt framåt. Höstvalen nalkades, och Ernest uppställdes som socialistpartiets kandidat till kongressen. Utsikterna för hans val voro de allra bästa. Spårvagnsstrejken i San Francisco var sprängd. Och den därpå följande åkarestrejken var också sprängd. Dessa bägge nederlag hade varit mycket nedslående för organisationen. Hela Västkustens federation jämte dess allierade inom byggnadsfacken hade understödt åkarna, och likväl hade alltsammans ledt till ett skymfligt nederlag. Det hade varit en strejk som kostade blod. Polisen hade krossat massor av huvudskålar med sina batonger och antalet döda hade ökats därigenom att en kulspruta satts i verksamhet mot de strejkande från Marldens expressbolags stallar.

Detta gjorde arbetarna bistra och hämndlystna. De törstade efter blodig hämnd. Slagna på sin egen mark, voro de beredda att söka hämnas genom politisk aktion. De höllo fortfarande fast vid sitt före-

ningsväsen, och detta gav dem styrka i den pågående politiska striden. Ernests utsikter blevo allt större. Dag efter dag kom den ena fackföreningen efter den andra och förklarade att de ville rösta på socialisternas kandidat, och Ernest kunde ej låta bli att dra på munnen då även dödgrävornas och hönsplöckarnas föreningar slöto sig till honom. Arbetarna hade blivit egensinniga. De trängdes med vild hänförelse på socialisternas möten, men visade sig otillgängliga för de gamla partipolitikernas prat. De gamla partiernas talare hälsades vanligen med tomma salar, stundom också med fulla hus, men i det senare fallet blevo de så brutalt bemötta, att det mer än en gång blev nödvändigt att tillkalla polis.

Ja, historien skred raskt framåt. Luften dallrade av ting som hände eller väntades. Landet stod inför en överhängande dyr tid*, en följd därav att man förut haft en lång serie av goda år, varunder svårigheten att avyttra det oförbrukade överskottet i utlandet hade oupphörligt ökats. Fabrikerna inskränkte sin arbetstid. Många stora fabriker stodo overksamma under väntan på att hopade överskott skulle realiseras, och arbetslönerna sänktes på alla områden.

Den stora maskinstrejken hade också lidit nederlag. Tvåhundrausen maskinarbetare med deras femhundrausen allierade inom järn- och metallindustrin hade blivit slagna i en strejk så blodig som Förenta staterna någonsin hade skådat. Där hade utkämpats ordentliga slag mot små arméer av beväpnade strejk-

*Under kapitalistväldet voro s. k. dyrtidsperioder lika oundgängliga som de voro absurda. Efter goda år följde alltid nöd. En naturlig följd av att oförbrukade produkter hade hopats.

brytare* som skickats i fält av arbetsgivareassociationer. »De svarta banden» visade sig på tjugotals vidt skilda platser och förstörde egendom. I följd därav uppbådades hundratusen soldater som gjorde ett fruktansvärdt slut på hela affären. Ett stort antal av arbetarledarna blevo avrättade; många andra skickades i fängelse. Tusentals av de strejkande arbetarna jagades in i kreatursfällor** och behandlades avskyvärdt av soldaterna.

Nu skulle man få böta för de goda åren som gått. Alla marknader voro överfyllda, alla pris voro i fallande, och i detta allmänna prisfall sjönko arbetslösheterna fortast av allt. Landet skälvde under industriella konflikter. Arbetarna strejkade här och där och överallt; och där det icke strejkades proklamerade kapitalisterna lockouter. Tidningarna voro fyllda med historier om våld och blodsutgjutelser. Och överallt

*Strejkbrytare voro i anseende till syftemål, beteende och allt annat — förutom namnet — kapitalisternas privatsoldater. De voro väl organiserade och väl beväpnade och höllos i beredskap att med extratåg avsändas till vilken del av landet som helst, där det uppstod strejk eller lockout. Endast dessa besynnerliga tider kunde frambringa ett så häpnadsväckande skådespel som då en viss Farley, beryktad strejkbrytarchef, år 1906 for med extratåg tvärs över Förenta staterna med en armé på 2,500 fullt beväpnade och väl utrustade män för att spränga spårvagnsstrejken i San Francisco. Likt sådant företag var ett direkt våldförande av landets lagar. Det är ett faktum att såväl denna gärning som tusentals andra av samma art förblevo ostraffade, och detta bevisar huru fullständigt domstolarna voro plutokraterna underdåniga.

**Under en gruvarbetarestrejk i Idaho i slutet av det nittonde århundradet blev en massa av de strejkande instängda av truppen i en kreatursfälla. Både tillvägagångendet och benämningen fortlevde under tjugonde århundradet.

spelade »De svarta banden» sin roll. Uppror, mordbrand och hänsynslös förstörelse av egendom var deras värv, och de gjorde sitt arbete grundligt. Hela den reguliära armén var i rörelse, uppbådad på grund av de ogärningar som begingos av »De svarta banden».* Små och stora städer liknade lägerplatser och arbetare skötes ned som hundar. Strejkbrytarnas armé rekryterades ur de arbetslösas väldiga massor, och när strejkbrytarna blevo illa åtgångna av arbetareföreningarna, kommo alltid trupperna och skingrade föreningarna. Och så var det milisen. Ännu hade det icke visat sig nödvändigt att ta sin tillflykt till den hemliga milislagen. Det var endast den reguliära organiserade milisen som arbetade, men den var i rörelse överallt. Och under denna förskräckelsens tid ökade regeringen dessutom den reguliära armén med hundratusen man.

Aldrig hade arbetet blivit så hårdt behandlat. De stora industriherrarna — oligarkerna — hade för

*Endast namnet, men icke själva organisationen förskrev sig från Ryssland. »De svarta banden» var ett slags utveckling av kapitalisternas hemliga agentkår, och deras användande tilltog under arbetarstriderna i det nittonde århundradet. Detta kan icke betvivlas. Upplysningen förskriver sig från ingen mindre auktoritet än Förenta staternas arbetskommissionär Carroll D. Wright, som i sin bok »Arbetarstriderna» förklarar, att »under somliga av de stora historiska strejkerna ha arbetsgivarna själva anstiftat våldsamma handlingar», varjämte han skriver att fabriksägarna med full överläggning framkallade strejker för att undgå överskott av sina produkter, samt att godsvagnar blivit uppbrända av arbetsgivarnas agenter för att öka förvirringen under järnvägsstrejken. Det var från dessa hemliga arbetsgivareagenter som »De svarta banden» härstammade, och det var de, som sedan i sin tur blevo ett av oligarkins fruktansvärda vapen, provokatörerna.

första gången kastat hela sin tyngd in i den bresch som arbetsgivarassociationerna hade gjort. Dessa associationer voro egentligen medelklassaffärer och nu hade de — tvingade därtill genom dåliga tider och ständiga prisfall — med de stora industriherrarnas hjälp beredt arbetarna ett fruktansvärdt och avgörande nederlag. Det var en allsmäktig allians, men det var en allians mellan lejonet och lammet, vilket medelklassen snart skulle få erfara.

Arbetarna voro bistra och hämndlystna, men de voro slagna. Deras nederlag gjorde likväl icke slut på de dåliga tiderna. Bankerna, som själva utgjorde en av oligarkins viktigaste krafter, fortforo att in-driva lån. Wallstreet-gruppen* förvandlade aktie-marknaden till en malström vari allt jordvärde så godt som försvann. Och ur allt detta grus och dessa spillror reste sig den nyfödda oligarkin, orubblig, lugn och självsäker. Dess allvar och säkerhet var förfärande. Och den brukade icke allenast sin egen oerhörda makt, utan den hade också statskassan till hjälp i och för utförandet av sina planer.

Industrins herrar hade vändt sig mot medelklassen. Arbetsgivarassociationerna, som hade hjälpt industriherrarna att slita arbetarna i stycken, blevo nu i sin tur slitna i stycken av sina forna bundsförvanter. Midt i medelklassens, de små fabriksägarnas och tjänstemännens undergång stodo trusterna säkra. Ja, ännu mera, de voro i full verksamhet. De sådde

*Wallstreet-gruppen hade sitt namn efter en gata i det gamla Newyork, där Börsen var belägen, och varest den oförnuftiga samhällsorganisationen tillät lömska manipulationer med hela landets industri.

vind och vind och ständigt mera vind, ty endast de visste hur man skulle kunna skörda storm med förtjänst. Och vilken vinst! Kolossal! Starka nog att stå fast i en storm som de själva till stor del hade blåst upp, störtade de efteråt löst på vraken som drevo omkring i deras närhet och plundrade dem. Värden sjönko ömkligt ihop, och trusterna gjorde landvinningar, utvidgade sin verksamhet inåt många nya områden — och ständigt på medelklassens bekostnad.

Sommaren 1912 fick medelklassen sin dödsstöt. Till och med Ernest förvånades över den raskhet varmed det skedde. Han skakade betydelsefullt på huvudet och motsåg utan allt hopp höstens val.

»Det tjänar ingenting till», sade han. »Vi ä' slagna. Järnhälen är i full verksamhet. Jag hade hoppats på en fredlig seger vid valurnan. Men jag misstog mig. Wickson hade rätt. Våra få återstående privilegier bli oss berövade. Järnhälen kommer att trampa på våra ansikten. Det återstår ingenting annat än att arbetsskassen måste göra en blodig revolution. Vi bli naturligtvis de segrande, men jag ryser vid tanken på vad som kommer att ske.»

Och från den stunden var Ernests tro på revolutionen fastslagen. Hans kamrater voro icke ense med honom. De höllo fortfarande på att segern kunde vinnas genom valen. Det var icke därför att de voro på något sätt förlamade. De voro vantrogna, det var hela saken. Ernest kunde omöjligt hos dem väcka någon allvarlig fruktan för en stundande oligarki. De upprördes av hans ord, men de voro för säkra på sin egen styrka. I deras teoretiska sociala utveckling

fanns det intet rum för en oligarki, och därför kunde det icke heller komma någon sådan.

»Vi skicka er till kongressen, och därmed väl», sade de till honom vid en av våra hemliga sammankomster.

»Och när de så ha tagit mig därifrån och ställa mig mot en mur och skjuta ned mig — hur blir det sedan?» sade Ernest kallt.

»Då resa vi oss i hela vår styrka», svarade ett dussin röster på samma gång.

»Och då komma ni att simma i ert eget blod», blev Ernests svar. »Jag har hört samma sång sjungas av medelklassen, och var är den nu med hela sin styrka?»

XI.

DET STORA ÄVENTYRET.

Mr Wickson skickade icke efter min far. De träffades händelsevis på ångfärjan till San Francisco, och den varning han gav var icke grundad på förhand. Hade de icke träffats händelsevis, skulle det aldrig ha blivit någon varning. Resultatet skulle nog i alla händelser ha blivit detsamma. Min far härstammade från en styvsint gammal Mayflower-släkt,* och dess egenskaper förnekade sig icke hos honom.

»Ernest hade rätt», sade han till mig då han kom hem. »Ernest är en mycket framstående ung man, och jag vill hellre se dig som hustru åt honom än åt Rockefeller eller kungen av England.»

»Vad står nu på?» frågade jag oroligt.

»Oligarkin står färdig att trampa oss i ansiktet — dig och mig — Wickson har sagt mig det så där närmelsevis. Han var mycket vänlig — för att vara

*Mayflower var namnet på ett av de första fartygen som överförde kolonister till Amerika, sedan Nya världen hade blivit upptäckt. Ättlingar av dessa första kolonister voro en tid utomordentligt stolta över sin härkomst, men med tiden blev denna förmånsställning delad av så många att den tillkommer så godt som varanda infödd amerikan.

oligark. Han erbjöd sig att skaffa mig tillbaka till universitetet. Vad säger du om det? Han, Wickson — en lumpen penningssamlare — har makt att bestämma om jag skall få undervisa vid statens universitet eller ej. Men han gjorde mig ett ännu bättre anbud. Han erbjöd mig att få bli president vid någon stor akademi för fysiska vetenskaper, som nu skall upprättas. Oligarkin behöver använda sina överskott på något sätt, ser du. 'Kommer ni ihåg vad jag sade till er dotters socialistiske trolovade?' sade han. 'Jag sa' till honom, att vi skulle trampa arbetsklassen under våra fötter. Och vi ska också göra det. Vad er beträffar, så har jag en djup respekt för er som vetenskapsmän. Men om ni vill dela lott med arbetsklassen — då vill jag råda er till att akta ert eget skinn, det är alltsammans.' Och så vände han sig om och gick.»

»Det där betyder att vi måste gifta oss förr än det har varit ämnat», sade Ernest, då vi berättade ovanstående för honom.

Jag förstod icke då hans tankegång, men jag skulle snart få lära mig göra det. Nu inföll just den tid då kvartalsutdelningen erlades från Sierrafabrikerna — eller rättare sagt skulle ha erlagts, ty min far fick ingenting. Sedan han väntat i några dagar, skrev han till sekreteraren. Han fick genast till svar, att det icke fanns någon anteckning i böckerna att han ägde några aktier, varjämte man hövligt utbad sig närmare upplysningar.

»Jag skall göra det tydligt nog för den klåparen», förklarade min far och begav sig till banken för att hämta aktiebrevet från sitt säkerhetsfack.

»Ernest är en mycket märklig man», förklarade han när han kom tillbaka och jag hjälpte honom av med överrocken. »Jag säger dig, min flicka, att din fästman är en högst märklig ung man.»

Jag hade lärt mig att ständigt vänta något olycksbud när han utgöt sig i lovord över Ernest.

»De ha redan trampat på mig», sade min far. »Där fanns inga aktiebrev. Facket var tomt. Du måste gifta dig med Ernest så snart som möjligt.»

Min far envisades med sina laborationsmetoder. Han lagsökte Sierrafabrikerna. Men han kunde icke få deras böcker framlagda inför rätten. Han hade ingen makt över domstolen, men det hade Sierrafabrikerna. Däri låg förklaringen. Han blev grundligt tillrättavisad av domstolen och den uppenbara stölden triumferade.

När jag nu tänker tillbaka på det sätt varpå min far led sitt nederlag, förefaller det mig nästan löjligt. Han mötte Wickson av en händelse på en gata i San Francisco och sade honom rent ut att han var en fördömd lymmel. Så blev min far arresterad för försök till överfall, drogs inför rätta, fick böta och tillhölls att hålla fred. Alltsammans var ju så löjligt att han inte kunde låta bli att skratta då han gick hem. Men vilket väsen det blev i platstidningarna! Där lästes allvarliga uttalanden om våldsamhetsbacillen som angrep alla vilka slöto sig till socialismen — och min far, som i hela sitt långa liv hade levat så fridsamt, framställdes som ett tydligt exempel på nämnda bacills verkningar. Det påstods också i mer än en tidning att hans hjärna hade tagit skada genom ansträngande vetenskapliga studier, och man framkastade att han

borde interneras på någon av statens asylor för sinnessjuka. Och detta var icke bara prat. Det var en hotande fara. Min far var klok nog att inse detta. Han hade biskopens exempel att ta lärdom av, och det gjorde han. Hur orättvist han än behandlades, förhöll han sig likväl lugn, och jag tror att det verkligen överraskade hans fiender.

Så kom ordningen till vårt hus — vårt hem. Det måste säljas på grund av en uppsagd inteckning. Naturligtvis fanns där ingen inteckning och hade aldrig funnits någon. Tomten hade köpts kontant och huset betalades medan det byggdes. Och både huset och tomten hade alltid varit fria från alla gravationer. Men där framlades ett skuldebrev, fullkomligt lagligt uppsatt och underskrivet samt med påskrifter att räntan hade blivit erlagd under en följd av år. Min far förivrade sig icke. Liksom han blivit berövad sina pengar, så blev han också berövad sitt hem. Och han hade ingen att vända sig till. Samhällsmaskineriet var i händerna på dem som hade beslutat att han skulle krossas. Han var filosof till sin natur, och nu blev han icke ens förargad.

»Jag är dömd till undergång», sade han till mig, »men det finns intet skäl varför jag inte skall försöka att komma undan så lätt som möjligt. Mina gamla knotor ä' sköra och jag har fått min läxa. Gud skall veta att jag inte har lust att tillbringa mina sista dagar på ett dårhus.»

Detta påminner mig om biskop Morehouse, som jag ej har berättat någonting om på länge. Men först skall jag tala om mitt giftermål. Bland de andra händelserna sjunker denna tilldragelse ned till en obetydlig-

het, och därför nämner jag endast att vi nu läto besegla vårt förbund.

»Nu bli vi då riktiga proletärer», sade min far, när vi lämnade vårt hem. »Jag har ofta avundats din unge man hans grundliga kännedom om proletariatet. Men nu får jag själv se och lära.»

Min far måste ha haft ganska mycket äventyrlust i sin natur. Han betraktade den katastrof, som drabbat oss, i äventyrets ljus. Varken vrede eller bitterhet kunde märkas hos honom. Han var för rättfram och för filosofisk att kunna vara hämndlysten, och han levde för mycket i tankens värld för att sakna de yttre bekvämligheter vi måste lämna. Och därav kom det sig att när vi flyttade till San Francisco och slog oss ned i fyra eländiga rum i fattigkvarteret söder om Market street, kastade han sig in i äventyret med ett barns glädje och förtjusning parad med en överlägsen begåvnings klara uppfattning. Han stelnade verkligen aldrig i andlig måtto. Han hade ingen falsk uppfattning av världen. Konventionella värden betydde ingenting för honom. De enda värden han erkände voro matematiska och vetenskapliga fakta. Min far var en stor man. Han hade en sådan själ och ett sådant sinne som endast stora män kunna äga. I somliga avseenden var han till och med mera storlagen än Ernest, som var den störste jag har sett och känt.

Också jag fann en viss lättnad i denna förändring i vårt liv. Om icke för annat så för att jag nu undgick det organiserade boycottande i universitetsstaden, som oavbrutet hade varit vår lott sedan den nyfödda oligarkin hade vändt sin vrede mot oss. Och för-

ändringen hade även för mig äventyrets behag, det största av alla, emedan det var ett kärlekens äventyr. Förändringen i våra förhållanden hade påskyndat mitt giftermål, och det var som Ernests hustru jag kom till San Francisco för att bo i de fyra rummen i fattigkvarteret vid Pell street.

Och framför allt annat — jag gjorde Ernest lycklig. Jag kom in i hans stormiga liv, icke som ett nytt uppriivande element, utan som en källa till frid och vila. Jag gav honom ro. Det var lönen för min kärlek till honom. Det var det osvikliga tecknet till att jag inte hade begått något missgrepp. Att kunna bringa glömska eller tända glädjens ljus i hans stackars trötta ögon — med vilken större fröjd kunde jag ha blivit välsignad?

Dessa kära trötta ögon! Han arbetade så som få män före honom ha gjort, och under hela sitt liv arbetade han för andra. Detta var måttet för hans människovärde. Han var människovän och på samma gång älskare — och han med sin inkarnerade krigarsjäl, sin gladiatorgestalt och sina tankars örnflykt var så mild och öm mot mig som en skald. Han var skald. Sångare i handling. Och hela hans liv var en lovsång åt mänskligheten. Han gjorde allt av idel kärlek till mänskligheten, och för den gav han sitt liv och blev korsfäst.

Och allt detta gjorde han utan någon förhoppning om framtida belöning. Enligt hans uppfattning fanns det intet kommande liv. Han som formligen glödde av odödlighet förnekade sig odödlighet — sådan var hans paradox. Han som var så varm till sin natur behärskades av den kalla och fränstötande filosofi

som kallas materialistisk monism. Jag brukade gendriva hans påståenden genom att säga att jag mätte hans odödlighet efter hans själs vingar, och att jag skulle behöva leva i evighet för att kunna fullborda denna mätning. Då skrattade han och slog sina armar omkring mig och kallade mig sin lilla kära metafysiker, och tröttheten försvann ur hans ögon och de strålade av den lyckliga kärlekens ljus, som i sig självt var ett nytt och tillräckligt bevis för hans odödlighet.

Han brukade också kalla mig sin dualist och förklarade, huruledes Kant med det rena förnuftets hjälp hade avskaffat förnuftet för att tillbedja Gud. Och han drog upp en parallell och förklarade mig skyldig till en liknande handling. När jag så erkände mig skyldig, men försvarade handlingen som i högsta grad förnuftig, tryckte han mig närmare intill sig och log som endast en älskare kan le. Jag förnekade att ärfthlighet och omgivning vore förklaringen på hans egen originalitet och hans överlägsna intelligens — lika som att vetenskapens kalla och trevande hand kan fånga, analysera och klassificera den oåtkomliga essens som gömmer sig i själva livets sammansättning.

Jag höll på att världsrymden var en uppenbarelsesform för Gud och att själen var en gnista sprungen ur hans sköte, och när Ernest kallade mig för sin lilla kära metafysiker, kallade jag honom för min odödlige materialist. Och så älskade vi och voro lyckliga; och jag förlät honom hans materialism för det oerhörda arbete han uträttade i världen utan tanke på vinning för sin själ — och även för hans oerhörda an-

språkslöshet, som hindrade honom från att hysa kunglig självmedvetenhet och stolthet över sin begåvning.

Men stolthet ägde han i alla fall. Hur skulle han ha kunnat vara en örn och sakna stolthet? Han drev den satsen, att det var härligare för en ändlig och dödlig livsgnista att känna sig gudalik än det kunde vara för en Gud att känna sig som Gud, och sålunda prisade och upphöjde han vad han ansåg för sin dödlighet. Han tyckte om att citera ett fragment av en dikt, som han aldrig hade sett i dess helhet, och han hade förgäves sökt att få veta vem som hade skrivit den.* Jag återger här fragmentet, icke allenast därför att han älskade denna dikt, utan därför att den ger ett begrepp om paradoxen inom honom. Ty hur kan en man med eldig och skälvande hänförelse reticera följande och ändå endast vara ett dödligt stoft, en smula flyktig kraft, en försvinnande form? Här är fragmentet:

Ja, fröjd på fröjd, allt skönt och godt,
det är min födslorätt,
och ständigt prisar jag min lott,
blir ej på jubel mätt.
Om ock var död jag lida får,
som mänskan här till mötes går —
Jag har dock druckit djupa drag
ur sällhetens pokal, och jag
har stolthet känt och maktens rus
och kvinnokärleks vårvindssus.
På knä jag dricker livets vin,
den drycken som ger blodet stål.

*Författaren av denna dikt kommer alltid att förbli okänd. Det av Avis Everhard citerade fragmentet är det enda som finns kvar av dikten i våra dagar.

En skål för livet först, och så
för döden en jag tömna må,
Och när jag dör, en annan »jag»
skall dricka samma skål.

Den man du drev från Eden ut,
var jag, min Gud, var jag . . .
Men jag skall dock till livets slut
där dväljas dag från dag.
Ty världen denna sköna värld,
den rymmer alla kval,
all sorg som blivit mig beskärd
och plågor utan tal.
Men det är samma sköna värld,
som gömmer all min fröjd,
all kärleks lust vid egen härd,
all mänsklig sällhets höjd.

Ernest arbetade alltid för mycket. Hans kraftiga fysik höll honom uppe, men till och med den kunde icke hålla det trötta uttrycket borta ur hans ögon. Hans kära trötta ögon! Han sov aldrig mer än fyra och en halv timme varje natt, men han fann ändå aldrig tid till att utföra allt arbete han ville. Han upphörde aldrig med att göra propaganda för socialismen och var alltid upptagen lång tid i förväg med föredrag i arbetarföreningarna. Och så var det valkampanjen. Ensamt i den utförde han tillräckligt arbete för en man. När de socialistiska förlagsfirmorna undertrycktes, blev det slut med hans magra honorar, och han hade svårt att skaffa oss uppehälle — ty det måste han också göra, förutom allt annat arbete. Han översatte en hel del vetenskapliga och filosofiska avhandlingar åt tidskrifterna, och då han kom hem sent på kvällarna från valkampanjens ansträngningar, kastade

han sig genast in i sitt översättningsarbete och höll ut därmed ända till in på morgontimmarna. Till allt detta kom hans ständiga studier. Så länge han levde släppte han aldrig sina studier, och de voro mycket omfattande.

Och likväl fann han tid att älska och göra mig lycklig. Men detta kunde endast ske därigenom att jag fullständigt sammansmälte mitt liv vid hans. Jag lärde mig stenografi och att sköta skrivmaskin och blev hans sekreterare. Han påstod att jag lyckades reducera hans arbete till hälften, och på det sättet tränade jag mig till förståelse av hans verk. Våra intressen blevo gemensamma, vi arbetade tillsammans och njöto av fristunderna tillsammans.

Och så var det också ett och annat stulet ljuvligt ögonblick midt under vårt arbete — ett enda ord kanske eller en smekning eller ett kärleksfullt ögonkast — och dessa ögonkast voro endast så mycket ljuvare därför att vi måste stjäla oss till dem. Ty vi levde på höjderna, där luften var skarp och klar, där all strävan gällde mänskligheten i dess helhet och snikenhet och egennyttan aldrig trängde sig in. Vi älskade kärleken, och vår kärlek var aldrig blandad med något ringare än det bästa. Och framför allt: jag misslyckades icke. Jag gav honom ro, den käre, som arbetade så strängt för andra — min älskade, tröttögde mortalist.

XII.

BISKOP MOREHOUSE.

Det var efter mitt giftermål som jag händelsevis träffade på biskop Morehouse. Men jag måste berätta i ordentlig tidsföljd vad som hände. Efter sitt utbrott på den förut omtalade kongressen hade biskopen, som var en foglig natur, givit efter för det vänskapliga tryck man utövade på honom och företagit en rekreationsresa. Men han kom tillbaka mera fast besluten än någonsin att frambära sitt kyrkliga evangelium. Till församlingens förfäran var hans första predikan efter återkomsten alldeles lik det föredrag han hade hållit på kongressen. Han upprepade även nu och i besvärande detaljer att kyrkan hade avlägsnat sig betydligt från Mästarens lärdomar och att man hade gjort mammon till sin gud i stället för Kristus.

Resultatet härav blev att han med eller mot sin vilja fördes till en enskild vårdanstalt för sinnessjuka och att tidningarna innehöllo patetiska skildringar av hans andliga nedbrutenhet, på samma gång de prisade hans gudsfruktan och hans ädla karaktär. På vårdanstalten hölls han som fånge. Jag gick dit upprepade gånger, men blev ständigt nekad att få träffa honom, och jag var djupt upprörd över det tragiska i

att en andligt sund, normal och gudfruktig man skulle krossas på detta sätt genom ett brutalt samhälles vilja. Ty biskop Morehouse var sund, renhjärtad och ädel. Det förhöll sig nog så som Ernest sade: »Det enda som fattas biskop Morehouse är att han har en felaktig uppfattning av biologi och sociologi, och på grund av denna felaktiga uppfattning har han icke slagit in på rätt väg för att ställa allt till rätta.»

Det som slog mig med förskräckelse var biskopens hjälplöshet. Om han framhärdade i sanningen sådan den tedde sig för honom, var han dömd att förbliva fången på ett dårhus. Och han kunde ingenting göra. Varken hans förmögenhet, hans samhällsställning eller hans kultur kunde rädda honom. Hans åsikter voro samhällsvådliga, och samhället kunde icke fatta att dylika farliga idéer kunde spira upp i ett sinne som icke var sjukt. Åtminstone förefaller det mig som om samhället måste ha resonerat så.

Men oaktat sin mildhet och sin själs renhet var biskopen icke utan list. Han insåg klart den fara han löpte. Han förstod att han var fången i ett nät, och han försökte befria sig därur. Berövad all hjälp från sina vänner — t. ex. den som min far och Ernest och jag kunde givit honom — var han tvungen att kämpa allena. Och i den påtvingade ensamheten på vårdanstalten blev han åter frisk. Han kom till sina sinnen. Hans ögon upphörde att se syner, och hans hjärna renades från fantasin att det var samhällets plikt att föda Mästarens lamm.

Som sagt, biskopen blev frisk, fullkomligt frisk, och tidningarna och hans församling hälsade hans återkomst med glädje. Jag gick en gång till hans kyrka.

Hans predikan var av samma slag som dem han hade hållit långt innan hans ögon hade sett syner. Jag kände mig bedragen, upprörd ända in i själen. Hade samhället således tuktat honom till undergivenhet? Var han feg? Hade han blivit skrämmd till omvändelse? Eller hade trycket varit honom för starkt, så att han ödmjukt hade underkastat sig det beståendes Jugger-naut?

Jag besökte honom i hans vackra hem. Han var sorgligt förändrad. Han hade blivit mager och hans ansikte hade fått fåror, som jag ej hade sett där förut. Han var betydligen besvärad av min ankomst. Han fingrade nervöst på sin rockärm medan vi talade, och hans ögon irrade oroligt hit och dit, undveko ihärdigt att möta mina. Han tycktes vara tankspridd och det uppstod märkvärdiga luckor i hans konversation, han bytte hastigt om ämnen och hans tal visade en brist på sammanhang som var förvånande. Kunde detta vara den säkre och bestämde kristusliknande man, jag fordom hade känt, med de rena klara ögonen och en blick lika stadig och säker som hans själ? Han hade blivit illa medfaren av sina medmänniskor, han hade blivit tuktad till undergivenhet. Hans sinne var för vekt. Det hade icke haft nog kraft att hålla ut mot samhällets organiserade vargflock.

Jag kände mig sorgsen, obeskrifligt sorgsen. Han talade i svävande ordalag och tycktes vara så ängslig för vad jag kunde ha att säga, att jag icke hade hjärta att ta honom i förhör. Han talade på ett frånvarande sätt om sin sjukdom, och vi talade osanmanhängande om kyrkan, om förändringarna med orgeln och om små barmhärtighetsverk — och han såg med så tydlig lätt-

nad att jag gick min väg, att jag skulle ha skrattat åt det om icke mitt hjärta hade varit så fullt av sorg.

Den stackars lille hjälten! Om jag bara hade vetat . . . Han kämpade som en jätte, och jag hade ingen aning därom. Allena, fullkomligt allena midt ibland millioner medmänniskor, kämpade han sin kamp. Söndersliten av fruktan för dårhuset och av trohet mot sanning och rätt, stod han så ensam i striden att han icke ens vågade lita på mig. Han hade allt för väl dragit nytta av sin läxa.

Men jag skulle snart få veta mera om honom. En dag var biskopen försvunnen. Han hade icke sagt till någon att han skulle resa bort, och när så dagarna gingo och han icke kom tillbaka, blev det mycket prat om att han skulle ha begått självmord i ett anfall av sinnesförvirring. Men den tanken övergavs när man fick höra, att han hade sålt alla sina ägodelar, sitt palats i staden, sin villa vid Melon Park, sina tavlor och andra konstsamlingar och till och med sitt högt älskade bibliotek. Det var tydligt och klart att han hade sopat fullkomligt rent efter sig innan han försvann.

Detta hände vid samma tid som olyckan drabbade oss i fråga om våra egna affärer, och det var icke förrän vi väl voro inflyttade i vårt nya hem som vi hade tillfälle att undra och resonera över vad biskop Morehouse kunde ha för sig. Och så blev plötsligt alltsammans klart. En afton i skymningen hade jag skyndat tvärs över gatan till slaktarboden för att köpa litet kött till kvällsvarden åt Ernest. Vi kallade den sista måltiden på dagen för »kvällsvard» nu i den nya omgivningen.

Just då jag lämnade slaktarboden kom en man ut från kryddboden strax bredvid. En säregen förnim-

melse av att det måste vara en bekant förmådde mig att se på honom ännu en gång. Men han hade vändt sig om och gick sin väg med raska steg. Jag tyckte mig känna igen de sluttande axlarna och även den där fransen av silvervitt hår bak i nacken nedanför den slokiga hatten — och det väckte obestämda minnen hos mig. I stället för att skynda tillbaka tvärs över gatan till mitt hem följde jag hastigt efter den vithåriga mannen. Jag påskyndade mina steg och försökte att icke ge rum åt den tanke som objuden dök upp i min hjärna. Nej, det var ju omöjligt. Det kunde inte vara . . . Inte i de där urblekta arbetarbenkläderna, som voro alldeles för långa och därtill hade fått fransar nedomkring.

Jag stannade, skrattade åt mig själv och var nära att vända om. Men ändå — de där axlarna och det silvervita håret! Jag skyndade vidare. När jag rusade förbi honom, kastade jag en skarp blick på hans ansikte, och så vände jag mig hastigt om och stod ansikte mot ansikte med biskop Morehouse.

Han stannade lika hastigt som jag och drog djupt efter andan. Den stora papperspåsen i hans högra hand föll på trottoaren. Påsen gick sönder och omkring bägges våra fötter hoppade och rullade en hel massa potatis. Han såg på mig med en min av överraskning och oro, därefter sjönk han tillsammans, axlarna sänktes slappt och han drog en djup suck.

Jag sträckte ut min hand. Han tog den och skakade den, men hans fingrar kändes klibbiga. Han klarade strupen i sin förvirring, och jag såg att svetten trängde ut på hans panna. Det syntes tydligt att han var mycket uppskrämd.

»Potatisen», mumlade han med svag röst. »Den är dyr.»

Vi plockade upp potatisen och lade den tillbaka i den söndriga påsen, som han omsorgsfullt tryckte intill sig. Jag försökte säga honom att jag var glad att se honom igen och att han nu måste följa med mig hem.

»Min far skall glädja sig så mycket över att träffa er», sade jag, »och vi bo endast ett stenkast härifrån.»

»Det kan jag inte», sade han, »jag måste fortsätta. Adjö!»

Han såg sig oroligt omkring, som om han fruktade att bli upptäckt, och gjorde ett försök att gå vidare.

»Säg mig var ni bor, så skall jag söka upp er längre fram», sade han, när han såg att jag gick bredvid och att det var min avsikt att hålla fast honom nu sedan jag väl hade funnit honom.

»Nej», svarade jag bestämt. »Ni måste komma med just nu.»

Han såg på potatisen, som han höll tryckt intill sig jämte en del mindre paket.

»Det är verkligen alldeles omöjligt», sade han. »Förlåt min ohövlighet. Men om ni bara visste...»

Han såg ut som om han vore nära att sjunka tillsammans, men i nästa sekund hade han återfått sin självbehärskning.

»Och så är det de här födoämnen också», fortsatte han. »Det är ett mycket sorgligt fall. Alldeles förskräckligt. Hon är en gammal kvinna. Jag måste gå till henne med det genast. Hon lider nöd. Jag måste gå dit med ens. Ni förstår. Och se'n skall jag komma tillbaka. Det lovar jag er.»

»Låt mig följa med er», sade jag. »Är det långt?»

Han suckade återigen, men gav vika.

»Bara förbi två kvarter», sade han. »Vi måste skynda oss.»

Under biskopens ledning lärde jag nu känna åtskilligt av mitt grannskap. Aldrig hade jag drömt om att där fanns så mycket nöd och elände. Detta kom sig naturligtvis därav, att jag icke befattade mig med välgörenhet. Jag hade kommit till den övertygelsen att Ernest hade rätt, när han hånade välgörenheten och liknade den vid ett omslag om ett kräftsår. Skär bort såret, var hans ordination — låt arbetaren få vad han producerar, pensionera dem som ha grånat vid sitt arbete med heder, och det skall aldrig behövas någon välgörenhet. Övertygad om att detta var sanning, deltog jag i hans arbete för revolutionen och förbrukade icke min energi på att lindra den sociala nöd som oupphörligt uppstod på grund av ett orättfärdigt system.

Jag följde biskopen in i ett litet rum, ungefär tolv fot långt och tio fot bredt, beläget inåt en bakgård. Och där träffade vi en liten tysk gumma — hon var sextiofyra år, sade biskopen. Hon blev överraskad då hon fick se mig, men hon nickade vänligt och fortsatte att sy på ett par mansbyxor, som hon hade i knät. Bredvid henne på golvet låg en hel hög med dylika plagg. Biskopen upptäckte genast att där varken fanns kol eller något att tända med, och han gick ut för att köpa sådant.

Jag tog upp ett par av benkläderna och granskade hennes arbete.

»Sex cents per styck, missis», sade hon med en vänlig nick, medan hon fortfor att sy. Hon sydde långsamt, men upphörde icke ett ögonblick med arbetet.

»För allt detta arbete?» frågade jag. »Är det vad de betala? Hur lång tid tar det?»

»Ja, det är vad de betala», svarade hon. »Sex cents för att göra dem färdiga. Två timmars söm på varje par. — Men det har inte verkmästarn reda på», tillade hon hastigt med tydlig ängslan för att möjligen skaffa honom obehag. »Jag är så långsam. Har reumatism i händerna. De unga flickorna arbeta mycket fortare. De hinna ett par i timmen. Verkmästarn är snäll. Han låter mig ta hem arbetet nu, se'n jag har blivit gammal och maskinsurret plågar mitt huvud. Vore han inte så snäll mot mig, så finge jag väl svälta ihjäl. De som arbeta på verkstaden få åtta cents. Men vad skall man göra åt det? Där finns inte en gång tillräckligt med arbete åt de unga. De gamla petas undan. Ofta är ett enda par allt vad jag kan få. Men ibland — som i dag till exempel — har jag fått åtta par att sy färdiga till i kväll.»

Jag frågade hur många timmar hon arbetade om dagen, och hon svarade, att det berodde på årstiden.

»På sommaren, när efterfrågan är stor, arbetar jag från fem på mornarna till nio på kvällarna. Men om vintern är det för kallt. Händerna bli inte så snart upp- mjukade. Då måste man hålla på längre — ibland till efter midnatt. I år har det varit en dålig sommar. Svåra tider. Gud måste vara förtörnad på oss. Det här är det första arbete jag har kunnat få på en hel vecka. Och man får inte mycket att äta när det inte finns något arbete. Men jag är van vid det. Jag har sytt i hela mitt liv, både i det gamla landet och här i San Francisco, där jag nu var varit i trettio tre år. Ser ni, missis, om man bara kan betala hyran så är allting

bra. Husägaren är mycket snäll, men han måste ha sin hyra. Det är ju bara rätt. Han tar inte mer än tre dollars för det här rummet. Det är billigt. Men det är inte så lätt att få ihop tre dollars i var månad.»

Hon tystnade, nickade och fortfor att sy.

»Ni måste naturligtvis vara mycket nogga med hur ni använder edra inkomster», sade jag.

Hon nickade eftertryckligt.

»Sedan hyran är betald är det inte så svårt. Naturligtvis kan man inte få köpa kött. Och inte kan man ha mjölk till sitt kaffe. Men alltid blir det ändå ett mål om dagen och ofta två.»

Det sista sade hon riktigt stolt. Men medan hon satt där så tyst och sydde märkte jag att hennes vänliga ögon hade ett sorgset uttryck, och likaså draget kring munnen. Blicken blev lång och längtande. Hon for hastigt med handen över ögonen för att torka bort dimman, som skymde hennes syn.

»Nej, det är inte hunger som gör att hjärtat värker», förklarade hon. »Man vänjer sig vid att vara hungrig. Det är för mitt barn jag gråter. Det var maskinen som tog livet av henne. Hon arbetade strängt, men jag kan i alla fall inte förstå det. Ty hon var stark. Och hon var ju ung, bara fyrtio år, och hade inte arbetat mer än i trettio. Hon började tidigt, det är sant; men min man dog. Ångpannan exploderade där nere i verkstäderna. Och vad skulle vi göra? Hon var bara tio år, men hon var mycket stark. Och ändå tog maskinarbetet livet av henne. Ja, det gjorde det. Maskinen dödade henne, och hon var den raskaste arbetskan på verkstaden. Jag har ofta tänkt på det och jag vet det. Det är därför jag inte kan arbeta

därborta. Maskinsurret plågar mitt huvud. Jag tycker ständigt att den säger: 'Det var jag som gjorde det, det var jag som gjorde det.' Den surrar så dagen lång. Och då tänker jag på min dotter och kan inte arbeta.»

Nu voro hennes gamla ögon dimmiga igen, och hon måste torka dem innan hon kunde fortsätta att sy.

Jag hörde biskopens stapplande steg i trappan, och jag öppnade dörren. Vilken syn! På ryggen bar han en säck kol med en knippa torrvedsstickor ovanpå. Koldammet hade svärtat hans ansikte och svetten rann i strimmor över det svarta. Han lade ned sin börda i hörnet vid ugnen och torkade sitt ansikte med en grov näsduk. Jag kunde knappast tro mina ögon. Biskop Morehouse svart som en kolbärare, klädd i en arbetares simpla skjorta — en knapp var borta ur den vid halsen — och bolstervarsbyxor! Sistnämnda plagg var ändå det märkvärdigaste av alltsammans — ett par slitna bolstervarsbyxor med fransar i kanten, släpande bak på hälarna och uppehållna av ett smalt läderbälte sådant som arbetarna begagna.

Biskopen var varm, men den gamla kvinnans staccars uppsvällda händer höllo redan på att styvna av köld, och innan vi gingo därifrån hade biskopen gjort upp eld, och jag hade skalat potatis och satt dem att koka. Med tiden skulle jag få se att det finns många i samma belägenhet som hon och många som hade det ännu sämre där de dvaldes i eländiga hålor i vårt grannskap.

Vi begåvo oss nu hem till Ernest och funno honom orolig över min frånvaro. Sedan den första överraskningen lagt sig, lutade biskopen sig tillbaka i stolen,

sträckte ut sina bolstevarsklädda ben och drog en suck av välbehag. Vi voro de första gamla vänner han träffade på efter sitt försvinnande, sade han, och under de gångna veckorna måste han ha lidit mycket av sin ensamhet. Han berättade mycket, inen talade mest om den glädje han hade känt vid att följa Mästarrens bud.

»Ty nu föder jag verkligen hans lamm», sade han. »Och jag har fått mig en grundlig läxa. Man kan inte inverka på en människas själ förrän hennes mage är mättad. Lammen måste först och främst födas med bröd och smör och potatis och kött — och därefter, men först därefter, ä' deras själar redo att mottaga andlig spis.»

Han åt med god smak av kvällsvarden som jag lagade till. Aldrig har jag sett honom ha så god aptit vid vårt bord i forna dagar. Vi talade om detta och han sade att han kände sig friskare än någonsin.

»Jag går alltid till fots nu för tiden», sade han, och en djup rodnad spred sig över hans kinder vid tanken på forna dagar då han ständigt brukade åka. Som om detta vore en synd, vilken icke lätt kunde försonas. »Jag mår mycket bättre av att gå», tillade han hastigt. »Och jag känner mig lycklig, mycket lycklig. Jag har äntligen fått den rätta invigningen.»

Och ändå hade hans ansikte ett uttryck av smärta, smärtan över den värld, åt vilken han nu ägnade sig. Han såg livet sådant det var, och det tedde sig helt olika för honom nu mot vad han lärt av böckerna i sitt bibliotek.

»Och till allt detta är ni skulden, unge man», sade han till Ernest.

Ernest fick sin förvirrade och tafatta uppsyn.

»Jag — jag varnade er», stammade han.

»Ni missförstår mig», sade biskopen. »Jag menade alls ingen förebråelse, jag ville tacka er i stället. Jag har er att tacka för att ni visade mig vägen. Ni ledde mig från teorier om livet till livet självt. Ni drog undan täckelset från det sociala eländet. Ni var ljuset i mitt mörker, men nu ser också jag ljuset. Och jag är mycket lycklig, om bara . . .» Han hejdade sig sorgset och hans ögon uttryckte en plötslig ångest. »Om jag bara kunde vara lugn för förföljelse. Jag gör ingen människa något ondt. Varför kan man då inte låta mig vara i fred? Men det är inte det. Det är sättet, ser ni. Jag skulle inte fråga efter om de skure mitt kött i stycken, om de brände mig på bål eller korsfäste mig med huvudet nedåt. Men det är dårhuset som fyller mig med ångest. Tänk på det! Tänk er att vara i en asyl för sinnessjuka! Det är upprörande. Jag såg några av de vansinniga därborta. Det var av de våldsamma. Blodet stelnar till is i mina ådror när jag tänker på det. Och att för den återstående delen av mitt liv bli inspärrad bland tjutande dårar! Nej, nej! Inte detta — inte detta!»

Det var upprörande. Hans händer skakade och hela hans varelse skälvde och ryggade tillbaka inför den hemska bild han frammanat. Men i nästa ögonblick sansade han sig.

»Förlåt mig!» sade han okonstlat. »Det är mina eländiga nerver. Och om mitt arbete i Mästarens tjänst leder därhän, så — må det vara. Vem är jag, att jag skulle klaga?»

Och då jag såg på honom, tyckte jag att jag

ville utbrista: »Du store man! Du hjälte! Guds hjälte!»

Under kvällets lopp fingo vi höra mera om hans förhållanden.

»Jag sålde mitt hus — eller rättare mina hus», sade han, »och allt vad jag ägde för övrigt. Jag visste att jag måste göra det i hemlighet, ty eljest skulle man ha tagit ifrån mig alltsammans. Och det hade varit förskräckligt. Jag förvånar mig ofta över vilka massor av potatis man skulle kunna köpa för två eller trehundra tusen dollar — eller bröd, kött, kol och torrved.» Han vände sig till Ernest. »Ni har rätt, unge man, arbetet underbetalas alldeles förskräckligt. Jag, som aldrig utförde något slags arbete utom att tala i estetiska ordalag till fariséer — då trodde jag att jag predikade evangelium — jag var värd en halv million dollars! Jag visste inte vad en halv million dollars egentligen betydde, förrän jag insåg hur mycket potatis och bröd och smör och kött man kunde köpa för denna summa. Och jag insåg ännu mera. Jag visste, att all denna potatis och allt detta bröd och smör och kött var min tillhörighet, och att jag inte hade gjort det minsta för att producera det. Då blev det klart för mig att någon annan hade gjort allt arbetet, men blivit plundrad på produkten av sitt arbete. Och när jag så kom ned ibland de fattiga — då fann jag dem som hade blivit plundrade och som voro hungriga och eländiga därför att de hade blivit plundrade.»

Vi förmådde honom att återgå till sin berättelse.

»Pengarna? Dem har jag satt in i många olika banker under olika namn. Man kan aldrig ta dem ifrån mig, därför att ingen kan få rätt på dem. Och de ä'

så goda att ha, de där pengarna. Man kan köpa så mycket matvaror för dem. Jag har aldrig förut förstått pengars värde.»

»Jag önskar att vi kunde få pengar att använda till vår propaganda», sade Ernest tankfullt. »Det skulle göra orimligt godt.»

»Tror ni det?» sade biskopen. »Jag tror inte mycket på politik. Jag är verkligen rädd att jag inte alls förstår mig på den.»

Ernest var mycket hänsynsfull i sådana saker. Han upprepade icke sin antydning, fastän han alltför väl visste hur svårt det socialistiska partiet hade det av brist på pengar.

»Jag bor på billiga ställen», fortsatte biskopen. »Men jag är rädd att bli upptäckt och stannar aldrig länge på samma plats. Jag hyr på två håll i arbetarbaracker i olika delar av staden. Jag vet att det är slöseri, men det är nödvändigt. Och jag godtgör det till en viss grad därigenom att jag lagar min mat själv, fastän jag emellanåt skaffar mig något att äta på billiga kaféer. Och jag har gjort en upptäckt. Tamales* är mycket godt, när luften känns kylig om kvällarna. De ä' bara så dyra. Men jag har funnit ett ställe där jag kan få tre för tio cents. De ä' visserligen inte så goda som på annat håll, men de ä' mycket värmande. — Och så har jag nu till sist funnit mitt arbete i världen, tack vare er, unge man. Ett arbete i Mästarens tjänst.» Han såg på mig och hans ögon glänste. »Ni överraskade mig just då jag var sysselsatt med

*En mexikansk rätt, som emellanåt nämnes i den tidens litteratur. Troligen försatt med värmande kryddor. Ingen beskrivning på den har bevarats till vår tid.

att föda hans lamm. Och ni bevarar naturligtvis min hemlighet.»

Han sade det tämligen obesvärat, men fruktan lyste fram bakom orden. Han lovade oss att komma igen. Men en vecka därefter läste vi i tidningarna att biskop Morehouse »sorgligt nog hade måst föras till Napa dårhus, men det fanns likväl hopp om hans tillfrisknande.» Förgäves försökte vi att få träffa honom eller få hans kasus undersökt på nytt. Lika litet kunde vi få veta någonting närmare om honom, man upprepade blott att man ännu hyste ett svagt hopp om hans förbättring.

»Kristus bjöd den rike ynglingen att sälja allt det han ägde», sade Ernest med bitterhet. »Biskopen åtlydde denna Kristi befallning och blev inspärrad på dårhus. Tiderna ha förändrats sedan Kristi dagar. En rik man som nu ger allt vad han äger åt de fattiga anses för galen. Och det är ingenting att invända däremot. Samhället har fällt utslaget.»

XIII.

GENERALSTREJKEN.

Ernest blev naturligtvis vald till kongressledamot vid den stora landvinning som socialisterna gjorde under valen på hösten 1912. En viktig faktor som hjälpte till att öka socialisternas röstantal var Hearsts* fall. Det var en lätt sak för plutokratin att bereda hans undergång. Det kostade Hearst aderton miljoner dollars om året att få ut sina tidningar, och denna summa — och mera därtill — tog han in från medelklassen på annonser. Källan till hans finansiella styrka låg uteslutande hos medelklassen. Trusterna annonserade icke.** För att störta Hearst behövde man endast ta ifrån honom hans annonser.

*William Randolph Hearst, en ung kalifornisk miljonär, som blev en av landets mäktigaste tidningsägare. Hans tidningar utgavos i alla de största städerna, och i dem hänvände han sig till den tynande medelklassen och till proletariatet. Antalet av hans anhängare var så stort att han mäktade ta i besittning det gamla demokratiska partiets tomma skal. Han intog en obestämd position och predikade en vattenhaltig socialism blandad med ett slags obeskrivlig småborgarkapitalism. Det var olja och vatten, och det fanns intet hopp om framgång för honom, fastän han för en kort tid ingav plutokraterna allvarsamma farhågor.

**Kostnaden för annonser var oerhörd under dessa oordnade tider. Det var endast de små kapitalisterna som konkurrerade och i följd därav annonserade. Där det fanns trust fanns ingen konkurrens och således icke heller något behov att annonsera.

Hela medelklassen var ännu icke utrotad. Det uthålliga skelettet fanns ännu kvar, men det hade ingen makt. De små fabrikanter och köpmän som återstodo voro helt och hållet i plutokratins händer. De hade ingen egen ekonomi och ingen egen politik. När plutokratin så befallde, drogo de in sina annonser ur Hearsts tidningar.

Hearst kämpade tappert. Han gav ut sina tidningar med en förlust av en och en halv million dollars i månaden. Han fortfor att trycka annonserna, för vilka han icke längre fick någon betalning. Men plutokratin gav ut nya befallningar, och de små fabrikanterna och köpmännen översvämmade honom med en hel flod av uppmaningar att utelämna deras gamla annonser. Hearst fortsatte som förut. Då anskaffades rättsligt förbud. Hearst fortfor i alla fall. Han fick då sex månaders fängelse för visat förakt för rättens påbud och drevs till konkurs genom otaliga skadeersättningsmål. Det fanns intet hopp för honom. Plutokratin hade dömt honom. Domstolarna voro i plutokratins händer och stadfäste domen. Och med Hearst var också det demokratiska partiet, som han så nyss hade tagit i besittning, störtat.

Efter Hearst och det demokratiska partiets fall fanns det endast två vägar att välja för hans anhängare. Antingen skulle de sluta sig till det socialistiska partiet eller också till det republikanska. Nu skördade vi emellertid frukten av Hearsts halvsocialistiska verksamhet, ty största antalet af hans anhängare övergick till oss.

Expropriationen av jorden, som ägde rum vid samma tid, skulle också ha ökat vårt rösteantal, om

icke agrarpartiets korta och onyttiga uppträdande hade kommit emellan. Ernest och de övriga socialistledarna kämpade tappert för att få jordbrukarna med sig, men tillintetgörandet av socialistpressen och de socialistiska bokförlagen var ett stort hinder, och den muntliga propagandan var icke synnerligt utvecklad. Därav kom det sig att sådana politiker som Calvin till exempel — vilka själva voro för längesedan exproprierade jordbrukare — vunno farmarna över till sig och kastade bort sin politiska styrka i en onyttig valstrid.

»De stackars farmarna», sade Ernest med ett bittert leende, »trusterna kommendera dem både att komma och att gå.»

Och så förhöll det sig verkligen. De sju stora samarbetande trusterna hade samlat ihop sina kolossala överskott och bildat en jordtrust. Järnvägarna som bestämde frakterna — och bankerna och börsjobbarna som bestämde priserna — hade för längesedan gjort jordbrukarna skuldsatta. Och banker och alla truster hade likaså för längesedan lånat ut kolossala summor till farmarna. De voro inneslutna i ett nät och allt som behövdes var att dra in det. Det var detta som jordtrusten företog sig att göra.

De svåra tiderna 1912 hade redan förorsakat ett fruktansvärdt prisfall på jord. Priserna pressades nu ned till bankruttförhållanden, medan järnvägarna medelst sina överdrivna frakttaxor bröto ryggen av jordbrukarna. Dessa tvingades därigenom att låna allt mer och mer och förmådde icke återbetala sina gamla lån. Därpå följde en samtidig uppsägelse av inteckningar och forcerad indrivning av växlar. Far-

marna överläto helt enkelt sina gårdar åt jordtrusten. De hade intet annat att göra. Sedan jorden väl var överlämnad, trädde de forna farmarna i tjänst hos trusten och blevo dels förvaltare, dels uppsyningsmän, förmän eller vanliga arbetare. De arbetade för lön, blevo med ett ord livegna slavar, bundna vid jorden för sitt uppehälle. De kunde icke lämna sina herrar, ty deras herrar utgjordes av plutokratin. De kunde icke bege sig till städerna, ty också där var plutokratin härskare. De hade blott ett enda alternativ, nämligen att lämna jorden och bli lösdrivare — med ett ord: att svälta. Och även därvidlag stötte de på motstånd, ty skärpta lösdrivarlagar stiftades och genomfördes strängt.

Naturligtvis fanns det här och där farmare och till och med hela bygder, som på grund av särskilda förhållanden undgingo expropriationen. Men detta var i alla fall sällsynta undantag, knappast värda att tala om, och de delade de övrigas öde redan följande år.*

Och så kom det sig att på hösten 1912 voro de so-

*Det romerska landtmannaståndets förintande gick mycket långsammare än krossandet av de amerikanska jordbrukarna och små kapitalisterna. Det var »fart» i det tjugonde århundradet, vilket det alls icke fanns hos det forntida Rom.

En del farmare, som drevos av en vanvettig kärlek till jorden och ville visa att de kunde leva som djur, försökte undgå expropriationen genom att avhålla sig från allt vad affärer hette. De sålde ingenting och köpte ingenting, idkade endast en primitiv byteshandel sins emellan. De uthärdade otroliga mödor och försakelser, men de höllo ut. Det blev faktiskt en märklig rörelse. Men det sätt på vilket de besegrades var enastående, logiskt och enkelt. Plutokratin som behärskade regeringen höjde deras skatter. Detta var den svaga punkten i deras rustning. Eftersom de varken köpte eller sålde hade de inga pengar — och till slut såldes deras jord av myndigheterna som skulle indriva skatterna.

cialistiska ledarna med undantag av Ernest fullt förvissade om att kapitalismens timme nu var slagen. De svåra tiderna och den stora massan av arbetslösa — farmarnas och medelklassens förintande — de avgjorda nederlag som fackföreningarna ledo överallt — allt detta kunde verkligen rättfärdiga socialisternas övertygelse, att kapitalismens dagar måste vara räknade och att ögonblicket var inne för dem att kasta stridshandsken åt plutokratin.

Men ack, vad vi underskattade fiendens styrka! Överallt förkunnade socialisterna sin blivande seger vid valurnorna, medan de i tydliga ordalag angåvo situationen. Plutokratin antog utmaningen. Det var plutokratin som — sedan den hade noga övervägt och avvägt — slog oss genom att splittra vår styrka. Det var plutokratin som genom sina hemliga agenter gav upphov till skriket om att socialismen var hädisk och gudsförnekande — det var plutokratin som drev kyrkan, i all synnerhet den katolska, i fält mot oss och berövade oss en massa arbetares röster. Och det var plutokratin som — naturligtvis genom sina hemliga agenter — uppmuntrade agrarpartiet och till och med skaffade det anhängare i städerna bland den förtvinnade medelklassen.

Och ändå gjorde socialisterna stor landvinning. Men i stället för en väldig seger med av oss tillsatta ledande män och majoritet inom alla lagstiftningens områden, befunno vi oss i minoritet. Visserligen insatte vi femtio kongressmedlemmar; men när de under våren 1913 intogo sina platser, funno de sig vara utan all slags makt. De voro likväl lyckligare lottade än agrarerna, som hade vunnit platser i styrelsen i ett

dussintal stater, men när våren kom, nekades de att ta de förvärvade ämbetena i besittning. De forna innehavarna vägrade att lämna sina platser och domstolarna voro i oligarkernas händer. Detta är emellertid att gå händelserna i förväg. Jag måste först berätta om de upprörande tilldragelserna under vintern 1912.

De svåra tiderna i vårt land hade förorsakat en oerhörd nedgång i konsumtion. Arbetarna voro utan arbete och hade ingenting att köpa för. Resultatet därav blev att plutokratin stod där med ett större överskott av produkter än någonsin. Detta överskott måste nödvändigt avyttras utomlands, ty för att realisera sina kolassala planer behövde plutokratin pengar. I följd av sina ansträngningar att realisera överskottet på världsmarknaden råkade plutokratin i konflikt med Tyskland. Ekonomiska sammanstötningar bruka gärna följas av krig, och denna konflikt blev ej något undantag därvidlag. Den store tyske krigsherren rustade sig till strid, och Förenta staterna gjorde det samma.

Krigsmolnen hopade sig mörka och olycksbådande. Det såg ut som om en världskatastrof vore i annalkande, ty överallt var det dåliga tider, arbetareoroligheter, tynande medelklass, massor av arbetslösa, sammanstötningar av ekonomiska intressen på världsmarknaden och ett dovt mullrande av en annalkande socialistisk revolution.*

*Detta mullrande hade låtit sig förnimmas ganska länge. År 1906 hade en engelsman, lord Avebury, yttrat följande i House of Lords: »Oron i Europa, socialismens utbredande och anarkismens olycksdiga tillväxt utgör en varning för regeringarna och de sty-

Oligarkin ville ha krig med Tyskland. Och den ville det av många skäl. Under de växlande händelser som ett sådant krig skulle medföra — under blandandet av de internationella korten och upprättandet av nya traktater och allianser — skulle oligarkin ha mycket att vinna. Och dessutom skulle kriget konsumera en stor del av de nationella överskotten, reducera de härar av arbetslösa som hotade alla länder och förskaffa oligarkin rådrum att utarbete sina planer och utföra dem. Ett sådant krig skulle i själva verket sätta oligarkin i besittning av världsmarknaden. Och det skulle även skapa en stor stående armé, som icke behövde upplösas, emedan parollen »Amerika mot Tyskland» i folkets tankar skulle avlösa parollen »socialismen mot oligarkin».

Kriget skulle också antagligen ha åstadkommit allt detta, om icke socialisterna hade funnits. Västerens

rande klasserna att arbetsklassens förhållanden i Europa hålla på att bli olidliga — och att man, ifall revolution skall kunna undvikas, måste företaga någonting för att höja arbetslönerna, minska arbetstiden och sänka priset på levnadsförnödenheter.» Och en börs-tidning kommenterar hans tal sålunda: »Dessa ord uttalades av en aristokrat och en medlem av den mest konservativa församling i Europa, vilket förlänar dem så mycket större betydelse. De innehålla mera värdefull politisk ekonomi än många böcker. Och de innebära en varning. Se upp med krigsdepartementen, mina herrar!»

Vid samma tid skrev Sydney Brooks i en amerikansk tidning sålunda: »Man vill inte höra socialisterna nämnas i Washington. Och varför skulle man det? Politikerna här i landet äro alltid de sista som se vad som försiggår midt för deras ögon. De göra naturligtvis narr av mig, när jag med den största tillförsikt profeterar att socialisterna vid nästa presidentval förfoga över en million röster.»

socialistledare hade en hemlig sammankomst i våra fyra små rum i San Francisco. Där överlades först om vilken ställning socialisterna skulle intaga. Det var icke första gången vi hade rest oss mot krig,* men det var första gången det skedde i Förenta staterna. Efter detta hemliga möte kommo vi i förbindelse med Nationalförbundet, och snart växlades telegram över Atlanten mellan oss och Internationalen.

De tyska socialisterna voro färdiga att göra gemensam sak med oss. De voro mer än fem millioner, många tillhörde armén, och därtill kom att de stodo på vänskaplig fot med fackföreningarna. I bägge länderna förklarade sig socialisterna djärvt mot kriget och hotade med generalstrejk. Och under tiden gjorde de också förberedelser till en sådan strejk. För övrigt gävo de revolutionära partierna i alla länder offentligt uttryck åt den socialistiska principen om en internationell fred, som till varje pris måste bevaras — om det också skulle leda till inre revolter och revolution.

Generalstrejken var den enda stora seger som vi amerikanska socialister vunno. Den 4 december åter-

*Det var i början av tjugonde århundradet som socialisternas internationella förbund slutligen formulerade sin länge begrundade och mognade åsikt om krig. Dess lärosats lydde i sammandrag sålunda: »Varför skulle arbetarna i ett land gå ut och slåss mot arbetarna i ett annat till förmån för deras herrar, kapitalisterna?»

Den 21 maj 1905, då krig hotade att utbryta mellan Österrike och Italien, höllo socialisterna i Italien, Österrike och Ungern en konferens i Triest och hotade med generalstrejk av arbetarna i bägge länderna om krig bleve förklarat. Och detta upprepades året därpå, då »Marockoaffären» hotade att framkalla krig mellan Frankrike, Tyskland och England.

kallades amerikanska ministern från Tysklands huvudstad. Följande natt angrep en tysk flotta Honolulu, sänkte tre amerikanska kryssare och ett tullfartyg och bombarderade staden. Dagen därpå förklarade både Tyskland och Förenta staterna krig, och inom en timme var generalstrejk i gång i bägge länderna.

För första gången stod den tyske krigsherren i harnesk mot de män som höllo hans rike i gång. Utan dem stod allt stilla. Det nya i situationen låg däri att deras revolt var passiv. De kämpade icke. De gjorde ingenting. Och genom att göra ingenting bundo de den kejsrerliga krigsherrens händer. Han skulle icke ha begärt bättre än att få anledning att släppa sina krigshundar lösa mot sina rebelliska proletärer. Men denna glädje var honom förnekad. Han kunde icke släppa krigshundarna lösa. Han kunde varken mobilisera sin armé och skicka den ut i krig eller straffa sina genstörtiga undersåtar. Icke ett hjul rörde sig i hela hans rike. Där gick icke ett tåg, avgick icke ett telegram — ty både telegrafister och järnvägspersonal hade upphört med sitt arbete på samma gång som den övriga befolkningen.

Och så som det förhöll sig i Tyskland, så gick det också till i Förenta staterna. Det organiserade arbetet hade ändtligen dragit nytta av vad det fått lära. Avgjort slaget på sin egen mark, hade det nu övergivit detta stridsfält och gått in på socialisternas politiska valplats, ty generalstrejken var en politisk strejk. För övrigt var det organiserade arbetet så grundligt slaget, att det icke frågade efter något. Det deltog i strejken i ren desperation. Milliontals arbetare slängde ifrån sig sina verktyg och upphörde

att arbeta. Särskilt anmärkningsvärda voro maskinisterna. De voro fulla med sår — deras organisation var tydligen sprängd — men med kommo de tillsammans med sina allierade inom metallarbetarfacken.

Även grovarbetarna och alla de icke organiserade lade ned arbetet. Strejken hade bundit allt, så att ingen kunde arbeta. Därtill kom att kvinnorna visade sig vara de främsta i fråga om att befordra strejken. De satte sig på det kraftigaste emot kriget. De ville ej att deras män skulle gå ut och mista livet. Generalstrejken vann anklang hos hela folket. Idén tilltalade dess sinne för humor. Och den var smittsam också. Barnen strejkade från alla skolor, och de lärare som kommo dit vände om igen från tomma klassrum. Generalstrejken blev på sätt och vis en stor nationell fridag. Och idén om arbetarnas solidaritet, som nu så tydligt bevisades, tilltalade allas fantasi. Det var icke heller någon risk med att deltaga i den kolossala lössläpptheten. När alla voro skyldiga, hur skulle man då kunna straffa någon?

Förenta staterna voro som förlamade. Ingen visste vad som försiggick. Man fick inga tidningar, inga brev, inga telegram. Varje samhälle var så fullständigt isolerat som om tiotusen mil primitiv vildmark hade skilt det från den övriga världen. Man kunde ha sagt att »den yttre världen» hade upphört att existera. Och detta tillstånd fortgick en hel vecka.

I San Francisco visste vi icke ens vad som tilldrog sig på andra sidan om viken i Oakland eller Berkeley. Den verkan detta utövade på ens sinnen hade någonting trolskt och nedtryckande. Det var som om någonting stort i världen låg på bår. Landets puls

hade upphört att slå. Nationen var död. Där hördes intet vagnsbuller på gatorna, inga fabrikspipor blåste, intet surr av elektricitet förnams i luften, inga spårvagnar passerade, inga tidningspojkar skreko — där syntes ingenting annat än enstaka människor som någon gång visade sig likt flyktiga skuggor, betryckta och spöklika i den stora tystnaden.

Under denna tystnadens vecka fick oligarkin sin läxa. Och den lade denna läxa på minnet. Generalstrejken var en varning. Men den skulle icke få upp-repas vidare. Det skulle oligarkin hindra.

Efter veckans slut återvände Tysklands och Förenta staternas telegrafister till sina platser, såsom det hade blivit bestämt på förhand. Genom deras bemedling framlade socialistledarna i bägge länderna sitt ultimatum inför de styrande. Kriget skulle inställas, eller också skulle generalstrejken fortsättas. Det dröjde icke länge förrän samförstånd uppnåddes. Kriget inställdes och de bägge ländernas befolkning återtog sitt arbete.

Det var detta förnyande av freden som framkallade alliansen mellan Tyskland och Förenta staterna. I själva verket var det en allians mellan kejsaren och vår oligarki och den ingicks i avsikt att bekämpa deras gemensamma fiende: det revolutionära proletariatet i bägge länderna. Och det var denna allians som sedermera så trolöst bröts av oligarkin, när de tyska socialisterna reste sig och den tyske krigsherren blev driven från tronen. Det var just detta som oligarkin hade arbetat för — att dess mäktige rival på världsmarknaden skulle tillintetgöras. Vore tyske kejsaren ur vägen, skulle Tyskland icke ha något överskott

att sälja utomlands. Just på grund av den socialistiska statens natur skulle den tyska befolkningen själv konsumera allt vad den producerade. Naturligtvis skulle den med utlandet utbyta vissa saker som den producerade mot sådana som icke producerades inom landet, men detta vore ju någonting helt annat än försäljning av ett oförbrukat överskott.

»Jag vill slå vad om att oligarkin hittar på något sätt att rättfärdiga sig», sade Ernest, när dess förräderi mot tyske kejsaren blev bekant. »Ty oligarkin tror naturligtvis som vanligt att den har handlat rätt.»

Och mycket riktigt, oligarkin försvarade sig offentligt med att dess handlingssätt var dikterat av omsorg för det amerikanska folket, vars intressen den hade tillvaratagit genom att kasta ut en hatad medtävlare från världsmarknaden och satt oss i stånd att avyttra våra överskott på nämnda marknad.

»Det skriande vanvettet i alltsammans är att vi ä' så hjälplösa, att dylika idioter verkligen få sköta våra intressen», sade Ernest. »De ha satt oss i stånd att sälja mera utomlands, vilket betyder att vi bli tvungna att konsumera mindre här hemma.»

XIV.

BÖRJAN TILL SLUTET.

Så tidigt som i januari 1913 såg Ernest redan varåt allting lutade, men han kunde icke förmå de övriga ledarna att upptäcka Järnhälens skugga sådan den tedde sig för honom. De voro alldeles för tillitsfulla. Händelserna fördes med rask fart till kulminationspunkten. En kris hade uppstått i världens affärer. Den amerikanska oligarkin hade praktiskt talat satt sig i besittning av världsmarknaden och tjugtals länder hade kastats ut från denna marknad med sina oförbrukade och osäljbara produktöverskott. För dessa länder återstod ingenting annat än att förändra sin organisation. De kunde omöjligt fortsätta att producera osäljbara överskott. Vad dem beträffar, var kapitalistsystemet ohjälpligt störtat.

Den nya organisationen i dessa länder skedde under form av revolution. Det blev en tid av förvirring och våldsamheter. Överallt störtades institutioner och regeringar. Överallt — med undantag av två eller tre länder — kämpade de forna kapitalisterna hårdt för sina besittningar. Men makten togs ifrån dem av det kämpande proletariatet. Karl Marx's klassiska ord: »Den kapitalistiska egendomens sista timme är slagen, de expropriera bli exproprierade», gingo ändt-

ligen i fullbordan. Och var helst det kapitalistiska herraväldet föll trädde kooperativa samfund i stället.

»Varför bli Förenta staterna efter?» — »Skynda på, ni amerikanska revolutionister!» — »Vad är det för fel med Amerika?» Sådana budskap tillsändes oss från våra framgångsrika kamrater i andra länder. Men vi kunde icke komma någon vart. Oligarkin stod oss i vägen. Den reste sig framför oss som ett kolossalt odjur och hindrade oss från att komma fram.

»Vänta tills vi övertaga ämbetena i vår», svarade vi. »Då ska ni få se.»

Bakom detta låg vår hemlighet. Vi hade vunnit agrarerna för oss och på våren skulle ett dussintal stater vara i deras händer i följd av valen föregående höst. Ett dussintal kooperativa samfund skulle således bli inrättade. Sedan skulle det övriga gå lätt.

»Men hur blir det om agrarerna inte få tillåtelse att övertaga dessa ämbeten?» frågade Ernest. Och hans kamrater kallade honom för en olycksprofet.

Men att agrarerna kunde bli nekade att ta ämbetena i besittning var icke den största fara som sysselsatte Ernests tankar. Vad han förutsåg var de stora fackföreningarnas avfall och uppståendet av kaster.

»Ghent har lärt oligarkerna hur de ska bära sig åt», sade Ernest. »Jag vill slå vad att de ha tagit till rättesnöre hans bok »Vår välvilliga feodalism.»*

*Utgavs 1902 av W. J. Ghent. Det har alltid påståtts att Ghent väckte idén om oligarkin hos de stora kapitalisterna. Denna övertygelse framgår överallt i litteraturen från Allmänna broderskapets första århundrade. Nu för tiden veta vi bättre än så, men vår kännedom om saken förändrar icke det taktum, att Ghent kvarstår i historien som den mest oskyldigt förtalade man i världen.

Aldrig skall jag glömma den kvällen då Ernest efter en ganska het debatt med ett halvt dussin arbetarledare vände sig till mig och häftigt utbrast: »Nu är det avgjort! Järnhälen har vunnit. Slutet är i antågande.»

Denna lilla konferens i vårt hem var helt och hållet privat. Men Ernest — liksom hans kamrater — arbetade för att få bestämda försäkringar från arbetarledarna att de skulle kalla ut de sina som deltagare i nästaorstrejck. Ordföranden i maskinistföreningen, O'Connor, hade varit den förste av de sex tillstådesvarande ledarna som vägrade att avge en sådan försäkran.

»Ni ha ju sett att ni ha blivit grundligt slagna med er gamla taktik i fråga om strejker och bojkott», sade Ernest.

O'Connor och de övriga nickade.

»Och ni ha sett vad en generalstrejk kan uträtta», fortsatte Ernest. »Vi hindrade kriget med Tyskland. Aldrig förut har man sett ett så vackert exempel på arbetarnas solidaritet och styrka. Arbetet kan och skall styra världen. Om ni fortfara att hålla samman med oss, så göra vi slut på kapitalistväldet. Det är ert enda hopp. Och vad mer är, ni vet det. Det finns ingen annan utväg för er. Vad helst ni tar er för med er gamla taktik, så ä' ni dömda till nederlag — om inte på andra grunder, så (ärför att de styrande ha domstolarna i sitt våld.*»

*Som exempel på domstolarnas utslag mot arbetarna kan följande anföras: I kolgruvdistrikten användes ofta barn som arbetare. År 1905 lyckades arbetarna få en lag genomdriven i Pennsylvania som bestämde, att uppgift om barnens ålder och skolgång

»Ni löper i väg för fort för oss», svarade O'Connor. »Och ni känner inte till alla utvägar. Det finns en annan. Vi vet nog vad vi gör. Vi ä' utledsna på strejker. De ha hudflängt oss ordentligt på det sättet. Men jag tror inte att vi någonsin ska behöva strejka igen.»

»Vad ha ni då för utväg?» frågade Ernest hastigt. O'Connor småskrattade och skakade på huvudet. »Så mycket kan jag då säga er att vi ha inte sovit — och inte drömmer vi heller.»

»Jag hoppas väl att det inte är något som man behöver skämmas för eller vara rädd för», sade Ernest utmanande.

»Jag tänker att vi själva känna vår sak bäst», blev svaret.

»Det måste vara en mörkrets gärning det gäller, eftersom den behöver döljas», sade Ernest med tilltagande harm.

skulle avgivas av föräldrarna på ed. Denna lag förklarades stridande mot grundlagen av Luzerne Countydistriktet, och det förklarades, att den stred mot grundlagens tillägg par. 14 (om negrernas frigivelse) därför att den gjorde skillnad på individer av samma klass — nämligen på barn över och under 14 års ålder! Statens högsta domstol bekräftade detta utslag. En specialdomstol i Newyork förklarade 1905 för grundlagsvidrig en lag, som förbjöd kvinnor och minderåriga att arbeta i fabriker efter klockan nio om kvällarna. Förevändningen var att en sådan lag vore »klasslagstiftning». — På denna tid voro bageriarbetarna ohyggligt överansträngda. I staten Newyork genomdrevs en lag, varigenom bageriarbetarnas arbetstid inskränktes till tio timmar pr dag. År 1906 förklarade Förenta staternas högsta domstol denna lag för grundlagsstridig. I utslaget lästes: Det finns ingen förnuftig grund för att ingripa i den personliga friheten eller i rättigheten att ingå fria kontrakt genom att bestämma arbetstiden för en bagare.»

»Vi ha köpt vår erfarenhet med svett och blod, och vi ha själva förtjänt allt som kan komma oss till godo», ljöd svaret. »Man är sig själv närmast.»

»Om ni är rädd att säga mig er utväg, så skall jag säga er den i stället.» Ernests blod var i svallning. »Ni ha gått in på att dela bytet. Ni ha gått i överenskommelse med fienden — det är vad ni ha gjort. Ni ha sålt arbetarnas sak på alla områden. Ni lämna valplatsen som fega stackare.»

»Jag säger ingenting», svarade O'Connor buttert. »Men jag tänker i alla fall, att vi själva vet vad som är bäst för oss — och att vi vet det bättre än ni.»

»Och ni frågar inte ett grand efter vad som är bäst för de övriga arbetarna, dem sparka ni i diket.»

»Jag säger ingenting», upprepade O'Connor, »utom att jag är ordförande för maskinistföreningen och att det är min skyldighet att ta hänsyn till deras intressen som jag representerar. Det är alltsammans.»

Sedan arbetarledarna hade gått började Ernest med nederlagets lugn beskriva för mig vad som skulle komma.

»Socialisterna brukade ha för vana att med glädje sia om den dag, då det organiserade arbetet efter nederlagen på den industriella valplatsen skulle komma in på den politiska», sade han. »Nu har Järnhälen slagit arbetarna på det industriella området och drivit dem över till det politiska. Men i stället för att detta skulle vara glädjande för oss, skall det bli en källa till sorg. Järnhälen har lagt lärdomen på minnet. Vi visade den vad vi förmådde genom generalstrejken. Och nu har den tagit sina mått och steg för att förekomma en ny generalstrejk.»

»Men hur?» frågade jag.

»Helt enkelt genom att gynna och stödja de stora fackföreningarna. Dessa gå då inte med i nästa generalstrejk. Och därför blir det ingen generalstrejk.»

»Men Järnhälen kan inte i alla tider hålla fast vid ett så dyrbart program», invände jag.

»Å, den har inte givit subsidier åt alla dessa föreningar. Det behövs inte. Jag skall säga dig vad som kommer att ske. Lönerna komma att höjas och arbetstiden att förkortas för järnvägsmännens föreningar, för fackföreningarna inom järn- och stålindustrien, för ingenjör- och maskinistföreningarna. Inom dessa fack komma gynnsammare villkor att bli rådande. Medlemmarna i alla dessa föreningar komma att få det som i ett paradys.»

»Men jag kan ändå inte förstå det», invände jag. »Vad skall det då bli av alla de andra föreningarna? Det finns många flera föreningar utanför detta förbund än de som tillhöra det.»

»De andra — ja, de bli utplånade ur tillvaron allesammans. Ty det förhåller sig ju så, ser du, att järnvägsmän, maskinister och ingenjörer, järn- och stålarbetare utföra allt det livsviktiga arbetet i vår maskincivilisation. Sedan Järnhälen har försäkrat sig om deras trohet, kan den trotsa alla de övriga arbetarna. Järn, stål, kol, maskinerier och transportmedel utgör ryggraden i hela den industriella institutionen.»

»Men kol?» frågade jag. »Det finns nära en million arbetare vid kolgruvorna.»

»De höra till grovarbetarna och räknas inte», förklarade Ernest. »Deras avlöning kommer att gå ned, och deras arbetstid blir förlängd. De bli slavar lik-

som vi andra, och de komma att få de mest bestialiska förhållandena av oss alla. De bli tvingade att arbeta, alldeles så som farmarna nu ä' tvungna att arbeta för dem som ha berövat dem deras jord. Och på samma sätt blir det med alla de övriga föreningarna som stå utanför den gynnade sammanslutningen. Vi få nog se dem svikta och splittras, och sedan drivas deras medlemmar i trældom av sina tomma magar och av landets lagar. Vet du, hur det kommer att gå för Farley* och hans strejkbrytare? Det skall jag säga dig. Strejkbrytning som yrke kommer att upphöra. Ty det blir inte flera strejker. I stället för strejker få vi slavuppror. Farley och hans anhang befordras till slavdrivare. Å, det kommer naturligtvis inte att gå under den benämningen. Man kommer att säga att de ha till yrke att strängt se till att landets lag efterlevs — den lag som befäller arbetarna att arbeta. Det kommer endast att förlänga kampen, det där förräderiet vartill den stora sammanslutningen av fackföreningar gör sig skyldig. Himlen allena vet när och var revolutionen skall segra.»

»Men gentemot en så mäktig sammanslutning som oligarkin och de stora fackföreningarna — kan man med skäl föreställa sig att revolutionen någonsin skall segra?» frågade jag. »Skall inte den sammanslutningen bestå för alltid?»

*James Farley, en bekant strejkbrytarmatador från denna tid. En man mera framstående genom sitt mod än genom sin moral och onekligen mycket duglig. Han steg högt under Järnhälens styrelse och blev slutligen uppflyttad till oligarkernas klass. Mördades 1932 av Sarah Jenkins, vars man trettio år förut hade blivit dödad av Farleys anhang.

Han skakade på huvudet. »En av våra allmänna satser är att varje system, som är grundat på klass och kast, bär inom sig fröet till sin egen upplösning. Och när ett system är grundat på klass, hur skall då kastsystemet kunna undgås? Järnhälen skall inte kunna förekomma det, och till slut skall det systemet bereda Järnhälens undergång. Bland oligarkerna råder redan ett kastväsen — men vänta bara tills kastsystemet också blir rådande bland de gynnade föreningarna! Järnhälen kommer nog att begagna all sin makt för att hindra det, men det lyckas inte. De gynnade föreningarna bestå av blomman av Amerikas arbetare. De ä' starka, driftiga män. De ha blivit medlemmar av sina föreningar under stark konkurrens. Varenda skicklig arbetare i Förenta staterna skall gripas av ärelystnaden att få bli medlem av dessa gynnade föreningar. Oligarkin kommer att uppmuntra denna ärelystnad och den därmed följande konkurrensen. På det sättet bli de starka, som eljest kunde ha blivit revolutionister, dragna ifrån oss — och deras styrka kommer oligarkin till gagn. Men å andra sidan komma arbetarkasterna — medlemmarna av de gynnade föreningarna — att försöka göra sina föreningar till ledande korporationer. Och det skall lyckas dem. Medlemskap i arbetarkaster blir ärftligt. Söner efterträda sina fäder, och där blir intet tillflöde av ny styrka från den eviga kraftkällan 'folket'. Detta betyder kraftnedsättning för arbetarkasterna och till slut bli de svagare och svagare. Samtidigt komma de att bli tillfälligt allsmäktiga som institution. De bli som palatsvakten i det forntida Rom, och där uppstår palatsrevolutioner varunder arbetarkasterna

ta regeringstömmarna. Och så blir det motrevolutioner av oligarkerna — och än den ena parten och än den andra kommer till väldet. Under allt detta fortgår det oundvikliga kastförsvagandet, så att 'folket' till slut kommer till sin rätt.»

Denna förutsägelse om en långsam social utveckling uttalade Ernest då han i begynnelsen var nedtryckt i anledning av det stora fackförbundets förräderi. Jag var aldrig enig med honom om detta, och då jag nu nedskriver dessa rader, reser jag mig emot det allvarligare än någonsin, ty i denna stund stå vi, ehuru Ernest är borta, vid randen av en revolt som skall sopa bort allt vad oligarki heter. Jag har emellertid återgivit Ernests förutsägelse, därför att den var hans profetia. Oaktat han trodde på den, arbetade han med jättestyrka emot den, och han har mer än någon annan möjliggjort den revolt, som nu endast väntar på signal för att bryta ut.*

»Men om oligarkin består», sade jag till honom samma kväll, »vad blir det då av de stora överskotten som falla på dess lott för varje år?»

»Dessa överskott måste förbrukas på ett eller annat sätt», sade han, »och man kan lita på att oligarkerna finna utvägar. Det kommer att anläggas storståtliga vägar. Vetenskapen kommer att blomstra och ävenså konsten. Sedan oligarkerna ha fullkomligt underkuvat folket, få de tid att sysselsätta sig med annat.

*Everhards sociala förutseende var märkvärdigt. Så klart som under belysning av förgångna händelser förutsåg han bristerna hos de gynnade föreningarna, arbetarkasternas uppkomst och långsamma undergång samt striden mellan de försvagade oligarkerna och arbetarkasterna om makten över det stora regeringsmaskineriet.

De komma att bli skönhetsdyrkare. Och konstälskare. Under deras ledning komma konstnärerna att arbeta för riklig lön. Resultatet blir att konsten blir storlagen, ty konstnärerna behöva då icke som nu skatta åt medelklassens tarvliga smak. Jag säger dig, att Amerikas konst blir storartad, och underbara städer komma att byggas, som fördunkla de forntida städerna och komma dem att förefalla simpla och smaklösa. Och i dessa städer ska oligarkerna ta sin bostad och tillbedja skönheten.* På detta sätt ska överskottet ständigt förbrukas, medan arbetet gör sitt verk. Och byggandet av dessa stora städer kommer att ge svältlön åt millioner vanliga arbetare, ty överskottets kolossala storlek kommer att kräva en lika kolossal förbrukning, och oligarkerna vilja bygga för tusen års bestånd — ja, för tiotusen år. De ska bygga så som egyptier och babylonier aldrig drömde om att bygga, och när oligarkernas tid är förbi, finnas deras ståtliga vägar och deras underbara städer kvar åt det arbetande broderskapet att trampa och bebo.** Dessa ting komma oligarkerna att utföra därför att de icke kunna annat. Dessa storverk bli den form deras för-

*Man kan icke annat än beundra Everhards siareförmåga. Innan ens tanken på sådana underbara städer som Ardis och Asgard väcktes i oligarkernas hjärnor, såg Everhard dem som i en vision och förutsade nödvändigheten av deras uppförande.

**Sedan den dag, då denna profetia uttalades ha tre århundraden under Järnhälens regemente och fyra århundraden av Allmänt broderskap förflutit, och vi trampa mycket riktigt de vägar och bebo de städer som oligarkerna ha byggt. Visserligen bygga vi nu ännu underbarare städer, men oligarkernas understäder stå kvar, och jag skriver dessa rader i Ardis, den underbaraste av dem alla.

brukande av överskottet skall ta — alldeles som de styrande klasserna i det forntida Egypten förbrukade det överskott de rövade från folket genom att bygga tempel och pyramider. Under oligarkernas styrelse kommer icke en prästklass, utan en konstnärsklass att blomstra. Och arbetarkasterna träda i stället för den borgerliga köpmansklassen. Nedanför dessa är avgrunden, där den stora massan av folket skall födas, svälta och dö och ständigt förnyas. Och till slut — vem vet när det skall ske? — skall massan av folket resa sig ur avgrunden. Både arbetarkaster och oligarker ska försvinna, och då — efter århundradens strävan — skall äntligen folkets dag vara kommen. Jag hade trott att jag skulle få se den dagen — men nu vet jag att jag aldrig skall få se den.»

Han gjorde ett uppehåll, såg på mig och sade sedan:

»Den sociala utvecklingen går förtvivlat långsamt, eller hur, käraste?»

Jag slog mina armar omkring honom, och hans huvud vilade mot mitt bröst. »Sjung mig till sömns», mumlade han. »Jag har haft en syn och jag vill glömma den.»

XV.

DE SISTA DAGARNA.

Det var i slutet av januari 1913 som oligarkins förändrade ställning gent emot de gynnade föreningarna blev allmänt bekant. Tidningarna meddelade underättelser om en dittills oerhörd förhöjning av arbetslöner och förkortning av arbetstider för järnvägsmän, för järn- och stålarbetare, för ingenjörer och maskinister. Men man fick ändå icke veta hela sanningen. Oligarkerna vågade icke tillåta att hela sanningen fick bli bekant. I själva verket hade lönerna höjts mycket högre än vad som uppgavs och privilegierna i förhållande därefter. Allt detta skulle hållas hemligt, men hemligheter sila ut. Medlemmar av de gynnade föreningarna omtalade det rätta förhållandet för sina hustrur, hustrurna kunde icke hålla saken tyst, och snart visste hela arbetarvärlden vad som hade hänt.

Det var endast det logiska resultatet av vad man i det nittonde århundradet hade kallat för »del i fångsten». Under den industriella kampens tid hade man försökt att ge arbetarna andel i vinsten. Det vill säga att kapitalisterna hade försökt lugna arbetarna genom att göra dem finansiellt intresserade av sitt

arbete. Men andelssystemet var både löjligt och omöjligt. Det kunde endast användas vid enstaka tillfällen midt i den industriella kampens system; ty om alla arbetare och allt kapital skulle ha andel i vinsten, så inträdde därigenom alldeles samma tillstånd som när ingen sådan andel gjordes gällande.

Ur den opraktiska idén om andel i vinsten utvecklade sig emellertid den praktiska om »del i fångsten». »Ge oss högre avlöning och låt allmänheten betala!» lydde de starka föreningarnas slagord. Och här och där åstadkom denna själviska uppmaning en grundlig verkan. Då allmänheten fick betala de höjda avlöningarna, drabbade detta den stora massan av organiserade eller svagt organiserade arbetare. Dessa betalade faktiskt den förhöjda avlöningen åt sina starka bröder som voro medlemmar av de monopoliserade föreningarna. Idén fördes endast till sin logiska avslutning av oligarkerna och de gynnade föreningarna.*

Så snart hemligheten med de gynnade föreningarnas

*Alla järnvägsmannaföreningar gingo in i denna sammanslutning med oligarkerna, och det är av intresse att anteckna, att den första bestämda tillämpningen av »del i fångsten» gjordes av en sådan förening i det nittonde århundradet, nämligen av »Lokomotivförarnas broderskap». P. M. Arthur var under tjugo års tid förman för detta förbund. Efter strejken vid Pennsylvania-järnvägen år 1877 kom han fram med den planen att lokomotivförarna skulle ingå enskild överenskommelse med järnvägsstyrelserna, men »göra det ensamma» utan sina kamrater i de andra fackföreningarna. Planen lyckades förträffligt. Den hade lika stor framgång som den var självisk, och från den härleder sig bildandet av ordet »arthurisation», vilket betecknar, att arbetarna på vissa villkor få »dela fångsten». Ordet »arthurisation» har länge satt myror i huvudet på entymologerna, men jag hoppas nu ha klargjort dess ursprung.

avfall kom ut blev det oro och ett missnöjt mummel inom arbetarvärlden. Varpå de gynnade föreningarna trädde ut ur de internationella organisationerna och avbröto alla förbindelser med dem. Så kom det till bråk och våldsamheter. Medlemmarna av de gynnade föreningarna brännmärktes som förrädare, och på värdshus och i offentliga samlingslokaler, på gatorna och i sitt arbete, med ett ord varhelst de visade sig blevo de skymfade av de kamrater som de så förrädiskt hade övergivit.

Många huvudskålar spräcktes och många liv släcktes. Ingen medlem av de gynnade föreningarna kunde vara säker till liv eller lem. De samlades i trupper när de skulle gå till eller ifrån sitt arbete och gingo alltid midt på gatan. På trottoarerna skulle de ha riskerat att få tegel- och rullsten i huvudet på sig från fönster och hustak. Det blev dem tillåtet att bära vapen och myndigheterna hjälpte dem på alla upp-tänkliga vis. Deras förföljare dömdes till långvariga fängelsestraff, varunder de blevo hårdt behandlade, medan ingen annan människa än medlemmarna av de gynnade föreningarna hade tillstånd att bära vapen. Överträdelse av denna lag var ett stort brott och straffades strängt.

De bedragna arbetarna fortforo emellertid att hämnas på förrädarna. Kastskillnad uppstod rent automatiskt. Förrädarnas barn förföljdes av barnen till dem som hade blivit bedragna, tills det blev omöjligt för de förstnämnda att leka ute på gatorna eller ens att gå till skolorna. Förrädarnas hustrur och släktingar skyddes också av de bedragna, och de minuthandlare som sålde varor till dem bojkottades av de andra.

Resultatet av att förrädarna på detta sätt stöttes tillbaka på alla håll var att de och deras familjer slöto sig inom sig själva. Då de omöjligt kunde vara säkra till livet bland det besvikna proletariatet, flyttade de till nya kvarter, där de bodde för sig själva. Därtill uppmuntrades de också av oligarkerna. Tidsenliga, bra och sunda bostäder byggdes åt dem, omgivna av rymliga gårdar och här och där skilda genom parker och lekplatser. Deras barn gingo i skolor som särskilt byggdes för deras räkning, och i dessa skolor inhämtade de både teoretiska och praktiska kunskaper. Avskildheten alstrade oavslutligt ett kastsystem redan från begynnelsen. Medlemmarna av de gynnade föreningarna blevo arbetarnas aristokrati. De skildes från de övriga arbetarna. De hade bättre bostäder, de voro bättre klädda, bättre närda och bättre behandlade. De »delade fångsten».

Under tiden blev den övriga arbetsklassen hårdare behandlad än förut. En hel del små privilegier togs ifrån den och löner och levnadsvillkor voro i stadigt sjunkande. Folkskolan försämrades småningom och skolgången upphörde att vara tvång. Det ökade antalet barn inom den yngre generationen, som varken kunde läsa eller skriva, såg hotande ut.

Förenta staternas erövring av världsmarknaden hade verkat upplösande på den övriga delen av världen. Institutioner och regeringar ramlade eller ombildades överallt. Tyskland, Italien, Frankrike, Australien och Nya Zeeland sysslade med att bilda kooperativa föreningar. Det brittiska väldet höll på att falla i stycken. England hade händerna fulla. I Indien var upproret i full gång. Över hela Asien ljöd ropet:

»Asien åt asiaterna!» Och bakom detta rop stod Japan, ständigt eggande och hjälpande de gula och bruna raserna mot den vita. Och medan Japan drömde om ett kontinentalt välde och försökte realisera denna dröm, undertryckte det sitt eget proletariats revolution. Det var helt enkelt ett kastkrig — kulis mot samurais — och kulisocialisterna avrättades i tiotusental. Fyrtiotusen dödades under gatustrider i Tokio och vid det gagnlösa angreppet mot mikadons palats. Kobe förvandlades till en slaktarbod — nedslaktningen av bomullsspinnarna medelst kulsprutor antecknades i historien som det fruktansvärdaste våldsdåd som någonsin hade övats med dåtida krigsredskap. Vildast av alla var den japanska oligarkin då den reste sig. Japan behärskade orienten och slog under sig hela den asiatiska delen av världsmarknaden med undantag av Indien.

England förmådde kuva sina egna proletärerers revolution och behålla Indien, fastän det var så godt som alldeles utmattat. De stora kolonierna måste det däremot släppa. Så gick det till att socialisterna kunde göra Australien och Nya Zeeland till kooperativa samfund. Och det var av samma orsak som Canada gick förlorat för moderlandet. Men Canada kuvade sin egen socialistiska revolution med Järnhälens hjälp. Vid samma tid hjälpte Järnhälen Mexiko och Kuba att undertrycka uppror. Resultatet var att Järnhälen fick ett fast välde i Nya världen. Den hade sammanfört hela Nordamerika från Panamakanalen till Norra Ishavet till en enda kompakt politisk massa.

Genom att offra sina stora kolonier hade England

endast lyckats behålla Indien. Men detta var blott tillfälligt. Striden med Japan och det övriga Asien om Indien var endast uppskjuten. Det var England beskärt att snart förlora Indien, och bakom denna händelse lurade kampen mellan ett förenat Asien och den övriga världen.

Och medan hela världen sönderslets av konflikter, hade vi det icke heller lugnt och fredligt i Förenta staterna. De stora föreningarnas avfall hade hindrat vårt proletariatuppror, men oro och våld gjorde sig gällande överallt. Förutom arbetaroroligheterna och jordbrukarnas och den återstående medelklassens missnöje hade också en religiös rörelse blossat upp. Ett avlägg av Sjundedagsadventisterna bröt plötsligt fram i dagen och förkunnade världens undergång.

»Tredubbelt fördömda förvirring!» utbrast Ernest.
»Hur skulle vi kunna hoppas på någon solidaritet med alla dessa stridiga ändamål och konflikter?»

Och den religiösa rörelsen antog verkligen häpnadsväckande proportioner. Folket i allt sitt elände och sina misräkningar i fråga om jordiska ting var moget och längtade efter en himmel, där industriella tyranner lika litet kunde komma in som kamelen kunde gå igenom nålsögat. Fanatiska predikanter med vildt stirrande ögon svärmade omkring i landet. Och trots de civilia myndigheternas förbud och all förföljelse för ohörsamhet, underblåstes det religiösa vanvettets flammor på otaliga »stridsmöten».

De sista dagarna voro komna, förklarade de, begynnelsen till världens undergång. De fyra vindarna voro lössläppta. Gud hade förmått nationerna att resa sig till strid. Det var en synernas och miraklernas

tid och visionärer och profetissor voro legio. Hundratusentals människor upphörde att arbeta och flydde uppåt bergen för att där avvakta Guds förestående ankomst och de hundrafyrtiofyrtatusens upptagande till himmelen. Men Gud kom icke, och massor av folk svälte ihjäl uppe i bergen. I sin förtvivlan plundrade de landtgårdarna för att få föda, och den därav följande oron och laglösheten på landsbygden ökade de stackars exproprierade farmarnas lidanden.

Men farmer och förrådshus voro också Järnhälens egendom. Massor av trupper skickades ut och de fanatiska flyktingarna jagades med bajonettspetsarna till sitt arbete i städerna. Där tillställde de oupphörliga uppror. Deras ledare blevo antingen avrättade som upprorsstiftare eller insatta på dårhus. De som avrättades gingo till döden med samma glädje som de forna martyrerna. Det var en tid av fullkomligt vanvett. Oron spreds vida omkring. I träsk och öknar och vildmarker — från Florida till Alaska — dansade de små grupperna av kvarlevande indianer sina spökanser och väntade på sin särskilda Messias.

Och midt under allt detta — med ett lugn och en säkerhet som var överväldigande — fortfor tidsålderns odjur, oligarkin, att resa sin väldiga gestalt. Med järnhand och järnhäl bemästrade den de böljande och brusande millionerna, bragte reda i förvirringen och skapade ur kaos sin egen grundval och struktur.

»Vänta bara tills vi komma till makten», sade agrarerna — Calvin hade sagt så till oss i vårt hem vid Pell street. »Besinna alla de stater vi ha erövrat. Med er socialister till stöd ska vi tvinga dem att sjunga ur en annan ton, när vi ha övertagit ämbetena.»

»De missnöjda och utarmade millionerna ä' våra», sade socialisterna. »Agrarerna ha gått över till oss — farmarna, medelklassen och arbetarna. Kapitalsystemet skall störtas. I nästa månad skicka vi femtio man till kongressen. Två år härefter skall vartenda ämbete vara i våra händer, från presidentens till den lokala hundfångarens.»

Men vid allt detta skakade Ernest på huvudet och sade:

»Hur många gevär ha ni? Vet ni var ni ska få tillräckligt med bly? När det är fråga om sprängämnen, blir kemin viktigare än mekaniken, det kan ni lita på.»

XVI.

SLUTET.

Då Ernest och jag skulle resa till Washington, ville min far icke följa med. Han hade blivit alldeles förtjust i proletärlivet. Han betraktade vår fattiga omgivning som ett stort sociologiskt laboratorium, och han njöt av ett oändligt forskningsbegär. Han umgicks förtroligt med arbetarna och blev intimt bekant i tjugtals hem. Han arbetade också med åtskilligt, och arbetet blev på samma gång en lek och en lärd undersökning. Han njöt av det och kom ständigt hem med en massa anteckningar och proppfullt med nya erfarenheter. Han var vetenskapsman ända ut i fingerspetsarna.

Det var ingen nödvändighet för honom att arbeta alls, därför att Ernest förtjänade tillräckligt för allas vårt uppehälle på sina översättningar. Men min far envisades att vilja fortsätta med sin favoritfantasi, som var tämligen mångsidig att döma efter alla de olika sysselsättningar han ägnade sig åt. Jag skall aldrig glömma en kväll, då han kom hem med sitt gatmånglarlager av skosnören och byxhängslen — och inte heller en gång då jag gick in i en liten kryddbod för att göra något uppköp och där blev betjänad

av honom. Efter detta överraskades jag icke det minsta av att han i en veckas tid tjänstgjorde som upppassare på ett utskänkningsställe tvärs över gatan. Han tjänstgjorde också som nattvakt, han bjöd ut potatis på gatorna, han klistrade på etiketter i en konserverfabrik, han var biträde vid en papperskorgsfabrik och vattenbärare åt stenläggare vid en spårvägsanläggning, och han hade gått in i diskarföreningen nyss innan den upplöstes.

Jag antar att biskopens exempel i fråga om klädedräkt hade inverkat på honom, ty även han klädde sig nu i billiga arbets skjortor och blårandiga byxor med bälte om livet. Men en dräkt hade han kvar från forna tider, och han klädde sig alltid i den till middagen, eller rättare sagt kvällsvarden.

Jag kunde ha varit lycklig var som helst tillsammans med Ernest, och min fars belåtenhet med våra förändrade omständigheter satte kronan på min lycka.

»När jag var gosse, var jag mycket nyfiken», berättade min far. »Jag ville alltid veta varför det var så eller så, och hur det kom sig. Det var därför jag blev fysiker. Och ännu i dag är jag precis lika nyfiken, som jag var i min barndom. Att vara nyfiken är just vad som gör livet värdt att leva.»

Emellanåt vågade han sig norr om Market street till butik- och teaterdistriktet, där han sålde tidningar, sprang ärenden och öppnade vagnsdörrar. Och då han där en dag stängde en vagnsdörr träffade han på mr Wickson. Alldeles förtjust beskrev min far denna tilldragelse för oss samma kväll.

»Wickson betraktade mig mycket skarpt när jag stängde dörren om honom, och jag hörde honom

mumla: 'Nå, men så ta mig tusan är det inte...' Han blev alldeles röd i ansiktet och var så förvirrad att han glömde ge mig drickspengar. Men han måste ha sansat sig snart, ty vagnen hade inte hunnit femtio fot därifrån innan den vände och kom tillbaka. Och Wickson lutade sig ut över vagnsdörren.

'Hör på, herr professor', sade han, 'det här går väl ändå för långt. Vad kan jag göra för er?'

'Jag stängde vagnsdörren efter er', svarade jag, 'och under dessa förhållanden borde ni ha givit mig en slant.'

'Prat!' fnös han. 'Jag menar någonting ordentligt.' Han var allvarsam, såg ut som om hans förbenade samvete hade klämt honom en smula. Och så funderade jag mycket allvarligt en stund. Hans ansikte uttryckte spänd väntan när jag började mitt svar — men ni skulle ha sett honom när jag hade svarat!

'Ni skulle ju kunna ge mig tillbaka mitt hem', sade jag, 'och så mina aktier i Sierrafabrikerna'.»

Min far tystnade.

»Nå, vad sade han då?» frågade jag ivrigt.

»Vad kunde han säga? Han sade ingenting. Men jag tillade: 'Jag hoppas ni känner er lycklig?' Han betraktade mig nyfiket. 'Säg mig — är ni lycklig?' upprepade jag. Då befallde han kusken att köra och for sin väg under förskräckliga svordomar. Och inte gav han mig någon slant, och lika litet fick jag igen mitt hus och mina aktier. Så du hör, mitt kära barn, att din fars gatlöparessysla inte är utan sina törnen.»

Och nu blev det så att min far stannade i vår bostad vid Pell street, medan Ernest och jag begåvo oss till Washington. Med undantag av själva avslutningen

var den gamla tingens ordning förbi, och själva slutet var närmare än jag kunde ana. Tvärt emot vår förväntan restes inga hinder mot att socialisterna intoga sina platser i kongressen. Allt gick lätt och som det skulle, och jag skrattade endast åt Ernest som ansåg detta för ett olycksbådande tecken.

Våra socialistkamrater voro tillitsfulla, hyste optimistiska tankar om sin styrka och om vad de allt skulle uträtta. Några agrarer, som hade kommit in i kongressen, ökade våra stridskrafter, och ett väl utarbetat program över vad som skulle göras förbereddes av de allierade. I allt detta deltog Ernest troget och energiskt, fastän han ej kunde låta bli att utan någon särskild anledning emellanåt upprepa: »När det blir fråga om sprängämnen, så är kemin viktigare än mekaniken, det kan ni lita på.»

Vedervärdigheterna började först för agrarerna i de stater som de hade erövrat. Dessa stater utgjorde ett drassintal, men man nekade agrarerna att tillträda sina platser. De som innehade dem förut vägrade att avgå. Det gick helt enkelt till. De påstodo att det hade förekommit olagligheter vid valen, och det hela insveptes i lagens pedantiska dimmor. Agrarerna stodo maktlösa. Domstolarna voro deras sista tillflykt, men dessa lågo i händerna på deras fiender.

Det var ett farligt ögonblick. Om de bedragna agrarerna tillgrepo våldsamheter, skulle allt vara förlorat. Hur vi socialister buro oss åt för att hålla dem tillbaka? Det fanns dagar och nätter då Ernest icke en minut slöt sina ögon till sömn. Agrarernas förnämsta ledare hade ögonen öppna för den hotande faran, och de bistodo oss unisont. Men allt detta var

till ingen nytta. Oligarkin ville ha våldsamheter, och den skickade ut sina provokatörer. Det var utan gensägelse dessa som framkallade bondeupproret.

Det blossade upp i ett dussin stater. De exproprierade farmarna togo med våld dessa staters styrelse i besittning. Detta var naturligtvis stridande mot grundlagen, och därför skickade Förenta staterna naturligtvis ut sina trupper. Överallt uppeggades folket av provokatörerna. Dessa Järnhälens utskickade uppträdde som handtverkare, som farmare och jordarbetare. I Californiens huvudstad Sacramento hade agrarerna lyckats upprätthålla ordningen. Tusentals hemliga agenter skickades huvudstupa till den fromma staden. I massor, som huvudsakligast utgjordes av dem själva, samlades de, satte eld på fabriker och plundrade boningshus och verkstäder. Och de bearbetade folket tills det hjälpte dem vid plundringen. Stora kvantiteter spritdrycker delades ut bland de fattigaste klasserna för att elda upp deras mod. Och när så allting var redo, uppträdde Förenta staternas soldater på skådeplatsen — dessa soldater som egentligen stodo i Järnhälens sold. Elvatusen män, kvinnor och barn skötos ned på Sacramentos gator eller mördades inne i husen. Nationalstyrelsen tog statens styrelse om hand, och så var allting över för Californien.

Och så som det gick till i Californien, så gick det också till på andra håll. Varenda agrarstat härjades och dränktes i blod. Först påskyndades oordningar av de hemliga agenterna och »de svarta banden», och sedan tillkallades trupper. Uppror och pöbelregemente härskade i jordbruksdistrikten. Dag och natt

förmörkades luften av rök från brinnande landt gårdar, förrådshus, byar och städer. Dynamit anskaffades. Järnvägsbroar och tunnlar sprängdes och tåg fördärvades. De stackars farmarna skötos ned och hängdes i massor. Hårda repressalier övades och många plutokrater och officerare mördades. Blodsåd och hämnd regerade allas sinnen. De reguliära trupperna kämpade mot farmarna lika ursinnigt som de fordom hade kämpat mot indianerna. Och de reguliära trupperna hade orsak att vara ursinniga. Två tusen åttahundra man av dem hade sprängts i luften under en hel serie av dynamitexplosioner i Oregon, varjämte en mängd förrådstransporter på samma sätt hade blivit fördärvade vid åtskilliga tillfällen och på olika platser. Och så slogos trupperna på liv och död, likaså farmarna.

Vad milisen beträffade, hade nu milislagen av 1903 tillämpats, och den ena statens arbetare tvingades vid dödsstraff att skjuta ned sina arbetskamrater i de andra staterna. Milisen arbetade naturligtvis icke fullt tillfredsställande i början. Många milisofficerare mördades och många av milisens soldater ställdes inför krigsrätt och avrättades. Ernests profetia uppfylldes på ett slående sätt i fråga om mr Kowalt och mr Asmunsen. Bägge skulle tillhöra milisen och bägge blevo utskrivna till tjänstgöring vid den straffexpedition som avsändes från Californien mot farmarna i Missouri. Mr Kowalt och mr Asmunsen vägrade att tjänstgöra. Med dem gjordes processen kort. De ställdes inför krigsrätt och skötos ned utan förskning, sedan de hade ställts upp med ryggen vänd mot de skjutande soldaterna.

Många unga män flydde uppåt bergen för att undgå tjänstgöringen vid milisen. Där förklarades de för fredlösa och skulle icke undergå sitt straff förrän lugnare tider hade inträdt. Det blev en upprörande episod. Regeringen lät utfärda en proklamation att alla laglydiga medborgare skulle lämna bergstrakterna inom en tid av tre månader. När den utsatta dagen kom, skickades en million soldater uppåt bergsdistriktet. Där förekom inga förhör, ingen rättslig undersökning. Varhelst en man påträffades sköts han ned på fläcken. Trupperna opererade på given basis att det icke fanns en enda människa förutom de fredlösa i bergstrakterna. Somliga av dessa som innehade starka positioner kämpade tappert, men till slut var varenda desertör från milisen avlivad.

En ännu mera påtaglig läxa som inpräglades i folkets sinnen var den bestraffning som drabbade Kansasmilisen. Det stora myteriet i Kansas ägde rum i början av de militära operationerna mot agrarerna. Sextusen man av milisen gjorde myteri. De hade i flera veckor varit buttra och bråkiga och fingo därför ligga i läger. Men deras öppna myteri påskyndades utan tvivel av provokatörerna.

Natten till den 22 april 1913 bröt myteriet löst. Milisen mördade sina officerare, endast ett fåtal av dessa kom undan. Detta var egentligen mer än vad Järnhälen hade planerat; provokatörerna hade fyllt sitt värv endast alltför väl. Men allting kom Järnhälen till gagn. Den hade beredt sig på myteriets utbrott, och dråpet på de många officerarna rättfärdigade vad som sedan följde. Som genom ett trollslag omringades de missnöjda av fyrtiotusen soldater till-

hörande den reguliära armén. Det hela var en fälla. De upproriska funno att deras kulsprutor voro sönderskruvade och att patronerna från de erövrade ammunitionsförråden icke passade till deras gevär. De hissade den vita flaggan och gåvo sig, men detta ignorerades fullständigt. Ingen enda fick behålla livet. Alla sextusen dödades. Vanliga bomber och granater slungades in på dem från något avstånd, och när de i sin förtvivlan försökte angripa de omgivande trupplinjerna, mejades de ned medelst kulsprutor. Jag talade med ett ögonvittne som förklarade, att ingen av milisen kom kulsprutorna närmare än på hundrafemtio yards avstånd. Marken var täckt av de fallnas kroppar, och till sist gjorde kavalleriet en tur över platsen för att med revolverar, sablar och nedtrampande av hästhovar fullborda värvet.

Samtidigt med agrarernas utrotande kom arbetarupproren vid kolgruvorna. Det var det organiserade arbetets sista försök. Tre fjärdedels million gruvarbetare strejkade. Men de voro för spridda över landet för att kunna dra fördel av sin styrka. De blevo avskilda inom sina egna distrikt och tuktade till undergivenhet. Detta var den första stora slavdriften. Pocock* vann därvidlag sina första sporrar som slav-

*Albert Pocock, en av den tidens strejkbrytarechefer, som höll kolgruvarbetarna i schack så länge han levde. Han efterträddes av sin son Lewis Pocock, och under fem efter varandra följande släktled skötte denna märkliga slavdrivaresläkt kolgruvarbetarna. Den äldste av dem, känd under benämningen Pocock den förste, har blivit beskriven sålunda: »Ett långt och smalt huvud, omgivet av en frans brungrått hår — väldiga käkben och bred haka, — blekt ansikte, glanslösa gråa ögon, metallklingande röst och slappa manér. Han var född av tarvliga föräldrar och började

drivare och förvärvade proletariatets osläckliga hat. Otaliga attentat gjordes mot hans liv, men han tycktes vara skyddad som av en trollmakt. Det var han som gjorde sig skyldig till införandet av det ryska pass-systemet bland gruvarbetarna, jämte förbudet mot att flytta från en trakt i landet till en annan.

Under tiden höllo socialisterna sig uppe. Medan agrarerna förgingos i eld och blod och arbetsorganisationerna upplöstes, höllo socialisterna sig lugna och arbetade på sitt hemliga förbunds fullkomnande. Agrarerna sökte förgäves få oss med i striden. Vi framhöllo med rätta att minsta revolt från vår sida skulle vara detsamma som självmord för hela revolutionen. Järnhälen, som i början hade hyst betänkligheter att handskas med hela proletariatet på en gång, hade funnit arbetet lättare än den hade väntat, och den skulle icke ha begärt bättre än att vi hade företagit en resning. Men vi undgingo faran, fastän massor av provokatörer svärmade ibland oss. På den tiden voro Järnhälens agenter ganska klumpiga i sitt sätt att gå tillväga. De hade mycket att lära, och under tiden rensades de bort av våra »Stridsgrupper». Det var ett svårt och blodigt värv, men vi kämpade för livet och för revolutionen, och vi måste bekämpa våra fiender med deras egna vapen. Vi bedrevo alltid ärligt spel. Ingen av Järnhälens agenter avrättades utan ordentlig undersökning av hans

som uppassare på en krog. Sedermera blev han privatdetektiv hos ett spårvägsbolag och steg småningom till strejkbrytare. Pockock den femte, som var den sista av ätten, sprängdes i luften vid en explosion i ett pumphus under en liten revolt som gruvarbetarna i Indianterritoriet företogo år 2073.

sak. Det är möjligt att vi ha begått misstag, men om så är, har det hänt mycket sällan. De tappreste, de stridbaraste och de mest självuppoftande av våra kamrater gingo in i Stridsgrupperna. Tio år efter deras stiftande gjorde Ernest upp en beräkning på grund av siffror som de olika Stridsgruppernas ledare hade ställt till hans förfogande, och han fann att livslängden för man eller kvinna efter inträdet i dessa grupper i medeltal utgjorde fem år. Kamraterna i Stridsgrupperna voro allesammans heroer, och det märkvärdiga i saken var att de alla hade motvilja för att ta andras liv. De gjorde således våld på sin egen natur, men de dyrkade friheten och ansågo intet offer för stort för att befrämja vår sak.*

*Dessa Stridsgrupper voro något så när modellerade efter stridsgrupperna i den ryska revolutionen, och trots Järnhälens ihärdiga och oavbrutna strävan fortlevde de under de tre århundraden som den existerade. Sammansatta av män och kvinnor med upphöjda mål och utan fruktan för döden utövade Stridsgrupperna ett oerhört inflytande och mildrade de styrandes vilda brutalitet. Men deras arbete var icke inskränkt till den hemliga krigföringen mot oligarkins agenter. Oligarkerna själva voro tvungna att lyssna till Stridsgruppernas lagbud, och när de icke åttlydde dem, hände det ofta att de straffades med döden. Detsamma var förhållandet med oligarkernas underlydande, med arméns officerare och arbetarkasternas ledare.

Sträng rättvisa övades av dessa organiserade hämnare, men det märkligaste var deras lidelsefria och fullt rättsliga procedur. Togs någon tillfånga, underkastades han ett ordentligt förhör och han fick tillfälle att försvara sig. Många måste förhöras medelst ställföreträdare, som till exempel general Lampton. Detta hände år 2138. Han var möjligen den blodtörstigaste och ondskefullaste av alla de legoknektar som tjänade under Järnhälen, och han underrättades av Stridsgrupperna att de hade tagit hans sak under övertvägande, förhört honom angående hans gärningar, funnit

Den uppgift vi hade förelagt oss själva var trefaldig. Först och främst att utrota oligarkins hemliga agenter ur våra led. För det andra att organisera Stridsgrupperna — och dessutom revolutionens allmänna hemliga organisation. För det tredje att skaffa in våra egna hemliga agenter inom varje avdelning av oligarkin — i arbetarkasterna och i synnerhet

honom skyldig och dömt honom till döden. Men innan de gjorde detta hade de givit honom tre varningar att upphöra med sin grymma behandling av proletariatet. Sedan domen hade blivit honom delgiven omgav han sig med otaliga skyddsmedel. År gingo och Stridsgrupperna sökte förgäves verkställa domen. Den ena kamraten efter den andra — män och kvinnor — nisslyckades i sina attentat och avrättades på grymmaste sätt av oligarkin. Det var den Lamptonska affären som förorsakade att korsfästelsen åter blev ett lagligt sätt att avrätta dödsdömda. Men till slut fann den dömda våldsvarkaren också sin bödel — en ung spenslig flicka om sjutton år, som för att kunna fullfölja sitt mål tjänade i två års tid som sömmerska i hans hus. Hon dog i fängelse efter en ohyggligt långvarig tortyr. Men nu står hennes bild i oförgänglig brons rest i Broderskapets Pantheon i understaden Serles.

Vi, som icke genom personlig erfarenhet veta någonting om blodsutgjutelse, få icke döma Stridsgruppernas hjältar för hårdt. De offrade sitt liv för mänskligheten; intet offer föreföll dem för stort och en oundgänglig nödvändighet tvingade dem att utgjuta blod under denna våldsgärningarnas tid. Stridsgrupperna voro det enda törnet i Järnhälens sida, och detta törne kunde den aldrig bli kvitt. Everhard var upphovsmannen till denna märkliga institution, och dess upprätthållande och fortvaro under trehundra år bär vittne om den vishet varmed han hade förstått att organisera den och om den solida grundval han hade lagt att bygga på för kommande generationer. I vissa avseenden måste hans organisation av Stridsgrupperna betraktas som hans förnämsta verk, trots de stora inlägg han gjorde som grundlig kännare av nationalekonomi och sociologi samt hans storartade värv som revolutionens mest framstående ledare.

bland telegrafister, sekreterare och kontorister, i armén, bland provokatörerna och slavdrivarna. Det var ett långsamt och farligt arbete, och ofta lönades våra ansträngningar med kostsamma misslyckanden.

Järnhälen hade segrat i öppet krig, men i den underliga, fruktansvärda och underjordiska kamp som vi nu begynte höllo vi oss uppe. Allt skedde osett, mycket var icke ens anat på förhand. Man kämpade i blindhet mot blinda, och likväl var det ordning, målmedvetenhet och kontroll över allt. Vi genomträngde Järnhälen hela organisation med våra agenter, medan Järnhälen på samma sätt genomträngde vår organisation med sina agenter. Det var en vild och mystisk krigsföring, full av intriger, sammansvärjningar, stämplingar och motstämplingar. Och bakom det hela stod ständigt hotande en våldsam och förfärlig död. Män och kvinnor försvunno, våra närmaste och käraste kamrater. Vi sågo dem den ena dagen. Men dagen efter voro de borta. Vi sågo dem aldrig mer — vi visste att de voro döda.

Det fanns ingen tillit hos någon. Den som smidde ränker tillsammans med oss kunde mycket väl vara en av Järnhälen agenter. Vi undergrävde Järnhälen organisation medelst våra hemliga agenter, och Järnhälen undergrävde oss till gengäld med sina hemliga agenter. På samma sätt gjorde vi. Och trots all brist på tillit och tro, voro vi nödsakade att basera allt vad vi företogo på tillit och tro. Vi blevo ofta bedragna. Människan är svag. Järnhälen kunde bjuda sina anhängare pengar, ett lättjefullt liv, glädje och förströelse som väntade i deras underbara städer. Vi hade ingenting annat att bjuda än tillfredsställelse.

sen att ha troget tjänat ett ädelt mål. Och för övrigt var de trognas lön oupphörliga faror, tortyr och död.

Människan är svag, sade jag — och på grund av denna svaghet voro vi nödsakade att öva den enda vedergällning som stod i vår makt. Och denna vedergällning var döden. Nödvändigheten tvingade oss att straffa våra förrädare. När någon hade visat sig som sådan, skickades genast ända till ett dussin pålitliga hämnare i hans spår. Vi kunde misslyckas i utförandet av våra domar över våra fiender — som till exempel i fråga om Pocockarna — men i ett annat avseende misslyckades vi däremot aldrig, och det var hämnden över våra förrädare. Kamrater fingo tillstånd att uppträda som förrädare för att komma in i understäderna och verkställa våra domar över de verkliga förrädarna. Och vi gjorde oss i själva verket så fruktade att det innebar större fara att förråda oss än att förbli trogen mot oss.

Revolutionssaken blev som en religion för oss. Vi böjde knä vid revolutionens altare, därför att det var frihetens altare. Män och kvinnor offrade sitt liv för »saken», och nyfödda barn invigdes åt den, så som man i forntiden invigde dem åt Gud. Vi älskade mänskligheten.

XVII.

DET BLODRÖDA LIVRÉET.

Med agrarstaternas undergång försvunno agrarerna ur kongressen. De lagfördes för högförräderi och deras platser intogos av Järnhälens kreatur. Socialisterna befunno sig i ömklig minoritet och de visste att deras slut var nära. Kongressen och senaten voro ingenting annat än eländiga farser. Allmänna frågor debatterades allvarligt och behandlades enligt hävdvunna former, men i själva verket gjordes allt detta endast för att ge oligarkins mandater prägeln av konstitutionell procedur.

Ernest var midt i den hetaste striden när slutet kom. Det var under debatten om ett lagförslag rörande hjälp åt de arbetslösa. De svåra tiderna under föregående år hade bragt stora massor av proletariatet under svältgränsen, och den fortgående och vidt spridda oron hade endast givit anledning till att de sjunkit ännu djupare. Millioner människor hungrade, medan oligarkerna och deras medhjälpare fråssade av ett överväldigande överskott.* Vi kallade de olyckliga

*Samma tillstånd rådde i nittonde århundradet under det brittiska väldet i Indien. Milliontals infödda dogo av svält, medan de styrande plundrade dem på frukten av deras arbete och använde

människorna för »avgrundens folk»,* och det var för att lindra deras fruktansvärda lidanden som socialisterna hade framlagt förslag om understöd för arbetslösa. Men detta var icke i Järnhälens smak. Den beredde sig att på sitt eget sätt skaffa arbete åt dessa millioner, men detta sätt överensstämde icke med vårt, och därför hade Järnhälen givit order att vårt förslag skulle röstas ned. Ernest och hans kamrater visste att deras ansträngningar voro förgäves, men de voro trötta av spänningen. De önskade att någonting skulle hända. De kunde icke få en enda sak igenom i kongressen, och det bästa de kunde hoppas var att det skulle bli ett slut på denna lagstiftningsfars, vari de deltog som motvilliga medspelare. De visste icke vad slutet skulle bli, men en sorgligare avslutning än den som kom hade de aldrig kunnat tänka sig.

Den dagen satt jag uppe på åhörarläktaren. Alla visste vi att någonting fruktansvärt var i görningen.

rovett till lysande fester och allehanda upptåg. Vi barn av en mera upplyst tidsålder ha i sanning stora skäl att blygas över våra förfäders handlingar. Den enda tröst vi ha är filosofisk. Vi måste tänka på det kapitalistiska skedet i den sociala utvecklingen som jämnställt med apstadiet. Människan måste ju genomgå åtskilliga stadier under sin utveckling från det lägre organiska livets dy och slem. Och det var oundvikligt att mycket av denna dy och detta slem skulle hänga sig fast och icke så lätt kunna skakas av.

*Avgrundens folk — detta ord har vunnit burskap genom H. G. Wells i slutet av nittonde århundradet. Wells var en sociologisk siare, sund, normal och varmt human. Många fragment av hans arbeten finnas kvar, och två av hans största verk, »Förväntningar» och »Mänskligheten under utveckling» äga vi i deras helhet. Redan före oligarkerna och före Everhard spekulerade Wells över uppbyggandet av understäder, vilka han i sina arbeten talar om under Benämningen »nöjesstäder».

Det låg i luften, och för övrigt bevisades det också genom de led av beväpnade soldater som voro uppställda i korridorerna, medan officerarna hade samlats vid salens ingångar. Oligarkin var beredd att slå till. Ernest talade. Han beskrev de arbetslösas lidanden, som om han vore besjälad av en förmäten tanke att på något sätt kunna röra sina åhörarens hjärtan och samveten. Men de republikanska och demokratiska kongressmedlemmarna hånlogo endast åt honom, och där blev oro och förvirring. Då ändrade Ernest plötsligt ton.

»Jag vet att ingenting av vad jag än kunde säga förmår utöva någon inverkan på er», sade han. »Ni ha inga själar som kunna påverkas. Ni ä' ryggradslösa, osjälvständiga ting. Ni kalla er för republikaner och demokrater. Här finns intet republikanskt parti. Och här finns intet demokratiskt parti. Det finns varken republikaner eller demokrater i detta hus. Ni ä' ingenting annat än spottslickare och eländiga redskap, plutokratins kreatur. Ni orera vidt och bredt i föråldrade fraser om er kärlek till friheten, men ni bära ändå ständigt Järnhälens blodröda livré.»

Här dränktes hans stämma i vilda skrik och rop. »Till ordningen! Till ordningen!» ljöd det från alla håll, och han stod där med föraktfull min tills oväsendet hade någorlunda lagt sig. Då gjorde han en gest som för att omfatta alla de skrikande, vände sig sedan till sina egna partikamrater och sade:

»Hör hur de välfödda kreaturen böla!»

Nu bröt oväsendet ut på nytt. Talmannen slog oupphörligt klubban i bordet för att påbjuda ordning och kastade förväntansfulla blickar på officerarna vid

ingångarna. Där ropades: »Uppror!» och en stor och korpulent representant för Newyork började skrika: »Anarkist!» till Ernest. Och Ernest var icke behaglig att skåda. Varenda fiber hos honom skälvde av stridslust och hans ansikte hade samma uttryck som ett kämpande djurs. Men på samma gång var han sansad och kallblodig.

»Kom ihåg», sade han, och hans stämman gjorde sig hörd över larmet, »att så som ni i dag visa barmhärtighet mot proletariatet, så skall proletariatet en dag visa barmhärtighet mot er!»

Ropen »Uppror!» och »Anarkist!» fördubblades.

»Jag vet att ni inte komma att rösta för vårt förslag», fortsatte Ernest. »Ni ha fått befallning av edra herrar att inte rösta för det — och så kalla ni mig för anarkist. Ni, som ha fördärvat folkets styrelse och skamlöst exponera er blodröda skam på offentliga platser, ni kalla mig för anarkist. Jag tror inte på brinnande svavelsjöar och helveteseldar, men i sådana ögonblick som detta beklagar jag min otro i detta avseende — ja, jag skulle till och med vilja påstå att den förvandlas till tro. Det måste säkert finnas ett helvete, ty i annat fall skulle ni aldrig kunna få ett straff som motsvarar edra brott. Så länge ni finnas till är det ett livsviktigt behov för kosmos att det skall finnas ett brinnande helvete.»

Nu blev det rörelse vid ingångarna. Ernest, talmannen och alla de innevarande vände sig ditåt för att se vad som stod på.

»Varför kallar ni inte in edra soldater, herr talman, och befäller dem att utföra sitt värv?» frågade Ernest. »De skulle nog verkställa edra planer i en fart.»

»Det är andra planer å bane», blev svaret. »Och det är för deras skull som soldaterna ha blivit stationerade här.»

»Planer som tillskrivas oss, förmodar jag», sade Ernest hånfullt. »Mord eller någonting i den vägen.»

Vid ordet »mord» bröt oväsen ut på nytt. Ernest förmådde icke göra sig hörd, men han stod kvar och väntade på slutet. Och då hände det. Från min plats på läktaren såg jag ingenting mer än blixten från explosionen. Dundret skrällde för mina öron, jag såg Ernest vackla och falla i en virvel av rök, och jag såg soldater rusa uppåt alla gångarna. Ernests kamrater hade alla rusat upp från sina platser ursinniga av vrede, i stånd till vilka våldsamheter som helst. Men Ernest reste sig och höll sig uppe ett par ögonblick — han vinkade för att påbjuda tystnad.

»Det är en komplott!» ropade han varnade till sina kamrater. »Gör ingenting, ty eljest ä' ni dödens.»

Så sjönk han plötsligt ned igen, och soldaterna kommo fram till honom. I nästa ögonblick rensades läktarna av soldater och jag såg ingenting mer.

Ehuru han var min man fick jag icke tillstånd att se honom. Så snart jag sade vem jag var blev jag genast arresterad. Och samtidigt arresterades alla socialistiska medlemmar av kongressen som funnos i Washington, däribland även den olycklige Simpson, som låg i tyfoidfieber på ett hotell.

Den rättsliga undersökningen var kort och gick hastigt för sig. Socialisterna voro dömda på förhand. Underbart nog blev Ernest icke avrättad. Detta var ett missgrepp av oligarkin och det stod dem dyrt. Men oligarkin var alltför säker vid denna tidpunkt.

Den var berusad av sina framgångar och kunde aldrig föreställa sig att en handfull heroer skulle ha makt att skaka dess grundvalar. I morgon, när den stora revolten bryter lös och hela världen skall genljuda av millionernas tramp måste oligarkin för sent förstå hur mäktigt den lilla hjälteflocken har växt sig stark.*

Själv revolutionist och noga invigd i revolutionisternas fruktan och hopp såväl som i deras hemliga planer, är jag kanske mer än någon annan i stånd att besvara anklagelsen att de skulle ha gjort sig skyldiga till att åstadkomma explosionen i kongressen. Och jag kan ärligt förklara, utan något slags tvivel eller förbehåll, att socialisterna — så inom som utom kongressen — icke hade sin hand med i saken. Vem som kastade

*Avis Everhård tog för givet att hennes skildring skulle läsas av hennes samtida, och därför underlåter hon att berätta om rättegångens resultat. De anklagade beskyldes för högförräderi. Flera dylika luckor finnas i manuskriptet. Femtiotvå kongressledamöter anklagades och alla förklarades skyldiga. Underligt nog blev ingen av dem dömd till döden. Everhard och elva andra, bland dem Theodore Donnelson och Matthew Kent, dömdes till livstids straffarbete. De övriga fyrtio till straffarbete på 30 till 45 år. Arthur Simpson, som är nämnd i manuskriptet därför att han låg sjuk när explosionen ägde rum, dömdes till 15 år. Traditionen påstår att han dog av svält i ensam cell, och den hårda behandling han undergick påstås ha förorsakats av hans oförsonliga ståndaktighet och hans hänsynslösa hat till alla som tjänade despotismen. Han dog i Cabanas på Kuba, där tre av hans kamrater också funno sig. De femtiotvå socialistiska kongressledamöterna inspärades i militära fort över hela landet. Så fördes Du Bois och Woods till Porto Rico, och Everhard och Merryweather skickades till Alcatraz, en ö i Franciscoviken, som redan länge hade användts till straffanstalt.

bomben, det veta vi icke, men vad vi äro absolut säkra på är att vi icke gjorde det.

Å andra sidan är det tydligt att Järnhälen var den skyldige. Detta kunna vi naturligtvis icke bevisa. Vår slutledning är endast grundad på ett antagande. Men här föreligga åtskilliga fakta som vi känna till. Det hade rapporterats till talmannen genom styrelsens hemliga agenter att de socialistiska medlemmarna av kongressen ämnade tillgripa en terroristisk taktik, och att dagen vore bestämd då deras våldsdåd skulle begynna. Just den utpekade dagen ägde explosionen rum. Och samma dag var truppstyrkan placerad i kapitoliebyggnaden. Då vi icke visste någonting om bomben och en bomb faktiskt exploderade efter att myndigheterna på förhand hade beredt sig på explosionen kan man sluta sig till att Järnhälen visste om det. Vi gå ännu längre, vi anklaga Järnhälen för ogärningen och påstå att Järnhälen hade planerat och utfört den i avsikt att kasta skulden på oss och framkalla vår undergång.

Från talmannen gick en varning ut till alla de kretsar inom församlingen som buro Järnhälens röda livré. De visste att medan Ernest talade skulle en eller annan våldsgärning förekomma. Och man måste göra dem den rättvisan att påpeka att de uppriktigt trodde att dådet skulle utföras av socialisterna. Under förhöret vittnade många — likaledes på god tro — att de hade sett Ernest förbereda sig att kasta bomben, men att den exploderade för tidigt. Naturligtvis hade de icke sett någonting alls i den vägen. I sin förskräckelse och sin feberaktiga upphetsning inbillade de sig att de hade sett det, det var alltsammans.

Som Ernest sade vid förhöret: »Vore det något förnuft i att jag, om jag skulle kasta en bomb, då skulle välja en så ömklig liten stackare som den som nu användes? Det var inte tillräckligt med krut i den. Det blev en hel mängd rök, men den skadade ingen mer än mig. Bomben exploderade alldeles framför mina fötter, men den dödade mig inte. Tro mig, om jag ville kasta bomber, skulle jag nog se till att de gjorde skada. Det skulle komma mer än rök från mina petarder.»

Däremot framhölls det av åklagaremakten att bombens svaghet var ett misstag av socialisterna, alldeles som den förtidiga explosionen, som hade förorsakats av att Ernest förlorade fattningen och tappade den i stället för att kasta den. Till bestyrkande av detta påstående vittnade många av kongressledamöterna att de hade sett Ernest stå där och fubbla och att han slutligen tappade bomben.

Vad oss beträffar, var det ingen enda av oss som visste hur bomben hade kastats. Ernest sade till mig att en bråkdel av en sekund innan bomben exploderade hade han både hört och sett den slå emot sina fötter. Han sade så också inför domstolen, men ingen trodde honom. För övrigt var det hela »hopkokat på förhand», som slangordet lyder. Järnhälen hade föresatt sig att bereda vår undergång, och den mötte intet motstånd.

Det påstås att sanningen alltid kommer i dagen. Men jag betvivlar att detta påstående håller streck. Nitton år ha förflutit sedan den där dagen, och trots våra outtröttliga bemödanden ha vi omöjligt kunnat upptäcka vem som verkligen kastade bomben. Det

är otvivelaktigt att den skyldige var ett av Järnhälens ombud, men han har undgått att bli upptäckt. Vi ha aldrig fått den minsta spaning på vem han var. Och nu, så långt fram i tiden, återstår ingenting annat än att ge hela saken plats bland historiens mystiska tilldragelser.

XVIII.

I SKUGGAN FRÅN SONOMA.

Jag har icke mycket att säga om mig själv under denna period. I sex månader hölls jag i fängelse, ehuru jag icke var anklagad för något brott. Jag hörde till de misstänkta — ett förskräckelsens ord, som alla revolutionister snart skulle lära känna. Men vår egen nybildade hemliga agentkår hade börjat arbeta. Efter min andra månads slut i fängelset bekände sig en av fångvaktarna vara revolutionist och stå i förbindelse med organisationen. Och några veckor senare befanns den nyanställda fängelseläkaren Joseph Parkhurst vara medlem av Stridsgrupperna.

På detta sätt vävde sig vår egen organisation likt en spindelväv in i oligarkernas. Och på det sättet stod jag fortfarande i beröring med allt som hände i den yttre världen. Dessutom stod varenda en av våra fångna ledare i förbindelse med redliga kamrater, som till synes stodo i Järnhälens tjänst och buro dess livré. Fastän Ernest satt i fängelse på tretusen mils avstånd — vid Stilla oceanens kust — stod jag i oavbruten förbindelse med honom, och våra brev fortskaffades regelbundet av och an.

Ledarna, såväl de fängslade som de fria, voro i stånd att diskutera och dirigera kampen. Det skulle ha varit möjligt att inom några månader befria åtskilliga av dem, men då det hade visat sig att fängelset icke utgjorde något hinder för vår verksamhet, beslöts det att ingenting förhastat skulle företagas. Femtiotvå kongressledamöter sutto fängslade och dessutom mer än trehundra till av våra ledare. Det planerades att de skulle befrias samtidigt. Om endast några av dem undkommo, skulle oligarkernas uppmärksamhet väckas, så att de övrigas flykt skulle förhindras. Å andra sidan skulle en samtidig befrielse av dem alla utöva ett kolossalt inflytande på proletariatet. Det skulle vara ett bevis på vår styrka och ingiva förtroende.

Det ordnades så att jag efter min frigivning — när de sex månaderna voro gångna — skulle försvinna och förbereda ett säkert gömställe åt Ernest. Att försvinna var emellertid ingen lätt sak. Så snart jag hade återfått friheten fick jag Järnhälens spioner i hämlarna på mig. Det var nödvändigt att de lockades ur spåret så att jag kunde komma till Californien. Det tillgick på ett nästan löjligt sätt.

Pass-systemet efter rysk modell höll på att införas. Jag vågade icke färdas tvärs över kontinenten i min egen skepelse. Det var nödvändigt att jag skulle försvinna fullständigt, om jag någonsin skulle få återse Ernest, ty om man kunde följa mina spår sedan han hade kommit undan, skulle detta leda till att han blev fängslad på nytt. Jag kunde icke heller förkläda mig som proletär och göra en sådan resa. Återstod således att förkläda mig som medlem av oligarkin.

Ärkeoligarkernas antal var ganska inskränkt, men det fanns myriader av en mindre typ, till exempel sådana som mr Wickson — män, som endast voro värda några millioner, men ändå voro ärkeoligarkernas anhängare. Dessa mindre oligarkers hustrur och döttrar voro legio, och det beslöts att jag skulle uppträda som en av dem. Några år senare skulle detta ha varit omöjligt, emedan pass-systemet då hade utvecklats till en sådan fulländning att varken man, kvinna eller barn i hela landet kunde undgå registrering eller kontroll vid sina färder.

Då tiden var inne lockades spionerna ur mina spår. En timme därefter var Avis Everhard försvunnen. Men vid samma tid steg en viss Felice Van Verdighan, åtföljd av två kammarjungfrur och en knähund jämte knähundens kammarjungfru,* in i salongen i en Pullmanvagn,** och några minuter senare ilade tåget västerut.

De tre kammarjungfrurna som åtföljde mig voro revolutionister. Två tillhörde Stridsgrupperna, och den tredje — Grace Holbrook — inträdde i en dylik grupp följande år, varefter hon sex månader senare avrättades av Järnhälen. Det var hon som passade upp på hunden. De andra två voro Bertha Stole,

*Denna löjliga skildring utgör en präktig illustration till oligarkens hjärtlösa beteende. Medan folket svälte, uppvaktades knähundarna av kammarjungfrur. För Avis Everhard var maskera- den djupt allvarlig. Liv och död och hennes arbete för den stora sakens framgång berodde på om hon lyckades. Därför måste hennes skildring vara sann. En slående bild av tiden.

**Pullmanvagn — den tidens luxuösaste järnvägsvagnar. Benämningen efter dess uppfinnare.

som försvann tolv år därefter, och Anna Roylston, som lever ännu och spelar en allt mer och mer viktig roll i revolutionen.*

Utan några äventyr färdades vi tvärs över Förenta staterna till Californien. När tåget stannade i Oakland vid stationen vid sextonde gatan, stego vi ur, och där försvann nu för alltid Felice Van Verdighan med sina två kammarjungfrur, sin knähund och knähundens kammarjungfru. De tre flickorna fördes därifrån av pålitliga kamrater. Andra kamrater togo hand om mig. Inom en halvtimme sedan jag hade lämnat tåget var jag ombord på en liten fiskarbåt och ute på San Franciscoviken. Vinden mojnade och vi drevo omkring utan mål större delen av natten. Men jag såg ljusen glimma i Alcatraz, där Ernest satt fången, och jag fann tröst i tanken på att jag var honom så nära. I morgongryningen togo fiskarna till årorna och rodde oss till Marinöarna. Där lågo vi gömda hela dagen till följande natt, då vi drivna av tidvattnet och av en frisk vind foro tvärs över San Pablobukten och uppåt Petaluma på två timmar.

Där väntades vi av hästar och av en ny kamrat, och

*Trots oupphörliga och nästan ofattliga vågstycken levde likväl Anna Roylston till den ståtliga åldern av nittioett år. Liksom Pocockerna trotsade Stridsgruppernas attentat, trotsade Anna Roylston Järnhälens bödlar. Det var som om hennes liv hade skyddats av en trollmakt och hon trivdes godt bland faror och mödor. Hon var själv en av Stridsgruppernas skarprättare och känd som »Röda jungfrun» blev hon en av revolutionens inspirerade typer. Då hon var en gammal kvinna om sextionio år, sköt hon ned Halcliffe »den blodige» midt i hans väpnade eskort och kom undan oskadd. Slutligen dog hon helt enkelt av ålderdom i en hemlig tillflykt för revolutionister i Ozarkbergen.

utan dröjsmål begåvo vi oss vidare i den stjärnljusa natten. I norr såg jag topparna av Sonomaberget mot vilket vi styrde vår kosa. Vi hade den gamla staden Sonoma till höger och redo uppåt ett pass som sträckte sig mellan utskjutande delar av berget. Körvägen övergick till skogsstig, skogsstigen till kreatursväg och kreatursvägen förlorade sig inåt betesmarkerna. Vi redo tvärs över Sonomaberget. Det var den säkraste vägen. Ty där fanns ingen som kunde lägga märke till oss.

I daggryningen voro vi uppe på bergets nordliga bryn, och i den gråa ljusningen begåvo vi oss utför de med rödträd beväxta passen, där den avtagande sommarens luft kändes varm och välgörande. Trakten var mig välbekant och kär, och snart var det jag som tog ledningen. Det utsedda gömstället var mitt. Jag hade valt det. Vi beredde oss tillträde över inhägnaden och redo över en betesmark. Sedan färdades vi över en låg ekbeväxt ås och fortsatte nedåt en mindre äng. Så gick det vidare över en högre ås mellan rödgrenade buskar. Solens första strålar nådde oss under uppvägen. En flock vaktlar skrämdes och flög upp mellan buskarna. En stor hare sprang tvärs över vägen framför oss med raska och tysta hopp som ett rådjur. Så kom där en hjort, ett ståligt djur, och solen framkallade guldröda reflexer från hans hals och rygg, då han hastigt försvann över åsens krön.

Vi följde hans spår en stund och redo sedan utför en i sick-sack gående väg som han föraktade, till en grupp rödträd som växte omkring en damm, vars vatten var mörkt av mineral från bergen. Jag kände till varje

tum av vägen. En av mina vänner som var skriftställare hade ägt ranchon som låg i närheten. Men också han hade blivit revolutionist, ehuru detta haft allvarligare följder för honom än för mig, ty han var redan död och borta, och ingen visste när och hur det hade skett. Han var den ende som kände till det hemliga gömstället dit vi nu ämnade oss. Han hade köpt ranchon för det vackra lägets skull och betalat en rundlig summa för den, till de närboende farmarnas stora och ogillande förvåning. Han brukade muntert berätta hur betänksamt de skakade på huvudet åt det pris han hade betalt, varefter de med fundersam uppsyn i tysthet utförde en smula huvudräkning och sedan förklarade: »Se, på det kan ni då aldrig få sex procent!»

Men nu var han död och ranchon hade icke övergått till hans barn. Den tillhörde numera mr Wickson som var ägare till både östra och norra sluttningarna av Sonomaberget från Spreckels domän till Bennett-dalen. Detta område hade mr Wickson gjort till en storståtlig rådjurspark, där djuren strövade omkring i nästan primitiv vildhet över tusentals acres vackra backsluttningar och ängar och dalar. Människorna som hade ägt jorden förut voro fördrivna. Ett statens hem för sinnessjuka hade också blivit raserat för att parken skulle få större område.

Till råga på allt var Wicksons jakthydda belägen på en fjärdedels mils avstånd från mitt gömställe. Detta var ingen fara, utan tvärtom ett skydd. Vi skulle därigenom befinna oss under en av de mindre oligarkernas värn. Det låg i situationens natur att all möjlighet till misstanke var utesluten. Den sista

plats i världen där Järnhälens spioner kunde drömma om att leta efter mig — och efter Ernest sedan han hade kommit dit — var väl Wicksons rådjurspark.

Vi bundo våra hästar bland rödträden vid dammen. Från ett gömställe bakom en ihålig, rutten trädstam tog mina ledsagare fram åtskilliga saker — en säck mjöl, alla möjliga slags konserver i blecklådor, kökskärl, filtvar, en presenning, böcker och skrivmaterial, en stor packe brev, ett tjugufemliters fotogenkärl och sist och viktigast en bunt grova och starka rep. Dessa förnödenheter voro så rikligt tilltagna, att det skulle behövas många turer fram och tillbaka för att forsla dem till min tillflyktsort.

Men denna låg mycket nära. Jag tog repbunten på armen och gick före över en glänta, där vildvin och buskar frodades mellan två skogbeväxta höjder. Gläntan tog plötsligt slut vid den branta stranden av en ström. Det var en liten ström som aldrig torkade ut ens under de hetaste somrar. På bägge sidor reste sig höga skogbeväxta åsar och höjder, som föreföllo ditslungade av någon mäktig titan. De tycktes icke ha någon klippgrund. De reste sig hundratals fot från basen och utgjordes av röd vulkanisk jord, Sonomas berömda vinjord. Genom dessa höjder hade den lilla strömmen skurit sin djupa och branta kanal.

Det var rätt besvärligt att klättra utför branten ned till strömmens brädd, och vi följde den nedåt ungefär hundra fot. Så kommo vi till den stora hålan. På förhand kunde ingen ha en aning om dess tillvaro, och det var icke heller någon håla i ordets vanliga bemärkelse. Man måste krypa igenom tätt samman

vuxna törnbuskar och grensnår, och sedan befann man sig alldeles invid hålans rand och såg ned i den liksom genom en grön skärm. Hålan var ett par hundra fot lång och bred och ungefär hälften så djup. Det såg ut som om den hade uppstått genom någon felkastning, då höjderna slungades omkring, och sedan utvidgats genom självfrätning och det rinnande vattnets utgrävningar under århundradens lopp. Ingenstädes syntes den nakna jorden. Allt var täckt av vegetation — där växte från och med det finaste jungfruhår och de mest guldglänsande ormbunkar till de ståtligaste rödträd och Douglasgranar. Dessa stora träd växte rakt ut från hålans väggar. Somliga lutade framåt i ända till fyrtiofem graders vinkel, men de flesta reste sig rakt i höjden ur de mjuka och nästan lodräta jordväggarna.

Det var en ypperlig tillflyktsord. Ingen kom någonsin dit, icke ens bondpojkar från Glen Ellen. Om hålan varit belägen i en canyon om en eller flera mils längd, skulle den ha varit välbekant för alla i omnejden. Men detta var ingen canyon. Från sin början till slut var strömmen icke mer än femhundra yards lång. Trehundra yards ovanför hålan rann strömmen upp från en källa nedanför en flack äng. Hundra yards nedanför hålan rann den ut på öppen mark och föll ut i floden som flöt fram genom den kuperade och gräsbeväxta jorden.

Min ledsagare fäste repet omkring ett träd, och jag sänktes långsamt ned i hålan. Det dröjde icke länge förrän jag befann mig på dess botten. Och inom en kort stund hade han hämtat alla sakerna från gömstället och hissat ned dem till mig. Sedan halade han

upp repet och gömde det, och innan han avlägsnade sig ropade han ett gladt farväl till mig.

Innan jag går vidare har jag ett par ord att säga om denne kamrat. Hans namn var John Carlson, en anspråkslös revolutionst, en av våra otaliga trogna och pålitliga »män i ledet». Han var i tjänst hos Wickson, hade plats vid hans stall i närheten av jakthydndan. Det var på Wicksons hästar vi hade ridit över Sonomaberget. Det är nu nära tjugu år John Carlson har varit vaktare av mitt gömställe. Och jag är alldeles säker på att icke en tanke på förräderi under hela denna tid har spirat upp i hans hjärna. Att svika sitt förtroendeuppdrag skulle han aldrig ens drömma om. Han var flegmatisk och till den grad trög till sin natur, att man måste undra över att revolutionen kunde ha någon betydelse alls för honom. Men frihetskärleken glödde allvarligt och outplånligt i hans tröga sinne. På sätt och vis var det godt att han icke var livlig och tilltagsen. Han förlorade aldrig sitt trygga väsen. Han kunde lyda order, och han var varken nyfiken eller bråkig. En gång frågade jag honom hur det kom sig att han hade blivit revolutionist.

»När jag var ung var jag soldat», svarade han. »Det var i det gamla landet. Där måste unga män in i armén. Så att jag var i armén. Där var också en annan soldat, ung han också. Hans far var vad ni kallar för agitator, och hans far satt i fängelse för majestätsbrott — han hade sagt sanningar om kejsaren. Och den unge, sonen hans, talade mycket med mig om folket och arbetet och om hur kapitalisterna roffa ifrån folket. Han lärde mig att se allting på ett nytt

sätt, och så blev jag socialist. Hans tal var mycket sant och godt, och jag har aldrig glömt vad han sa'. När jag så kom till Förenta staterna, tog jag rätt på socialisterna. Jag blev medlem av en avdelning — det var på den tiden när S. L. P. fanns. Och se'n när det splittrades, gick jag in i S. P. På den tiden arbetade jag vid ett hyrkuskverk i San Francisco. Det var före jordbävningen. Jag har betalt min avgift nu i tjugutvå år. Jag är medlem i S. P. ännu, och jag betalar ännu min avgift, men nu får allting lov att ske i hemlighet. Jag tänker alltid betala min avgift, och när det kooperativa samfundet kommer, skall jag bli glad.»

Sedan jag blivit ensam, började jag laga till frukost på fotogenköket och ställa i ordning i mitt nya hem. Ofta — tidigt på mornarna eller sedan det hade blivit mörkt om kvällarna — kunde Carlson stjäla sig ner till hålan och arbeta där ett par timmar. I början var den tjärade presenningen mitt tak över huvudet. Sedan sattes där upp ett litet tält. Och ännu längre fram, då vi hade blivit alldeles säkra på att platsen var fullkomligt trygg, uppförde vi ett litet hus därnere. Detta hus var dolt för varje öga som möjligen skulle kunna se ner i hålan från dess rand. Den rika vegetationen utgjorde ett naturligt skydd. Huset var uppfört tätt invid den lodräta väggen och i själva denna vägg urhålkade vi två små rum, inklädda med grovt timmer och vål dränerade och ventilerade. Tro mig, vi hade verkligen många bekvämligheter. När den tyske terroristen Biedenbach var gömd hos oss en tid därefter, konstruerade han en röksugare som satte oss i stånd att tillbringa vinteraftnarna framför sprakande brasor.

Och här måste jag säga några ord om denne ömsinte terrorist som har blivit mera fruktansvärdt missuppfattad än någon annan av våra revolutionskamrater. Biedenbach svek aldrig vår sak. Lika litet blev han avrättad av kamraterna, som det allmänt antogs. Denna tidningsanka kolporterades ut av oligarkins kreatur. Partivännen Biedenbach var helt enkelt distrahit och glömsk. Han blev skjuten av en av våra utposter vid Carmelgrottan, och orsaken var att han i distraktion omöjligt kunde påminna sig de hemliga signalerna. Det hela var ett sorgligt misstag. Och att han hade förrådt den stridsgrupp han tillhörde var en absolut lögn. Ärligare och trofastare än han har aldrig någon arbetat för vår stora sak.*

Den av mig valda tillflykten har nu i nitton års tid varit nästan oavbrutet bebodd, och under hela denna tid har den — med ett enda undantag — aldrig blivit upptäckt av någon obehörig. Och ändå låg den blott en fjärdedels mil från Wicksons jakthydda och en knapp mil från Glen Ellen. Jag kunde ständigt höra tågen komma och gå mornar och aftnar, och jag brukade ställa min klocka efter ångvisslan vid tegelslagerierna.**

*Hur mycket vi än genomsökt alla handlingar från denna tid, ha vi där icke funnit någonting rörande bemälda Biedenbach. Han nämnes ingenstädes utom i det Everhardska manuskriptet.

**Om en vetgirig resenär färdas söderut från Glen Ellen, befinner han sig på en boulevard, som är identisk med den gamla landsvägen för sjuhundra år sedan. En fjärdedels mil från Glen Ellen, sedan man har passerat bron numro två, ser man en hålväg, som skär det kuperade landskapet likt ett ärr och sträcker sig bortåt en grupp av skogbeväxta höjder. Denna hålväg tillhörde under den privata äganderättens tid det område som ägdes av en fransk nybyggare

XIX.

FÖRVANDLINGEN.

»Du måste omskapa dig själv», skrev Ernest till mig. »Du måste upphöra att vara till. Du får lov att bli en annan kvinna — inte allenast i fråga om den dräkt du bär, utan till hela din företeelse. Du får lov att omskapa dig så att inte ens jag skulle känna igen dig, — din röst, ditt sätt, dina åtbörder, din hållning, din gång, allt!»

Och jag lydde hans befallning. Varje dag övade jag mig i timal att för alltid dölja den forna Avis Everhard under huden av en helt annan kvinna som jag kunde kalla för mitt andra jag. Det var endast genom lång och ihärdig övning jag uppnådde ett sådant

i Californien vid namn Chauvet, vilken begav sig dit från sitt fädernesland under den fabelaktiga guldgrävningstiden. De skogsklädda höjderna äro desamma som Avis Everhard beskriver.

Den stora jordbävningen år 2368 skar bort ena sidan på en av dessa höjder och slungade ned den öfver hålan där Everhards hade haft sin tillflykt. Efter manuskriptets upptäckt ha utgrävningar företagits, och såväl huset som de bägge urhålkade runnen och massor av spillror, som vittna om att platsen i långliga tider varit bebodd, ha bragts i dagen. Många värdefulla relikter ha blivit funna, bland vilka, egendomligt nog, även den i berättelsen omnämnda röksugningsapparaten befinner sig. Forskare som intres-

resultat. I fråga om röst och tonfall tränade jag mig nästan oavbrutet, tills den stämman som tillhörde mitt andra jag blev min andra natur. Det hela blev ett automatiskt utförande av en roll, som var mig ålagd av den strängaste nödvändighet. Man måste känna sig så identisk med den att man bedrar sig själv. Det var som att lära ett nytt språk, låt oss säga franskan. I början är fransktalandet en medveten viljeakt. Man tänker på sitt modersmål och översätter det till franskan, eller man läser på franska och översätter det till sitt modersmål innan man kan förstå meningen av det lästa. Men när man sedan blir säker och hemmastadd i det nya språket, blir det så att man både talar, läser och tänker på franska utan att alls behöva anlita sitt modersmål.

Så var det också med våra förvandlingar. Vi måste öva och träna oss tills de antagna rollerna blevo vår andra natur, och tills det skulle behövas en kraftig viljeanstängning för att vi skulle kunna återtaga vårt ursprungliga jag. Naturligtvis gjorde vi en massa sera sig för sådana saker borde läsa den broschyr som Arnold Bentham snart kommer att ge ut.

Färdas man en mil åt nordväst från de trädbeväxta höjderna, kommer man till den plats där Wake Robin Lodge var beläget vid Wild-Waters sammanflöde med Sonomaströmmen. Det må i förbigående anmärkas, att Wild-Water ursprungligen hette Graham Creek och kallades så på de första kartorna över platsen. Men det senare antagna namnet har rotat sig fast. Det var i Wake Robin Lodge som Avis Everhard sedermera uppehöll sig under kortare perioder, då hon under förevändning att vara Järnhälens agent beredde sig tillfälle att ostraffat spela sin rätta roll bland människor och händelser. Den officiella tillåtelsen för henne att bebo Wake Robin Lodge finns ännu kvar, signerad av Wickson, den i manuskriptet nämnde oligarken.

felaktiga experiment i början. Det var en ny konst-
art vi höllo på att skapa, och vi hade många upptäck-
ter att göra. Men verket pågick överallt; det upp-
stod mästare i konsten och man samlade ett helt förråd
av knep och konstgrepp, som meddelades åt lärjungarna
i revolutionens skola.*

Det var vid denna tid som min far försvann. Hans
brev hade förut kommit mig regelbundet tillhanda,
men nu upphörde de. Han syntes icke längre till i
vår bostad vid Pell street. Våra kamrater sökte
honom överallt. Genom våra hemliga spioner iann-
sakades vartenda fängelse i hela landet. Men han var
så totalt försvunnen som om jorden hade öppnat sig
och slukat honom, och intill denna dag har icke den
minsta upptäckt kunnat göras angående hans slut-
liga öde.**

Jag tillbragte sex ensliga månader i tillflykten, men

*Förvandlingsfrågan blev en verklig konst under denna period.
Vid alla sina hemliga tillflykter hade revolutionisterna ordentliga
skådespelareskolor. De föraktade alla sådana yttre hjälpmedel
som peruker, lösskägg, falska ögonbryn och dylikt. Revolutionen
var ett spel om liv och död, och de nämnda yttre hjälpmedlen voro
riskabla. Förvandlingen måste vara genomgående, så grundlig
att den blev ens andra natur. »Röda jungfrun» påstås ha varit
en av de skickligaste i konsten och detta var naturligtvis förnämsta
orsaken till att hennes bana blev så lång och framgångsrik.

**Att människor plötsligt försvunno hörde till en av den tidens
fador och dyker ständigt upp i sång och saga. Det var en ound-
viklig följd av den krigsföring i det fördolda som rasade under dessa
tre århundraden. Fenomenet förekom nästan lika ofta inom oligark-
klassen och arbetarekaster som inom revolutionisternas led. Utan
något förbud och utan den minsta ledtråd försvunno män, kvinnor
och till och med barn och syntes aldrig mer. Deras slutliga öde
förblev insvept i mörker.

jag var icke utan sysselsättning. Vår organisation gick raskt framåt, och det låg ständigt massor av arbete och väntade på att bli gjort. Ernest och de andra fångna ledarna bestämde i sin fångenskap vad som skulle göras, och sedan tillkom det oss andra att utföra deras bestämmelser. Det var organisation av den muntliga propagandan, organisation av vårt spionerisystem med alla dess förgreningar, upprättande av hemliga tryckerier och anläggande av underjordiska järnvägar, som skulle sammanbinda våra otaliga tillflykter, dessutom inrättande av nya tillflykter, där det fattades länkar i den kedja vi hade dragit över hela landet.

Så att jag kan säga att arbetet aldrig tröt. Efter sex månaders förlopp blev det slut på min enslighet, jag fick två kamrater. Det var ett par unga flickor, två modiga själar, som lidelsefullt dyrkade friheten — Lora Peterson, som försvann 1922, och Kate Bierce, som sedan gifte sig med Du Bois* och ännu med längtansfulla ögon spejar efter morgondagens sol som skall lysa över den nya tidens första dag.

De bägge flickorna kommo dit i ett synnerligt upprört tillstånd och med fara och plötslig död för ögonen. Bland manskapet på fiskarbåten, som hade fört dem över San Pabloviken, fanns en spion. Han var ett av Järnhälens verktyg och hade uppträdt så framgångsrikt som revolutionist att han hade trängt ganska djupt in i vår organisations hemligheter. Han var utan tvivel på jakt efter mig, ty vi hade för länge sedan fått veta att mitt försvinnande hade väckt

*Den nuvarande bibliotekarien Du Bois i Ardis är i rakt nedstigande led ättling av detta revolutionära par.

mycket bekymmer bland oligarkins hemliga tjänstendar. Lyckligtvis hade han — efter vad som efteråt visade sig — icke omtalat sina upptäckter för någon. Vad han visste följde honom i döden som en väl bevarad hemlighet. Sedan de bägge flickorna hade gått i land vid Petaluma och stigit till häst, lyckades han att under någon förevändning lämna båten.

Ett stycke uppåt Sonomaberget lät John Carlson de bägge flickorna fortsätta ensamma och ledande hans häst medan han vände tillbaka till fots. Han hade fattat misstankar. Han fick också mycket riktigt tag i spionen, och vad som sedan hände berättade Carlson för oss utan omsvep.

»Jag lät 'en inte komma längre», sade han på sitt okonstlade sätt. »Jag lät 'en inte komma längre.» Han upprepade dessa ord med en dyster glimt i ögonen, och hans stora, valkiga händer öppnade och slöto sig på ett värtaligt sätt. »Han gav inte ett ljud ifrån sig. Och jag gömde honom, och i natt ska' ja; gå dit igen och gräva ner honom — djupt.»

Under denna period förvånade jag mig allt emellanåt över den metamorfos jag genomgått. Stundtals föreföll det mig omöjligt att jag någonsin hade levat ett lugnt och fridfullt liv i en universitetsstad och att jag sedan hade blivit revolutionist, van vid våldsdåd, faror och död. Det ena eller det andra kunde aldrig ha existerat. Det ena måste vara verklighet och det andra en dröm, men vilket var vilket? Var det liv jag nu förde — revolutionistens, som satt gömd i en jordhåla — ingenting annat än en mardröm? Eller var jag verkligen en revolutionist, som möjligen hade drömt att jag under en föregående tillvaro hade

bott i Berkeley och icke känt till några allvarligare sidor av livet än tebjudningar och danstillställningar, debatterande middagssällskap och föreläsningssalar? Men jag förmodar att denna erfarenhet är gemensam för oss alla som ha samlats under det mänskliga broderskapets röda fana.

Jag tänkte ofta på människor från min förra tillvaro, och underligt nog såg jag dem då och då uppträda och försvinna även under mitt nya liv. Så var det till exempel med biskop Morehouse. Vi spanade förgäves efter honom, sedan vår organisation hade nått en mera omfattande utveckling. Han hade blivit flyttad från det ena dårhuset till det andra. Vi följde hans spår från statens vårdanstalt för sinnessjuka i Napa till en annan dylik asyl i Stockton och därifrån till en som var belägen i Santa Claradalen och kallades Agnewstiftelsen. Men där försvann spåret. Det fanns ingen rapport om hans död. Han måste ha rymt därifrån på ett eller annat sätt. Föga drömde jag om de förfärliga omständigheter varunder jag skulle återse honom — då jag såg en flyktig glimt av honom i det vilda blodbadet under Chicagokommunen.

Jackson, som hade förlorat sin arm i Sierrafabriker och var orsaken till min omvändelse till revolutionist, återsåg jag aldrig, men vi hade alla reda på vad han företog sig innan han dog. Han sällade sig aldrig till revolutionisterna. Förbittrad över sitt öde och ruvande över sina oförrätter blev han anarkist — icke filosofisk anarkist, utan ett vilddjur rasande av hat och hämndlystnad. Hans hämnd blev grundlig. Vid midnattstid, medan alla sovo, smög han sig förbi vaktposterna och sprängde Pertonwaithe's palats i

luften. Icke en enda själ kom undan, icke ens vakten. Och medan han i fängelset avvaktade rannsaking och dom, kvävde han sig under sina filter.

Doktor Hammerfield och doktor Ballingford hade helt andra öden. De hade varit trogna sin överhet och i följd därav lönats med högkyrkliga palats, där de leva i frid med världen. Bägge äro bland oligarkens försvarare. Och bägge ha blivit mycket korpu-lenta. »Doktor Hammerfield har lyckats modifiera sin metafysik, så att han kan ge Järnhälen Guds väl-signelse», sade Ernest en gång, »och han har även ägnat sig åt skönhetsdyrkan och reducerat till ett osynligt väsen den gasformiga ryggradsvarelse som Haeckel en gång beskrev. Skillnaden mellan doktor Hammerfield och doktor Ballingford är att den sist-nämnde har gjort oligarkernas gud litet mera gasfor-mig — och litet mindre ryggradsvarelse.»

Peter Donnelly, den ärrige förmannen vid Sierra-fabrikerna, som jag råkade på medan jag sysslade med mina forskningar rörande Jacksons sak, blev en överraskning för oss alla. År 1918 bevistade jag ett möte som hölls av »De röda» i San Francisco. Bland alla våra Stridsgrupper var denna den fruktansvär-daste, den grymmaste och skoningslösaste. Den till-hörde egentligen icke vår organisation. Dess med-lemmar voro ursinniga fanatiker. En dylik anda vå-gade vi icke uppmuntra. Å andra sidan stodo vi i vänskapligt förhållande till dem, fastän de icke hörde till oss. Det var en sak av stor vikt som förde mig dit den kvällen. Jag ensam var omaskerad midt ibland ett tjugtal män. Sedan det ärende, som fört mig dit, var avgjort, ledsagades jag därifrån av en av dem.

I en mörk passage drog min ledsagare eld på en tändsticka och höll den tätt intill sitt ansikte, i det han tog av sig masken. För ett ögonblick stirrade jag in i Peter Donnellys lidelsefulla drag. Och så slocknade stickan.

»Jag ville att ni skulle få veta att det var jag», sade han i mörkret. »Kommer ni ihåg direktör Dallas?»

Jag påminde mig mycket väl direktören med vargansiktet vid Sierrafabrikerna, och jag sade honom det.

»Nå, honom knep jag först», sade Donnelly stolt. »Det var efter den betan jag gick in ibland 'De röda'.»

»Men hur kommer det sig att ni är här?» frågade jag. »Var har ni er hustru och edra barn?»

»Döda», svarade han. »Det är just därför, ser ni, fastän inte som hämnd för deras skull», tillade han hastigt. »De dogo lugnt och stilla — av sjukdom — den ena då och den andra då. Mina händer voro bundna medan de levde. Men nu, sedan de ä' borta, hämnas jag mina ödelagda mannaår. I forna dar var jag förmannen Peter Donnelly. Men i kväll är jag numro 27 bland »De röda» i San Francisco. Kom nu, så skall jag laga att ni kommer ut härifrån.»

Jag hörde mera om honom efteråt. Enligt sin egen uppfattning hade han sagt sanning, då han förklarade att alla voro döda. Men en av hans söner — Timothy — fanns i livet, fastän fadern ansåg honom för död därför att han hade tagit tjänst som värvad soldat hos Järnhälen.* Varje medlem av »De röda» i San Fran-

*Förutom arbetarkasterna uppstod också en annan kast, den militära. En stående här av yrkessoldater skapades, kommenderad av oligarker och känd under namnet legotrupperna. Förutom den hemliga poliskåren i Järnhälens sold fanns det också en dylik kår av värvade soldater som utgjorde en föreningslänk mellan polisen och hären.

cisco förband sig att årligen verkställa tolv avrättningar. Uppfylldes icke denna förpliktelse, straffades den försumlige med döden. En medlem som icke lyckades fylla sitt antal begick självmord. Men avrättningarna verkställdes icke på slump. Denna grupp av vanvettingar hade täta sammankomster och fällde snabba domar över misshagliga medlemmar av oligarkin och deras verktyg. Sedan fördelades de blodiga uppdragen medelst lottdragning.

Det ärende som fört mig till deras sammankomst denna kväll var just en dylik dom. En av våra egna kamrater, som i åratal hade med framgång skött en sekreterarebefattning vid lokalbyrån för Järnhälens hemliga polis, hade drabbats av »De rödas» bann, och hans sak skulle föredragas denna kväll. Han var naturligtvis icke närvarande själv, och hans domare visste naturligtvis ingenting om att han var en av de våra. Mitt ärende var att intyga hans identitet och hans pålitlighet. Det kan synas egendomligt att vi fingo veta någonting alls om denna sak. Men förklaringen är helt enkel. En av våra hemliga agenter var medlem av »De röda». Det var alldeles nödvändigt för oss att hålla ögonen på både vänner och fiender, och denna grupp av vanvettingar var icke så oviktig att den kunde undslippa vår vaksamhet.

Men jag kommer nu tillbaka till Peter Donnelly och hans son. Allt gick väl med Donnelly tills han följande år bland den massa domar, vilkas verkställande föll på hans lott, fann namnet på Timothy Donnelly. Nu kom familjekärleken, som i så hög grad karaktäriserade honom, och krävde sin rätt. För att rädda sin son förrådde han sina kamrater. Delvis

förhindrades han i detta, men ett dussin av »De röda» blevo avrättade och gruppen blev på det sättet så godt som tillintetgjord. Till gengäld gävo de kvarlevande Donnelly det dråpslag han hade förtjänat genom sitt förräderi.

Timothy Donnelly levde icke heller länge. »De röda» hade svurit att ta hans liv. Oligarkin gjorde alla möjliga ansträngningar för att rädda honom. Han förflyttades från den ena trakten av landet till den andra. Tre av »De röda» förlorade livet under fåfänga bemödanden att få tag i honom. Gruppen bestod uteslutande av män. Slutligen måste de begära bistånd av en kvinna — en av de våra, den förut nämnda Anna Royston. Vår inre krets förbjöd henne att åtaga sig värvet, men hon var alltid egensinnig och föraktade all disciplin. Hon var för övrigt både genialisk och älskvärd, men vi kunde aldrig förmå henne att underordna sig på något sätt. Hon tillhör en klass för sig själv och hon kan icke mätas efter samma mått som de andra revolutionisterna.

Oaktat vi vägrade henne tillstånd att befatta sig med denna sak, gjorde hon det ändå. Anna Royston var en bedårande kvinna. Hon behövde endast ge en man en vink för att ha honom vid sina fötter. Hon krossade tjogtals hjärtan bland våra unga kamrater, och tjogtals andra infångade hon i vårt förbund genom sin tjuvningsförmåga. Men hon vägrade ihärdigt att gifta sig. Hon var mycket förtjust i barn, men hon påstod att om hon finge egna, skulle detta dra henne ifrån den stora saken, och det var åt den hon hade ägnat sitt liv.

Det var en lätt sak för Anna Royston att vinna

Timothy Donnellys kärlek. Hon hade inga samvetsförebråelser, ty just vid denna tid inträffade den s. k. »Nashvillemassakern», då de värvade soldaterna med Donnelly i spetsen bokstavligen mördade åttahundra vävare i nämnda stad. Men Anna Royston dödade icke Donnelly. Hon överlämnade honom som fånge i »De rödas» händer. Detta hände förlidet år, och nu har hon fått ett nytt namn. Alla revolutionister kalla henne för »Röda jungfrun».*

Överste Ingram och överste Van Gilbert skulle jag också återse längre fram. Överste Ingram steg högt inom oligarkin och blev minister i Tyskland. Han var grundligt avskydd av proletariatet i bägge länderna. Jag träffade honom i Berlin, där jag i egenskap av ackrediterad internationell spion för Järnhälens räkning mottogs av honom och lämnade ett ansenligt bistånd. I förbigående vill jag konstatera att jag i min dualistiska roll uträttade åtskilliga saker av vikt för revolutionen.

Överste Van Gilbert blev känd som »Den vildsinte». Hans viktigaste arbete var den andel han hade i utarbetandet av den nya strafflagen efter Chicagokommunen. Men redan förut hade han som rannsaktionsdomare blivit dömd till döden på grund av sin djävulska elakhet. Jag var en av dem som av-

*Det var icke förrän efter den andra revoltens kuvande som »De röda» i San Francisco levde upp på nytt. Och sedan höll sig gruppen vid liv under två generationer. Det lyckades emellertid en av Järnhälens agenter att bli medlem av den; han fick reda på alla dess hemligheter och åstadkom »De rödas» totala förintelse. Detta hände år 2002. Medlemmarna avrättades en i sänder med en mellantid av tre veckor, och liken utställdes på arbetarghetton i San Francisco.

kunnade domen. Anna Royston verkställde avrättningen.

Ännu en gestalt från forna tider reser sig för mitt minne, nämligen Jacksons advokat. Minst av allt skulle jag ha föreställt mig att jag någonsin vidare skulle sammanträffa med Joseph Hurd. Det var ett säreget möte. Sent en kväll två år efter Chicagokommunen kommo Ernest och jag till gömstället vid Benton Harbour. Det var beläget i Michigan, tvärs över sjön från Chicago. Vid vår ditkomst hade man nyss slutat rannsakingen med en spion. Han var dömd till döden och leddes just bort när vi kommo. I nästa ögonblick hade den eländige slitit sig lös från dem som ledde honom och kastat sig för mina fötter; han slog sina armar om mina knän och höll sig krampaktigt fast, medan han i den vanvettigaste ångest tiggde om förbarmande. När han lyfte upp sitt av dödsskräck förvridna ansikte mot mig, kände jag igen Jacksons advokat. Bland allt fasansfullt jag sett här i livet har jag aldrig känt mig så upprörd av något som av hans vanvettiga böner att få leva. Han älskade livet ända till vansinne. Det var för ömkligt. Han vägrade att släppa mig, och det var med ansträngning som ett dussin kamrater förmådde slita honom lös. När han äntligen släpades skrikande därifrån, sjönk jag avsvimmad till golvet. Det är mycket lättare att se tappra män dö än att höra en feg stackare tigga om att få leva.*

*Tillflykten vid Benton Harbour var en katakomb, dit ingången var skickligt ledd genom en brunn. Denna tillflykt är väl bevarad, och en vetgirig besökare kan ännu i dag vandra genom dess labyrinter till samlingsalen, där utan tvivel det uppträde ägde rum

XX.

EN FÖRSVUNNEN OLIGARK.

Men medan jag nu har sysslat med hågkomster från mitt forna liv, har jag gått historien i förväg. Den allmänna befrielsen ur fångelserna ägde icke rum förrän ett godt stycke in på år 1915. Vanskligt som företaget var, blev det likväl genomfört utan något felgrepp, och detta synnerligt förtjänstfulla arbete uppmuntrade oss i vårt värv. Från Kuba till Californien befriades under en enda natt ur tjugotals fångelser och fästningar femtioen av våra femtiotvå kongressmän jämte mer än trehundra andra socialistledare. Icke i ett enda fall misslyckades vi. Fångarna blevo icke allenast befriade, utan varenda en av dem uppnådde också den för honom avsedda tillflykten. Den enda av kongressmännen som vi icke kunde befria var Arthur Simpson, men han var redan död — i Cubanas efter svåra plågor.

som Avis Everhard beskriver. Längre bort ser man celler, där fångarna förvarades, och dödsrummet, där avrättningarna skedde. Ännu längre bort har man katakomben, långa slingrande gångar uthuggna i klippväggen, med nischer på ömse sidor, där revolutionisterna ligga rad efter rad, alldeles som deras kamrater lade dem där för långa tider tillbaka.

De aderton månader som följde efter befrielsen voro måhända den lyckligaste tiden av mitt samliv med Ernest. Under denna tid voro vi aldrig åtskilda. När vi sedan återvände ut i världen voro vi mycket ofta skilda. Jag avvaktar icke med större otålighet utbrottet av morgondagens revolt än jag den minnesvärda befrielsenatten väntade på att Ernest skulle komma. Jag hade icke sett honom på länge, och tanken på att möjligen ett felgrepp eller ett misstag i fråga om våra planer kunde göra, att han måste stanna i fängelset på ön, var nära att beröva mig förståndet. Timmarna föreföllo långa som sekler. Jag var alldeles ensam. Biedenbach och tre unga män, som hade uppehållit sig någon tid i tillflykten, voro ute och hade begivit sig över berget väl beväpnade och beredda på vad som än kunde hända. Jag antar, att alla våra tillflykter i hela landet voro övergivna av kamraterna den natten.

Just då skyarna bleknade vid den första matta morgongryningen hörde jag signalen uppifrån och besvarade den. I mörkret höll jag på att omfamna Biedenbach, som kom ned först, men i nästa ögonblick var jag sluten i Ernests armar. Och i denna stund upptäckte jag — så fullständigt genomförd var min förvandling — att det fordrades en rätt ansenlig viljeanstängning hos mig för att jag åter skulle bli den forna Avis Everhard med hennes sätt och väsen, hennes uttryck, hennes röst och tonfall. Och det var endast genom ett kraftigt bemödande som jag förmodade kvarhålla mitt forna jag. Icke ett ögonblick fick jag glömma detta bemödande, så helt dominerades jag av den nya personlighet jag hade tillägnat mig.

Då vi väl befunno oss i den lilla hyddan, såg jag Ernests ansikte belyst av ljussken. Med undantag av den bleka fängelsehyn kunde jag icke se någon förändring hos honom, åtminstone ingen synnerligt stor. Han var nu som alltid min älskare, min make, min hjälte. Men linjerna i hans ansikte hade fått en asketisk förlängning, vilket likväl klädde honom, ty det tycktes ha lagt en viss förfining över det trotsiga övermått av livskraft som förut stämplat hans drag. Han var kanske också en smula allvarligare än förr, men den där humoristiska glimten kunde ännu lysa i hans ögon. Han hade lättnat tjugu skålpund, men var i ypperlig fysisk kondition. Under hela sin fängelsetid hade han regelbundet idkat gymnastik, och hans muskler voro hårda som järn. I själva verket var han i bättre kondition nu än då han sattes i fängelset. Timmar gingo innan hans huvud lades mot kudden och jag fick honom att sova. Jag kunde däremot icke ha en tanke på sömn. Därtill var jag alldeles för lycklig, och jag hade ju icke heller utstått ansträngningen att rymma ur fängelset och sedan fly på hästryggen.

Medan Ernest sov bytte jag om kläder, satte upp mitt hår på annat sätt och tog tillbaka mitt nya automatiska jag. När sedan Biedenbach och de andra kamraterna vaknade, kokade jag med deras hjälp ihop en liten konspiration. Allt var i ordning och vi befunno oss i det rum, som användes till kök och matrum, då Ernest öppnade dörren och kom in. I detsamma tilltalades jag av Biedenbach under namnet Mary, och jag vände mig om och svarade honom. Jag såg på Ernest med nyfiket intresse, vilket ju var helt na-

turligt för var och en ung kamrat som för första gången såg den beryktade revolutionshjälten. Ernest såg också på mig, men han fick en otålig min och såg sig därefter sökande omkring i rummet. I nästa sekund blev jag presenterad för honom som Mary Holmes.

För att fullfölja komedien var en extra tallrik fram-satt, och när vi slogo oss ned omkring bordet, förblev en stol tom. Jag kunde ha jublat högt av glädje, då jag såg hur Ernests missnöje och otålighet växte med varje sekund. Slutligen kunde han ej uthärda längre.

»Var är min hustru?» frågade han hastigt.

»Hon sover ännu», svarade jag.

Det var det kritiska ögonblicket. Men min röst lät så främmande, den väckte ingen förnimmelse att han hade hört den förut. Måltiden fortgick. Jag talade mycket, och jag uttryckte mig entusiastiskt, så som en hjältedyrkare kan göra — det var tydligt att han var min hjälte. Jag lät min entusiasm och min dyrkan stiga till sin höjd, och innan han kunde gissa sig till min avsikt slog jag mina armar omkring hans hals och kysste honom på munnen. Han stötte mig tillbaka och såg sig omkring förvirrad och förargad. Nu brusto de andra fyra i ett skallande skratt och förklaringar avgåvos. I början var Ernest miss-trogen. Han betraktade mig forskande, föreföll till hälften övertygad, men skakade sedan på huvudet och vägrade att tro deras ord. Det var icke förr än jag hade återtagit mitt forna jag och viskat hemligheter i hans öra, vilka ingen mer än han och Avis Everhard hade reda på, som han erkände mig för att vara hans egen trofasta hustru.

Längre fram på dagen tog han mig i famn — men

han såg förlägen ut och påstod att han hade en förnimmelse av polygami.

»Du är min Avis», sade han, »men du är också en annan. Du är två kvinnor, och därför är du mitt harem. I alla händelser kunna vi nu vara fullt säkra. Om det blir för hett för oss här i Förenta staterna en gång, så — ja, så är jag ju kvalificerad att vinna medborgarrätt i Turkiet.*

Mitt liv i tillflykten blev nu mycket lyckligt. Det är visserligen sant att vi arbetade strängt och många timmar i sträck, men vi arbetade tillsammans. Vi ägde varandra under aderton dyrbara månader, och där var icke ensligt, ty där var ett ständigt kommande och gående av ledare och kamrater — dit trängde främmande röster från intrigernas och revolutionens undervärld, vilka förtäljde ännu märkligare historier om krig och strid utefter hela vår linje. Och där rådde också skämt och munterhet. Vi voro icke uteslutande dystra konspiratörer. Vi arbetade strängt och utstodo många lidanden, vi fyllde på nytt luckorna i våra led och fortsatte som förut — och under allt detta arbete, under den ständiga leken med livet och döden funno vi tid att le och att älska. Det fanns artister, vetenskapsmän, studerande, musiker och poeter ibland oss; och i denna underjordiska håla fanns en finare och mera upphöjd kultur än i oligarkernas understäder. Många av våra kamrater arbetade på att pryda och försköna platsen i dessa understäder.**

*Vid denna tid voro turkarna ännu polygamister.

**Detta är ingalunda ett tomt skryt av Avis Everhard. Blomman av den konstnärliga och intellektuella världen slöt sig till revo-

Vi voro icke heller uteslutande hänvisade till tillflykten. Ofta om nätterna redo vi ut över bergen för att få motion, och vi redo på Wicksons hästar. Om han visste, hur många revolutionister hans hästar ha burit på ryggen! Vi hade till och med små picknicker på ensliga ställen som vi kände till. Där tillbragte vi då hela dagar, begåvo oss dit före dagningen och återvände sedan det hade blivit mörkt. Vi kalasade till och med ibland på Wicksons grädde och smör,* och Ernest ryggade icke ens tillbaka för att skjuta Wicksons vaktlar och harar och till och med ett par unga hjortar.

Det var verkligen en ypperlig tillflykt. Jag har förut nämnt att den likväl blev upptäckt en gång, och detta ger mig anledning att förklara unga Wicksons mystiska försvinnande. Nu sedan han är död kan jag fritt berätta alltsammans. Det fanns en vrå på bottnen av den stora hålan dit solskenet trängde ned flera timmar i sträck, ehuru den icke kunde upptäckas uppifrån. Dit hade vi burit många lass grus från flodbädden, så att där var torrt och varmt, en behaglig viloplats. Och där låg jag en eftermiddag och dåsade halvsovande över en bok av Mendenhall**.

lutionisterna. Med undantag av några musiker och sångare jämte några oligarker voro alla skapare av stora verk från den tiden revolutionister.

*Ännu så långt fram i tiden som vid denna period tillverkades smör helt primitivt av komjolk. Laboratoriernas tillredelse av näringsmedel hade ännu icke tagit sin början.

**I all litteratur från denna tid refereras oupphörligt till Mendenhalls dikter. Av sina kamrater kallades han »Flamman». Han var utan tvivel ett stort geni, men utom några fragment, citerade i andras arbeten, har ingenting av hans diktverk fortlevat till våra dagar. Avrättades av Järnhälen år 1928.

Jag kände mig så lugn och säker att till och med hans lågande lyrik ej förmådde röra mig.

Jag väcktes av att en jordklump slog ned för mina fötter. Sedan hörde jag uppifrån ett skrapande ljud. I nästa ögonblick kom en ung man nedglidande utför den sista avsatsen i jordvallen och hamnade tätt framför mig. Det var Philip Wickson. Då visste jag emellertid icke vem han var. Han betraktade mig häpen och uppgav en dämpad vissling av förvåning.

»Nå, men så sannerligen . . .» utbrast han. I nästa sekund tillade han med mössan i hand: »Ber om ursäkt! Jag väntade verkligen inte att finna någon här.»

Jag var icke på långt när så kallblodig som han. I fråga om att veta hur man skall reda sig i förtvivalade situationer var jag ännu en nybörjare. Längre fram, sedan jag hade åtagit mig rollen som internationell spion, skulle jag ha burit mig mindre klumpigt åt, det är jag säker på. Men nu rusade jag upp och uppgav det rop som varnade för fara.

»Varför gjorde ni så?» frågade han och betraktade mig forskande.

Det var tydligt att han icke haft någon misstanke om vår därvaro när han begav sig ner i hålan. Jag insåg detta med en känsla av lättnad.

»I vilken avsikt tror ni jag gjorde det?» genmålde jag. Jag var verkligen mycket enfaldig på den tiden.

»Vet inte», svarade han och skakade på huvudet. »Såvida ni inte har vänner i närheten. I alla händelser måste ni avge någon förklaring. Jag tycker inte om det här. Ni har gjort olovligt intrång. Ni befinner er på min fars område och . . .»

Men i samma ögonblick uppenbarade sig Bieden-

bach bakom honom, hövlig och saktmodig som alltid, och sade med låg röst: »Upp med händerna, unge man!»

Unge Wickson lyfte först upp sina händer, sedan vände han sig om mot Biedenbach, som höll ett repe-tergevär riktat mot honom. Wickson tycktes vara fullkomligt oförfärad.

»Aha!» sade han, »ett näste för revolutionister, kan jag se — ett ordentligt getingbo, efter vad jag kan förstå. Men här kommer ni inte att stanna länge, så mycket kan jag säga er.»

»Det är ju möjligt att ni kommer att stanna här tillräckligt länge för att ta tillbaka de orden», sade Biedenbach lugnt. »Och under tiden måste jag be er vara god och följa mig in.»

»In?» Den unge mannen såg överraskad ut. »Har ni kanske en katakomb här? Jag har hört talas om något sådant.»

»Kom, så får ni se», sade Biedenbach med sin älsk-värdaste ton.

»Men detta är olagligt», protesterade unge Wickson.

»Ja, efter er lag» svarade terroristen betydelsefullt. »Men efter vår handlar jag fullkomligt korrekt, det kan ni lita på. Ni måste sätta er in i att ni nu befinner er i en helt annan värld än den förtryckets och brutalitetens värld, vari ni förut har levat.»

»Det kan visst vara tu tal om den saken», mumlade Wickson.

»Nå, så stanna här och låt oss diskutera frågan.»

Den unge mannen skrattade och följde Biedenbach in i huset. Han fördes in i det inre hålrummet, och en

av de yngre kamraterna hade i uppdrag att bevaka honom, medan vi diskuterade situationen ute i köket.

Biedenbach förklarade med tårar i ögonen att Wickson måste dö, och han såg helt glad ut då vi röstade ned detta hemska förslag. Men å andra sidan kunde vi icke ha en tanke på att låta den unge oligarken bege sig därifrån.

»Jag skall säga er vad vi ska göra», förklarade Ernest.
»Vi behålla honom hos oss och ge honom uppfostran.»

»Då begär jag att få undervisa honom i rättslära», utbrast Biedenbach.

Och vi fattade vårt beslut under skämt och skratt. Vi skulle behålla Philip Wickson som fånge och undervisa honom i vår etik och sociologi. Men nu var det också annat arbete att uträtta. Alla spår efter den unge oligarken måste utplånas. Först och främst de märken han hade efterlämnat, då han klättrade utför den sönderfrätta väggen till hålan. Detta arbete föll på Biedenbachs lott, och hängande i ett rep, som småningom sänktes ned uppifrån, arbetade han behändigt hela den återstående delen av dagen, tills inga märken funnos kvar. Vidare utplånades alla spår som ledde från flodbädden till hålans rand. I skymningen kom John Carlson och begärde att få Wicksons skor.

Den unge mannen var icke hågad att lämna sina skor, och han ville till och med slåss för att få behålla dem, men han avstod därifrån sedan Ernest hade låtit honom göra bekantskap med styrkan i sina hovslagarehänder. Carlson visade oss efteråt en mängd blåsor och skavsår, som han hade fått därför att Wicksons skor voro så små. Men han hade ärligt utfört sitt

värv. Ett godt stycke från hålan, på den plats där Wicksons spår voro utplånade, hade Carlson satt på sig den unge mannens skor och vandrat i väg åt vänster. Han gick miltals, rundt höjder och åsar och genom dälдер, varefter han slutligen lät spåren förirra sig genom att vada i ett vattendrag. Där tog han av sig Wicksons skor, fortsatte ännu ett stycke i vattnet och drog slutligen på sig sina egna skodon. En vecka därefter fick Wickson igen sina skor.

Den natten voro hundarna ute och man sov icke mycket i tillflykten. Dagen därpå hördes de skällande hundarna då och då komma rusande utför passet — och vi hörde dem ta av åt vänster och följa spåren som Carlson hade gjort för deras räkning, varefter deras skall dog bort i de längre bort belägna passen högt uppåt berget. Och hela tiden lågo de våra i tillflykten och väntade med vapen i hand — automatiska revolverar och reffelbössor, för att icke tala om ett dussintal helvetesmaskiner av Biedenbachs tillverkning. Om ett räddningsparti hade vågat sig ner i vårt gömställe, så antar jag att deras överraskning skulle ha blivit kolossal.

Jag har nu berättat det sanna förhållandet med Philip Wicksons försvinnande — han som förut var oligark och sedan blev vår kamrat. Ty vi omvände honom till sist. Hans sinne var sundt och bildbart, och han var etiskt anlagd av naturen. Flera månader efteråt förde vi honom på en av hans fars hästar över Sonomaberget till Petaluma och läto honom gå ombord på en liten fiskarebåt, varefter vi medelst vår underjordiska järnbana smugglade honom till vår tillflykt i Carmel.

Där stannade nu emellertid Philip Wickson i åtta månader, och efter denna tid var han av två skäl motvillig att lämna oss. Det ena skälet var att han hade förälskat sig i Anna Royston; det andra var att han hade blivit en av de våra. Det var icke förrän han hade blivit övertygad om det absolut hopplösa i sin kärlek som han fogade sig efter våra önskingar och återvände till sin far. Till skenet förblev han oligark till sin död, men han var i själva verket en av våra värdefullaste agenter. Många, många gånger har Järnhälen med häpnad sett sina planer och företag misslyckas gentemot oss. Men om den bara visste hur många av dess medlemmar som äro våra agenter, skulle den mycket väl förstå hur det har gått till. Unge Wickson vacklade aldrig i sin trohet mot vår sak. Hans död förorsakades av denna plikttrohet. Då han under den stora stormen 1927 deltog i ett möte mellan våra ledare, ådrog han sig en lunginflammation som ändade hans liv.*

*Philip Wicksons omvändelse var icke ett enastående fall. Många unga oligarker grepos av rättskänsla, eller också tilltalades deras fantasi av revolutionsidéns storslagenhet, så att de ägnade sitt liv åt att befrämja den. På samma sätt spelade många söner av den ryska adeln roller i den tidigare och långvariga revolutionen i detta land.

XXI.

AVGRUNDENS RYTANDE VILDDJUR.

Under hela den långa tid vi uppehöll oss i tillflykten stodo vi i oavbruten förbindelse med vad som tilldrog sig i världen utanför, och vi hade väl reda på styrkan hos den makt vi bekrigade. Av övergångstidens lösliga former bildades mera fasta institutioner, som buro prägeln av en viss varaktighet. Oligarkerna hade lyckats upprätta ett regeringsmaskineri lika invecklat som omfattande, och det trots alla våra ansträngningar att hindra det.

Detta var en överraskning för många av revolutionisterna. De hade icke trott det möjligt. Icke desto mindre gick arbetet i landet sin gilla gång. Människorna arbetade i gruvorna och på fälten, oaktat de icke voro annat än slavar. De viktigaste industrierna voro i blomstrande skick. Medlemmarna av de stora arbetarkasterna voro nöjda och arbetade med liv och lust. För första gången i sitt liv erforo de vad industriell fred vill säga. De oroades icke längre av dåliga tider, av strejker, lockouter och föreningsmärken. De bodde i mera komfortabla hem i vackra stadsdelar som voro uppförda för deras räkning — härliga i jämförelse med fattigkvarteren, där de förut hade varit inhysta.

De hade bättre föda, färre arbetstimmar, mera ledighet och en mängd olika intressen och förströelser. Sina mindre lyckligt lottade bröder och systrar — de icke gynnade arbetarna, de jäktade trälarna — frågade de alls icke efter. En självskhetens tidsålder grydde över mänskligheten. Men detta är likväl icke hela sanningen. Arbetarkasterna voro genomsyrade av våra agenter — män som icke endast fäste sig vid magens krav, utan även hade blicken öppen för frihet och broderskap.

En annan stor institution, som hade fått fast form och arbetade lugnt och jämnt, var legosoldaternas. Denna trupp hade utvecklats ur den gamla reguliära armén och räknade nu en million soldater, för att icke tala om kolonitrupporna. Legosoldaterna utgjorde en ras för sig. De bodde i särskilda städer, hade i vissa avseenden självstyrelse och voro tillförsäkrade många privilegier. De konsumerade en stor del av det besvärliga överskottet. De förlorade all beröring med den övriga delen av folket och även all sympati med det och de utvecklade en egen klassmoral. Och ändå hade vi tusentals agenter bland dem.*

Oligarkerna själva undergingo en märklig och oväntad utveckling, det måste man medge. Som klass disciplinerade de sig. Varje medlem hade sitt arbete att utföra i världen, och detta arbete var han tvungen att sköta. Det fanns icke längre några rika, unga

*Under Järnhälens sista tid spelade legosoldaterna en viktig roll. De utgjorde maktbalansen under striderna mellan arbetarkasterna och oligarkerna, och de kastade sin styrka än åt det ena hållet och än åt det andra, allt efter som intrigerna och sammansvärjningarna artade sig.

lättingar. Deras styrka användes för att ge samlad styrka åt oligarkin. De tjänstgjorde som anförare för trupperna och som ledare inom industrin. De ägnade sig också åt vetenskapliga studier och många av dem blevo skickliga ingenjörer. De gingo in i de talrika styrelsedepartementen, de togo anställningar i våra utländska kolonier och i tiotusental arbetade de som hemliga polismän. De gjorde — om jag får uttrycka mig så — sina första lärospån i fråga om undervisning, konst inom kyrkan, inom vetenskapen och litteraturen. Och på dessa områden skötte de det viktiga värvet att leda nationens tankeprocess i riktning mot oligarkins beständiga fortvaro.

Man hade lärt dem — och sedan lärde de i sin tur andra — att vad de gjorde var fullkomligt rätt. De hade insupit aristokratiska idéer från och med den stund, då de som barn började få några intryck av världen. Den aristokratiska idén var så sammanvävd med deras natur att den hade blivit kött av deras kött och ben av deras ben. De ansågo sig själva som tränare och tämjare av vilda djur. Från djupet under deras fötter hördes ständigt ett dovt underjordiskt upprorsbuller. Våldsam död kunde träffa dem när som helst. Bomber, knivar och kulor betraktade de som betar av det rytande avgrundsdjur, vilket de måste tvinga om mänskligheten skulle fortsätta att existera. De ansågo sig för människosläktets välgörare och hyste den övertygelsen att de hjältemodigt och uppoffrande strävade för det högsta goda.

Som klass trodde de att de ensamman höllo civilisationen vid makt. Det var deras övertygelse att om deras styrka försvagades, skulle det väldiga odjuret

i sitt djupa dräglande gap sluka både dem och allt som var skönt och underbart och gladt och godt. Utan dem skulle anarki bli det härskande tillståndet, och mänskligheten skulle sjunka tillbaka i det primitiva mörker, varur den med så mycken möda blivit dragen. Hemska målningar av anarki framhöllos oupphörligt inför deras barn, tills dessa i sin tur, drivna av denna inympade fruktan, framhöllo samma bilder inför sina avkomlingar. Detta var vilddjuret som man skulle trampa på, och aristokratens förnämsta plikt var att trampa på det. Kort sagt, det var de och endast de som genom sitt oavbrutna arbete och sina uppoffringar stodo emellan den svaga mänskligheten och det allt uppslukande vilddjuret. Och de trodde det, trodde det fast och orubbligt.

Jag kan icke lägga för mycken vikt på denna höga rättfärdighet hos oligarkklassen i dess helhet. Detta har varit Järnhälens styrka, och alltför många av våra kamrater ha varit tröga eller ovilliga att inse detta. Många av dem ha ansett att Järnhälens styrka var dess system av belöning och straff. Det är ett misstag. Himmel och helvete kunna vara mäktiga faktorer när det gäller att framkalla nit hos en religiös fanatiker; men för den stora massan av religiösa äro himmel och helvete bisaker när det gäller att bestämma vad som är rätt eller orätt. Kärlek till det rätta, begär efter det rätta, motvilja för allt som icke är det rätta — kort sagt ett rättfärdigt liv är det viktigaste i religionen. Och så är det också med oligarkin. Fängelsestraff, landsförvisning och degradering, ärebetygelser, palats och understäder — allt detta är bisaker. Den stora drivkraften hos oligarkerna är tron

på att de handla rätt. Man får icke fästa sig vid undantagen, och icke heller vid förtrycket och orättvisan vari Järnhälen har sin rot. Det faller av sig självt. Huvudsaken är att oligarkins styrka i detta nu ligger i dess självbelåtna uppfattning av sin egen rättfärdighet.*

För övrigt har även revolutionens styrka under dessa fruktansvärda tjugu år vilat på ingen annan grund än känslan av egen rättfärdighet. På intet annat sätt kan vår offervillighet och vårt frivilliga martyrskap förklaras. Av denna orsak och ingen annan flammade Rudolph Mendenhalls själ för vår sak, så att han sjöng sin vilda svanesång sista natten han levde. Där låg orsaken till att Hurtbert dog under tortyren och vägrade in i det sista att förråda sina kamrater. Därför nekade sig Anna Roylston välsignelsen att bli mor. Därför har John Carlson varit en trogen och olönad väktare över tillflykten vid Glen Ellen. Likgiltigt om det gäller ung eller gammal, man eller kvinna, hög eller låg, snille eller dumhuvud — man må gå vart man vill bland revolutionskamraterna, så skall man finna att den allmänna drivkraften är ett mäktigt och outrotligt begär efter det rätta.

*Efter kapitalismens lösliga och osammanhängande etik hade oligarkerna kommit med en ny, som var fast och bestämd, skarp och hård som stål — den mest absurda och ovetenskapliga och på samma gång den kraftigaste som någon tyrannisk klass någonsin ägt. Oligarkerna trodde på sin etik, trots att biologi och evolutionslära gävo dem orätt. Och medelst denna sin tro voro de i stånd att i tre århundraden hålla tillbaka den mänskliga utvecklingens mäktiga ström — ett dunkelt och häpnadsväckande skådespel, en gåta för den metafysiska moralisten och en företeelse som har givit materialisten anledning till många tvivel och funderingar.

Men jag har kommit på avvägar från min berättelse. Innan vi lämnade tillflykten hade Ernest och jag fullkomligt klart för oss hur Järnhälens styrka utvecklades. Arbetarkasterna, legosoldaterna och de stora massorna av hemliga agenter och allehanda slags polis hade alla svurit oligarkerna trohetsed. På det hela taget — och likgiltiga som de voro för bristen på frihet — hade de det bättre än förut. Å andra sidan var den stora hjälplösa massan av befolkningen — avgrundens folk — stadd i ett ständigt sjunkande ner i djurisk likgiltighet och belåtenhet med sitt elände. När helst starka proletärer uppträdde med kraft bland den stora massan, blevo de ofelbart dragna därifrån av oligarkerna och försattes i bättre förhållanden därigenom att de gjordes till medlemmar i arbetarkasterna eller till legosoldater. På detta sätt nedtystades det öppet uttalade missnöjet och proletariatet blev berövat sina naturliga ledare.

Det tillstånd vari avgrundens folk levde var ömkansvärdt. Deras barn fingo icke längre någon skolundervisning. De levde som djur i stora smutsiga arbetarsamhällen och frättes bort i nöd och förnedring. All deras forna frihet var dem berövad. De voro ingenting annat än arbetsträlar. Man nekade dem att själva få välja arbete. Likaså var det dem förnekat att flytta från en ort till en annan, och de hade icke rättighet att bära eller äga vapen. De voro icke jordträlar som farmarna. De voro maskinslavar och arbetsträlar. När man hade särskilt behov av dem på någon plats — där man till exempel anlade stora landsvägar eller luftbanor, där man byggde kanaler, tunnlar, underjordiska

vägar och fästningsverk — anställdes stora utskrivningar från arbetarsamhällena och tiotusentals slavar transporterades med eller mot sin vilja till arbetsplatserna. Våldiga massor träla för närvarande med att bygga på Ardis, inhysta i eländiga baracker, där familjeliv icke kan existera och anständighet ersättes av slö djuriskhet. I dessa arbetarsamhällen finns verkligen det avgrundens vilddjur, för vilket oligarkerna hysa så stor fruktan — men det är deras egen skapelse. De vilja varken låta apans eller tigerns egenskaper utplånas hos avgrundens folk.

Och just nu har det tillkännagivits att nya utskrivningar ägt rum i och för byggandet av den projekterade understaden Asgard, som är ämnad att vida överträffa Ardis, när den sistnämnda blir fullbordad.* Vi revolutionister skola fortsätta detta stora arbete, men då skall det icke utföras av eländiga slavar. Murarna och tornen och pelarna i den vackra staden skola resas under sång, och dess underbara skönhet skall icke skapas under suckar och jämmer, utan under musik och skratt.

Ernest var vildt otålig att få komma ut i världen och arbeta; ty den olyckliga första revolten, som misslyckades i och med Chicagokommunen, var nu stadd i rask mognad. Men han tuktade sig till tålmod, och under sitt lidandes dagar, då Hadly, som i och för detta ändamål hade tillkallats från Illinois, förvand-

*Ardis fullbordades år 1942, men Asgard blev icke färdigt förrän 1984. Det blev en byggnadstid av femtiotvå år, varunder en ständig arbetsstyrka av en halv million trälar användes. Tidtals svälde antalet ut till mer än en million, oberäknat hundratusental tillhörande arbetarkaster och konstnärsvärlden.

lade honom till en annan människa*, välvde han i sitt sinne stora planer att organisera det lärda proletariatet och bibehålla åtminstone någon kvarleva av uppfostran bland avgrundens folk — allt detta naturligtvis under förutsättning att den första revolten skulle misslyckas.

Det var icke förrän i januari 1917 som vi lämnade tillflykten. Allt var ordnat på förhand. Vi intogo genast våra platser som agenter i Järnhälens tjänst. Jag gick och gällde för att vara Ernests syster. Oli-garker och kamrater inom fiendens parti, som hade stort inflytande, hade skaffat oss anställning, vi voro försedda med alla nödiga dokument, och man ansåg sig vara på det klara med vårt förflutna. Med fiendens hjälp var det ingalunda svårt att åstadkomma, ty i denna skuggvärld av hemlig polistjänst var identiteten någonting töckenartat. Agenterna kommo och gingo som spöken, de åtlydde befallningar, fyllde sina plikter, följde angivna spår och avläto rapporter till ämbetsmän som de aldrig fingo se, eller samarbetade med andra agenter, som de aldrig hade sett förut och aldrig skulle återse.

*Bland revolutionisterna funnos många kirurger och de uppnådde stor skicklighet i vivisektionen. Avis Everhards uttryck var ingalunda överdrivet, de kunde verkligen förvandla en människa till oigenkännlighet. Borttagandet av ärr och kroppsliga skavanker var för dem en lätt sak. De förändrade ansiktsdragen med så mikroskopisk noggrannhet att icke ett enda spår syntes efter vad som försiggått. Med näsan sysslade de särskilt gärna. Att göra fåror i huden eller borttaga sådana och omflytta hårväxten var bland deras vanligaste konstgrepp. De förvandlingar i uttryck som de åstadkommo föreföllo som ett trolleri. Ögon och ögonbryn, läppar, mun och öron förändrades i grund. Genom skickliga ope-

XXII.

CHICAGOKOMMUNEN.

Som Järnhälens provokatörer voro vi icke allenast i tillfälle att resa mycket — själva arbetet förde oss dessutom i oupphörlig beröring med proletariatet och med våra kamrater revolutionisterna. På detta sätt befunno vi oss samtidigt i bägge de olika lägren, skenbart i Järnhälens tjänst och i hemlighet av alla krafter arbetande för den stora saken. Många av oss hade lyckats få anställning vid olika avdelningar av oligarkins hemliga polisväsen, och trots alla de rensningar och ombildningar som den hemliga polisen undergått, har man aldrig lyckats bli av med oss alla.

Ernest hade i det stora hela planerat den första revolten, och det var bestämt att den skulle äga rum någon gång tidigt på våren 1918. Hösten 1917 voro vi icke färdiga; mycket återstod att göra, och om revo-

rationer i tungan, i halsen, på struphuvudet och i näshålorna kunde en människas röst och sätt att tala helt och hållet förändras. Förtvivilade tider skapa förtvivilade utvägar, och revolutionens kirurger voro sin uppgift vuxna. Bland annat kunde de öka en människas längd med fyra eller fem tum och minska den med en eller två. I vår tid är detta en förlorad konst. Vi ha ingen användning för den.

lutionen skulle komma för tidigt, var den naturligtvis dömd att misslyckas. Planen var ju mycket invecklad, och ett förtidigt utbrott måste nödvändigt fördärva alltsammans. Detta hade Järnhälen förutsett och rättade sina planer därefter.

Vi hade bestämt att det första slaget skulle riktas mot oligarkins nervsystem. Oligarkerna hade tagit lärdom av generalstrejken och försäkrat sig mot ett möjligt svek av telegrafisterna genom att inrätta trådlösa stationer, som stodo under legosoldaternas kontroll. Däremot hade vi till gengäld tagit våra mått och steg. När signalen gavs från våra tillflykter över hela landet, från små och stora städer och baracker, skulle därtill utvalda kamrater spränga de trådlösa stationerna i luften. Genom detta första anfall skulle Järnhälen således bli slagen till jorden och faktiskt ligga lemlästad.

Samtidigt skulle andra kamrater spränga broar och tunnlar och bringa oreda i hela järnvägsnätet. Vidare skulle andra grupper av kamrater då signalen ljöd bemäktiga sig legosoldaternas officerare och polisen jämte alla mera framstående oligarker och dem som innehade exekutiv makt. Därigenom skulle fiendens ledande män försvinna från skådeplatsen för de lokala strider, som säkert skulle komma att utkämpas överallt i landet.

Många saker skulle försiggå samtidigt så snart signalen gavs. De kanadensiska och mexikanska patrioterna voro betydligt starkare än Järnhälen kunde tänka sig, och de skulle på sina håll upprepa vår taktik. En del kamrater — idel kvinnor, ty männen voro upptagna av annat — skulle ombesörja spridandet av proklamationerna från våra hemliga tryckerier. De

bland oss som innehade förtroendeposter i Järnhälens tjänst skulle genast åstadkomma förvirring och upplösning var och en på sitt håll. Bland legosoldaterna hade vi tusentals av de våra. Deras åligganden var att spränga förråd och magasin i luften och fördärva den ömtåliga mekanismen på alla krigsredskap. I soldaternas och arbetarkasternas kvarter skulle samma program utföras.

Med ett ord, ett kolossalt, förlamande slag skulle plötsligt träffa oligarkin. Och innan den hann hämta sig igen, skulle dess sista stund vara slagen. Det kunde betyda förskräckliga tilldragelser och väldig manspillan, men ingen revolutionist tvekar inför sådant. Vår plans framgång berodde också i ganska vidsträckt mån på avgrundens folk, oorganiserat som det var. De skulle hetsas till angrepp mot sina överherrars palats och städer. Ingen hänsyn för liv eller egendom! Vilddjuret kunde gärna få ryta, och polisen och legosoldaterna kunde få bruka sina vapen. Vilddjuret skulle ryta i alla fall, och de andra skulle i alla fall bruka sina vapen. Det skulle endast betyda att olika slags faror tillintetgjorde varandra i stället för att vända sig mot oss. Och under tiden skulle vi ostört få sköta vårt arbete och ta hand om hela samhällsmaskineriet.

Sådan var vår plan, vars minsta detalj hade blivit utarbetad i hemlighet, och allt efter som den utsatta tiden närmade sig, meddelades den åt flera och flera kamrater. Denna utsträckning av sammansvärjningen var den farliga punkten. Men den farliga punkten blev aldrig uppnådd. Genom sitt spionerisystem hade Järnhälen fått nys om revolten och be-

redde sig att ge oss en ny blodig läxa. Chicago valdes till instruktionsplats — och läxan inpräglades hos oss med eftertryck.

Chicago* var den mognaste av alla städer — Chicago som i forna tider hade varit en slaktarstad och nu på nytt skulle göra skäl för denna benämning. Den revolutionära andan var mäktig i Chicago. Alltför många hetsiga strejker hade kuvats där under kapitalismens dagar för att arbetarna skulle kunna glömma och förlåta. Till och med stadens arbetarkaster sjödo av revolutionslust. För många huvudskålar hade krossats under forna strejker. Oaktat de förändrade gynnsamma förhållandena levde hatet till herreklassen kvar. Och detta sinnelag hade smittat legosoldaterna, av vilka tre regementen voro färdiga att obeetingat övergå till oss.

Chicago hade alltid varit ett oväderscentrum i fråga om konflikter mellan kapital och arbete — en stad där gatustrider och våldsdåd voro vanliga — en stad med en klassmedveten kapitalistorganisation och en klassmedveten arbetarorganisation, och där i forna dagar till och med skollärarna bildade arbetarför-

*Chicago var det nittonde århundradets industriella Inferno. Man har en säregen anekdot om John Burns, en framstående engelsk arbetarledare och under någon tid medlem av engelska kabinettet. Då han en gång var på besök i Förenta staterna, tillfrågades han i Chicago av en tidningsreporter, vad han tyckte om denna stad. »Jag anser att Chicago är ett helvetet i fickformat», svarade han. Någon tid efteråt, då han skulle gå ombord på en ångare för att återvända till England, tilltalades han av en annan reporter, som ville veta om han icke hade ändrat tanke om Chicago. »Jo, det har jag», blev svaret. »Numera anser jag att helvetet måste vara fickformat av Chicago.»

eningar och slöto sig till tegelbärarna och murarna i Amerikanska arbetarförbundet. Och Chicago blev ett oväderscentrum också vid den förtidiga första revolutionen.

Oroligheternas utbrott påskyndades av Järnhälen. Detta utfördes med mycken slughet. Hela befolkningen, de gynnade arbetarkasterna inbegripna, utsattes för den gemenaste behandling. Löften och överenskommelser brötos och det strängaste straff drabbade den som begick minsta förseelse. Avgrundens folk väcktes med våld ur sin apati. Järnhälen hade för avsikt att narra vilddjuret att ryta. Och samtidigt med allt detta visade sig Järnhälen ofattligt likgiltig i fråga om försiktighetsmått i Chicago. Disciplinen fick slakna bland de kvarvarande soldaterna, och många regementen hade skickats därifrån till olika delar av landet.

Det tog icke synnerligt lång tid att utföra detta program, endast några veckor. Vi revolutionister hörde visserligen obestämda rykten om tillståndet därborta, men ingenting tillräckligt bestämt för att vi skulle kunna förstå. Vi föreställde oss att det var fråga om en spontan upprorslust, som vi måste omsorgsfullt dämpa, och vi hade icke en tanke på att den var fabricerad genom hemliga konster. Detta hade skett så hemlighetsfullt från Järnhälens innersta krets, att vi icke hade den ringaste aning om det. Våra motspelare hade gjort ett duktigt och skickligt arbete.

Jag var i Newyork då jag fick order att ofördröjligen bege mig till Chicago. Den som gav mig ordern var en av oligarkerna, det hörde jag av hans tal, fastän jag varken visste hans namn eller kunde se hans ansikte.

De instruktioner han gav mig voro för klara för att jag skulle kunna misstaga mig. Jag läste tydligt mellan raderna att vår plan var upptäckt och att den hade blivit undergrävd. Explosionen var färdig och väntade endast på den tändande gnistan, och otaliga agenter för Järnhälen skickades dit eller voro redan där för att ombesörja antändningen. Jag smickrade mig med att jag behöll fattningen inför oligarkens skarpa ögon, men mitt hjärta slog våldsamt. Jag skulle nästan ha kunnat skrika och rusa på honom för att strypa honom med mina obeväpnade händer, innan han hade avslutat sina kallblodiga instruktioner.

Då jag väl hade blivit befriad från hans närvaro, beräknade jag hur lång tid jag hade på mig. Det visade sig att om jag hade tur, skulle jag möjligen hinna sätta mig i förbindelse med någon av ledarna innan jag måste rusa till tåget. Sedan jag hade vidtagit försiktighetsmått för att man ej skulle följa mig i spåren, rusade jag direkt till sjukhuset för olycksfall. Jag hade tur och fick genast träffa överkirurgen, partivän Calvin. Jag började genast flämta fram mitt meddelande, men han hejdade mig.

»Jag vet det redan», sade han lugnt, fastän det blixtrade i hans irländska ögon. »Jag visste genast varför ni kom. Jag fick underrättelsen för femton minuter sedan, och jag har redan sändt den vidare. Här skall allt bli gjort för att hålla kamraterna lugna. Chicago måste uppoffras, men också endast Chicago.»

»Har ni försökt få bud till Chicago?» frågade jag.

Han skakade på huvudet. »Finns ingen telegraf-förbindelse. Chicago är isolerat. Där kommer det att bli ett riktigt helvete.»

Han teg ett ögonblick och jag såg att hans vita händer knöto sig. Och så utbrast han:

»Jag önskar sannerligen att jag kunde komma dit!»

»Det finns ännu en möjlighet att hejda dem», sade jag, »såvida ingenting händer tåget och jag kommer fram i tid. Eller också om någon av våra andra kamrater inom hemliga polisen, som har fått veta hur det är, kan hinna dit i tid.»

»Ni på insidan måtte inte ha varit vakna den här gången», sade han.

Jag böjde ödmjukt mitt huvud.

»De ha gått ytterst hemlighetsfullt till väga», svarade jag. »Ingen utom de allra innersta i ledningen kan ha haft någon kunskap om det förrän i dag. Och vi ha ännu inte kommit så långt som de, så att vi kunde inte undgå att bli hållna i okunnighet. Om bara Ernest vore här! Men kanske han är i Chicago nu och allt är väl därborta.»

Doktor Calvin skakade på huvudet. »Det sista jag hörde om honom var att han hade blivit skickad till Boston eller New Haven. Den där tjänstgöringen hos fienden hindrar honom naturligtvis, men det är alltid bättre än att ligga gömd.»

Jag beredde mig att gå och Calvin skakade hand med mig. »Var vid godt mod», sade han till avsked. »Vad gör det om den första revolutionen misslyckas? Det kommer alltid en ny, och då ha vi blivit klokare. Farväl — och lycka till! Jag vet inte om jag någonsin får se er mer. Det blir naturligtvis ett rent helvete därborta, men jag ville ge tio år av mitt liv för att få vara med om det.»

»Tjugonde århundradet*» lämnade Newyork klockan sex på kvällen och det antogs att tåget skulle vara i Chicago klockan sju på morgonen. Men det blev försenat under natten. Vi hade ett annat tåg strax före oss. Bland andra resenärer i min vagn var också en kamrat Hartman som i likhet med mig stod i Järnhälens hemliga tjänst. Det var han som berättade för mig om tåget framför oss. Detta tåg var en fullständig kopia av vårt, men det förde inga passagerare. Idén med dess avsändande var att det tomma tåget skulle drabbas av förstörelsen ifall något försök gjordes att spränga »Tjugonde århundradet» i luften. Det var icke mycket folk på vårt tåg heller — ett knappt dussin passagerare i vår vagn.

»Det måste vara en eller annan av de stora med ombord», tillade Hartman. »Jag såg att en privatvagn är tillkopplad i slutet av tåget.»

Det hade blivit natt då vi första gången bytte om lokomotiv, och jag gick nedåt perrongen för att få en smula frisk luft och se vad jag kunde komma åt att se. Genom fönstren till privatvagnen såg jag en skymt av tre män, vilka jag genast kände igen. Hartman hade rätt. En av de tre var general Altendorff, och de bägge andra voro Mason och Vanderbold, de skickligaste och intelligentaste ledarna inom den inre kretsen av oligarkins hemliga polis.

Det var en stilla och månljus natt, men jag kastade mig oroligt av och an och kunde icke sova. Klockan fem på morgonen steg jag upp och klädde mig.

Jag frågade uppapperskan i toalettrummet hur myc-

*Det mest snabbgående tåg i världen på den tiden. Mycket berömt.

ket tåget kunde vara försenat, och hon svarade att det var två timmar efter sin tid. Hon var mulattska och jag lade märke till att hennes ansikte hade ett förgrämt uttryck. Hon hade djupa ringar under ögonen, som tycktes vara uppspärrade av ångslan.

»Hur är det fatt?» frågade jag.

»Ingenting, miss. Jag har väl inte sovit godt, tänker jag», blev hennes svar.

Jag betraktade henne närmare och prövade henne med en av våra signaler. Hon besvarade den, och nu kände jag mig säker på henne.

»Det kommer att hända någonting förskräckligt i Chicago», sade hon. »Det går ett falskt tåg framför oss. Det och trupptransporterna ha försenat oss.»

»Trupptransporterna?» frågade jag.

Hon nickade. »Linjen är full med så'na. Vi ha passerat trupptransporter under hela natten. Och alla ä' på väg till Chicago. När de skicka dem på luftbanan — då är det allvar på färde. Jag har min fästman i Chicago», tillade hon i urskuldande ton. »Han är av de våra och han är soldat, och jag är så ängslig för hans skull.»

Stackars flicka! Hennes fästman var vid ett av de tre ohörsamma regementena.

Hartman och jag frukosterade tillsammans i restaurationsvagnen och jag tvingade mig att äta. Himlen mulnade, och tåget rasslade framåt som en tung åska genom den framskridande dagens gråa dimma. Till och med negrerna som passade upp på oss visste att någonting fruktansvärdt var i görningen. De voro ytterligt nedstämda, all deras vanliga sorglöshet var försvunnen. De skötte upppassningen lamt och utan

omtanke och viskade tungsint med varandra i den bortersta ändan av vagnen, närmast köket. Hartman ansåg situationen hopplös.

»Vad kunna vi göra?» frågade han väl för tjugonde gången med en hjälprös ryckning på axlarna.

Han pekade ut genom fönstret. »Se, allting är färdigt. Ni kan lita på att de låta dem stanna så här på alla håll omkring staden, trettio eller fyrtio mil därifrån.»

Han menade soldattågen, som stodo på sidospåren. Soldaterna höllo på att laga till sin frukost vid eldar som hade uppgjorts på marken bredvid spåret, och de betraktade oss nyfiket då vi dundrade förbi utan att sakta den oerhörda farten.

Då vi kommo till Chicago var allting lugnt. Det var tydligt att ännu hade ingenting inträffat. I förstäderna fingo vi morgontidningarna. Det stod ingenting i dem, och ändå stod där mycket för den som kunde läsa mellan raderna. Järnhälens skickliga hand visade sig i varje spalt. Där antyddes att det fanns en viss svaghet i oligarkins rustning. Naturligtvis sades ingenting bestämt. Det var meningen att läsaren skulle själv leta sig fram. Det hela var skickligt utfört. Dessa morgontidningar för den 27 oktober voro mästerverk.

Alla lokala nyheter saknades. Detta var i sig självt ett mästerligt schackdrag. Det insvepte Chicago i ett mystiskt mörker och ingav genomsnittsläsaren den uppfattningen, att oligarkin icke vågade framlägga de lokala nyheterna för allmänheten. Antydningar förekommo — naturligtvis osanna — att myteri hade visat sig överallt i landet, och dessa antydningar voro

illa dolda under självbelåtna häntydningar på de bestraffningar som skulle äga rum. Där talades om talrika stationer för trådlös telegrafi som hade blivit sprängda i luften, och stora summor utlovades i belöning åt den eller dem som kunde upptäcka förövaren av dessa brott. Naturligtvis hade ingen enda av de trådlösa stationerna blivit förstörd. Många liknande våldsdåd, som sammanställdes med revolutionisternas stämplingar, omnämndes. Det intryck som allt detta var avsett att göra på våra Chicagokamrater var att ett allmänt uppror hade börjat, ehuru med förvirrande missgrepp i många detaljer. Det var omöjligt för en oinvigd att undgå den obestämda men vissa förnimmelsen att revolten redan höll på att bryta ut.

Det meddelades också, att avfallet bland legosoldaterna i Californien var så allvarsamt, att flera regementen måste upplösas, och att deras medlemmar med sina familjer hade drivits bort från förlägningsplatsen och till arbetarkvarter. Och då voro Californiesoldaterna i själva verket de mest trofasta av alla mot dem som tagit dem i sin tjänst! Men hur skulle Chicago få veta sanningen, avstängt som det var från den övriga världen? Vidare fanns där ett illfundigt telegram, som omtalade ett uppror bland befolkningen i Newyork, vari arbetarkasterna hade deltagit. Telegrammet avslutades med en förklaring (avsedd att uppfattas som lögn) att trupperna hade gjort sig till herrar över situationen.

Och liksom oligarkerna hade skött om morgontidningarna, hade de ombesörjt tusen andra saker. Detta fingo vi först veta efteråt — så till exempel alla deras hemlighetsfulla telegram som avsändts med korta

mellanrum under den första delen av natten och i den tydliga avsikten att deras innehåll skulle tränga till revolutionisternas öron.

»Jag antar att Järnhälen inte har något behov av våra tjänster», sade Hartman, i det han lade ifrån sig tidningen han hade läst, då tåget ilade in på centralstationen. »De förspillde tid med att skicka oss hit. Deras planer ha tydligen lyckats bättre om de hade väntat. Nu kan helvetet bryta löst vilken sekund som helst.»

Han vände sig om och såg nedåt tåget när vi stego ur.

»Jag kunde just tro det», mumlade han. »De kopplade av privatvagnen när vi fingo tidningarna.»

Hartman var hopplöst nedslagen. Jag försökte uppmuntra honom, men han låtsades icke märka mina bemödanden, och plötsligt började han tala mycket fort och med låg röst, medan vi gingo genom stationen. I början förstod jag honom icke.

»Jag har inte varit säker på det», sade han, »och jag har inte sagt det till någon. Jag har arbetat med det i veckotal, men jag kan ändå inte komma till någon klarhet. Se upp med Knowlton. Jag misstänker honom. Han känner hemligheten med ett tjog av våra tillflykter. Han har hundratals av våra kamraters liv i sina händer, och jag tror att han är en förrädare. Det är mera en känsla hos mig än något annat. Men jag tyckte mig märka en förändring hos honom för en kort tid sedan. Det är fara för att han har sålt oss eller kommer att sälja oss. Jag är nästan säker på det. Jag skulle inte ha viskat min misstanke till en enda själ, men jag har en känsla av att jag inte

skall komma med livet från Chicago. Håll ögonen på Knowlton. Lägg ut snaror för honom. Försök att komma på det klara med honom. Jag vet ingenting mer. Det är bara en ingivelse, och jag har inte lyckats finna den minsta förklaring, det ringaste spår.» I detsamma kommo vi ut på trottoaren. »Kom väl ihåg att hålla ögonen på Knowlton», upprepade Hartman allvarligt.

Och Hartman hade rätt. Innan en månad hade gått fick Knowlton med livet plikta för sitt förräderi. Han avrättades av kamraterna i Milwaukee.

Allt var lugnt ute på gatorna — alltför lugnt. Staden var som död. Där fanns ingen brusande och bullrande trafik. Man såg icke ens till några åkardroskor. Inga spårvagnar i gång, ingen trafik på luftbanan. Händelsevis kunde man någon gång möta enstaka fotgängare, och dessa sölade icke på vägen. De skyndade framåt med rask fart, men det var en egendomlig osäkerhet i deras rörelser — som om de fruktade att husen skulle ramla över dem eller att trottoarerna skulle sjunka under deras fötter eller flyga i luften. Några gatpojkar drevo omkring med ögonen lysande av nyfiken undran över det märkvärdiga som skulle komma att ske.

Någonstädes långt söderifrån hördes plötsligt det dova braket av en explosion. Detta var allt. Så var det tyst och stilla igen. Gatpojckarna hade ryckt till och lyssnat efter ljudet. Portarna till alla hus voro låsta och luckorna tillslutna framför butiksfönsterna. Men massor av polismän och vakter voro i rörelse, och allt emellanåt susade automobiler förbi med soldatpatruller.

Hartman och jag kommo överens om att det icke tjänade till något att vi inställde oss hos den hemliga polisens chef. Vi visste att vår uraktlåtenhet därvidlag skulle ursäktas på grund av de kommande händelserna. Vi styrde således kurs bortåt det stora arbetarkvarteret i södra delen av staden, i hopp att kunna träffa på några av de våra. För sent! Det visste vi. Men vi kunde omöjligt stå stilla och göra ingenting på dessa spökligt tysta gator. Var fanns Ernest? Det undrade jag. Och vad försiggick i arbetarkasternas och soldaternas kvarter? Hur var det i fästningsverken?

Som ett svar på min undran hördes plötsligt från fjärran ett ihållande tjut, dämpat genom avståndet och avbrutet av den ena explosionen efter den andra.

»Det är fortén», sade Hartman. »Gud förbarme sig över de tre regementena!»

Då vi passerade en tvärgata upptäckte vi bortåt slakterierna en kolossal rökpelare. Vid nästa övergång sågo vi flera dylika rökpelare höja sig västerut. Över soldaternas stadsdel svävade en väldig krigsballong, som brast just då vi fingo sikte på den och föll som ett flammande vrak mot jorden. Omöjligt att finna någon förklaring på denna lufttragedi. Vi kunde icke avgöra om ballongen varit bemannad med kamrater eller med fiender. Ett obestämt ljud trängde till våra öron, likt bubblandet av en långt borta kokande jättegryta, och Hartman sade att det var knallarna från kulsprutor och gevär.

Och vi vandrade fortfarande i samma stillhet. Ingenting hände där vi voro. Polis och automobilpatruller foro förbi, och en gång kom ett halvt dussin brand-

sprutor, som tydligen voro på återväg ifrån en eldsvåda. En officer i en av automobilerna skrek en fråga till brandsläckningsmanskabet och vi hörde svaret: »Finns inget vatten! De ha sprängt ledningarna.»

»Vi ha således förhindrat vattentillförseln», sade Hartman livligt. »Och om vi ha gjort allt detta under ett förhastat, isolerat och förtidigt upprorsförsök, vad ska' vi inte då kunna göra under en gemensam och fullmogen revolution över hela landet?»

Officern som hade riktat frågan till brandsläckningsmanskabet, susade vidare med sin bil. Plötsligt hördes en bedövande knall. Maskinen med dess levande last slungades upp i ett moln av rök och föll ner igen som en massa spillror jämte lemlästade lik.

Hartman jublade. »Bra gjort! Bra gjort!» upprepade han oupphörligt i viskande ton. »Proletariatet får nog en läxa i dag, men det ger också en i utbyte.»

Polis rusade till platsen från alla håll. Och en nyanländ patrullautomobil hade stannat. Jag var alldeles yr i huvudet. Det plötsliga i vad som hänt var överväldigande. Hur hade det gått till? Det visste jag icke, och ändå hade det hänt alldeles framför mina ögon. Jag var till den grad förvirrad, att jag knappast märkte att vi anhöllos av polisen. Plötsligt upptäckte jag att en av polismännen stod färdig att skjuta ned Hartman. Men Hartman var kallblodig och gav rätt lösen. Jag såg den höjda revolvern sjunka och hörde polismannens missnöjda grymtande. Han var mycket uppretad och svor över hela den hemliga polistjänsten. Den var ständigt i vägen, förklarade han — och Hartman gav honom svar på tal och sade

med lämplig stolthet över sin befattning, att den andra polisen alltid bar sig drumligt åt.

I nästa ögonblick visste jag hur det hade gått till. En hel grupp människor hade samlats omkring spillrorna, och två karlar lyfte just upp den sårade offi-cern för att bära honom till den andra automobilen. Men så tycktes alla bli gripna av panik och flydde åt skilda håll, rusade sin väg i vild förskräckelse, sedan de hade släppt den sårade ned på gatan, där han blev liggande. Den svärjande polismannen sprang, och Hartman och jag sprungo också utan att veta varför, besatta av samma blinda fasa för att stanna just på denna plats.

Ingenting mera hände där, men allt fick sin förkla-ring. De flyende kommo sakta larvande tillbaka, men under tiden höllo de sina ögon oroligt fästade på de med många fönster försedda höga byggnaderna på ömse sidor om gatan, som reste sig likt branta klipp-murar. Från ett av dessa otaliga fönster hade bom-ben slungats, men från vilket? Det kom ingen mera bomb, men man hade fruktat för flera.

Vi tittade fundersamt upp mot fönstren. Från vilket som helst av dem kunde döden komma. Vart-enda hus kunde användas som bakhåll. Detta var krigföring i modärna jungler — i en stor stad. Varje gata var en hålväg, varje byggnad ett berg. Vi hade icke förändrat oss mycket från den primitiva män-niskans ståndpunkt, trots krigsautomobilerna som susade förbi.

Vi vände om ett hörn och träffade på en kvinna som låg i en blodpöl på gatan. Hartman lutade sig ned och undersökte henne. Jag kände mig nästan döds-

sjuk. Jag skulle få se många döda den dagen, men det allmänna blodbadet upprörde mig icke till den grad som åsynen av detta första lik, där det låg på gatan framför mina fötter. »Skjuten i bröstet», förklarade Hartman. Under armen höll den döda en packe trycksaker hårdt tryckt intill sig, så som hon skulle ha hållit ett barn. Icke ens i döden ville hon skiljas från det som hade varit orsaken till hennes död. Ty sedan Hartman hade lyckats dra fram pappersbunten funno vi att den bestod av stora tryckta ark — revolutionisternas proklamationer.

»En kamrat!» sade jag.

Men Hartman bara svor över Järnhälen och vi gingo vidare. Ofta hejdades vi av polis och patruller, men då vi visste lösen fingo vi fortsätta. Inga bomber slungades vidare från fönstren, de sista fotgängarna tycktes ha försvunnit från gatorna och den omgivande tystnaden blev allt djupare. Men jättegrytan fortfor att bubbla på avstånd, det dova bullret från avlägsna explosioner hördes i alla riktningar och rökpelarna reste sig allt väldigare mot skyn.

XXIII.

AVGRUNDENS FOLK.

Plötsligt kom där en förändring. Ett sus av upphetsning drog genom luften. Automobiler ilade förbi — två, tre, ett helt dussin — och från dem alla riktades varnande rop till oss. En av maskinerna slingrade alldeles vildt under full fart ett stycke nedåt närmaste kvarter, och i nästa ögonblick — just som den väl var förbi — revs stenläggningen upp av en exploderande bomb, så att där blev ett stort hål i marken. Vi sågo polisen rusa i fullt språng inåt sidogatorna och visste att någonting förskräckligt skulle komma. Vi kunde höra det stigande bruset från det som nalkades.

»Det är våra tappra kamrater som komma», sade Hartman.

Vi sågo kolonnens front som upptog hela gatans bredd från den ena rännstenen till den andra, då den sista krigsautomobilen rusade förbi. Maskinen stannade ett ögonblick i bredd med oss. En soldat hoppade ur med någonting i händerna som han bar med stor försiktighet. Han lade det varsamt ifrån sig i rännstenen. Sedan hoppade han åter upp på sin plats i automobilen och denna susade iväg, vek om

nästa hörn och var försvunnen ur sikte. Hartman skyndade fram till rännstenen och lutade sig ned över det ditlagda föremålet.

»Håll er på avstånd», ropade han varnande till mig.

Jag såg att han arbetade ivrigt med någonting därborta. Då han kom tillbaka till mig, var hans panna våt av svett.

»Jag skar av tråden», sade han, »och det skedde just i rätta ögonblicket. Soldaten bar sig dumt åt. Bomben var ämnad åt våra kamrater, men han hade inte beräknat tillräckligt lång tid. Den skulle ha exploderat för tidigt. Men nu kommer den inte att explodera alls.»

Nu försiggick allt med stor hastighet. På andra sidan gatan ett stycke nedåt nästa kvarter såg jag högt uppe i ett hus flera huvud sträckas ut genom fönstren. Jag hade just gjort Hartman uppmärksam på detta, då rök och eldslågor spred sig utmed den del av byggnaden där jag hade sett människorna, och luften skakades av en explosion. På somliga ställen var stenbeklädningen på byggnaden bortsliten, så att järnstommen var blottad. I nästa ögonblick drabbades huset midt emot, på andra sidan om gatan, av samma förstörelse. Mellan explosionerna hördes rasslet av skjutvapen. I flera minuter pågick denna kamp i luften, och så dog den bort. Det var givet att de våra befunno sig i den ena byggnaden och soldater i den andra, och att de kämpade mot varandra tvärs över gatan. Men vi kunde omöjligt avgöra vilket som var vilket — vilkendera byggnaden som innehades av de våra eller av soldaterna.

Under tiden hade den framtågande kolonnen hun-

nit nästan alldeles inpå oss. När fronten passerade de bägge stridande husen, började elden på nytt från bägge hållen. Från ena hållet slungades bomber ned på gatan och från det andra sköts skott på skott in till bombkastarna, vilket dessa måste besvara. Därigenom fingo vi veta i vilkendera byggnaden vi hade våra kamrater, och de gjorde ett godt arbete då de räddade den framtågande kolonnen från fiendens bomber.

Hartman grep mig i armen och drog mig in i en stor portgång.

»Det är inte våra kamrater!» ropade han i mitt öra.

Den inre dörren till portgången var stängd och riglad. Vi kunde icke komma därifrån. I nästa ögonblick tågade kolonnens front förbi. Det var inga ordnade led, utan en väldig massa pöbel, en fruktansvärd folkström, som fyllde hela gatan — folket från avgrunden, vanvettigt av alkohol och oförrätter, som ändtligen hade rest sig och törstade efter sina förtryckares blod. Jag hade sett avgrundens folk förut, jag hade gått igenom deras kvarter och trodde att jag kände dem — men jag fann, att jag nu såg dem för första gången. Den slöa likgiltigheten var som bortblåst. Nu fanns där ingen brist på lidelse. En på samma gång fängslande och fasansfull syn! Den väldiga floden böljade förbi i dånande och rytande vågor av vrede, törstande efter blod, berusad av whisky från plundrade magasin, rusig av hat och brinnande av ett vildt begär efter blod — män, kvinnor och barn i smuts och trasor, fördunklade och förvildade intelligenser med allt gudalikt utplånat ur sina drag och allt djävulskt ditstämplat i stället, apor och

tigrar, blodfattiga bröstsjuka och stora, håriga lastdragare, tärda ansikten, från vilka vampyrsamhället har sugit allt livsblod, svällda former, uppblåsta genom utsvävningar, vissnade häxor och dödskallar med patriarkskägg, förpestad ungdom och förpestad ålderdom, djävulska ansikten, förkrympta, förvridna och vanskapade odjur, härjade av sjukdom och av alla de lidanden som åtfölja kronisk brist på näring, livets avfall och utskum — en rasande, tjutande och skrikande dämonisk hord.

Och varför icke? Avgrundens folk hade ingenting att förlora utom sitt elände och pinan att leva. Och att vinna? Ingenting utom ett frässande i hämnd. Och medan jag såg på dem, kom den tanken över mig, att i denna brusande ström av mänsklig lava fanns det helt visst män — kamrater och hjältar — vilkas uppgift hade varit att väcka avgrundens vilddjur och tvinga fienden att brottas med det.

Och nu hände mig någonting märkvärdigt. Det kom en förvandling över mig. Fruktan för döden — både för mig själv och för andra — försvann. Jag var i ett slags extas, kände mig som en annan varelse i ett annat liv. Ingenting hade någon betydelse. Vår sak var visserligen förlorad för denna gång, men saken skulle finnas till också i morgon — samma sak, ständigt lika livaktig och brinnande. Och sedan var jag i stånd att med lugnt intresse följa den fasornas orgie som rasade under de närmaste timmarna. Döden betydde ingenting, och livet betydde ingenting. Jag var en intresserad åskådare av vad som tilldrog sig, och ibland rycktes jag också med som deltagare. Ty min ande hade svingat sig in i en stjärnkall zon och

hade tillägnat sig en lidelsefri omvärdering av livsvärden. Hade den icke gjort detta, så vet jag att jag skulle ha dött.

En halvmils* lång sträcka av folkmassan hade dragit förbi innan vi blevo upptäckta. En kvinna i fantastiska trasor och med djupt infallna kinder och små svarta glödande ögon uppfångade en skymt av Hartman och mig. Hon uppgav ett gällt skrik och störtade emot oss. En del av hopen skilde sig från de övriga och följde henne in i portgången. Jag kan se henne för mig nu, medan jag skriver dessa rader, hur hon kom rusande före de andra med det gråa håret flygande i tovigastripor kring huvudet och bloddroppar tillrande över pannan från något sår uppe på hjässan. I sin högra hand höll hon en liten hacka, och med den vänstra — en skrynklig och mager gul klo grep hon krampaktigt omkring sig i luften. Hartman sprang fram och ställde sig framför mig. Det var ingen tid till förklaringar. Vi voro välklädda och det var nog. Hartman lyfte sin knutna hand och gav kvinnan ett slag mellan hennes brinnande ögon. Slaget drev henne tillbaka, men hon stötte emot sina framstormande kamrater och kastades ånyo framåt, förvirrad och hjälplös, och den svängda hackan föll kraftlöst ned på Hartmans skuldra.

I nästa ögonblick visste jag icke vad som hände. Jag överväldigades av hopen. Det lilla rummet omkring oss fylldes med skrik, tjut och svordomar. Slag på slag regnade över mig. Händer revo och sleto i min kropp och mina kläder. Jag kände att man höll på att slita mig i stycken. Jag blev slagen till marken

*Engelsk.

och nästan kvävd. En kraftig hand grep mig i axeln midt i den täta trängseln och drog och slet våldsamt. Smärtan och det kvävande trycket gjorde att jag svimmade. Hartman kom aldrig ut ur portgången. Han skyddade mig och tog emot det första våldsamma angreppet. Detta blev min räddning, ty trängseln blev snart så oerhörd att man knappt kunde röra armar och händer.

Jag kom till sans igen midt under det värsta tumultet. Allt omkring mig var samma vilda kaos som förut. Jag hade blivit indragen i en väldig flod, som ryckte mig med utan att jag visste vart. Men jag kände friska luften omkring mig och det styrkte mina lungor. Svag och yr i huvudet som jag var, hade jag en obestämd förnimmelse av att en stark arm hade fattat mig om livet och halvt lyfte och halvt släpade mig framåt. Jag förmådde endast helt svagt hjälpa till att förflytta mig. Framför mig såg jag ryggen av en mansrock som oupphörligt rörde sig. Rocken hade rämnat i midtsömmen och var stadd i taktmässig rörelse. Rämnan öppnade och slöt sig oupphörligt allt efter som mannen rörde sig. Detta fenomen fascinerade mig en stund, medan jag höll på att återfå sansen. Sedan kände jag smärta i kinderna och i näsan och upptäckte att blod droppade från mitt ansikte. Min hatt var borta. Mitt hår var upplöst och hängde kring axlarna, och smärtan i huvudet påminde mig om att någon i trängseln inne i portgången hade slitit mig i håret. Det gjorde ondt i mitt bröst och mina armar voro klämda och gjorde ondt på minst ett tjog olika ställen.

Min hjärna klarnade småningom, och jag vände mig

åt sidan och såg på den som höll mig uppe. Det var han som hade släpat ut mig och räddat mitt liv. Han märkte den rörelse jag gjorde.

»Det är all right», sade han hest. »Jag kände genast igen er.»

Jag kände icke igen honom, men innan jag hann säga något, trampade jag på något som levde och vred sig under mina fötter. Jag drevs framåt av dem som kommo efter och kunde icke se ned på vad det var — men jag visste ändå att det var en kvinna, som hade fallit på stenläggningen och trampades ned av tusentals fötter . . .

»Det är all right», upprepade min ledsagare. »Jag är Garthwaite.»

Han var skäggig och mager och smutsig, men jag påminde mig slutligen, att han måste vara identisk med en ståtlig yngling som för tre år sedan vistats flera månader i vår tillflykt vid Glen Ellen. Han gav mig de signaler, som användas av Järnhälens hemliga polis, till tecken att också han hade anställning vid denna institution.

»Jag skall skaffa er ut härifrån så snart någon möjlighet yppar sig», försäkrade han. »Men gå försiktigt. Akta er för att snubbla och falla, såvida livet är er kärt.»

Allt kom så plötsligt den dagen, och med förfärande hast stannade nu också folkströmmen helt tvärt. Jag råkade i våldsam kollision med en stor och grov kvinna framför mig — mannen med den rämnade rocken var försvunnen — och de som voro bakom stötte emot mig. Där blev ett helvetiskt kaos — rop, svordomar och dödsskrik ljödo rundt omkring, och över allt detta

hördes kulsprutornas ständiga skrällar och gevärens smattrande. Först kunde jag icke uppfatta någonting alls. Folk föll omkring mig till höger och vänster. Kvinnan framför mig sjönk ihop och föll till marken med händerna krampaktigt knäppta över magen. En man låg i dödsryckningar tätt framför mina fötter.

Plötsligt slog mig den tanken att vi befunno oss i spetsen för kolonnen. En halvmilsång sträcka av den var försvunnen — hur och var fick jag aldrig veta. Ännu i denna dag har jag ingen kunskap om vad som blev av denna långa sträcka mänsklighet — antingen den sopades bort av något ohyggligt krigsredskap eller om den skingrades och tillintetgjordes bit för bit eller kom undan. Men där voro vi emellertid i spetsen för kolonnen i stället för midt i densamma, och vi skulle kanske sopas ut ur tillvaron genom en skur av vinande bly.

Så snart döden hade gjort trängseln mindre, förde Garthwaite — som fortfarande höll mig i armen — en hop av de kvarlevande in i den stora portgången till en affärslokal. Här i bakgrunden kländes vi av den pustande och flämtande människomassan in mot dörarna. En god stund förblevo vi i detta läge utan att någon förändring inträffade.

»Jo, nu har jag gjort det bra», klagade Garthwaite för mig. »Jag har ju fört er i en riktig fälla. Ute på gatan hade vi någon möjlighet att komma undan, men här finns det inga utsikter alls. Nu är allt förbi utom att ropa: leve revolutionen!»

Och vad han väntade började i detsamma. Soldaterna slaktade utan pardon. I början pressades vi hårdt av den tillbakavikande massan, men allt efter

som mördandet pågick blev trycket mindre. De döda och döende föllo och lämnade plats. Garthwaite satte sin mun intill mitt öra och skrek någonting, men i det fruktansvärda larmet kunde jag icke höra vad han sade. Han väntade icke på att bli förstådd, utan grep tag i mig och ryckte omkull mig. Sedan drog han en döende kvinna över mig, och knuffande och skuffande kröp han sedan in bredvid mig och delvis över mig, så att jag låg skyddad av honom och den döende kvinnan. En massa döda och döende började hopas ovanpå oss, och över denna hög kravlade stönande de som ännu levde. Men detta upphörde snart och ett slags halvstillhet lade sig över det hela, då och då störd av stönande jämmer och brutna ljud från dem som höllo på att kvävas.

Jag skulle ha blivit ihjälklämd om icke Garthwaite hade varit. I alla händelser föreföll det ofattligt, att jag förmådde bära den tyngd som tryckte mig och ändå leva. Den enda känsla jag erfor — utom smärtan — var en stor nyfikenhet. Hur skulle det sluta? Hur skulle det bli att dö? På detta sätt fick jag mitt blodsdop i slaktarstaden. Förut hade döden varit ett problem för mig, men efter detta har den alltid varit ett enkelt faktum som icke har någon vidare betydelse. Döden är ju så lätt.

Men soldaterna nöjde sig icke med vad de hade uträttat. De begåvo sig in i portgången, dödade de sårade och uppsökte de osårade som i likhet med oss låtsade vara döda. Jag kommer särskilt ihåg en man, som de drogo ut ur en hög och som tiggde och bad jämmerligt för sitt liv tills han tystades med ett par revolverskott. Så var där också en kvinna som

sköt på dem från en annan hög, fräsande av ilska. Hon sköt sex skott innan de hunno ta hennes liv, men vad hon gjorde för skada med sitt skjutande kunde vi icke utröna. Vi kunde endast följa dessa tragiska scener efter ljudet. De upprepades med ganska korta mellanstunder och avslutades alltid med revolverskott. Under mellanstunderna hörde vi soldaternas prat och svordomar, medan de genomsökte likhögarna, påskyndade av sina officerare.

Slutligen kommo de också och började genomsnoka vår hög, och vi kände trycket minskas allt efter som de drogo undan döda och sårade. Garthwaite begynte nu att ropa signalerna. Först hörde de honom icke. Men så höjde han rösten.

»Hör på det!» hörde vi en soldat säga. Och sedan ljud en officers skarpa stämma: »Stopp där! Far fram försiktigt!»

Å, det första andetaget luft då vi blevo framdragna! Garthwaite tog ordet först, men jag måste också undergå ett kort förhör för att bevisa att jag var i Järnhälens tjänst.

»Tillhör hemliga polisen — mycket riktigt, ja», bekräftade officern — en skägglös ung spoling, tydligen ättling av någon förnämlig oligarkfamilj.

»Det är ett helvetes göra», klagade Garthwaite. »Jag tänker försöka få avsked och gå in i armén. Ni ha det mycket bättre.»

»Nå, det tycks ni ha ärligt förtjänat», svarade den unge officern. »Jag har en smula inflytande och skall försöka få det ordnat som ni önskar. Jag kan ju säga dem hur jag fann er här.»

Han antecknade Garthwaites namn och nummer och vände sig sedan till mig.

»Nå, än ni då?»

»Å, jag skall snart gifta mig», svarade jag obesvärat, »och då kommer jag ifrån alltsammans.»

Så fortgick vårt samtal, medan man fortfor att döda de sårade. Nu förefaller alltsammans som en dröm, men då var det den naturligaste sak i världen. Garthwaite och den unge officern kommo i ett livligt samtal angående skillnaden mellan så kallad modärn krigföring och de gatustrider och skyskrapsstrider som just då utkämpades över hela staden. Jag följde ivrigt med deras samtal, medan jag samtidigt satte upp mitt hår och fäste ihop mina sönderslitna kjolar med knappnålar. Och under tiden fortgick dödandet av de sårade. Allt emellanåt överröstades Garthwaites och officerns stämmor av knallarna från revolverskotten, så att de måste upprepa vad de hade sagt.

Jag upplevde tre dagar av Chicagokommunen, och man kan göra sig en föreställning om dess omfattning och om blodbadet, då jag omtalar att jag under hela denna tid faktiskt icke såg någonting annat än ett ihållande slaktande av avgrundens folk och ständiga strider i luften mellan skyskrapor. Jag såg verkligen ingenting alls av våra kamraters heroiska arbete. Jag hörde explosionerna av deras minor och bomber och jag såg röken från deras brandanläggningar, det var alltsammans. Ett storartat dåd som utfördes i luften såg jag emellertid, och det var kamraternas ballongangrepp mot fortet. Detta skedde under den andra dagen. De tre ohörsamma regementena hade blivit nedsablade till sista man inom fästningsverken.

Forten voro fulla av soldater, vinden blåste i rätt riktning och våra ballonger gingo upp från en av affärsbyggnaderna i staden.

Sedan Biedenbach lämnat Glen Ellen hade han uppfunnit ett kraftigt explosivt ämne, som han kallade för »expedit». Det var av detta som ballongerna betjänade sig. De voro ingenting annat än varmluftsballonger, klumpigt tillverkade i all hast, men de gjorde i alla fall tjänst. Jag såg alltsammans från taket på en affärsbyggnad. Den första ballongen förfelade helt och hållet sitt mål — forten — och försvann bortåt landsbygden, men vi hörde sedan vad som händt den. I den ballongen voro Burton och Sullivan. Under nedstigningen passerade de tvärs över en järnväg och omedelbart över ett trupptåg som var på väg till Chicago. Och de släppte ner hela sitt förråd av »expedit» på lokomotivet. Spillrorna höllo sedan linjen blockerad i flera dagar. Och det bästa av alltsammans var att sedan ballongen lättats från tyngden av det explosiva ämnet, sköt den åter upp i luften och kom icke ner igen förrän sex mil därifrån, så att de bägge hjältarna undkommo oskadda.

Den andra ballongen misslyckades. Dess flykt var för lam. Den höll sig för lågt och blev genomborrad av kulor innan den hann fram till fortet. Med den följde Herford och Guinness, och de splittrades i trasor liksom marken där de föllo ned. Biedenbach var förtvivlad. Vi hörde alltsammans efteråt — och han gick ensam upp med den tredje ballongen. Denna höll sig också ganska lågt, men Biedenbach hade tur och ingen kula träffade hans ballong. Jag kan se den framför mig ännu i denna stund, alldeles som då jag

såg den från byggnadens höga tak — den uppsvällda påsen som drev genom luften och mannen hängande under den som en liten prick. Jag kunde icke se fästningsverken, men de andra som voro uppe på taket tillsammans med mig sade att ballongen svävade rakt över fortet. Och jag såg icke heller Biedenbachs »expedit» falla, när han skar lös den. Men jag såg ballongen plötsligt skjuta rakt uppåt skyn. En god stund efteråt steg en väldig rökpelare upp i luften, och strax därefter hörde jag knallen och brakket av explosionen. Den frömsinte Biedenbach hade förstört fortet! Ett par andra ballonger följde tätt efter hans. Den ena av dem sprängdes i stycken uppe i luften därför att expediten exploderade i förtid, och skakningen bragte den andra ballongen i olag, men den föll ändå ned i det andra fortet. Om detta varit planlagt, kunde det aldrig ha gjort bättre verkan, men även de bägge kamraterna i ballongen offrade sitt liv.

Men nu tillbaka till avgrundens folk. Mina erfarenheter voro begränsade till vad som rörde dem. De rasade och mördade och åstadkommo förödelse över hela den egentliga staden, och de drabbades i sin tur av samma öde, men icke en enda gång lyckades de nå oligarkernas stadsdel på västra sidan. Oligarkerna hade skyddat sig väl. Vilken förödelse som än drabbade själva hjärtat av staden — de och deras kvinnor och barn skulle likväl förbliva oskadda. Jag har hört sägas att deras barn voro ute och lekte i parkerna under dessa ohyggliga dagar, och att deras favoritlek bestod i att härma hur deras äldre anhöriga trampade proletariatet under sina fötter.

Men för soldaterna var det ingen lätt uppgift att syssla med avgrundens folk och samtidigt kämpa mot de våra. Chicago var troget sina traditioner, och en hel generation revolutionister sopades visserligen bort, men den tog också med sig inemot en hel generation av våra fiender. Järnhälen höll naturligtvis siffrorna hemliga, men enligt ett mycket konservativt överslag dödades minst hundratrettiotusen värvade soldater. Våra kamrater hade dock inga möjligheter att segra. I stället för att hela landet skulle ha rest sig på en gång stodo de alldeles ensamma, och om det blev nödvändigt, skulle oligarkin kunna rikta hela sin styrka emot dem. Timme efter timme, dag efter dag sändes ändlösa trupptransporter till Chicago — soldater i hundratusental.

Och avgrundens folk var så talrikt! Trötta på slaktandet började soldaterna en stor klappjakt för att driva mobben likt boskap i Michigansjön. Det var vid begynnelsen av detta företag som Garthwaite och jag hade råkat på den unge officern. Klappjakten misslyckades emellertid, tack vare de våras outtröttliga mellankomst. I stället för den kolossala hjord som soldaterna hade hoppats få hopsamlad lyckades de icke driva mer än fyrtiotusen av de ömkliga varelserna i sjön. Gång på gång, när mobben var väl samlad och drevs genom gatorna mot vattnet, ställde de våra till något krångel, och mobben kom undan genom den lucka som i följd därav hade uppstått i det omgivande nätet.

Garthwaite och jag sågo ett exempel härpå kort efter vårt sammanträffande med den unge officern. Den del av mobben som vi hade följt och som hade

drivits till reträtt hindrades genom truppstyrkor att komma undan åt söder och öster. De trupper som vi hade stött tillsammans med höllo den tillbaka från väster. Den enda utvägen var således mot norr, och mot norr styrde mobben också sin kurs — mot sjön, dit den drevs från öster, väster och söder genom elden från kulsprutor och gevär. Antingen den nu emellertid förstod att den skulle drivas mot sjön, eller om det endast berodde på ett blindt tilltag av det stora odjuret, det vet jag icke, men i alla händelser vek mobben av åt en tvärgata mot väster, vände nedåt nästa gata och kom tillbaka i samma spår mot söder i riktning mot den stora arbetarghetton.

Just då försökte Garthwaite och jag bege oss västerut för att komma ifrån det område där gatustriderna rasade — och så befunno vi oss på nytt midt uppe i dem. När vi kommo till hörnet, sågo vi den tjutande massan komma störtande rakt emot oss. Garthwaite grep mig i armen, och vi skulle just börja springa, då han plötsligt ryckte mig tillbaka igen undan hjulen på ett halvt dussin krigsautomobiler, utrustade med kulsprutor och på väg mot mobben. Efter dem följde soldater med automatiska gevär. Medan de togo ställning, var mobben redan tätt inpå dem, och det såg ut som om de skulle bli överväldigade innan de kunde skrida till aktion.

Här och där avfyrade någon av soldaterna sitt gevär, men denna spridda eld utgjorde intet hinder för mobbens framstormande. Framåt vältrade den väldiga massan, tjutande i vilddjurslikt raseri. Det tycktes som om kulsprutorna hade svårt för att komma i gång. Automobilerna, på vilka de hade sin plats, blockerade

gatan och tvingade soldaterna att ta ställning innanför, mellan och på trottoarerna. Flera och flera soldater ankommo alltjämt och i denna trängsel var det omöjligt för oss att komma därifrån. Garthwaite höll mig i armen, och vi tryckte oss tätt intill en husvägg.

Mobben var icke mer än tjugufem fot ifrån oss, när kulsprutorna gävo eld. Inför denna flammande eld kunde intet liv bestå. Mobben stormade på, men den kunde icke avancera. Den staplades upp i en hög som snart växte till ett berg — ett kolossalt växande vågsvall av döda och levande. De som voro bakom trängde på, och från rännsten till rännsten stapplade den ena massan över den andra. Sårade män och kvinnor vräktes över toppen av den hemska vågen och föllo ned framför den, tills de belamrade marken under automobilerna och hopades omkring soldaternas ben. Soldaterna stucko ihjäl de kravlande uslingarna med bajonetten — men jag såg en av dem rusa upp och flyga en soldat i strupen med tänderna. Bägge — soldaten och slaven — ramlade över varandra ned i blodpölarna.

Elden upphörde. Värvet var fullbordat. Mobben hade hindrats i sitt vilda försök att bryta sig igenom. Order gavs att krigsautomobilernas hjul skulle klaras. De kunde icke gå fram över likhögen, men det var meningen att föra dem nedåt en tvärgata. Soldaterna voro just sysselsatta med att dra bort liken, när det hände. Efteråt fingo vi veta hur det hade gått till. Ett kvarter längre bort hade ett hundratal av våra kamrater tagit ett hus i besittning. Och så hade de gått över tak och genom byggnader, tills de hade

de tätt packade soldaterna rakt nedanför sig. Då blev det en massaker från motsatta hållet.

Utan något förebud regnade en hel skur av bomber ned från byggnadens tak. Automobilerna splittrades i stycken och likaså många av soldaterna. Vi och de övriga kvarlevande rusade därifrån i vild flykt. Ett stycke nedåt gatan gavs eld mot oss från en annan byggnad. Liksom soldaterna hade täckt marken med döda slavar blev det nu deras tur att själva täcka den. Det såg ut som om både Garthwaite och jag buro förtrollade rustningar. Alldeles som vi hade gjort förut sökte vi även nu skydd i en portgång. Men denna gång ville Garthwaite icke göra sig skyldig till bristande vaksamhet. När bombernas larm började dö bort, tittade han utåt gatan.

»Mobben kommer igen!» ropade han till mig. »Vi måste laga att vi komma ifrån det här.»

Vi flydde hand i hand nedåt den blodsköljda stenväggen, halkande och glidande, för att nå hörnet. Nere på tvärgatan sågo vi några springande soldater. Ingenting hände dem. Vägen var klar. Så stannade vi ett ögonblick och sågo oss om. Mobben kom långsamt tågande. Den var upptagen av att väpna sig med de fallnas gevär och döda de sårade. Vi sågo den unge officers slut. Han reste sig mödosamt på armbågen och sköt av sin pistol.

»Där går min utsikt till befordran om intet», sade Garthwaite skrattande, då en kvinna rusade på den sårade officern med en lyftad slaktarkniv. »Kom med! Det bär av åt orätt håll, men på ett eller annat sätt måste vi väl komma ut.»

Och vi flydde åt öster genom de lugna gatorna,

beredda på att någonting skulle hända vid varje tvärgata. Söderut steg röken från en kolossal brand mot skyn, och vi visste att det var den stora ghetton som brann. Slutligen sjönk jag ned på trottoaren. Jag var totalt utmattad och kunde icke gå längre. Jag hade fullt med skråmor och sår, och det värkte i hela min kropp, men jag kunde icke låta bli att dra på munnen åt Garthwaite som rullade en cigarett och sade:

»Jag vet att jag bär mig åt som en äkta krake i fråga om att rädda er, men jag begriper rakt inte hur man skall kunna reda sig i den här situationen. Det är en riktig röra alltsammans. För var gång vi försöka bryta oss ut händer någonting och vi bli drivna tillbaka. Vi ha inte kommit längre än ett par kvarter från den här portgången, där jag fick er med mig ut. Vänner och fiender ä' blandade om varandra. Det är ett riktigt kaos. Man kan aldrig veta vem som finns i de här fördömda byggnaderna. Försöker man leta ut det, så har man rätt som det är en bomb i skallen på sig. Försöker man vandra fredligt sin väg framåt, så råkar man rakt in i en folkmassa och blir ihjälskjuten av kulsprutor, eller också blandar man sig med soldaterna och får döden sig tillskickad från något tak av ens egna kamrater. Och till råga på allt kommer också mobben och vill döda en.»

Han skakade på huvudet med bedrövad uppsyn, tände cigaretten och satte sig bredvid mig.

»Och jag är så hungrig att jag skulle kunna äta småsten», tillade han.

I nästa ögonblick var han på fötter igen och ute på gatan, där han grävde upp en av stenarna. Han

kom tillbaka med den och krossade fönstret i ett magasin bakom oss.

»Det är på nedre botten och duger inte mycket till», sade han, medan han hjälpte mig in genom öppningen, »men det är det bästa vi kan göra. Ni kan sova en smula och jag skall rekognoscera. Jag skall nog ändå komma ut med att rädda er till sist, men jag behöver tid till det, grundligt med tid — och så någonting att äta.»

Det var en sadelmakarebutik vi kommo in i, och han gjorde i ordning en bädd av hästtäckan åt mig i rummet bakom butiken. Till råga på allt elände fick jag en brinnande huvudvärk, och jag var glad att få sluta ögonen och försöka sova.

»Jag kommer igen», sade han, då han gick. »Jag har visserligen intet hopp att kunna skaffa en automobil, men litet mat skall jag då väl alltid kunna skaffa på något sätt.»

Och det var det sista jag såg av Garthwaite på tre hela år. I stället för att komma tillbaka till mig blev han förd till ett sjukhus, sedan en kula hade gått igenom hans ena lunga och en annan genom hans nacke.

XXIV.

MARDRÖMMAR.

Jag hade icke haft en blund i mina ögon sedan föregående natt på tåget, och detta i förening med min utmattning gjorde att jag somnade djupt och godt. Då jag vaknade, var det natt. Garthwaite hade icke kommit tillbaka. Jag hade förlorat mitt ur och hade ingen idé om vad tiden led. Och jag låg med ögonen slutna och hörde ständigt det dova bullret av explosioner på avstånd. Chicago var fortfarande ett rasande Inferno. Jag kröp över butiken fram till fönstret. Skenet från väldiga eldsvådor gjorde gatan nästan så ljus som om dagen. Man skulle lätt ha kunnat läsa det finaste tryck. Från flera kvarters avstånd hördes smattrandet av små handbomber och skrällen av kul-sprutor, och från ännu längre håll hördes en lång serie av dova explosioner. Jag kröp tillbaka till mina filtar och somnade på nytt.

Då jag vaknade härnäst, silade en blekgul dager in till mig. Det var den andra dagen som grydde. Jag kröp återigen ut till framsidan av butiken. En pell av rök, genombruten av lysande glimtar, täckte himlen. Nedåt motsatta sidan av gatan stapplade en eländig

slav. Den ena handen höll han hårdt tryckt intill sin sida, och han lämnade blodspår efter sig på gatan. Hans ögon irrade omkring åt alla håll, fulla av ångest. En gång såg han rakt in på mig, och i hans ansikte lästes ett jagat och sårat djurs stumma lidande. Han såg mig, men det var ingen förvantskap mellan oss och ingen förståelsens sympati på hans sida åtminstone, ty han kröp ihop och släpade sig vidare. Han kunde icke vänta någon hjälp i hela vida världen. Han var en träl, och de mäktiga herrarna hade ställt till storjakt på sina trälar. Allt vad han kunde hoppas på — allt vad han sökte — var en håla där han kunde krypa in och gömma sig som ett djur. Den skarpa ringningen från en ambulansvagn som körde om hörnet kom honom att spritta till. Ambulansvagnar voro icke för sådana som han. Jämrande av smärta kastade han sig in i en portgång. Ett par minuter därefter var han ute igen och linkade förtvivlad framåt.

Jag vände om till mitt läger och väntade en timme på Garthwaite. Min huvudvärk var icke borta. Den var snarare i tilltagande. Det var endast genom en kraftig viljeanstängning som jag förmådde öppna mina ögon och betrakta någonting, och det vållade mig nästan olidliga plågor. Det dunkade våldsamt i min hjärna. Svag och vacklande praktiserade jag mig ut genom fönsteröppningen och ned på gatan — instinktmässigt och famlande bjöd jag till att söka komma ifrån denna ohyggliga slaktarhåla. Och nu blev mitt liv en mardröm. Mina minnen av vad som hände under de följande timmarna äro sådana att de godt kunde tillskrivas en sådan dröm. Många

tilldragelser äro skarpt inpräglade i min hjärna, men mellan dessa outplånliga bilder som jag har behållit ligga mellantider av medvetlöshet. Vad som tilldrog sig under dessa mellantider vet jag icke, och jag skall aldrig få veta det.

Jag kommer ihåg att jag vid hörnet stapplade över en mans ben. Det var den stackars jagade uslingen som hade släpat sig förbi mitt gömställe. Så tydligt jag kommer ihåg hans stackars eländigt knotiga händer där han låg på stenläggningen — de liknade snarare hovar och klor än människohänder, förvridna och vanställda av ett helt livs släparbete och med hornaktiga halvtumstjocka förhårdningar i flata handen. Och när jag så samlade mina sinnen och fortsatte att gå, såg jag in i mannens ansikte och märkte att han ännu var vid liv. Ty ögonen följde mig med ett uttryck av slött förstånd — han såg mig.

Efter detta kom en barmhärtigt medvetlöshet. Jag kände ingenting och såg ingenting, stapplade endast mekaniskt framåt, sökande efter säkerhet. Den nästa bilden från min mardröm var en gata full med lik. Jag stod inför den helt plötsligt, så som en vandrare på landsbygden kan träffa på en flytande ström. Men den ström jag hade framför mig var stilla — den hade stelnat i döden. Från rännsten till rännsten och täckande trottoarerna lågo de där, regelmässigt spridda — endast här och där en hopad samling som höjde sig över den jämna gatan. Stackars avgrundsfolk, stackars jagade slavar — där lågo de likt harar i Californien efter en drevjakt.* Jag såg både uppåt och nedåt

*På den tiden var landet så sparsamt befolkat att vilda djur ofta blevo en riktig plåga. I Californien brukade man anställa drevjakt

gatan. Icke en rörelse, icke ett ljud. Det var dödstyst i husen, och de blickade ned på de döda ur sina många fönster. En gång — en enda — såg jag en arm röra sig i den döda floden. Jag svär att jag såg den röra sig med en underlig skälvande åtbörd av lidande — och med den lyfte sig ett blodigt huvud i namnlös fasa, sludrade några ord till mig och lade sig sedan ned för att icke röra sig vidare.

Jag minns en annan gata med tysta hus på bägge sidor, och jag minns den paniska förskräckelse som väckte mig till nytt medvetande då jag återigen såg avgrundens folk, men denna gång i en ström som flöt och kom emot mig. Men så såg jag att här var ingenting att frukta. Strömmen flöt långsamt framåt under jämmer och klagan, svordomar, ålderdomspjoller, hysteriska utrop och vanvettigt pladder. Ty detta var de mycket unga och de mycket gamla, de svaga och de sjuka, de hjälplösa och de hopplösa, ghettons vrak. Branden i deras kvarter på södra sidan av staden hade drivit dem ut i gatustridens Inferno, och vart de vände sig och vad som blev av dem, det visste jag icke och fick aldrig veta det.*

Ett svagt minne har jag av att jag slog in ett fönster och gömde mig i en butik för att komma undan en hop från gatan som förföljdes av soldater. Och en bomb

på hararna. På bestämd dag samlades alla jordbrukare och drevo hararna i tusental in i inhägnader, där de sedan slogos ihjäl med påkar av män och pojkar.

*Det var länge en omtvistade fråga huruvida den stora branden på sydsidan var en tillfällig händelse eller om ghetton antändes av soldaterna. Numera är det emellertid fullständigt bevisat att soldaterna hade stuckit arbetarekvarteren i brand på order av sitt befäl.

exploderade en gång i min närhet på en stilla gata där jag icke kunde upptäcka en enda människa, hur jag än spejade åt alla håll. Men min nästa skarpt inpräglade hågkomst börjar med knallen från ett gevär och en plötslig förnimmelse av att skottet hade riktats mot mig av en soldat i automobil. Skottet träffade ej, och i nästa ögonblick skrek och gestikulerade jag de betecknande signalerna. Minnet av färden i automobilen är mycket otydligt, men det brytes plötsligt av en livlig hågkomst. Knallen från ett skott som lossades av soldaten bredvid mig kom mig att hastigt öppna ögonen, och jag såg då George Milford, som jag kände från tiden vid Pell street, sjunka långsamt ned på trottoaren. Medan han föll, sköt soldaten på nytt, och Milfords kropp drogs plötsligt ihop, men sträcktes lika plötsligt ut och föll raklång på marken. Soldaten skrattade belåtet och automobilen susade vidare.

Det nästa jag erfor var att jag väcktes ur djup sömn av en man, som gick av och an i min närhet. Hans anletsdrag vittnade om stark själsspänning och svetten dröp från hans panna. Den ena handen höll han hårdt tryckt intill sitt bröst med den andra, och bloddroppar föllo på golvet där han gick. Han bar de värvade truppernas uniform. Utifrån — som genom tjocka murar — hördes ett dovt buller av kreverande bomber. Jag befann mig i en byggnad som var inbegripen i strid mot en annan.

En fältskär kom in för att förbinda den sårade soldaten och jag hörde att klockan var två på eftermiddagen. Min huvudvärk var icke bättre och fältskären gjorde ett uppehåll i sitt arbete för att ge mig någon stark medicin, som skulle verka på hjärtat och åstad-

komma lindring. Jag somnade igen, och det nästa jag hade medvetande om var att jag befann mig på byggnadens tak. Striden hade upphört, och jag stod där och betraktade ballongangreppen mot fästningsverken. Någon hade lagt sin arm omkring mig och jag lutade mig tätt intill honom. Det föreföll mig som en helt naturlig sak att det skulle vara Ernest, och jag undrade bara hur han hade fått sitt hår och sina ögonbryn så illa svedda.

Det var av en ren slump vi hade funnit varandra i denna hemska stad. Han hade icke haft någon aning om att jag lämnat Newyork, och då han gick igenom rummet där jag låg och sov, kunde han först icke tro att det var jag. Därefter såg jag föga mer av Chicagokommunen. Sedan vi hade åsett ballongattacken, tog Ernest mig med sig ned i byggnadens inre, och där sov jag sedan hela eftermiddagen och hela natten. Den tredje dagen tillbragte vi inomhus, och den fjärde fick Ernest tillåtelse av myndigheterna att lämna Chicago. En automobil ställdes till vår disposition. Min huvudvärk var borta, men jag var mycket trött till både kropp och själ. Jag låg tillbakalutad mot Ernest i automobilen och såg apatiskt på hur soldaterna arbetade med att få automobilen ut ur staden. Strid pågick ännu, men blott på enstaka platser. Här och där voro hela distrikt i de våras våld, men dessa distrikt voro omgivna och bevakade av stora truppmassor. I väl hundra avskilda fällor höllos sålunda dessa våra kamrater inneslutna, medan arbetet på att kuva dem pågick. Och att kuvas var härvidlag detsamma som att dö, ty det

gavs ingen pardon. De kämpade som hjältar till sista man.*

Så snart vi närmade oss dylika platser, skickade vakterna oss tillbaka och vi måste göra omvägar. En gång gick enda vägen förbi två starka positioner, som kamraterna innehade, genom en bränd stadsdel som låg emellan. Från vardera sidan hörde vi krigsbuller, medan automobilen letade sig fram mellan rykande ruiner och vacklande murar. Ofta voro gatorna blockerade av grus och spillror så att vi måste göra omvägar. Vi färdades genom en labyrint av ruiner och det kunde icke gå fort.

Slakterierna — arbetarbostäderna, planteringarna och allt — voro lagda i ruiner. Långt borta till höger beslöjades himlen av väldiga rökmoln. De kommo från Pullmansstaden, berättade soldaten som tjänstgjorde som chaufför — eller rättare från den forna Pullmansstaden som nu var totalt förstörd. Han hade kört dit ut den tredje dagens eftermiddag med depescher. En del av de hetaste striderna hade rasat där, sade han, och många av gatorna hade varit omöjliga att passera därför att där låg högtals med lik.

Då vi svängde omkring de sönderskjutna murarna av en byggnad i slakteridistriktet, hejdades automo-

*Flera byggnader höllo sig mer än en vecka, och en höll ut i elva dagar. Varena byggnad måste stormas som ett fort, och soldaterna kämpade sig uppåt från våning till våning, Det var en mördande strid. Ingen pardon gavs och ingen togs. Revolutionisterna hade fördelen att befinna sig ovanför sina angripare. Revolutionisterna utrotades fullständigt, men förlusterna drabbade icke uteslutande det ena partiet. Det stolta Chicagoproletariatet svek icke sina traditioner. För var och en av dem som dödades föll också en av deras fiender.

bilen genom en hopad massa lik, som liknade en av havet uppvräkt våg. Vi insågo genast vad som hade försiggått på platsen. Då mobben stormade fram om hörnet, hade den blivit nedmejad av kulsprutorna, som voro uppställda på tvärgatan. Men soldaterna hade också råkat illa ut. En bomb måste ha exploderat bland dem, ty mobben som hade hållits tillbaka tills vägen av döda och döende blivit uppvräkt, hade sedan skummat över och sprängt fram i ett brus av levande kämpande slavar. Soldater och slavar lågo där huller om buller krossade och sönderslitna, omkring och över spillrorna av kanoner och automobiler.

Ernest hoppade ur. Ett par välbekanta skuldror och en välbekant frans av vitt hår hade fånglat hans blick. Jag märkte det icke, och det var icke förrän han hade återtagit sin plats hos mig och automobilen åter var i gång som han sade:

»Det var biskop Morehouse.»

Snart voro vi ute på gröna fält, och jag kastade en sista blick tillbaka på den rökfyllda himlen. Fjärran ifrån ljudet dämpade dånet av en explosion. Då lade jag mitt ansikte intill Ernests bröst och grät över att vår sak var förlorad. Hans arm låg kärleksfullt omkring mitt liv.

»Förlorad — ja, för denna gång, min älskade», sade han, »men inte för alltid. Vi ha fått en skarp läxa. I morgon skall vår sak resa sig på nytt, stark i visdom och disciplin.»

Automobilen körde upp till en järnvägsstation. Där skulle vi stiga på ett tåg till Newyork. Medan vi väntade på perrongen, dundrade tre tåg förbi i riktning

mot Chicago, överfyllda av trasiga grovarbetare, avgrundens folk.

»Slavtransporter för Chicagos återuppbyggande», sade Ernest. »Du förstår, alla Chicagoslavarna ha blivit dödade.»

TERRORISTERNA.

Det var icke förrän Ernest och jag hade kommit tillbaka till Newyork och flera veckor hade förflutit, som vi voro i stånd att fullt förstå omfattningen av den olycka som hade drabbat vår sak. Situationen var bitter och blodig. På många platser över hela landet hade slavuppror och blodbad ägt rum. Martyrernas antal hade fått en väldig tillökning. Otaliga avrättningar överallt. Bergstrakterna och de öde vidderna voro fulla med fredlösa och skyddssökande som överallt jagades och dödades. Våra tillflykter voro till trängsel fyllda med kamrater, för vilkas utlämnande höga pris voro utlovade. På grund av upplysningar från spioner blevo tjugotals av våra tillflykter utsatta för razzia av Järnhälens soldater.

Många av kamraterna blevo modfälda och övergingo till en terroristisk taktik. De felslagna förhoppningarna gjorde dem på samma gång förtvivlade och ursinniga. Många terroristförbund, som icke stodo i något slags samband med oss, bildades och förorsakade oss många bekymmer*. Dessa missledda människor.

*Denna kortvariga tid av misströstan har blodstänkta annaler. Häänd var det ledande motivet. Medlemmarna av de terroris-

offrade sitt liv förgäves, förryckte mycket ofta våra planer och fördröjde vår organisation.

Och under allt detta gick Järnhälen lugnt och betänksamt sin väg fram, skakade upp hela samhället under sitt sökande efter de våra, sovrade sina värvade trupper, sina arbetarkaster och alla som voro anställda i deras hemliga tjänst, straffade utan förbarmande och utan vrede, tyst underkastade sig alla de repressalier för vilka den var utsatt och fyllde luckorna inom sina stridslinjer så snart de visade sig. Samtidigt med detta var Ernest och de övriga kamraterna i strängt arbete för att reorganisera revolutionens krafter. Det oerhört omfattande i detta värv kan man få en föreställning om, ifall man tar i . . . »*

tiska organisationerna voro likgiltiga för sitt eget liv och hyste inga förhoppningar för framtiden. »Daniterna», som hade tagit detta namn efter de hämnande änglarna i mormonernas mytologi, hade sitt ursprung i den stora Västerns bergstrakter och spred sig sedan över Stilla havskusten från Panama till Alaska. »Valkyriorna» voro kvinnor. De voro de fruktansvärdaste av alla. Ingen kvinna som icke hade fått någon nära anhörig avrättad av oligarkin, var valbar till medlem i deras förbund. De beskylldes för att döda sina fångar genom tortyr. Ett annat beryktat kvinnoförbund var »Krigsänkorna». Ett brödrasanifund till »Valkyriorna» var »Berserkarna». Dessa män frågade icke det ringaste efter sitt liv, och det var de som totalt förstörde soldatstaden Bellona jämte dess innevånare på 200,000 själar. Bedlamiterna och Helldamiterna voro ett par slavförbund, och en ny religiös sekt uppstod som kallade sig för »Guds vrede», men den blev icke långvarig. Som bevis på vilken fantasi de utvecklade i hela sitt dödliga allvar må följande namn upprepas: »Det blödande hjärtat» — »Morgonens söner» — »Flamingos» — »De tre trianglarna» — »De tre domstolarna» — »Rubonikerna» — »Hämnarna» — »Comancherna» och »Erebusiterna.»

*Här slutar Everhardmanuskriptet. Skildringen är avbruten midt i en mening. Avis Everhard måste ha fått någon varning att soldaterna voro i antågande, eftersom hon hade tid att gömma undan manuskriptet innan hon flydde eller togs till fånga. Man måste beklaga att hon icke fick leva och avsluta sin berättelse, ty i så fall skulle utan tvivel det mysterium ha skingrats, som nu under sju århundraden har dolt de närmare omständigheterna vid Ernest Everhards avrättning.

INNEHÅLL:

	Sid.
FÖRORD	5
I. MIN ÖRN	11
II. UTMANINGAR	32
III. JACKSONS ARM	52
IV. MASKINERNAS SLAVAR.....	68
V. FILOMATKLUBBEN	80
VI. FÖREBÅDANDE SKUGGOR	108
VII. BISKOPENS DRÖMSYN	119
VIII. MASKINKROSSARE	128
IX. EN DRÖMS MATEMATISKA BERÄKNINGAR	148
X. I MALSTRÖMMEN	169
XI. DET STORA ÄVENTYRET	182
XII. BISKOP MOREHOUSE	192
XIII. GENERALSTREJKEN	207
XIV. BÖRJAN TILL SLUTET.....	219
XV. DE SISTA DAGARNA	230
XVI. SLUTET.....	238
XVII. DET BLODRÖDA LIVRÉET	251
XVIII. I SKUGGAN FRÅN SONOMA	260
XIX. FÖRVANDLINGEN	271
XX. EN FÖRSVUNNEN OLIGARK	283
XXI. AVGRUNDENS RYTANDE VILDDJUR.....	294
XXII. CHICAGOKOMMUNEN	302
XXIII. AVGRUNDENS FOLK.....	319
XXIV. MARDRÖMMAR	338
XXV. TERRORISTERNA	347

UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY
Los Angeles

This book is DUE on the last date stamped below.

Form L9-50m-11, '50 (2554) 444

THE LIBRARY
UNIVERSITY OF CALIFORNIA
LOS ANGELES

PS
3523
L84iS

London -
Järnhälen.

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

A 000 927 196 6

PS
3523
L84iS

